Ayşe Sıtkı İlhan-Doğan Akın

Sabahattin Ali'nin Özel Mektupları

"İki Gözüm Ayşe"

2. basım

Bilgi Yayınevi

BİLGİ YAYINLARI / BİLGİ DİZİSİ : 105/2

ISBN 975 - 494 - 637 - X
97 . 06 . Y . 0105 . 1052

Birinci Basım 1991

Genişletilmiş İkinci Basım
Ağustos 1997

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46 / A
Telf : 431 81 22 - 434 12 71
434 49 98 - 434 49 99
Faks : 431 77 58
06420 Yenişehir - Ankara

BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sk. 17/1
Telf : 522 52 01 - 526 70 97
Faks : 527 41 19
34360 Cağaloğlu - İstanbul

SABAHATTİN ALİ'NİN
ÖZEL MEKTUPLARI

"İki Gözüm Ayşe"

Hazırlayan : Ayşe Sıtkı İlhan–Doğan Akın

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni : fahri karagözoğlu

DOĞAN AKIN'IN KİTAPLARI

- Uçuran Holding
  "Çiller'in Can Sıkıcı Belgeseli"

- "İki Gözüm Ayşe"
  Sabahattin Ali'nin Özel
  Mektupları
  –Ayşe Sıtkı İlhan - Doğan Akın–

dizgi : font matbaacılık ve tanıtım hizmetleri
telf : 230 30 30
baskı : cantekin matbaacılık yayıncılık
ticaret ltd. şti.
telf : 384 34 35 – 384 34 36 – 384 34 37

İÇİNDEKİLER

Teşekkür 7
İkinci Basım İçin Önsöz 9
Portre: Sabahattin Ali 11
Yeşil Mürekkepli Mektuplar – Uğur Mumcu 15
Bir Cumhuriyet Kızı: Ayşe Sıtkı 21
Eski Yazıyla Yazılmış 67 Mektup 27
Mektuplar 33
Cinayetin Çözülemeyen Düğümü 277
Prof. Cahit Arf'la Röportaj 286
Mehmet Ali Aybar'la Röportaj 289
Pertev Boratav'ın Mektubu 295
Ayşe Sıtkı İlhan'dan Birkaç Satır 301

TEŞEKKÜR

Bu çalışma, kuşkusuz ortak bir çabanın ürünü. Benim yaptığım olsa olsa, Sabahattin Ali ile ilgili bazı tartışmaları da ekleyerek, bu ortak çabayı biraraya getirmek...

En büyük çaba, dipdiri hafızası ve bitmek bilmeyen enerjisi ile eski yazıyla yazılmış mektupları yeni harflere çeviren Ayşe Sıtkı İlhan'a ait. Yardımları olmasaydı, Sabahattin Ali'nin hepsi birer belge niteliği taşıyan mektupları yayımlanamazdı.

Sabahattin Ali ile ilgili görüş ve anılarını aktaran, bazı noktalara dikkatimi çeken M. Ali Aybar, Prof. Dr. Macit Gökberk, Zahide Gökberk, Prof. Dr. Cahit Arf, Halide Arf, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, Prof. Dr. Aydın Aybay, Doç. Dr. Yalçın Küçük ve gazeteci-yazar Erbil Tuşalp ile katkıları için arkadaşlarım Güneş Gürson ve Sertuğ Çiçek'e teşekkür borçluyum. Rıza Ezer fotoğraflarıyla çalışmaya renk kattı.

Bu kitabın tamamlanması için her türlü çalışma ortamını sağlayan ve her aşamada yardımını gördüğüm Cumhuriyet Ankara Temsilcisi Dr. Ahmet Tan ile müsveddeleri gözden geçirerek değerli önerileriyle beni yönlendiren araştırmacı-yazar Uğur Mumcu ise, teşekkürden öte bir gönül borcunun alacaklıları...

Doğan Akın
Ankara, 24 Ekim 1990

İKİNCİ BASIM İÇİN ÖNSÖZ

Sabahattin Ali'den Uğur Mumcu'ya

Sabahattin Ali'nin, öldürülüşünden yaklaşık yarım yüzyıl sonra ortaya çıkan mektuplarını, bu birbirinden güzel metinlerin sahibi olan Ayşe Sıtkı İlhan'la birlikte yeni harflere çevirirken, gazeteciliğin insanı büyüleyen pırıltısıyla da tanıştım.

Gazetecilik yaşamımın ilk ürünü olan bu derleme, içeriğinin yanısıra, Sabahattin Ali gibi aramızdan koparılan Cumhuriyet Gazetesi yazarı Uğur Mumcu'nun sunuş yazısı nedeniyle de benim için büyük önem taşıyor. Araştırmacı gazeteciliğin gerçek ustası Uğur Mumcu, bu çalışma için beni özendirdikten yaklaşık iki yıl sonra, "Türk yazınının, binbir türlü çileden geçmiş soylu yazarlarından biri" dediği Sabahattin Ali gibi katledildi. Cesedi 1948'de bulunan Sabahattin Ali'nin öldürülüşüne ilişkin sis perdesi hâlâ dağıtılmış değil. 24 Ocak 1993'te bombalı bir saldırı sonucu yaşamını yitiren Uğur Mumcu'nun katillerinin karanlık dünyaları da aydınlatılamadı. Siyasal cinayetler, geçmişten bugüne uzanan şaşırtıcı benzerliklerle Türkiye Cumhuriyeti'nin kısa tarihindeki "geniş" yerlerini şimdiden aldılar.

"İki Gözüm Ayşe"nin ilk baskısı, Nimet Demir yönetimindeki Ataol Yayıncılık tarafından 1991'de yapıldı. Bir teşekkür, Nimet Demir'in, mektuplara gösterdiği özeni ve gazetecinin ilk kitap sevincine olan katkısını elbette karşılamaz.

İkinci baskının altında, Bilgi Yayınevi'nin onyılların deneyiminden süzülmüş güvenilir imzası da var. Sayın Ahmet Küflü ve Bilgi Yayınevi çalışanları, kültür yaşamına yaptıkları katkıyı "İki Gözüm Ayşe"den esirgemediler.

Doğan Akın
Şubat 1997 – Ankara

Çok sevgili Ozge'ye

25. V. 74.

Sabahattin Ali

PORTRE: SABAHATTİN ALİ

"SÖYLEMEYE DOYULMAMIŞ BİR ALLAHAISMARLADIK..."

"Hürriyetçi" yüzbaşı Ali Selahattin ile Hüsniye Hanım'ın ilk çocukları olarak, 25 Şubat 1907'de Gümülcine'ye bağlı İğride (*şimdiki adı Ardino*) köyünde doğdu. İlköğrenimini Üsküdar'daki Füyuzat-ı Osmaniye ile Çanakkale İptidai Mektebi'nde tamamlayarak Balıkesir Öğretmen Okulu'na girdi. Arkadaşlarıyla okul gazetesi çıkardı. İlk şiirleri Çağlayan dergisinde yayımlandı. Bir akşam Dar-ül Muallimat'ın *(Kız Öğretmen Okulu)* piyesine gidebilmek için "başına bir örtü, sırtına da bir yeldirme geçirerek" okuldan kaçtı. "Kaçamağının" ortaya çıkması üzerine soğuduğu okuldan ayrılarak, İstanbul Erkek Öğretmen Okulu'na geçti. 1927'de öğretmen okulunu bitirdi. Aynı yıl Yozgat Cumhuriyet İlkokulu'na atandı. Devlet bursu sınavlarını kazanarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca 1928'de Almanya'ya gönderildi. Türkiye'ye döndüğü 1930 yılında, ilk toplumsal-gerçekçi öykülerinin yayımlandığı **"Resimli Ay"** dergisinde Nâzım Hikmet'le tanıştı. Aydın Ortaokulu'nda Almanca öğretmenliği yaparken "yıkıcı propaganda yaptığı" gerekçesiyle tutuklandıktan üç ay sonra aklandı.

Tutuklamalar, kovuşturmalar kısa yaşamının bir parçası olmaya başladı. 1932'de "Atatürk'e hakaret ettiği" gerekçesiyle Konya Asliye Ceza Mahkemesi'nce tutuklandı. 12 aylık cezası, temyiz başvurusundan sonra 14 aya çıkarıldı. Yaklaşık 5 ay Konya Cezaevi'nde yattıktan sonra 10 Mayıs 1933'te Sinop Hapishanesi'ne nakledildi. Büyük ilgi uyandıran en tanınmış şiiri "Aldırma Gönül"ü *(Hapishane Şarkısı-V)* burada yazdı. Cumhuriyet'in 10. yıldönümü

nedeniyle çıkarılan aftan yararlanarak cezasının bitimine birkaç ay kala özgürlüğüne kavuştu.

Eski düşüncelerini değiştirdiğini kanıtlaması koşuluyla memuriyete dönebileceği bildirildi. 15 Ocak 1934'te Atatürk'ü öven "Benim Aşkım" adlı şiiri **Varlık** dergisinde yayımlandı. Aynı yıl MEB Talim Terbiye Dairesi mümeyyizliğine atandı. Aliye Hanım ile evlendiği 1935 yılında da MEB Neşriyat Müdürlüğü Kalembaşılığı'na getirildi.

Kızı Filiz'in doğduğu 1937'de başladığı askerliğini, teğmen olarak Eskişehir'de tamamladı.

Yeni kurulan Devlet Konservatuvarı'na atandı. Burada Carl Ebert'in çevirmeni, öğretmen ve dramaturg olarak çalıştı.

1945'te Cami Baykurt'la **"Yeni Dünya"** gazetesini, 1946'da da Aziz Nesin'le birlikte **"Marko Paşa"**yı çıkardı. **"Marko Paşa"**daki yazılarda Cemil Sait Barlas ve Falih Rıfkı Atay'a hakaret edildiği gerekçesiyle toplam 7 ay ceza aldı. **Marko Paşa** sıkıyönetim tarafından kapatılınca **"Merhum Paşa", "Malum Paşa"** ve **"Ali Baba"** adlarıyla çıkarıldı. 1946-47 yıllarında yazıları nedeniyle birçok kovuşturmaya uğradı, tutuklandı.

1948'de Mehmet Ali Aybar'ın çıkardığı **"Zincirli Hürriyet"**teki bir yazısından dolayı başlatılan kovuşturma sırasında bir kamyonla nakliyeciliğe başladı.

Aynı yıl yurt dışına kaçma girişiminde bulundu. Cesedi 16 Haziran 1948'de Kırklareli'nin Sazara köyü yakınlarında bulundu.

12 Ocak 1949'da Ali Ertekin tarafından öldürüldüğü açıklandı...

YAPITLARI*

Şiir: *Dağlar ve Rüzgâr* (1934), *Kurbağanın Serenadı* (1973, *"Değirmen", "Dağlar ve Rüzgâr"* ve *"Öteki Şiirler"le birlikte)*

Öykü: *Değirmen* (1935), *Kağnı* (1936), *Ses* (1937), *Yeni Dünya* (1943), *Sırça Köşk* (1947)

* Yapıtlarının ilk yayım tarihi verildi.

Roman: *Kuyucaklı Yusuf* (1937), *İçimizdeki Şeytan* (1940), *Kürk Mantolu Madonna* (1943)

Oyun: *Esirler* (1966)

Çeviri: *Tarihte Garip Vakalar* (1936-Max Memmerich), *Antigone* (1941-Sophokles), *Minna Von Barnhelm* (1942-Lessing), *Üç Romantik Hikâye* (1943-H.Von Kleist-A.V. Chamisso-E.T.A. Hoffmann), *Fontamara* (1943-Ignazio Silone)

YEŞİL MÜREKKEPLİ MEKTUPLAR

Sabahattin Ali, Türk yazınının, binbir türlü çileden geçmiş soylu yazarlarından biridir.

Bu çileli yaşam, 2 Nisan 1948 günü, Kırklareli'nin Üsküp nahiyesi, eski adıyla Sazara yeni adıyla Çukurca köyünün dokuz kilometre uzaklığındaki Istranca Dağı Beylik ormanlarında **"Öküz Çatak"** denilen yerde, Yugoslav göçmeni, ordudan çıkarılmış astsubay ve Milli Emniyet ajanı Ali Ertekin'in sopa darbeleriyle noktalandığında, geride binlerce sayfalık öyküler ve acılardan süzülmüş dizeler kalmıştı.

Sabahattin Ali, **"Göklerde kartal gibiydim/Kanatlarımdan vuruldum/Mor çiçekli dal gibiydim/Bahar vaktinde kırıldım"** dizelerinde sanki geleceğin falını okumuştu.

Elinizde tuttuğunuz kitapta, Sabahattin Ali'nin duygusal bağlarla tutulduğu Ayşe Sıtkı İlhan'a 1933-34 yıllarında cezaevinden yazdığı yeşil mürekkepli mektuplar, bu çileli yaşamın sevgi ile tutsaklık arasındaki tel örgüleri gibi o günlerden bugünlere bizlere ulaşıyor.

Bu mektupları okurken, satırlar paslı birer kelepçe olup bileklerinize takılıyor, demir parmaklık olup önünüze dikiliyor, **"benimsin, benimsin diyemediğim"** dizeleri ile yüreklerden çıkıp vicdanlarınıza yerleşiyor.

Sabahattin Ali, 1932 yılında yakın arkadaşlarından sonradan CHP milletvekili olan Emin Soysal tarafından ihbar edildi ve Atatürk'e hakaret suçundan bir yıl hapis cezasına çarptırıldı.

Sabahattin Ali, Konya ve Sinop cezaevlerinde yattı. **"Başın öne eğilmesin/Aldırma gönül, aldırma/Ağladığın duyulmasın/**

Aldırma gönül, aldırma" dizeleri Sinop Cezaevi'nin deniz altındaki hücrelerinde yazıldı.

"Görmesen bile denizi/Yukarıya çevir gözü/Deniz gibidir gökyüzü/Aldırma gönül, aldırma" dizeleri deniz altındaki hücrelerden gelen acı çığlıklardı.

Bu acı çığlıklar **"dışarıdaki deli dalgalar"**ın seslerine karışarak bugünlere kadar geldi. Her siyasal tutuklu, cezaevlerinde biraz da bu dizelerle avundu.

Sabahattin Ali, 1933 yılında çıkarılan Af Yasası ile salıverildi.

Aynı yıl Bakan Abidin Özmen tarafından Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar Şefliği, sonra da Ankara'da yeni açılan Devlet Konservatuvarı'nda Carl Ebert'in asistanlığına getirildi. Konservatuvarda dramaturgluk yaptı, diksiyon dersleri verdi.

Konservatuvardaki yıllar, Sabahattin Ali'nin en mutlu dönemi oldu. 1935 yılında Aliye Hanım ile evlenmiş ve 1938 yılında da Filiz Ali doğmuştu. Mutluluğuna diyecek yoktu.

Bu mutluluk, **"İçimizdeki Şeytan"** kitabını yazıncaya kadar sürdü. Sabahattin Ali, bu kitabında ırkçı-turancı akımı ve bu akımın önde gelen liderlerini anlatıyordu, turancıları yeriyor ve eleştiriyordu. Irkçı-turancı akımın lideri Nihal Atsız, 1940 yılında yayımladığı **"İçimizdeki Şeytanlar"** broşürü ile Sabahattin Ali'yi uzun sürecek bir siyasal düelloya çağırmıştı.

40'lı yılların siyasal davalarında sık sık **"Sabahattin Ali-Nihal Atsız"** adlarına rastlanır.

Sabahattin Ali, ilerici ve solcuların, Nihal Atsız da ırkçı ve turancıların birer simgesi oldular.

Nihal Atsız sahibi bulunduğu Orkun adlı dergide zamanın başbakanı Şükrü Saracoğlu'na seslenen üç açık mektup yazdı. Atsız, bu mektuplarında Sabahattin Ali'nin komünist olduğunu ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel tarafından korunduğunu ileri sürmekteydi.

Sabahattin Ali, yazılarında kendisi için **"vatan haini"** dediği gerekçesiyle Nihal Atsız'ı mahkemeye verdi.

Dava, Ankara 3. Asliye Ceza Mahkemesinde 28 Nisan 1944 günü başladı. İkinci duruşmanın yapılacağı 3 Mayıs günü Atsız yanlısı gençler Adliye binası önünde gösteri yaptılar. 9 Mayıs günü mahkeme Nihal Atsız'ı 4 ay hapis cezasına çarptırdı.

6 Mayıs günü de Orkun dergisi Bakanlar Kurulu kararı ile kapatılıyor, bir ay önce de Atsız'ın Boğaziçi Lisesi'ndeki edebiyat öğretmenliğine son veriliyordu.

3 Mayıs günkü Ankara'daki siyasal taşkın gösteriler **"ırkçılık-turancılık"** davası adı verilen davanın açılmasını öne aldırmıştı.

Sabahattin Ali, 1946 yılında Aziz Nesin ile birlikte çıkardığı **"Marko Paşa"** adlı dergide **"Topunuzun Köküne Kibrit Suyu"** başlıklı yazı nedeniyle Cemil Sait Barlas tarafından mahkemeye verildi. İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi, Sabahattin Ali'yi 4 ay hapis cezasına çarptırdı.

Bu arada **"Sırça Köşk"** adlı öyküsü 1948 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile toplatılmış, M. Ali Aybar'ın çıkardığı **"Zincirli Hürriyet"**teki yazıları da kovuşturmaya uğramıştı.

Sabahattin Ali, bu baskılardan sıkılmıştı.

Şu satırları bu sıkıntılarını anlatıyor:

"Bugünkü itibarlı kişiler gibi kese doldurmadık, makam peşinde koşmadık. İç ve dış bankalara para yatırmak, han, apartıman sahibi olmak, sağdan soldan vurmak ve milleti kasıp kavurmak emellerine kapılmadık. Bütün kavgamızda, kendimiz için bir şey istemedik. Yalnız ve yalnız, bu yurdun bütün yükünü omuzlarında taşıyan milyonlarca insanın derdine derman olacak yolları araştırmak istedik.

Ne af edilmez suçmuş meğer! Neredeyse, yoldan geçerken mide uşakları arkamızdan bağıracaklar 'Görüyor musunuz şu haini! İlle de namuslu kalmak istiyor ve ahengimizi bozuyor...'

Çalmadan, çırpmadan, bize ekmeğimizi verenleri aç, bizi giydirenleri donsuz bırakmadan yaşamak istemek bu kadar güç, bu kadar mihnetli, hatta bu kadar tehlikeli mi olmalı idi?"

Doğan Akın, Sabahattin Ali'nin Ayşe Sıtkı İlhan'a yazdığı mektupları gün ışığına çıkararak o günlerden bugünlere duygu köprüleri kuruyor.

Sabahattin Ali, **"Ömrümde yıllar kadar yar sevdim/Her biri bir başkasının eşidir"** diyordu.

Ayşe, bu sevgililerden biridir.

Yeşil mürekkepli mektuplar, gözyaşlarına batırılmış ıslak mendiller gibi o günlerden bugünlere ulaşıyor.

Sabahattin Ali'nin yaşam öyküsü başlıbaşına bir dramdır.

Bu dram ilerici ve toplumcu Türk aydınının da dramıdır.

Sabahattin Ali'nin bugün mezarının nerede olduğu bile bilinmiyor. Bu gibi kitaplar, mezarının yeri bile bilinmeyen, geçmiş hükümetlerin bir mezar yerini bile çok gördükleri Sabahattin Ali için dikilen gerçek mezar taşlarıdır...

Uğur MUMCU
Ekim 1990

BİR CUMHURİYET KIZI: AYŞE SITKI İLHAN

Ayşe Sıtkı İlhan... Bir Cumhuriyet kızı..,. 1930-35 yılları arasında Pertev Naili Boratav'ın yanısıra Sabahattin Ali'nin en yakınında bulunan birkaç kişiden biri...

1928'de Erenköy Kız Lisesi'nde Reşat Nuri'nin *(Güntekin)* öğrencisi... 1933'te tarih öğretmeni... 1950'lerde Adnan Ötüken'in yakın çalışma arkadaşı... Ve her zaman Nâzım Hikmet hayranı...

Sabahattin Ali'ye gönderilen mektuplar arasında en çok ilgi toplayanlar Ayşe Sıtkı İlhan'ınkiler oluyor. Oktay Akbal da, Filiz Ali ile Atilla Özkırımlı'nın 1979'da yayımladıkları "Sabahattin Ali" kitabında yer alan mektuplar içinde, "Ayşe'ninkilerin özellikle dikkat çekici" olduğunu yazar ve ekler:*

"Ayşe'nin Sabahattin Ali'ye yazdığı mektupların birkaçını biliyoruz. Ya Sabahattin Ali'nin Ayşe'ye yazdıkları!.. Onlar duruyor mu? Ayşe'nin mektupları sakladığını sanıyorum. O zaman hem yazınımıza, hem yazarın anısına sevgi ve saygı belirtisi olarak o mektupları ortaya çıkarıp kamuoyuna sunması gerekmez mi?.. Okur, Ayşe'yi, kişiliğini, yaşamın dalgaları arasında ne olduğunu merak ediyor."

Ayşe Sıtkı İlhan Cumhuriyet'te yayımlanan bu yazıları okur. O güne kadar Sabahattin Ali'nin mektuplarını yayımlamayı düşünmemiştir. Hem yalnız mektup da değildir kendisine gelen. Mektupların yanısıra şiirler, öyküler ve bazı çeviriler de gönderir Sabahattin Ali.

İki yıl sonra, o sıralarda bulunduğu Avusturya'dan Oktay Akbal'a bir mektup yazar ve "Ben Ayşe'yim" der...

---

* Oktay Akbal'ın 20 Nisan 1979 ve 15 Temmuz 1981 tarihlerinde Cumhuriyet'te yayımlanan yazıları.

1931-1935 yılları arasında eski yazıyla yazılmış yaklaşık 70 mektubu yeni harflere çevirerek yayımlamaya karar verir, ancak aradan bir on yıl daha geçer...

1912 yılında Kavala'da doğan Ayşe Sıtkı, Bolu Kadısı Allâme Mehmet Sıtkı'nın kızı... Kuvayı Milliye ile Çerkeslerin Bolu'daki çatışmalarını anımsıyor:

"Kurtuluş Savaşı sırasında Kuvayı Milliye ile Çerkesler arasındaki savaşımları anımsıyorum. Çocuktum Bolu'da. Babam onları durdurmak için, sokak çatışmalarında çıkıp korkmadan 'Kardeşsiniz, niçin kan akıtıyorsunuz' diye çağrıda bulunurdu. Bir gün babamı, evimizin üst katında bulunan çalışma odasından yemeğe çağırdım, 'Hadi yemek' dedim. Beni sırtına aldı. O sıska bacaklarım sırtından aşağıya sallanıyordu. Sırtında güle oynaya iniyorum merdivenlerden. Tam o katın merdivenini döneceğiz, bir kurşun benim kulağımı yaladı geçti. Kuvayı Milliye ile Çerkesler dövüşüyorlardı. Zannediyorum Bolu'nun sokaklarında Çerkesler, dağlarda da Kuvayı Milliye vardı. Babamla ben dehşete düştük."

Ayşe Sıtkı ortaöğrenimini Erenköy Kız Lisesi'nde tamamlar. 10. sınıfta Reşat Nuri *(Güntekin)* verir edebiyat derslerini. Bütün sınıf çok sevinir. Artık hepsi birer "Feride"dirler... Ancak sevinçleri kursaklarında kalır:

"Yanlış hatırlamıyorsam 1928-29 öğretim yılında girmeye başladı derslerimize Reşat Nuri. Sevinçten hepimiz uçtuktu. Ama çok sürmedi, müfettiş oldu ve gitti. Karısını da orada sevdi ve evlendi. Ben sınıfta ön sırada, kürsünün karşısında oturuyordum. Sınıfa ilk girişinde önüme geldi ve sevecen bir gözle bakarak, o günkü parçayı 'Siz okuyun' dedi. Kızlar kıskandı, ertesi gün beni arka sıraya oturtup konuşturdular derste. Gözünden düşürdüler. O da baktı ki, ben arkaya gitmişim, konuşuyorum, bir daha özel bir ilgi göstermedi. Aklıma geldikçe hâlâ üzülürüm..."

Nâzım'ın kitaplarını, o sıralarda okumaya başlar Ayşe Sıtkı.

"29-30 ders yılında bir hadise olarak ortaya çıktı,

ben onun kitaplarına hayran kaldım" dediği Nâzım Hikmet için lisede bir araştırma yapar ve sınıfta okur. O yıl edebiyat derslerine giren Saadettin Nüzhet Bey, araştırmasını çok beğenir.

Sabahattin Ali daha sonra, "hayran kaldığı" Nâzım Hikmet'i Kadıköy'deki evinde Ayşe Sıtkı'yla tanıştıracaktır. "Yandan çarklı"ya bindikleri gibi geçerler karşıya... Nâzım Hikmet hastadır:

"Sabahattin, çok beğendiğimi ve sevdiğimi bildiği Nâzım Hikmet'le beni tanıştırmayı vaat etti. 1931 yılının yaz aylarıydı sanıyorum ve beni Nâzım Hikmet'in Kadıköy'deki evine götürdü. Gittiğimizde siyatikten rahatsız olan Nâzım bir yer yatağında yatıyordu. Bizimle görüşmek üzere doğrulup oturduğu zaman, yatağın içinden çok güçlü ışıklar fışkırdığını sandım. Gözleri, bakışları, yüzü ve vücudunun güçlü ifadesi insanı büyülüyordu. Bize çok ilgi gösterdi. Tarih bölümünde okuduğumu öğrenince, özellikle Fransız İhtilali üzerine sorular yöneltti, Marat'yı sordu. Ben dilimin döndüğü kadar cevap verdim bu sorulara. Ama Nâzım'ın öylesine etkisindeydim ki, çok düzgün konuşamıyordum. O beğendi, yaşımı sordu. 20'sinde olduğumu öğrenince, kendisinin o yaşlarını anımsar gibi, gözlerini kısarak 'Çok genç, çok genç' diye iltifat etti. Odanın bir köşesindeki küçük masanın yanındaki iskemlede oturan sempatik bir hanım vardı. Nesiydi, bugün hatırlamıyorum. Daha sonra Sabahattin'le Nâzım uzun uzun konuştular."

Sabahattin Ali ile Nâzım Hikmet'in neler konuştuklarını anımsayamıyor Ayşe Sıtkı. Anımsadığı, evden çıkarken "büyük bir iş başarmışcasına" duyduğu coşku ve Sabahattin Ali'ye nasıl teşekkür edeceğini bilemeyişi...

Ayşe Sıtkı'nın Nâzım Hikmet'le tanışmasının kısa öyküsü budur, ancak kendisini daha önce de görmüştür. Yüksek Muallim Mektebi'nde öğrenciyken, üç arkadaş Nâzım Hikmet'i Sultanahmet'teki adliyede yargılanırken izlerler ve orada söylediği sözlerden çok etkilenirler...

Ayşe Sıtkı, Nâzım Hikmet'in lise yıllarından beri okuduğu şiirlerinden çok etkilenmiştir. Öyle ki, 1934 yılında şiirlerini yayımlayan Sabahattin Ali'ye, **"Nâzım'ın bir tek kuvvetli şiirine**

bütün kitabın feda edilebileceğini" söyler. Ancak **"mamafih"** der ve ekler:

"Her gören o kadar beğeniyor, o kadar okumaktan hoşlanıyor ki, bir cihetten de iyi etmişsin topladığına diyeceğim."

Yüksek Muallim Mektebi'nde öğrenciyken tanışır Sabahattin Ali'yle. Sabahattin Ali, Pertev *(Naili)* Boratav'la o zamanlar Vezneciler'deki Zeynep Hanım Konağı'nda bulunan Yüksek Muallim Mektebi'ne gelir... Sene 1931:

"Daha o zamandan Sabahattin Ali'nin ilginç bir kişi olduğu söyleniyordu. Ben daha önce de Pertev aracılığıyla felsefe mezunu Enver'le tanışmıştım. Hepsi Yüksek Muallim Mektebi'ni evleri gibi ararlardı. Yeni girenlerle tanışır, onların arasında dostluk kurulabilecek kimseleri seçmeye çalışırlardı. Sabahattin de Pertev aracılığıyla Enver'le tanışıyordu. Sabahattin, Enver ve Pertev çok uyumlu kişilerdi. Onlarla konuşmak, oturup söyleşmek öyle zevkliydi ki, şampanya gibi zekâları vardı. Sabahattin Ali ısrarla, çok isteyerek, çok severek bana mektuplar yazdı. Ben de ona elimden geldiğince, o kadar sık olmasa da mektup yazıyordum."

Enver *(Necati)*, Pertev *(Boratav)* ve Sabahattin Ali için "Şampanya gibi zekâları vardı" derken uzaklara dalıyor gözleri Ayşe Sıtkı'nın. Hüzünleniyor... Milli Eğitim Bakanlığı bursuyla Fransa'ya giden Enver Necati'nin, "orada sol hareketlere karıştığı" gerekçesiyle bursu kesiliyor. Ardından yurttaşlıktan atılıyor. Sabahattin Ali'nin en yakın dostlarından Pertev Naili Boratav halen yaşadığı Fransa'ya gitmek zorunda kalıyor!..

Sabahattin Ali ile Ayşe Sıtkı'nın dostlukları giderek gelişir. İlişkileri daha çok mektuplar aracılığıyla sürer:

"Dostluğumuz daha çok mektuplarla sürdü. Sabahattin Ali'yle çok yakından, çok görüşerek, konuşarak bir dostluk sürdüremedik. Çünkü o İstanbul'un dışındaydı daima ve sürekli olarak hapislere girip çıkıyordu. Buna rağmen Sabahattin benimle evlenmeyi çok istedi. An-

cak ben ona kendimi o kadar yakın hissediyordum ki, bu yakınlığı evlenerek bozmak istemedim."

1936'da Ankara'daki ablasının yanına gelir Ayşe Sıtkı. Ertesi yıl bir hukukçuyla evlenir ve yaşamını Ankara'da sürdürür. Sabahattin Ali'yle 1936'dan sonra artık mektuplaşamazlar da...

SABAHATTİN ALİ'NİN SON MAHPUSLUĞU

Ayşe Sıtkı Sabahattin Ali'den gelen 70'e yakın mektubu, 15 yıl süren ilk evliliği sırasında saklamak zorunda kalır... Liseden ve Yüksek Muallim Mektebi'nden arkadaşı, müzisyen Rauf Yekta Bey'in kızı Talia *(Tanın)* Hanım Ayşe Sıtkı'nın çok yakın dostudur. Ve mektuplar Rauf Yekta Bey'in Beylerbeyi'ndeki konağına taşınır...

Ayşe Sıtkı, mektupların 15 yıl süren bu zorunlu yolculuğu için **"Sabahattin Ali'nin son mahpusluğudur"** diyor:

"Mektupları Talia'ya götürmek zorunda kaldım. Yıllarca Rauf Yekta Bey'in üst katındaki kütüphane odasında kaldılar. Bu mektuplar Sabahattin Ali'nin son mahpusluğudur. Sonra torunlar, kitap kurtları, Rauf Yekta Bey'in bazıları dünyada tek, bazıları iki nüsha olan kitaplarını aldılar. Mektupların da zarflarının üzerindeki pulları kestiler. Eski yazı olduğu için mektuplar pek enteresan gelmedi herhalde. Ama ben Talia'ya sayarak vermedim, sayarak da almadım. Kayıp olan var mı bilmiyorum."

Aradan 15 yıl geçer... Ayşe Sıtkı ilk eşinin ölümünden sonra "Talia" der, "mektuplar!.." Talia Tanın mektupları Ayşe Sıtkı'ya verir...

1936 yazında Sabahattin ve Aliye Ali'yi, şimdilerde Ankara'nın iş merkezlerinden biri olan Işıklar Caddesi'ndeki evlerinde ziyaret eder:

."O sıralarda ablamın evi Işıklar Caddesi'nde, şöyle bir yokuş üzerindeydi. Sabahattin ile Aliye yeni evlenmişlerdi. Onlar da Işıklar Caddesi'nde bir üst katta oturuyorlardı. İkisini de çok iyi tanıyorum. Sabahattin, zaten

evlenmeden önce bana Aliye'yi mektuplarda anlatmıştı. Gittiğimde Sabahattin, karısına takılmak için gülerek, 'Ayşe, Aliye'yle hep kavga ediyoruz' demişti. Çok seviyordu onu, hep şakalaşıyordu."

Yılların ardından geriye dönüp baktığında, **"Ne iyi, ne zeki, ne kültürlü çocuklardı, neler çektirmişiz onlara"** diyor Ayşe Sıtkı İlhan ve hüzünle Namık Kemal'i anımsıyor:

"Ölürsem görmeden bu millette ümmid ettiğim feyzi
Yazılsın seng-i kabrimde vatan mahzun, ben mahzun..."

Ayşe Sıtkı İlhan konuşurken, düşünceler bir sarkaç ritminde yarım yüzyılı aşkın bir geçmişle bugün arasında gidip geliyor... Bugünkü Türkiye; 1930'ların çok uzağında mı acaba?

D. A.

ESKİ YAZIYLA YAZILMIŞ 67 MEKTUP

Yazanı kim olursa olsun, mektubun "kişiselliği" okurun ilgisini çekmeye yetiyor. Bireysel olmanın sağladığı "giz" günlük yaşamın uzağında bir yerlere götürüyor insanları... Düşüncelerinin belki de henüz "sınamadıkları" yönlerine...

Sabahattin Ali, Ayşe Sıtkı İlhan'a Konya ve Sinop hapishaneleri ile Ankara'dan gönderdiği mektuplarda, öykü tadındaki kimi olayların yanısıra iç dünyasındaki dalgalanmaları da bütünüyle anlatmaya çalışmış... Öyle ki, ölüm düşüncesinin hiç aklından çıkmadığını söylediği bir mektubunun ardından yazdığı mektupta, içindeki yaşama sevincini sayfalarca anlatmış...

Yüksek Muallim Mektebi'nde öğrenci iken Sabahattin Ali ile mektuplaşmaya başlayan Ayşe Sıtkı İlhan'ın ilk işi İzmir Kız Lisesi'nde tarih öğretmenliği. Sonra, 1930'ların ikinci yarısında yerleştiği Ankara'da kütüphanecilik. Ardından yine Ankara'da geçirilen uzun emeklilik yılları... Sabahattin Ali'nin Ayşe Sıtkı İlhan'a gönderdiği ilk mektup 6 Kasım 1931 tarihini taşıyor. Mektupları yayımlamayı düşünmeyen Ayşe Sıtkı İlhan'ı bu kararından Oktay Akbal vazgeçiriyor. Mektuplar nedeniyle yazıştığı Ayşe Sıtkı İlhan'ı ikna ediyor.

Benim mektuplara ulaşmamı ise, Akbal'ın konuyu ilettiği 1990 yılında Cumhuriyet Gazetesi Ankara Temsilcisi olan Dr. Ahmet Tan sağladı. Bugün hepsi birer belge niteliği taşıyan Sabahattin Ali'nin mektuplarının ortaya çıkarılmasında ve yayımlanmasında en büyük pay Ayşe Sıtkı İlhan'ın yanısıra Oktay Akbal'a ait kuşkusuz...

Sabahattin Ali'nin Ayşe Sıtkı İlhan'a gönderdiği 67 mektup ile iki çeviri *(Gıda Tevzii, Çölde Esirelerin Şarkısı)* ve 11 şiirin *(Hapishane Şarkısı adlı 5 bölümlük şiirin her bölümü ayrı bir*

şiir olarak kabul edildiğinde) tamamı eski yazıyla yazılmış. Mektuplar, 6 Kasım 1931 ve 15 Nisan 1935 tarihleri arasındaki dönemi kapsıyor. Bu dönemde yeni harflere geçilmiş olmasına karşın, Sabahattin Ali'nin eski harfleri yeğlemiş olmasını Ayşe Sıtkı İlhan, bu yazının daha "stenografik" olmasına bağlıyor.

Mektupları yeni harflere çevirirken, aslına bağlı kalmaya özen gösterildi. Örneğin, Sabahattin Ali sayıları çoğu zaman yazıyla, bazen de rakamla ifade etmiş, "Jandarma" sözcüğünü, kimi zaman özellikle "candarma" olarak kullanmayı tercih etmiş. Ayrıca "me" ve "mek" ile biten eylemliliklerden sonra gelen "ı, i, e, a" eklerini bazen "y", bazen de "ğ" harfleri ile kullanmış. "Koşma-yı, sevme-yi, gelme-ye, alma-ya" ve "koşma-ğı, sevme-ği, gelme-ğe, alma-ğa" örneklerinde olduğu gibi... Mektuplarda, soru bildiren tümce ya da sözcüklerden sonra, zaman zaman soru imi (?) kullanılmamış. "Ve" bağlacı da kimi zaman virgül (,) imi ile birlikte yazılmış. "Çünkü ben Enver'le tanışırken o yine böyleydi, ve ben onu çok iyi tanıyarak arkadaş olmuştum *(8 Aralık 1932 tarihli mektuptan)"* tümcesinde olduğu gibi. Bunlara hiç dokunulmadı.

Günlük dilde artık kullanılmayan, anlaşılması zor bazı Arapça, Farsça ve Osmanlıca sözcüklerin yanında parantez açılarak anlamları verildi. "Bana mufassalca *(ayrıntılı)* yaz" örneğindeki gibi. Parantezlerden bazıları Sabahattin Ali'ye ait. Bunlar, mektup metinlerinde anlatılanların akışından çok rahat sezilebildiği için ayrı bir işaretlemeye gerek görülmedi. Ancak, yine de bir karışıklığa meydan vermemek için, anlamların verildiği parantezlerin içi "italik" yazıldı.

Mektuplarda ayrıntısı verilmemekle birlikte, dikkat çekilmesi gereken bazı kişi ve olaylarla ilgili verdiğimiz ek bilgiler, (*) işareti ile dipnotlarda gösterildi. Örneğin, bazı mektuplarda "Nihal" olarak adı geçen kişinin "Nihal Atsız" olduğu, 1944 yılındaki "Irkçılık-Turancılık" davasının Sabahattin Ali-Nihal Atsız davasından kaynaklandığının belirtilmesi gibi... Ayşe Sıtkı İlhan'ın, mektuplarda geçen bazı isimlerin verilmesine gerek olmadığı doğrultusundaki isteğine uyuldu. Az sayıda olan bu isimler (.....) işareti ile gösterildi.

Dikkat çekilmesi gereken diğer bir nokta da, mektupların gönderildiği Ayşe Sıtkı İlhan, Atilla Özkırımlı ile Filiz Ali'nin hazır-

ladıkları "Sabahattin Ali" adlı kitapta bazı mektupları yayımlanan "Ayşe Hakkı"dır. "Sıtkı" ikinci adı, yanlış çeviriden kaynaklanan bir hatayla "Hakkı" olarak geçmiştir. Ayşe Sıtkı İlhan ayrıca, adı geçen kitapta yer alan mektuplarında, eski yazıdan yanlış çevirilerek yayımlanan bazı bölümler olduğunu söylüyor.

MEKTUPLARIN IŞIĞINDA

Birçok kaynakta, Sabahattin Ali'nin Konya'da aldığı cezanın 12 ay mı, yoksa 14 ay mı olduğu konusunda bir belirsizlik var. Genel kanı, cezanın 12 ay olduğu yönünde... Doğru, Sabahattin Ali yargılanmasının ilk aşamasında 12 ay hapisle cezalandırılıyor. Ancak, Ayşe Sıtkı İlhan'a yazdığı ve tarihsiz olmakla birlikte içeriğinden 1933 yılının Ocak ayının 8'i ile Mart ayının 28'i arasında gönderdiği anlaşılan mektupta Sabahattin Ali şöyle diyor:

"... Temyiz davayı aleyhimde naksetti *(geri çevirdi)* cezama iki ay daha ilave edildi. Şimdi 14 aya mahkûmum ve aşağı yukarı üç ayını yattım. 11 ayım kaldı demektir..."

Sabahattin Ali'nin Konya Asliye Ceza Mahkemesi'nce verilen 12 aylık cezasına, temyiz aşamasında iki ay daha eklendiği anlaşılıyor.

Belirsizliklerden biri de, Sabahattin Ali'nin Konya'dan Sinop Hapishanesi'ne ne zaman nakledildiği... S. Ali 10 Mayıs 1933'te Karadeniz Vapuru'ndan Ayşe Sıtkı İlhan'a bir mektup yazıyor. 15 Mayıs 1933 tarihinde Sinop Hapishanesi'nden yazdığı ilk mektubuna da, "... Sana vapurdan uzun bir mektup yazdım. Buraya gelince kardeşini sokakta görerek ona verdim" sözleriyle başlıyor. Sinop Hapishanesi'ne naklin 10 Mayıs 1933'te yapıldığı kesinleşiyor.

SABAHATTİN ALİ KUBAŞIR

Sabahattin Ali, 29 Kasım 1934 tarihinde Ayşe Sıtkı İlhan'a Ankara'dan yazdığı mektupta, halk dilinde, "ortaklaşa iş yapan" anlamında kullanılan "Kubaşır" soyadını almak istediğini söylüyor.

13 Şubat 1935'te yazdığı mektupta da "Bir Şaka" adlı öyküsünün konusunu, Konya Hapishanesi'ndeki bir olaydan aldığını belirtiyor. Söz konusu olayı, Konya Hapishanesi'nden 28 Nisan 1933 tarihinde Ayşe Sıtkı İlhan'a yazdığı mektupta da anlatıyor.

Sabahattin Ali'nin "Candarma Bekir" öyküsünün konusunu nereden aldığı da bazı kaynaklarda tartışılıyor. Sabahattin Ali, Ayşe Sıtkı İlhan'a gönderdiği dört öyküden (Kanal, Bir Firar, Gemici Hikâyeleri-1, Candarma Bekir) biri olan "Candarma Bekir" için yaptığı kısa açıklamada, cezaevinde Candarma Bekir'in katili Halil Efe ile tanıştığını ve onun anlattıklarından esinlendiğini söylüyor.

Reşit Ertüzün'ün "Sabahattin Ali Olayının Gerçeği" adlı kitabında "Hapishane Şarkısı-1"in beşinci dörtlüğünün birinci dizesi "Kimseye soramadığım" şeklinde. Ayşe Sıtkı İlhan'a el yazısıyla gönderilen de ise, bu dize "Ellere soramadığım" olarak geçiyor. Ertüzün, "Hapishane Şarkısı IV"ün üçüncü dörtlüğünün üçüncü dizesini "Bir tek inandığım şeysin" diye aktarıyor. Aynı dize, Ayşe Sıtkı İlhan'a gönderilen el yazmasında "Bir tek inandığım sensin" şeklinde. Sabahattin Ali'nin 1932 yılında Konya Hapishanesi'nden Ayşe Sıtkı İlhan'a gönderdiği "Melankoli" adlı şiirin ikinci dörtlüğünün ilk dizesi ile Ertüzün'ün aktardığı yine farklılık taşıyor. Ertüzün'ün kitabında "Anlayamam kaderimi" olarak geçen dize, Ayşe Sıtkı İlhan'a gönderilende "Anlayamam kederimi" şeklinde.

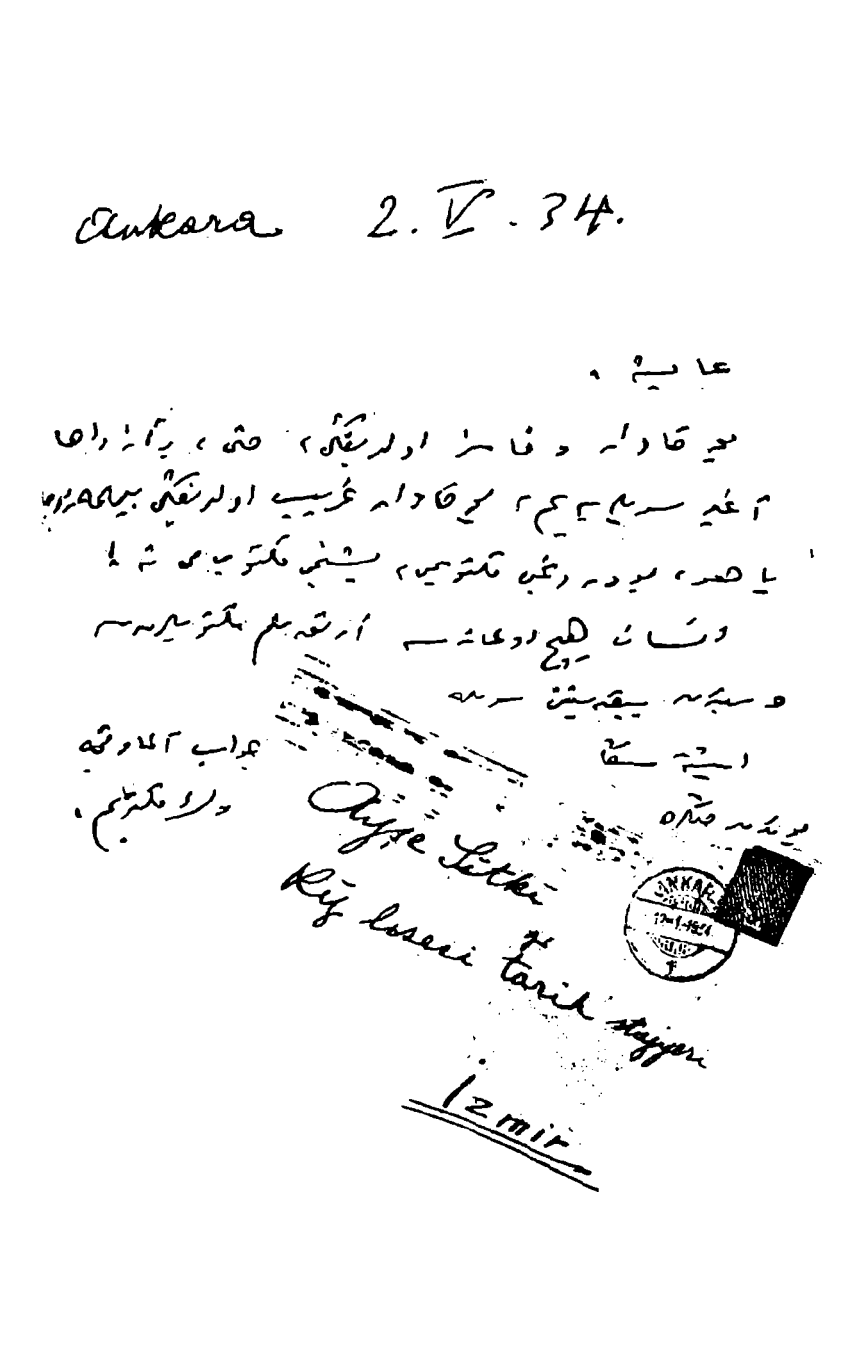
Reşit Ertüzün, Sabahattin Ali'nin "Melankoli"yi annesine, "Hapishane Şarkısı"nı da kendisine ithaf ettiğini bildiriyor. Ayşe Sıtkı İlhan'a hepsi el yazısıyla gönderilen şiirlerde ise böyle bir kayıt yer almıyor. Sabahattin Ali'nin 14 Mayıs 1933'te Sinop Hapishanesi'nden Ayşe Sıtkı İlhan'a gönderdiği "İstek" adlı şiirde, Ertüzün'ün "zoraki yazılmış hissini veren" dediği şu dörtlük yer almıyor:

Yalnız başıma yürüsem
Dolaşıp yari arasam
Bulamayıp erisem
Yokluğun tadını tatsam.

Sabahattin Ali'nin, o çok sevdiği yeşil mürekkeple bezediği mektuplar, kimi zaman 60 yıl öncesinden bir sesleniş... Yarım yüzyıl öncesinden bugünü yaşayış kimi zaman da...

D.A.

Ankara 2. V. 34.

6/7.11.1931 - Konya

Ayşe,

Bugün Enver benimle kavga etti. Vesile gayet ehemmiyetsizdi, fakat asıl sebep sendin. İhtimal hatırlarsın, ben İstanbul'da sana Enver'den bahsederken "**ben onun için her şeyi feda edebilirim, fakat o beni bir kadına feda eder, çünkü bütün zanların hilafına olarak Enver'in cinsi tarafı çok zayıftır ve devamlı ve şedit *(şiddetli)* ihtibaslar *(bastırmalar)* onun bu cephesini çok rakik *(ince)* ve alıngan yapmıştır. Ben de, bundan korkuyorum**" demiştim. Vukuatın beni bu kadar seri, bariz, aynı zamanda benim için mucibi telehhüf *(çok üzücü)* bir tarzda tasdik edişine hayran ve müteessirim. Böyle vakalarda ekseriya vaki olan "hükümlerinin akıbetini görmekten mütevellit" bir gurur bile duymuyorum, duyduğum sadece bir hüzünden ibarettir.

İstanbul'dan geldiğim günden ve senden Enver'e açıkça bahsettiğim andan beri Enver'de çok sebepsiz, manasız bir vesvesenin doğuşunu görmekle muazzep *(üzgün, azaplı)* idim. Enver ya senin bana, ya benim sana âşık olduğumuzu zannediyor, bu budalaca iddiayı açıkça izhar *(açıklamak)* edemese bile, bazen ihsas ettiği *(hissettirdiği)* oluyordu. Hatta bir gün "**sen Ayşe'yi sevebilecek bir tabiattasın, sevmene de hiçbir mani yoktur, kati olarak tayin edemediğim cihet onu sevip sevmediğindir.**" diye alenen *(açıkça)* izhari vesvese etti *(kaygılarını belli etti.)* Esasen sana lüzumsuz hücumları, seni hiçbir zaman sevmemiş olduğunu iddia etmeleri kendisine anlattığım ve çok tabii ve ehemmiyetsiz bazı vakaları feci şekillerde tefsir edişi *(yorumlayışı)* beni telaşa düşürüyordu. Sen, aramızda mütemadiyen münakaşa edilen bir mevzu olmuştun ve ben ne kadar bahsi kapamaya gayret etsem, o bir taraftan tazeliyordu. Ve senden bahsetmek benim için hiç değilse nahoş bir şey olmamasına rağmen kendisinden bir daha bana Ayşe'den

falan bahsetmemesini talep ettim. Buna rağmen bu çok acaip hatta biraz da şayan-ı merhamet *(acınası)* Othello o kadar kendi dimağının, ve bu dimağın alel acaip *(tuhaf)* mamulatının *(ürünlerinin)* içinde kaybolmuştu ki beni dinlemesine imkân yoktu.

Enver gözlerini açıp bir an etrafa bakıyor, zekâsı ve müşahadesinin *(gözleminin)* kuvveti sayesinde bilcümle *(bütün)* vukuatı vuzuhla *(açıklıkla)* kavrıyor, sonra gözlerini kapayarak bu vukuat ve hadisatı kendi kafasının içinde ve mantığına istinat ederek *(dayanarak)* temadi ettiriyor *(sürdürüyor)* ve kendi kafasının o kadar tesiri altında ki, bu hadisatı hakiki zannediyor ve ona bila kaydü şart *(kayıtsız şartsız)* bağlanıyor; bilmiyor ki hayat bizim dimağlarımızın mantığına hiç de uymayan bir seyir takip eder ve onun kafasındaki mantıki neticeler takip eden hayatı ancak iyi yazılmış romanların kahramanları sürerler. Fakat bu Enver'e ne kadar ispata çalışılsa, hakiki vukuat gözünün önüne bütün sarahati ile *(açıklığıyla)* getirilse o bunları kapalı gözleriyle geri itiyor ve: **"Hayır, hakikatin benim söylediğim ve tasavvur ettiğim gibi olması lazımdır ve böyledir."** diyor.

Zannediyor ki her hareket bir şeyi ifade için yapılır ve bir kastın tezahürüdür *(görüntüsüdür)*. İnsanın lalettayin *(gelişigüzel)* bir şeyler yapacağını kabul etmiyor ve kendisinin bile alelekser *(çoğunlukla)* bu şekilde hareket ettiğini unutuyor, ve böylece seninle olan ahbaplığı esnasında yaptığın birçok hareketlere manalar izafe ederek *(vererek)*, ve onları mantıki bir silsileye rapten *(bağlayarak)* inkişaf ettirerek *(geliştirerek)* birtakım neticelere varıyor ki, ben sana bunları söylediğim zaman tamamiyle inkâr etmiştin. (Bilmiyorum samimi mi idin!)

Ben İstanbul'dan dönüşümde, çıkardığı bu neticelerin mavakaa *(olanlara)* mutabık olmadığını söyleyince, kendisinin yanılmış olduğunu kabul etmekten ise senin değişmiş olmaklığına hükmetmeyi daha münasip buldu, ve sendeki bu tahavvülün *(değişikliğin)* sebeplerini aramaya başladı, ve söylediğim gibi şedit ihtibaslar *(şiddetli bastırmalar)* neticesinde şeklini tebdil eden *(değiştiren)* ve marazileşen *(sağlıksızlaşan)* cinsiyetinin verdiği marazi bir hassaslıkla senin muhakkak başka birisine âşık olduğuna "bunun kim olduğunu pek tayin edememekle beraber" hükmetti. Evvela akla ge-

lebilecek ben vardım, gerçi bunu ilk zamanlarda pek açıkça söyleyemiyordu, o zaman ihtimal aklı selimi *(sağduyusu)* daha idareyi elinde tutmaktaydı. Fakat gitgide dimağı mamülatı acibesine *(tuhaf ürünlerine)* kermi *(verimlilik)* verdi ve onu bu çıkmaza büsbütün soktu.

Ben çok müşkil vaziyette idim, onu iknanın imkânsızlığını görüyor, dehşetle müteessir oluyordum. Bir tarzı hareket intihabında *(bir hareket biçimi seçmekte)* müteredditdim. Sükût ve anlamamazlığa vurmak onu muazzep edecekti *(üzecekti)*, iknaya uğraşmak büsbütün şüphelendirmek olacaktı, ve meselenin esasında ne kadar sakim *(yanlış)* hükümlere istinad ettiğini bilmek beni trajikomik bir vaziyette bırakıyordu. Ve Enver'in, herkesten çok sevdiğim bir tanecik Enver'in manen benden adım adım uzaklaştığını görmek, buna mani olmaya muktedir bulunmamak beni tasavvur edemeyeceğin kadar çok üzüyordu. Sana orada bizim kızlarımızdan bahsederken bizim memlekette cinsi hayatın nizamsızlığı yüzünden kızlarımız ya gayri tabii bir ihtibas yaparak *(örtbas ederek)* manyak oluyorlar, isterik oluyorlar, yahut da –ekseriya iradeleri zayıf olanlar– ihtiyaçlarına serbest cereyan vererek mahalli, içtimai nizamı çiğniyor, bir mücriniyet *(suçluluk)* şuuru ile sükût ediyor *(düşüyor)*, orospu ve ahlaksız oluyorlar demiştim. Enver de işte böyle gayri tabii ihtibaslarla –ki erkeklerde kadınlardan daha güçtür– manyak olmaya yüz tutmuş, harikulâde olan melekâtı akliyesini *(aklının bütün yönlerini)* hemen hemen gayri kabili istifade *(yararlanılamaz)* bir hale getirmeye müheyya *(hazır)* bulunmuştur. Bir rahibe perhizkârlığı yapan bu çocuğun cinsi mesaili *(sorunları)* hal için sarfettiği dimağ mesaisi ve zaman hayret verecek kadar çoktur ve bu en tabii ve basit mesaili sakat bir adeseden *(mercek)* görerek ona lüzumundan fazla ehemmiyet vermek başını elleri arasına alıp: "Acaba bu iş bu kadar mülevves *(kirli)* olduğu halde asaletle ve şan-ı insaniyetle ve hikmetle kabili telif midir *(bağdaştırılabilir mi)*" gibi sempolvari düşüncelere dalmak biraz da budalalıktır. Tabiatın esasında mevcut olan kaidelerde hata aramak ne kadar safderunluk ise, bunları tashih edecek *(düzeltecek)* çareler taharrisi de *(araştırması da)* o kadar bisut *(yararsız)* ve küstahçadır. Tabiat mükemmel olan seyrini takip etmektedir, onda hata yoktur, çirkinlik ve levs *(kirlilik)* yok-

tur, bütün hatalar bizim dimağlarımızdadır, aczimizi, hiçliğimizi unutarak nizamı âlemi tenkide kalkmak gülünç ve çocukça bir harekettir. Bize bu dimağları veren tabiatla ihtilafa düşüp harekette bulunan bir trende geriye doğru koşarak trenin hareketini iptale çalışan bir adam vaziyetine düşmektense dimağlarımıza tabiatın emsalsiz ahengine uygun bir tempo vermek herhalde daha akıllıca bir iş olur. Bu tarzı hareket insana lazım olan bir kemal *(olgunluk)* verdikten maada *(başka)*, şu rüyaya benzeyen hayatımızın da azaplı bir kâbus olmasına mani olur. Tabiatı olduğu gibi kabul eder, hadisatı tabii görmeye, onların karşısında hayret duymamaya alışırsak bize asil bir lakaydi *(kayıtsızlık)* gelir ki bu lakaydinin dervişlerin miskinane lakaydisiyle, budistlerin nirvanasıyla alakası yoktur. Eşya ile doğrudan doğruya temasa başlarız, bizi teferruat değil asıllar alakadar eder, daha müşahhas *(soyut)* söyleyeyim: Mesela ben bir .....'yı severim. Beni alakadar eden yalnız odur. ..... ahlaksızmış, bana vızgelir, kocaya aldırış etmem, bütün bunlara karşı lakayıtımdır *(kayıtsızımdır)*, hatta .....'yı bu kadar sevdiğim halde ona karşı bile lakayıdımdır, beni alakadar eden yalnız kendi dimağımdaki .....'dır, ve hariçteki .....'nın herhangi bir hareketi beni hayrete ve infiale *(kızgınlığa)* sevkedemez. Mesela ben ..... ile ahbabımdır, fakat ..... denildiği zaman Enver'in aklına gelen ve onun dimağını uzun müddet işgal eden birtakım hadisat ve eşhasa *(kişilere)* karşı azami derecede lakayıtımdır, ve ..... benden falanca veya filanca hakkında –velev ima tirikiyle olsun *(dokundurma yoluyla olsun)*– bir tek söz duymamıştır. Mesela ben seninle de ahbabımdır, fakat beni senin hasaili memduha *(methedilecek huyların)* veya fezayih-i mezmume *(yerilecek yanların)* ile mütehalli *(içiçe)* bulunup bulunmadığın zerre kadar alâkadar etmez, ben eşhasın benim dimağımı ve hissiyatımı tatmin eden taraflarıyla akdi rabıta *(ilişki kurmak)* edip diğer taraflarına karşı tamamen lakayıt kalmaya karar vermiş bir adamımdır. Ve eğer Enver bir humma içerisinde imiş gibi hareket etmeseydi onunla bozuşmamıza da imkân yoktu, ve ben hâlâ daha Enver'le bozuşmuş değilimdir.

Neyse, bu burada bitsin: Bu meseleler beni üzüyor...

Sabahattin Ali

7.11.1931 - Konya

Ayşe

Bir de hikâye leffediyorum *(ekliyorum)*. Mektupta yazdığım şeylerle kısmen alakadardır. Cinsi sevki tabiilerin *(içgüdülerin)* bazen nasıl garip şekiller alabileceğini gösterir. Bu delikanlı da ihtilâsın tesiri altında kalanlardan biridir, hareketlerindeki ifrat *(aşırılık)* ve bilhassa sonlara doğru görülen romantizm hep cinsi hayatın gayri tabii tanziminden münbaistir *(kaynaklanmaktadır)*, mamafih hikâyede görülen şekil tehlikeli bir şekil değildir, hatta delikanlının safiyeti ve romantikliği benim çok hoşuma gidiyor. Hikâye teknik itibarıyla benim en muvaffak olmuş yazılarımdan biridir, söylemek istediğim şeyleri azami kısalıkla ve bila noksan *(eksiksiz)* ve en güzel şekilde söylediğimi, istediğim hafif mistik havayı ve bu hikâyeye çok lüzumlu olan nim müphemliği *(yarı belirsizliği)* verebildiğimi zannediyorum. Bu hikâye çok romantik bir delikanlının çok realist bir tasviridir ve bu bilinerek okunmalıdır.

Hikâyeyi okur okumaz iade etmeni fikirlerini de söylemeni ve ayrıca uzun bir mektup leffetmeni *(iliştirmeni)* rica ederim. Herkese selam, sen de Allaha emanet ol iki gözüm.

Aşağıdaki zevata bilhassa selam: Pertev *(Naili Boratav)*, Halide, Faik *(Dranas)*, Rıza, Cahide, Nezahat vs.

Sabahattin Ali

13.12.1931 - Konya

İki gözüm Ayşe!

Mektubunun bu seferki cevabı da biraz gecikti. Son günlerde başımdan acaip sevda yelleri estiği için bu teehhuru *(gecikmeyi)* mazur görmelisin.

Evvela bana aynı silahla mukabele edişine hayranım!.. Benim mektubumda vuzuhsuzluk *(açık, berrak olmayan)* var diyen Ayşe hanımın mektubunu tefsir ve ondan manayı hakikiyi *(gerçek anlamı)* istihrac *(çıkarabilmek)* için heyetler teşkili lazım. A kızım ben sana bir şeyler falan sormak istemedim. Mesele şudur: Senin kendisine âşık olmadığını Enver'e söyledim, o da bana kızdı, hatta bir bahane bulup benimle kavga bile etti, ben de bundan mütevellit infialle *(küskünlükle)* sana o mektubu yazdım ve kendisinde zayıf bulduğum cepheleri orada göstermek istedim. Mamafih (benden güzel güzel cevaplar alırdın) cümlesini görünce bir hayli gıdıklandım ve mektubumda hakikaten birtakım sualler tevcih etmediğime *(yöneltmediğime)* ziyadesiyle nadim oldum. Senin zannının hilafına olarak görüyorsun ya, fesat adamım vesselam. Mektubunda iki şeyi çok beğendim, hatta, kızmazsan söyleyeyim, biraz da hayret ettim: 1- Gayet düzgün ve nefis bir üslûbun var. 2- Bu üslûp birtakım fikirlerin ifadesini de çok maharetle ifa edebiliyorlar, yani sadece güzel laflardan ibaret değil. Sonra çok nefis bulduğum (malum olmasına rağmen) şu cümledir: "İnsan içinde bazen karışık şeyler hisseder, bunlar bir düşünülse gayet basit şekle irca edilebilirler *(indirgenebilirler)*, fakat bu türlü bırakmak da bazen hoşa gider" bu cümle üzerinde tahlillere girişmeyeceğim yalnız bunu tasavvur edebileceğin kadar mükemmel anladığıma emin olabilirsin. Anlaşılmadığından bahsediyorsun, dilini bilmediğim bir memleketteyim diyorsun. Bu gayet tabiidir, dünyada hiç kimsenin, hiç kimsenin dilinden anladığı

yoktur, birbirleriyle en iyi geçinenler hiç konuşmayanlar, bu ihtiyacı duymayanlardır. Bu vakıa tasavvurların fevkinde feci *(düşünülemeyecek kadar kötü)*. Mesela burada kolumda sevgili bir arkadaşla dolaşıyorum, o hararetle anlatıyor, ben hararetle dinliyorum, aramızda bir santim mesafe bile yok, fakat ben birbirimizden kilometrelerle uzak olduğumuzu, başka diyarların, adeta başka seyyarelerin *(gezegenlerin)* evladı olduğumuzu seziyorum. Bu düşünceler esnasında o sözünü bitiriyor ve bu sefer aynı hararetle ben başlıyorum. Aramız yine bir santim, fakat kilometrelerle uzağız, yanımdaki ihtimal bunu anlıyor, ihtimal farkında bile değil; bu komedi bazen beni kudurtuyor, bazen de miskinane bir tevekkülle tahammül ediyorum. Sen orada ararsan belki dilinden anlayacak bir iki kişi bulursun, fakat burada bir tane, bir tane bile adam yok. Ben nasıl bibliyoman *(kitap delisi, düşkünü)* olmam sonra...

İnanır mısın Ayşe, bu kadar zekâsına rağmen Enver de bile anlamak kabiliyeti azdır. Anlayan adamda muhakkak müsamaha bulunacaktır, halbuki, Enver'de bu yoktur. Burada iken bazen münakaşa ederdik ve ben hiç sesimi çıkarmadan onun gözlerini kapayıp hiçbir şey görmeden verdiği hükümlerin seylâbını *(akışını)* seyrederdim, ve bu çocuğun hayatta kendisinden başka hiçbir şeyi görmemeye ve anlamamaya mahkûm oluşuna teleḧhüf ederdim *(üzülürdüm)*. O bile bazen benim yanımda benden namütenahi uzaklarda dolaşırdı, ve bilsen böyle zamanlarda ne kadar üzülürdüm. İnsan, ne olursa olsun, mutlak surette yalnız olduğunu asla kabul etmek istemiyor. Yalnızlığın insana verdiği gurur bile ilk fırsatta mevkîini bir aldanışa terkediyor. Sonra insana (tamamen değilse bile) kısmen yakın olanlar bulunabilir, mesela (bunu iltifat kabul edebilirsin) aramızda kilometreler bulunmasına rağmen seni bazen pek yakınımda hissettiğim oluyor ve arasıra: **"Belki, diyorum, belki bunu o anlayabilirdi."** Sonra düşünüyorum ki anlamak mesailinde *(sorununda)* zekânın rolü çok azdır. Anlamak için dercenk-i evvel *(her şeyden önce)* iki şey lazımdır: Tolerans sahibi olmak, dünyayı ciddiye almamak. Düşünüyorum da, görüyorum ki benim dünyada itham edebileceğim bir fert ile bulunamaz, herkesle aynîleşerek *(özdeşleşerek)* herkesi anla-

maya o kadar hevesim ve istidadım var, herkes mütemadiyen sağır ve kör beni itham ettiği halde.

Bazı felsefelerin bana pamuk ipliğiyle bağlandığını söylüyorsun, öyle olabilir Ayşe, bir fikrin kıymeti sabit oluşunda değil, samimi oluşundadır. Ben onları yazarken samimi idim ama onlar bana uymazlarmış da ben yarın değişebilirmişim, bu da olabilir ve gayet tabiidir, kör değneğini beller gibi bir fikre saplanacak değilim ya. Dediğim gibi insan bir fikre samimiyetle sarılmalı ve onun için ölebilmelidir, fakat bu yarın o fikre hücum için mani teşkil etmemelidir. Dedim ya, hiçbir şeyi ciddiye almamalı, hatta ölümü bile...

Herkese selam. Senin de gözlerinden öperim kızım.

Pertev, Rıza, Faik, Nezahat, Cahide vs.'ye çok çok selam.

Sabahattin Ali

KOŞMA

Sevip sevip yari ele kaptırmak
Kara bahtın bana eski işidir.
Ömrümdeki yıllar kadar yar sevdim,
Her biri bir başkasının eşidir.

Canlar verdim her birinin yoluna
Hepsi girdi bir yiğidin koluna
Bülbül bile kondu bir gül dalına
Boşta gezen bizim gönül kuşudur.

Baktığım yok üzüntüye, sevince
Feryat etmem yar başından savunca
Benim gibi sevmelidir sevince:
Ne göz görür, ne kulağım işitir...

Kara saçım dik başımda kar oldu.
Ak saçımla yar sevmesi âr oldu.
Bana vuran eller değil, yar oldu,
Bu dert benim dertlerimin başıdır.

Kimi âşık dileğine ulaşır,
Sevdiğiyle cümbüş eder, gülüşür.
Kimi benim gibi garip dolaşır,
Asıl âşık kâm almayan kişidir.

Sabahattin Ali, 1. Kânun (Aralık) 1932, Konya

MELANKOLİ

Beni en güzel günümde
Sebepsiz bir keder alır,
Bütün ömrümün beynimde
Acı bir tortusu kalır.

Anlayamam kederimi,
Bir ateş yakar derimi,
İçim dar bulur yerimi
Gönlüm dağlarda bunalır.

Ne kış, ne yazı isterim,
Ne bir dost yüzü isterim,
Hafif bir sızı isterim,
Ağrılar, sancılar gelir.

Yanıma düşer kollarım,
Görünmez olur yollarım,
En sevgili emellerim
Önüme ölü serilir.

Ne bir dost, ne bir sevgili,
Dünyadan uzak bir deli...
Beni sarar melankoli
Kafamın içersi ölür.

Sabahattin Ali, 1932 Kânunievvel (Aralık), Konya

Ayşe

Bana çabuk cevap vermenin çaresi seni bekletmemek ise işte mektubunu aldığım gün cevabını da yazıyorum. Seyahat ihtisasları hakkında mütalaa beyan edecek değilim. Ben akran ve emsalim arasında en çok ve en muhtelif şerait altında dolaşan birisi olduğum için bu tahassüslerin *(duyguların)* her türlüsüne aşinayım ve seni anlıyorum. Yalnız seyahatte kendi kendinden mesul bulunmanın zevki alelekser *(çoğun)* bundan mahrum bulunan kadınlar ve çocuklarda görülür. Birçok erkekler seyahatte kendilerinden mesadalarının da *(başkalarının da)* mesuliyetini üzerlerine aldıkları için bu hissin romantik tarafını bulamazlar. Mektubunun son sayfasında Enver münasebetiyle söylediğin sözler beni müteessir etti. O satırları yazarken böyle bir niyetin olmadığını bildiğim için teessürüm gayet samimi idi. İnsanların edepsizliklerinden o kadar samimi bir infialle *(küskünlükle)*, fakat aynı zamanda o kadar tabii bularak bahsediyorsun ki, insan gayri ihtiyari: "Vah Ayşecik" diyor. Ben nasıl seninle alay etmeyi aklımdan geçirmedimse sen de benim bu rikkatimle *(inceliğimle)* alay etmemelisin. Bilhassa **"beni dehlediğini herkese söyleme"** gibi sözler beni sadece üksindirdi. Enver'e derhal bir mektup yazdım ve donattım. Kendisine eski muhabbetimin kalmadığını hissediyorum. Bu yaptığı güya izzeti nefis midir?.. İzzeti nefis falanca kıza: Beni sevmez veya sevmediğini ilan edersen izzeti nefsim kırılır! demek değildir. Bunun aksi, yani seven bir kıza: Hayır, istemiyorum! demek de değildir. Bilakis hiç kimseden hiçbir şey istememek ve verildiği zaman da teşekkürsüz ve sessiz kabul etmektir. Ben .....'ya âşık bulunduğum dört sene zarfında, bütün bilenlerin tasdik edeceği veçhile, ondan hiçbir şey, ama mutlak surette hiçbir şey, hatta tatlı bir bakış veya yumuşak bir kelime bile talep etmemiş, ve bütün

aşkı, aşkın asaletini ve gururunu yalnız vermekte hiçbir şey düşünmeden ve hiçbir şey beklemeden vermekte bulmuştum.

Zorla sevilmek isteyenler ihtiyarlar, sevildikleri zaman naza çekenler de muallim mektepleri talebeleridir... Ne nim küstah *(yarı küstah)* bir talepkârlık, ne de cıvık bir gurur... Aşk böyle soğukluklardan tamamen muarra *(uzak)*, mahzı aşk *(sırf, saf aşk)* halinde içimizde yaşamalıdır. Biz aşka bir gözlük gibi her zaman muhtaç, her zaman malik bulunmalıyız... Bazen mevcudiyetini tamamen unutmamıza rağmen onu bir opera dürbünü gibi muvakkat bir ihtiyaç veya lüks olarak kabul etmek ona hakarettir. Ve **"Tais"**deki Fisiyas'ın dediği gibi: **"Venüs'e hakaret etmekten çekinmelidir, çünkü intikamı dehşetli olur..."** Bunları Enver'e de yazacağım. Bilmem utanacak mı. Ben bütün bu hadisattan, belli etmediğin hatta ihtimal kendin de pek farkında olmadığın halde fazlaca müteessir bulunduğun kanaatindeyim. Bu da gayet tabiidir. İnsanı asıl öldüren kılıcı yemek değil, **"sen de mi Brutus"** demek mecburiyetinde kalmaktır. Mamafih bu saçmasapan meseleler yüzünden fazla üzülmeye de lüzum yoktur. İnsanlardan yaptıkları hareketlerden maadasına *(başkasına)* intizar etmek *(beklemek)* zaten saçmadır. Çirkin olmadığından da emin olabilirsin. Bunu, sana derhal âşık olarak ispat etmeyi ne kadar isterdim (çünkü benim zevki selimime herhalde itimadın vardır). Fakat bu günlerde ne kadar meşgul olduğumu biliyorsun. Zaten bu olmasa bile, böyle bir zamanında bir kadına âşık olarak onun gururunu tatmin etmeyi isteyecek kadar fırsat düşkünü ve az hürmetkâr olmadığım muhakkaktır. Mamafih ben, kendileriyle kat'ı alâka ettiğim *(ilgi kestiğim)* zaman ıstırap duyacağımı zannettiğim herkese âşık olduğumu farzederim, şu halde sana da âşıkım demektir.

Ayşe, ilk mektubumun tamamen aksine olarak bu mektubumda gayet samimi olmak istedim. Adeta bunun aksini yapmaktan utandım. Ve binnetice *(sonuçta)* mektubum az akıllıca oldu. Ben ki yalnız çok sevdiğim kimseler karşısında samimi olmayı zeki olmaya tercih ederim, sana da rol yapmayı pek kibarca bulmadım. Bilhassa bu adam kıtlığında... Sen de bütün kepazeliklerine rağmen ruh asaletine biraz fazlaca ehemmiyet veren ve hiç kim-

seyi manen ve maddeten rencide etmemeyi şiar ittihaz etmiş *(ilke edinmiş)* bulunan bir adam olduğuma emin olabilirsin.

Beni tanıdığını zannettiğim halde bu tezkiyeye *(belgeleme, ispat)* neden lüzum gördüm bilmiyorum, herhalde insanlara olan menfi bakışının bugünlerde keskinleştiğini tahmin ettiğim için... Derhal mektup beklerim, gözlerinden öperim, ... hanım hemşiremizin de (münasip görülürse) alnından pederane bir buse alırım iki gözüm.

Sabahattin Ali

(Tarihsiz)

İki gözüm Ayşe

Utandırma siyaseti takip etmek istediğimden falan değil, fakat senin cevabını tacil etmek *(çabuklaştırmak)* için derhal cevap vermek istedim, buna rağmen görüyorsun ki 10 gün kadar geç kaldım. Sebebi basit, benim her zamanki hastalığım: Yine âşıkım. Ah Ayşe, vallahi artık ben de şaşırdım, 15-16 yaşımdan beri şöyle bir haftacık olsun âşık olmadan durduğumu hatırlamıyorum. Mütemadiyen, bilafasıla *(aralıksız)* ve şiddetle âşıkım. Zannetme ki öyle üstünkörü şeylere aşk ismini veriyorum, benimkilerin her biri ateşlilikte Verter'i, bakirlikte Romeo'yu geri bırakacak şeyler; işin tuhafı her seferinde ilk defa âşık oluyormuşum gibi bilmediğim heyecanlara ve ihtisaslara *(duyarlılıklara)* düşmemdir. Bu ihtimal her aşkımın nevi ve şekil itibariyle diğerinden çok farklı olmasındandır. Galiba evvelce de söylemiştim, bende aşk mıknatisiyet *(çekim)* gibi bir şey, daima mevcut, yalnız mıknatısa yapışan cisimler değişiyor. Bütün bu alakaların ciddiyetini ve alelade bir heves olmadığını, her maşukamla *(âşık olunan kişi)* hayatımı birleştirmek arzusunda bulunmaklığım ispat eder. Mamafih yavaş yavaş dimağım ve hissiyatım bu gibi hususatta mihanikiyet *(mekanik hale gelme)* kespettiler *(kazandılar)*. Yeni bir aşkı alışkın bir tavır ve hakimane bir tevekkülle *(bilgece)* kabul, üzüntülerine tahammül, heyecanlarıyla telezzüz ediyorum *(lezzet alıyorum, zevk duyuyorum)*. Artık maşukamda namütenahi *(sonsuz)* meziyetler görmek, onu ilahileştirmek gibi acemiliklere düşmüyorum, onun evsafını fevkalhat *(son derece)* bitaraf *(tarafsız)* birisi gibi isabetle görüyorum. Bunun için herhangi seksüel bir hissin zebunu *(ezilmişi)* veya bir galat *(yanlış)* hissin kurbanı değil, hakiki bir âşıkım. Ecsam *(cisimler)* mevat *(maddeler)* vesairelerle alakası olmayan bir mevcudiyet yani mahzı aşk *(sırf*

aşk) bende hükmünü yürütmektedir. İşin fenası: Birisine yeni âşık olmaklığım ondan evvelkilerin unutulmasına sebep olmuyor, yine en ufak bir vesile onlardan birine karşı eski şiddetle alaka ve temayülümün uyanmasına sebebiyet veriyor. Pertev'e sor, ben Almanya'daki 28 için *(28 yaşında bir hanım)* çıldırdığım zamanlarda .....'ya aşkımın bir zerresini bile kaybetmiş değildim. Ve şimdi burada ..... için bir semaver gibi için için kaynarken sevgili Nermin'i asla unutmuş değilim. Dünyaya herkes mukadder bir vazifeyi ifa için gelirmiş, ben de zannediyorum ki sadece âşık olmak, zaman, mekân ve imkân düşünmeden âşık olmak için gelmişim, bereket ki boylu poslu yakışıklı bir delikanlı değilim, o zaman böyle kendi kendime tutuşmakla kalmaz, mukabele *(karşılık)* falan da görür, işi gücü maceralara hasrederdik; şimdi ise kendi kendimize gelin güvey olurken başka birtakım işler çıkaracak, yazı falan yazacak zamanımız oluyor. Ve aşktan yani âşıklığımdan icap ettiği tarzda istifade edemediğim için onu icap etmeyen şekillerde kullanıyor, yani içimde taşıdığım bu heyecandan bazen şekil, bazen mahiyetini değiştirerek yazılarımın mevzu ve hareketlerini çıkarıyorum.

Zaten cinsi hissiyatın tezahürü olan bir nevi **"istek"** bertaraf edilirse, aşk bazı insanlarla beraber doğan, onları ölünceye kadar terketmeyen bir histir. Hayatta bu nevi aşktan zerre kadar nasibi olmayanlara tesadüf ettim, fakat sebebi vücutlarının *(varoluş nedenlerinin)* aşk olduğunu zannettirecek kadar bununla memlû *(dolu)* insanlar da bilirim. Sanat heyecanı falan dediğimiz hep budur, bunun tahavvülat ve istihalatıdır *(değişiklikleri)*, fakat Freud'un dediği gibi cinsiyetle alakası olan, ondan doğan bir şey değil, onunla uzaktan bile alakadar olmayan bir şey, hatta cinsi hislerin müdahalesinde derhal ölen, asaletini kaybeden bir şey.

Size yeni sevgilimi nasıl tarif edeyim? Güzel mi, bilmem, bence dünyada sevilmeye layık olan mahlukların yegânesi. O kendisini ne kadar sevdiğimi, hatta yalnız sevdiğimi bile bilmediği halde ben onun için her şeyimi, herhangi bir uzvumu feda edebilirim. Size bugünlerde bir resmini yollayacağım kendiniz hükmünü veriniz.

Enver'den artık mektup falan aldığım yok. Bu mesele artık bana soğukluk vermeye başladı, hiç açmak istemiyorum. Çünkü bunda da insanların ebedi ve müzmin illeti baş rolü oynamakta: Mütekabil anlaşamamazlık, yalnız kendi dimağımız ve gözümüzle görmek, kendimizi karşımızdakinin yerine koyamamak, onun gibi düşünüp hissedememek...

En kabadayımız kendisini karşısındakinin yerine kor, fakat orada onun yapacağı hareketleri değil, kendisinin yapacağı hareketleri düşünür, ona göre hükümlerini verir. Bilmez ki aynı vaziyette her insan aynı şeyi yapmaz, tesirler aynı olsa bile teessürler her şahsa göre namütenahi *(sonsuz)* değişir. İşte bu noktaları gözden uzak tutup karşımızdakinin harekâtını geniş bir müsamaha ve anlayışla takip etmez, hükümlerimizi buna göre ve daima katiyetten uzak olarak vermezsek araya gayri kabili izale *(giderilemez)* bir anlaşamamazlık duvarı çekilir, ve diğer hissiyat ve hasail *(meziyetler)* birbirine ne kadar yakın ve aşina olsa, ne kadar tekarrübü *(yakınlaşmayı)* arzu etse, bu duvar yekdiğerine uzanan ellerin telakısine *(birleşmesine)* insafsızca mani olur. Hakikaten kâmil olmak istersek kendimizi iki şeye bütün manasıyla alıştırmalıyız: Anlamak, müsamaha etmek... ikinci birincinin neticesidir.

Bazı şeyleri saklamak onların biraz olsun fenalığına inanmak değildir. Yalnız insanda saklanacak ve söylenecek şeyleri ayırabilmek kudreti olmalıdır. Yalan, ordiner *(maksatlı)* olmamak şartıyla, her zaman müracaatımız icap eden bir vasıtadır. Ve hangi yalan adidir, bunu ancak her insanın içi, ruhi asaleti tayin eder. Tasnif yapmaya imkân yoktur. Aynı yalan birbirine göre düşkün veya asil olabilir. Bunu sevki tabiilerimizin *(içgüdülerimizin)* ve ruhumuzun kabiliyetleri tayin edecektir. Ben senin ruhi meziyetlerinden eminim; doğru bulduğun zaman yalan söyle veya hakikati sakla, bu muhakkak ki en münasibidir, yalnız biraz da itimad-ı nefis *(kendine güven)* sahibi, hatta mağrur ol ve komprime halinde kullanılan birtakım bayat ahlak kaidelerine ba-

karak yaptığın işten nâdim *(pişman)* olma. Yaptığı işin cürüm olduğunu zannetmek mücrim *(suçlu)* olmak, hiç olmazsa kendisini mücrim olmaya alıştırmak demektir. Neyse, görüyorsun ya, bir hayli lakırdı ettim. İstanbul'a gelmeden evvel muhakkak bir mektubunu almalıyım, 20 gün sonra orada bulunacağıma göre çok istical *(acele)* etmelisin. Pertev bana neden mektup yazmıyor, bunu da anlayıver. Yeni yazı yazdığım yok, yalnız eski usulde bir şarkı var, onu Pertev'e ver, böyle şeylerden zevk alırsan sen de oku. Selamlar iki gözüm.

Sabahattin Ali

21.2.1932 - Konya

Ayşe

Sana mektup yazmayı aklımdan bile geçirmiyordum. Fakat neden bilmem, bu akşam içimde bir yazmak, ama ne olursa olsun, bir şeyler yazmak arzusu belirdi. Kafamdaki şeyler o kadar insicamsız *(karışık, tutarsız)* ve dağınık ki, o kadar birbirine yabancı hisler ve fikirlerle mahmulum *(doluyum)* ki, bu yazıların hiç birbirini tutmayacağını şimdiden farkediyor gibiyim. Ve sırf bu sebepten mektubu biribiriyle alakası olmayan ufak parçalar halinde yazacağım. Şu frenklerin "aphorism" dedikleri tarzda.

Bu akşam bana acaip ve hazin şeyler düşündüren sebep, biraz evvel yaptığım uzun bir mehtap gezintisidir. Bu akşam ayla uzun zamanların hesabını gördük. Ne zamandan beri kaçmak istediğim bu an nihayet geldi, beni yakaladı. Kurnaz ay benim ihtiyatsız yalnızlığımdan istifade etti.

Herkes gibi benim de ayla ahbaplığım çocukluğumdan başlar. Yalnız ben belki biraz daha ileri giderdim: Bazı geceler babamın asker dürbününü alarak saatlerce onu seyrettiğim olurdu... Hemen hemen çehresinin bütün hatlarını bilirdim. Fakat o zamanlar birbirimize bir şey anlatamazdık, onunla asıl ahbaplığımız, daha doğrusu münasebetimiz bu son senelerdedir; ahbap olduğumuzu iddia edemem...

Ay her yerde aynı şey. O beni birçok yerlerde gördü, ben de onu... O benim kendisine böyle mütemadiyen başka başka yerlerden görünmeme hayret etmiyor, halbuki ben her yerde aynı yüzü gördüğüm için biraz hayret eder gibiyim. Evet hiç fark yok: Bu, Potsdam Gölü'ndeki bir kayık içinde kendisine anlamaz gözlerle baktığım ay. Bu, Templin'de donmuş karları gıcırdatarak yürürken berrak ve soğuk gökyüzünde beni seyreden ay. Bu, Yozgat'ta sallanarak sokakları dolaşırken bir fener gibi önüme düşerek bana evimin yolunu gösteren ay.

Gözlerimi biraz geriye çevirirsem görüyorum ki, ürkek bir devekuşu sürüsü halinde Mısır'ı terkeden Beni İsrail'e *(İsrailoğulları)* Bahr-i ahmer *(Kızıldeniz)* yolunu açan Mahaeros Şatosu taraçalarında ve Herodes'in önünde tüllere bürünerek rakseden dilber Salome'ye sinsi tebessümler gönderen, Ganj kenarında bağdaş kurup oturan Buda'ya acaip fikirler ilham eden, ve Sadabad'da asır dide *(yüzyıllar görmüş)* ağaçların yaprakları arasından süzülerek ipek yaşmakların altını gözetleyen aynı aydır, hiçbir hattı bile değişmeden aynı ay... Bu biraz evvel dışarıda gördüğüm, bu her zaman gördüğümüz ay...

Gözlerimi biraz ileriye çevirecek olursam görüyorum ki yeryüzünde benden hiçbir şey kalmadığı zaman da bu ay aynı sakin, amut *(inatçı)* ve lakayıt *(umursamaz)* devrine devam edecek; ihtimal bir kayada yosun olan bir uzvum binlerce sene sonra aynı cihreyi seyredecek ve ihtimal Hint Denizi'nde bir damla su olan diğer bir uzvum med *(yükselme)* zamanında ona doğru yükselecektir. İhtimal günün birinde İstanbul şehri üzerindeki vahşi ormanda yırtıcı hayvanların avlarını kovalamalarına yardım ederken, cenup *(güney)* kutbunda teessüs etmiş *(oluşmuş)* olan muazzam bir şehrin kendisine yaklaşan binalarını hususi aletler vasıtasıyla elektriğe kalbolarak *(dönüşerek)* aydınlatacaktır; işte bu

ay... Hiçbir hattı bile değişmeden aynı ay... Bu biraz evvel dışarıda gördüğüm, bu her zaman gördüğüm ay...

Ona ben birçok şeyler söyledim: Hiç kimseye açamayacağım ümitler ve ihtiraslar, tam teşekkül etmemiş istikbal planları, bazen de acı sayhalar *(feryatlar)*... Ona edebiyattan, şöhretten, kendisinden daha uzun sürebilecek bir ebediyetten bahsettim, ne bileyim ben, söylenmesi mümkün olan ve burada benim aklıma gelmeyen ne varsa hepsini ona söyledim. O bana ait her şeyi biliyor, fakat aramızda öyle bir mesele var ki, senelerden beri aynı şekilde devam ediyor ve benim nikbin *(iyimser)* hülyalarıma rağmen böyle devam edecek gibi görünüyor: Ben ne zaman mehtapta dolaşmaya çıksam yanımda birisini, ses çıkarmadan veya konuşarak (hangisi o esnada en muvafıkı* ise) yanımda yürüyecek birisini ararım. Mutlak surette yalnızlığa alışmış olan dimağım yalnız o zaman bir arkadaş ister ve ben yalnız o zaman bir yoldaşa olan ihtiyacı duyarım, ben ay ziyası *(ışığı)* altında yürürken kolumda vücudunu bana yükleyerek giden birisini istiyorum. Ve ay beni yalnız gördükçe: **"Nerde arkadaşın?"** diye soruyor zannediyorum.

İlk zamanlarda daha çocuk sayılırdım, ve aya: **"Daha dur bakalım!.."** diyebiliyordum, fakat zaman durmuyor ki... Nitekim bu cevabı veremeyeceğim demler geldi... Fakat başka bir cevap, onun istediği cevabı vermek hiç mümkün değil... Ve galiba mümkün olmayacak da...

Her insanın içinde namütenahi *(sonsuz)* teller var, ve herkeste başka başka. Bazen iki kişide aynı sesi veren bazı teller bulunuyor, o zaman: **"Birbirimizi bulduk"** diyorlar. Fakat yalnız bu teller çalındığı müddetçe... Diğer tellere geçildiği zaman arada ne dehşetli bir ayrılık olduğu meydana çıkıyor.

Benim içimdeki tellerde acaip bir sihir var: Herkesin teliyle

---

* Uygunu

beraber ihtizaz edebiliyorlar *(titreşebiliyorlar)*, ben herkesi anlıyorum. Fakat buna mukabil benim tellerimin ihtizazı esnasında samut *(sessiz)* kalanlara karşı bir gayz *(kin, düşmanlık)* değilse bile şiddetli bir istihfaf *(küçümseme)* duymaktan kendimi alamıyorum. Ve şimdiye kadar tellerinin adedi ihtizazı *(titreşim sayısı)* benimkilerin aynı olan, yani benim tellerime vurulduğu zaman kendisinde de aynı sesler duyulan (tıpkı bir piyanoya dokunulduğu zaman odada bulunan kemanın o sese tetabuk* eden tellerinde görülen ihtizaz gibi) benimle beraber ses çıkaran ve beraber susan birisine rastlamadım. Yanımda götüreceğim kimsenin benden ayrı telleri olmasına tahammül edemem. Her teli bana uyan birisini bulamam, şu halde yalnız kalmakta kabahatli ben miyim? Bunları aya anlatmaya imkân yok. Ay senelerden beri değişmeyen çehresi ile aleladeliğin timsalidir ve alelade olmayanlara güler. Ay aleladelik kadar anlayışsız, onun kadar zalim, ve... onun kadar kuvvetlidir.

İlelebet yalnız kalmaya, ayrı kalmaya mahkûm olduğumu, alelade olmayışımın ne dehşetli bir felaket olduğunu ve herkesten ayrı yaratılmış olmanın günahını pek pahalı ödeyeceğimi ay bana mutad *(olağan)* lakaydisi *(kayıtsızlığı)*, huşuneti *(acımasızlığı)*, istihzası *(alaycılığı)* ile, fakat aynı zamanda şayanı hayret bir vuzuhla *(açıklıkla)* anlatıyor; bu senelerden beri bir hattı bile değişmeyen aynı ay... Bu biraz evvel dışarıda gördüğüm, bu her zaman gördüğümüz ay...

Ona kızmıyorum, içimde isyan etmek arzusu yok, onu istihfaf etmeyi *(küçümsemeyi)* aklıma bile getirmiyorum...

Biliyorum ki o çok haklı ve çok kuvvetlidir...

Şimdilik bu kadar Ayşe... Bana derhal mektup yaz. Bütün tanıdıklara selam. Sana da birçok selam iki gözüm.

Sabahattin Ali

* Denk düşen

26.2. (3 de olabilir) 1932
Konya

İki gözüm Ayşe!

Pertev'den *(Boratav)* aldığım bir mektupta senin Sinop'ta olduğunu okudum. Avrupa'ya gitmek gibi vahi *(boş)* ümitlerden vazgeçtiğin anlaşılıyor. Ne yapacaksın böyle şeyleri a kızım, edebinle darülfünunu ikmal et, bir Anadolu şehrine muallim olarak git ve orada bir müddet sonra yine edepli bir tabiiyye hocası veya bir ortamektep müdürüyle evlen. Hatta, eğer talihin varsa, bir devlet demiryolları cer *(çekme)* müfettişi veya bir vali maiyyet memuru, hatta istikbali parlak bir müdde-i umumi *(savcı)* muavini bulman da kabildir, hele sırmalı ve üç yıldızlı bir askeri doktor olursa deme gitsin...

Bak, benden ibret al: Benim ..... Ankara İsmet Paşa Enstitüsü'ne gitti. Babası evlenmesini pek erken bulmuştu, kendisinin bende gönlü olduğunu zannediyordum ve bir budala gibi birkaç sene daha beklemek niyetinde idim, halbuki bir gün, bir yerde: **"Eğer hariciye memuru falan olsaydı ona varırdım"** dediği kulağıma geldi... Buna karşı alınacak en tabii tavır, işin gülünçlüğünün derhal farkına vararak ve budalalığı daha fazla devam ettirmenin manasızlığını görerek bir kahkaha atmak olduğu halde ben nedense epey bir müddet şiddetle müteessir oldum. Fakat dünyada neyin kolayı bulunmaz ki? Daha aradan bir hafta geçmeden burada Alaaddin Gazinosu'nda şarkı söyleyen Muhsine Hanım'a zarf içinde birer lira gönderip şarkı ısmarlamaya ve sarhoş olmaya başladım, nihayet bundan da vazgeçerek "Güzel Aliye"* ismini ve şöhretini taşıyan bir hanımla evlenmeye karar verdim.

Bu hanım gayet iyi bir kızcağızdır, galiba küçük iken annesi

* Aliye Ali ile ilgisi yok.

"güzel kızım" falan diye okşadığı için ismi böyle kalmış, yoksa uzunca burnu, eğrice bacakları, biçimsiz yürüyüşü ile pek de afet bir şey değil... Fakat benim pek ahbabım; benim başka bir niyetim olmadığı halde kızcağız kimbilir neler düşünerek vaki olan iki yağlıca teklifi reddetti ve oldukça acemi bir manevra ile de bu redlerin benim için olduğunu güya ima eyledi... Nezaketen kendisine talip olmak lüzumunu hissettim. Teklifim **"a... hiç böyle bir şey düşünmemiştim, bana bir iki gün müsaade et de düşüneyim, olmaz mı kardeşim?"** cevabı ile karşılandı. Şimdi akşam yemeklerine arasıra evlerine gidiyorum ve herkes işin resmen ilanını bekliyor, mamafih ben hâlâ böyle bir şey olacağına kani değilim, bana şaka gibi geliyor. Hele o omuzumda bir toz görüldü mü silkip atmalar ve kravatımı düzeltmeler bana bir hayli acaip ve sinirlendirici geliyor. Ben nedense namuslu kadınlara yalnız arkadaş gözüyle bakmaya, onlarla konuşup şakalaşmaktan başka bir şey yapmamaya alıştığım için genç bir kızın manalı bakışlarından, fazla mahrem tavırlarından hicap *(utanç)* duyuyor ve sıkılıyorum. Halbuki kızcağızın hiç kabahati yok, bunlar gayet tabii şeyler, bütün kabahat bende. Şimdiye kadar yalnız fahişelerle bu kabil münasebetlerde bulunduğum ve diğer kadınlara karşı erkek arkadaşlarıma yaptığım muamelenin aynını yaptığım ve aynı hissiyatı taşıdığım için bu kızcağızın arkadaşlıktan başka şeyleri de ima eden etvar *(tavırlar)* ve harekâtı beni muazzep ediyor *(üzüyor)*. Gayet samimi söylüyorum Ayşe, şimdiye kadar evlenmeyi çok düşünmüş fakat evlendiğim zaman karımla böyle şeyler yapmaya mecbur kalacağımı hiç düşünmemiştim. Ben bu işleri tamamen başka bir cins kadınların harcı telakki ediyordum. Düşün: Mahcup, terbiyeli, ciddi ve namuslu bir kız, insan onu görünce muhakkak hükmeder ki bunun aklından en ufak bir kirli ve gizli düşünce geçmemiştir ve geçemez. Fakat bu kızcağız, mesela bir gece koluma girmiş, eve dönerken parmaklarını parmaklarıma geçirip öyle hırslı sıkıyor yahut öyle cesur ve birçok şeyler söylemek isteyen gözlerle gözlerime bakıyor ki utancımdan kıpkırmızı kesildiğimi hissediyorum. Çok münasebetsiz ve acaip bir adam olduğumun farkındayım, fakat ne yapayım, elimden gelmiyor, alışamıyorum vesselam.

Neyse, şimdilik bu kadar, Fatma'ya birçok selam. Eğer bu iş olmazsa ve kendisi de edebi ve namusuyla oturmayı vaat ederse Fatma'ya talibim, kendisine söyle, eğer sen caymadıysan sana olan nikâh teklifimde de mushırrım *(ısrarlıyım)*. Olmazsa kura çekeceğim. Gözlerinden öperim kardeşim.

Sabahattin Ali

24.4.1932 - Konya

Ayşe

Bu yaptığına açıkça nezaketsizlik derler, sonra telgraf çekince de sitem eder, darılırsın. "**Sana karşı mektup yazma hususunda hüsnüniyetim vardır, hiç yazmamayı düşünmemişimdir**" kılıklı komplimanlara karnımız tok. Tam dört aydır mektup yazmamak herhalde hüsnüniyetten *(iyiniyetten)* başka bir kelimeyle tarif edilir. Enver'den mektup aldığın var mı? Vallahi ben seni dinleyince sana hak veriyor ve Enver'i gülünç buluyor, fakat onu dinleyince de seni azıcık insafsız bulmaktan kendimi men edemiyorum. Bana son yazdığı kartta "**bana Ayşe'den hiç bahsetme**" diye bir feryadı var ki, lise talebesivari de olsa insanı müteessir ediyor. Cümleniz anlaşılmaz mahluklarsınız vesselam. Mamafih ben bu anlaşılmazlığı derinliğinizden ziyade karmakarışıklığınıza veriyorum. Allah cümlenize bir parça akıl fikir, bir hayli de insaf ihsan buyursun. Şimdilik bu kadar. Derhal ve gayet uzun cevap yaz, bir hafta sonra her gün bir telgraf çekmeye başlayacağım. Coğrafyadan Refika'ya benden çok selam söyle. Bizi unuttu, alacağı olsun. Diğer tanıdıklara da selam, gözlerinden öperim kızım.

Sabahattin Ali

İcap ediyorsa bayramın da mübarek olsun.*

Yazacağın mektupta bundan evvelki mektubumdan da bahset.

S.A

---

* 23 Nisan Çocuk Bayramı'nı ima ediyor olmalı.

3.9.1932 - Konya

İki gözüm Ayşe

Dün Konya'ya geldim. Uzun mektup yazacak halde değilim, şöyle bir yerleşeyim falan ondan sonra uzun uzun gevezelikler ederim.

Oraya benim için 15 lira gönderilmiş... Bunu alır ve Pertev'e *(Boratav)* verirsin, maaş aldığım zaman da üst tarafını yollayacağım, o zaman mahut *(belli)* altı lirayı da yolla ve sevgili pijamalarıma kavuşurum. Ankara'da vekâletten bu sene Konya'da ipka edildiğimi *(bırakıldığımı)* öğrendim. Öyle pek de müteessir olmadım. Bu sene niyetim adamakıllı çalışmak. Hiç olmazsa iki roman, olmazsa bir roman ve beş altı hikâye çıkarmak niyetindeyim. Bir de küçük şiir kitabı neşredeceğim. Bir kere her hafta bir şiir yazmaya kati karar verdim ki bunu yapabilirsem iyi bir şey olacak. Neyse, Enver'e, Pertev'e, Halide'ye, Cahide ve Nezahat'e diğer bütün tanıdıklara selam. Bu mektuba cevap vermeye hacet yoktur, para gönderdiğim zaman yazarsın. Fatma'nın gözlerinden öperim. Sana da birçok selam evladım. Büyükannenin bilhassa ellerinden öperim.

Sabahattin Ali

8.12.1932 - Konya

İki gözüm Ayşe

Birkaç mektuba ancak bir tek cevap yazmak adetinde olduğunu bildiğim için işte ikinci bir mektubu da kaleme alıyorum. Diğerini galiba Sinop'a göndermiştim. Pertev *(Boratav)* buraya gelince birtakım şeyler söyledi, onlar hakkında kısaca bir izahat vereyim: Senin benim nişanlım olduğun hakkında, membaını *(kaynağını)* benden aldığını zannettiğin, birtakım rivayetler varmış. Pertev'e göre bu, Çamlıca'daki amcalarımdan zuhur etmiş *(çıkmış)*, halbuki ben evvelki sene mevkufen *(tutuklu olarak)* Aydın'a gittikten sonra bir kere bile Çamlıca'ya uğramadım, o zaman ise daha seninle nişanlanacak kadar ahbap değildik. Bu herhalde Erenköy'den zuhur etmiş bir şey olacak. Beraber gittiğimiz zaman biraz yan bakan bizim hizmetçi Enise evdekilere münasebetsiz bir şeyler söylediyse bu Çamlıca'ya kadar intikal etmiş olabilir. Hülâsa seninle nişanlı olmak bahtiyarlığından uzak bulunduğum müddetçe böyle rivayetler neşretmeyeceğime de inanabilirsin. Enver İstanbul'da ve Avrupa'ya gitmek üzereymiş. Bu kararı beni muhakkak ki sevindirdi. Enver'i Türkiye'de anlayacak ve ona layık olduğu mevkiyi verecek adam yoktur. Enver'le anlaşabilmek için insanın her şeyden evvel müsamahası çok olmalı ve bazı büyük şeyler için küçük şeyleri feda edebilmelidir. Bizde bu şekil insanlar nadirdir. Avrupa'da da pek mebzul *(bol)* bulunduğunu zannetmiyorum, fakat ziyan olursa bile orada ziyan olması daha iyidir: Enver'in inhidamını *(yıkılmasını)* yakından görmek dünyada tesadüf edilecek hadiselerin en dehşetli ve en hazini gibi geliyor bana, ne yazık ki bu inhidam ihtimali yüzde 80'dir. Ve buna Enver'i inandırmaya imkân yoktur. Kendisi bana nedense kızgınmış, bu infialinde *(kırgınlığında)* çok haklıdır. Ben ise ona hiç kızgın ve dargın değilim. Çünkü ben Enver'le tanışırken o yine böyleydi, ve

ben onu çok iyi tanıyarak arkadaş olmuştum. Şimdilik değişen bir şey olmadığı için kendisine karşı hissiyatımın değişmesine sebep yoktur. Halbuki ben o zamandan beri oldukça değiştim. Enver'le tanıştığım zamanki gibi değilim. Bu değişme bir tekâmül *(ilerleme)* olsa idi belki Enver'in anlayışsızlığına ve körlüğüne kızardım. Fakat bu değişme bir tekâmül falan değil, yalnızca bir tahavvül *(değişme)* olduğuna, ve bunun iyi veya fena bir tahavvül olduğu da kabili münakaşa *(tartışılabilir)* bulunduğuna göre Enver'in bana yabancı kalması pek tabii ve pek haklıdır.

Yalnız Enver'in çok burjuva birtakım hissiyatla seni benden kıskanır gibi tavırlar alması ve bana inanmaması o zamanlar beni oldukça gücendirmiş ve kızdırmıştı. Kendisini idare edemediğim ve bu iğbiraın *(dargınlığın)* sevkiyle onu büsbütün içerletecek tavırlar aldığım için şimdi kendimi kabahatli buluyorum. Benim sana âşık olmadığımı anlamayacak kadar gaflet gösterdiyse bu aklının azlığından değil, aşkının çokluğundandı. Bütün âşıklar şayanı merhamet *(acınası)* bir acz içindedirler, ben Enver'in bu aciz zamanlarında kendisinden daha kuvvetli oluşumdan biraz fena istifade ettiğim, kendisine, (yalnız bu sahada ve bir zaman için mevcut olan) tefevvukumu *(üstünlüğümü)* adamakıllı hissettirdiğim için yine muazzesim *(üzüntü duyuyorum)*.

Ben şimdilik kendim de âşık ve ziyadesiyle perişanım. Hatta beni hiç rahat bırakmayan, alay eder gibi, saçmalığını adamakıllı bildiğim ve birtakım hissiyatın elinde oyuncak eden gönlümün bu ezalarından kurtulmak için işi kökünden halletmek bile istiyorum. Yaşadığım zaman kazandığım öldüğüm zaman kaybedeceğimden daha çok olmasa gerektir. Düşün ki bu anda hayattan beklediğim hiçbir şey yoktur. Ne mevki, ne şöhret, ne ebediyyet, ne yaratmak zevki, ne de bana asla nasip olmayacağını bildiğim sakin ve üzüntüsüz bir hayat... Bugünlerde okuduğum Bernard Shaw'un, romanın kahramanına ölen karısının başucunda söylettiği gibi: **"İşte bir hedef ki saatte 60 dakika gibi dehşetli bir süratle buna doğru koşuyoruz..."** ...Ayşe'ciğim saatte 60 dakikalık bu sürat, geçtiğimiz yolun etrafını üstünkörü olsun görmeye bile kifayet etmez *(yetmez)*, kaldı ki bir iş yapmak, bir eser bırakmak...

Hayattan hususi bir (zarar) görmeyenlerin ve kendini ona uydurabilenlerin yapacakları en akıllıca hareket yaşamak, nasıl olursa olsun yaşamaktır, zevkli olduğunu zannettikleri her şeyi yaparak yaşamak. Fakat benim gibi hayatta hiçbir şeyin zevkli olamayacağına bir kere kanaat getirmiş olanların yaşayışları bir tesadüftür ve yine bir tesadüf onları hayattan kolaylıkla ayırabilir. Ne yapayım, benim yaradılışım böyle imiş, yoksa kendisini beş on gün sonra unutabileceğime emin olduğum herhangi bir insanın beni böyle düşündüremeyeceği aşikârdır.

Şimdilik tanıdıklara, bilhassa Faik'e *(Dranas),* Rıza'ya, Halide'ye, görürsen Cahide'ye, Enver'e falan selam. Herhalde mektup beklerim ve bekletmemeni ayrıca rica ederim. Gözlerinden öperim kardeşim.

Sabahattin Ali

İki gözüm Ayşe

Dün Asliye Ceza Mahkemesi'nde tam bir seneye mahkûm edildim. Darısı dostlar başına kolay hazmedilir şeylerden değil, hele Konya Hapishanesi tahammül edilir gibi değil. Tam 800 mevcut. Benim vaziyetim ve gördüğüm muamele çok istisnai olduğu halde yine üzülüyorum. Bereket Pertev *(Boratav)* vesair birkaç arkadaş beni bırakmıyorlar. Hele Pertev bugünlerde dehşetli masraflara girdi ve giriyor. Hükmü temyiz edeceğim, netice ne olacak bilmem. Manen ne halde olduğumu tasavvur edebilirsin, tam bir sene, tam 365 gün hapishanede yaşamak, arkadaşların yardımıyla karnını doyurmak ve çıktıktan sonra ne olacağını bilmemek... İşin asıl feci tarafı: Annem ile kızkardeşimi buraya getirtmiştim, dört gün kadar bir otelde beraber kaldık ve beşinci günü ben tevkif edildim. Onları şimdi tekrar Edremit'e, geldikleri yere gönderiyorlar. Dün yanıma geldiler, ikisi de ağlarlar... Beni bile ağlattılar, hele kardeşim, daha 10 yaşında olduğu halde her şeyi anlıyor, **"beni gönderme, ben senin yanında kalayım, isterse hapishane olsun, ben senden ayrılmam!"** diye tutturdu, susturuncaya kadar çektiğimi Allah bilir.

Mamafih ben kendime göre bir hayat felsefesine sahip olduğum için vaziyetime alışacağımı zannediyorum, fakat onlar, o zavallılar ne yapacaklar, bu cihet beni oldukça müteessir ediyor.

Sana geçenlerde bir mektup yazmıştım, niçin cevap vermedin? Enver Avrupa'ya gitmiş, haberin var mı, Pertev'e gelen bir kartta bana mektup yazacağını söylüyor, nereden aklına esti bilmem, ihtimal başıma gelenleri duymuştur ve beni teselli edecektir. Ne diyelim, Allah gönlüne göre versin.

Benim **"Esirler"** piyesi bitti, oldukça da güzel oldu, temize çekince sana gönderirim, bir hayli de talimat veririm, Nazım'a *(Hikmet)* götürürsün.

Yeni yazılar yazdığım yok, yazacak halde de değilim. Senden ve diğer dostlardan mektup beklerim, mektupları Pertev vasıtasıyla gönderin. Şimdilik gözlerinden öperim kardeşim, ablana ve kardeşine selam.

Sabahattin Ali

21.4.1933 - Konya

Ayşe

Vaadine rağmen hâlâ mektup yazmadın. Vallahi çok ayıp ediyorsun, ben oturup destan gibi mektuplar yazayım sen cevap verme!..

Benim cezamı temyiz mahkemesi tasdik etti. Bir sene yatacak gibiyim. Dört ayı gitti, sekiz ay kaldı demektir. Bu da geçer. Ben mütehammil *(tahammüllü)* adamımdır. Hele çaresi olmayan şeylere pek tahammül ederim. Yalnız sizin gibi pek beğendiğim birkaç kişi en lazım olan zamanda beni yalnız bırakmasalar...

Ne yazayım, sen sorsan ben cevap verirdim, fakat şimdi kendiliğimden yazacağım şeylerin hepsi soğuk ve manasız olacak. Bilhassa benim içim bugünlerde sizlerin pek de aşina olmadığınız birtakım hislerle dolu... Günlerce ölüm düşüncesiyle başbaşa oturmak nedir bilir misin...

Yeis *(keder)*, tereddüt, imkânsızlık karşısında gebermeyi nasıl istediğimi tasavvur edebilir misin?

Düşün ki burada geçen 24 saatin hepsi uyku saatleri de dahil, envai türlü azap ve iğbirarla *(dargınlıkla, yaşama küskünlükle)* doludur.

Yapılan edepsizliklere mukabele edememek, bir budala, cahil, eşek karakol kumandanının, bir namussuz müdde-i umuminin *(savcının)* esiri olduğunu bilmek kolay şey mi?..

Bazen insanın kendini unutur gibi olduğu saatler de oluyor. Ama çok kısa...

Bütün bu ruhi temevvücatı *(dalgalanmaları)* burada anlatmaya imkân yok. Bir gün karşı karşıya gelirsek sana ağırdan izah ederim. Yahut ileride hapishane hatıralarımı veya buradan bahis bir roman neşredersem orada uzun uzun yazarım, sen de okursun.

Hür olanlar hür olmayanların neler duyabileceklerini tasavvur bile edemezler. Hads *(sezgi)* ile yapılan bütün izahlar ve tahminler yanlıştır.

Mesela geçen gün arabayla mahkemeden dönerken Gazi İlkmektebi'nin önünden geçiyordum. Tam köşeyi dönerken mektebin arka bahçesinde birkaç muallim hanımın durduklarını gördüm. Bu görüş bir saniye bile sürmedi ve araba derhal geçti. Fakat o bir saniyede gördüğüm açık renk bir manto, kahverengi bir bere, arkadan görünen baş beni kafama tokmaklar yemişe döndürdü. Ne diye saklayayım, jandarmalara ağladığımı göstermemek için önüme baktım (halbuki bir seneye mahkûm edildiğim gün gülmüştüm). Ve hapishaneye döndüğüm zaman elime bir şey geçse hiç düşünmeden kendimi öldürebilirdim.

Sakın bu sözlerden beni itidalini *(ölçüsünü)* kaybetmiş falan zannetme, burada olsan sen de bir şey farketmezsin, hiçbir şey halli etmiyorum. Sana yazdıklarım kendimden maada *(başka)* kimsenin bilmediği şeylerdir. Pertev bile benim hiçbir şeye aldırış etmediğime kani, bazen aksini görse bile çabuk geçer diyor.

Kendimden bahsetmemek istediğim halde bir hayli soğukluklar daha yazdım. Niçin cevap yazmıyorsun Ayşe, vallahi çok darılıyorum. Sana gücenmek istemem fakat ne yapayım elimde değil. Bazen Pertev'e *(Boratav)* **"mektup var mı?"** deyip hayır cevabı alınca o kadar müteessir oluyorum ki... Bari Ayşe başkaları gibi olmasa diyorum. Halbuki bu başkalarından hiç olmazsa ayda bir şey çıkıyor, senden o da yok.

Neyse, tanıdıklara selam, gözlerinden öperim.

Sabahattin Ali

(Yeni harflerle imza attığı ilk mektup)

(28.4.1933 tarihli mektubun içeriğinden, tarihsiz olan bu mektubun ondan önce yazılmış olduğu anlaşılıyor.)

İki gözüm Ayşe

Uzun zaman mektup yazmayışına ne kızıyor, ne müteessir oluyor, yalnız hayret ediyordum. Mamafih mademki yazdın, her şey yolunda demektir, bu mesele üzerinde durmaya lüzum yok.

Buradaki hayatımdan nasıl bahsedeyim, eğer yazsam hemen hemen her satırında (Beria, Beria)'yı hatırlayacaksın. Anlamıyorum, bazen hakikaten duyduğumuz birtakım şeyleri meydana bütün çıplaklığı ile vurmaktan neden bu kadar çok korkuyoruz. Hissiyatımızın çok beşeri, çok tabii olan büyük bir kısmını bir istihfaf *(küçümseme)* veya bir istihza *(alay)* damgası ile damgalamadıkça ortaya vurmak bir zaaf, bir natamamlık *(eksiklik)* gibi geliyor bize... Bunlar hakikaten zaaf alametleri ise kendimizi kuvvetlendirerek bu kabil ihtisasattan *(bu tür duyarlılıklardan)* tamamen tecerrüt etmemiz *(soyutlanmamız)* icap eder, halbuki bugün moda olan bu değildir. Bugünkü moda gayet ince, mariz *(hasta)*, derin hissedebilmek, (yahut böyle hissettiğini zannetmek) fakat bu tahassüsatı göstermek istemiyormuş, onlardan utanıyormuş gibi yapmak, bu duyduklarını zekâdan örülmüş, nim şeffaf *(yarı saydam)* bir perdenin arkasına saklamaktır. Bir misal: Sokakta giderken bir dilenci göreceksin, ona mesela bir lira fırlatıp atacaksın, sonra bu dilenciyle, kendin ile, yaptığın şeyle alay edeceksin. Bu alay senin zekânı, verdiğin banknot senin kalbini gösterecek.

Halbuki ne verdiğin lira samimi, ne de ettiğin alay samimidir ve sen yazılmış, oynanmış, modası da geçmiş bir komediyi tekrar etmektesin... Gerçi her devrin bir haleti vardır, fakat bu kabil haletler daha o devir yaşamakta iken kaybolur ve yerini kendileri gibi manasız bir başka modaya terkederler. Bizde nedense bu kabil

çocukluklar hâlâ devam ediyor. Ben kendi nefsime bunları ancak şu bir iki senedir kendimden silkip atmak istiyorum, fakat bu niyet bana ne kazandırıyor biliyor musun? **"Sabahattin aptallaşmaya başladın"** hükmünü... (Mesela, Enver bu tatil bu cümleyi çok sarfetmişti).

Ne aptallaştığım var, ne de daha akıllılaştığım, yalnız muhakkak olan bir cihet: Tabiileştiğim...di. Daha rafine olmamış, yani fesatlaşmamış masumelere karşı son senelerde pek fazlalaşan aşklarım, İstanbul'dan nefret ile Anadolu'ya temayülüm *(eğilimim)*... Fazla zekâvetmendane mukâlemelerden *(zeki görünme gösterilerinden)* ve fazla nükteli müsühabelerden *(söyleşilerden)* içtinabım *(kaçınmam)* bu arzumun tezahüründen başka bir şey değildir. Tabii olmaya mecburuz, çünkü: Tabiat karşısında o kadar zayıf ve ehemmiyetsiziz ki, yaptığımız roller bizi gülünç yapmaktan başka bir işe yaramaz... Ciddi olmaya mecburuz, çünkü: Hayat ciddi telakki edilecek ve kendisine fazlasıyla ehemmiyet verilecek kadar mühim bir şeydir. Ne ile alay ediyoruz, kimle alay ediyoruz, kimi hiçe sayıyor ve kime metelik vermiyoruz bir türlü anlamıyorum.

Geçen gün bir hapis –hemşiresine kur yapan bir delikanlıyı öldüren ve sekiz seneye mahkûm olan genç– bir ehliyetnameli muallimden Almanca öğrenmek istediğini söyleyerek yanıma geldi. Bir yerden bir ALGE kitabı bulmuş, elinde tutuyordu. **"Bundan okuruz... olur mu?"** dedi. Kitabı uzattı, aldım, açtım. Galiba 17. ders idi... Derhal kapattım ve kitabı kendisine verdim. Hiçbir şey söylemeden oradan uzaklaştım. Hayatımda teessürü bu kadar şedid *(şiddetli)* ve ani hissettiğim anlar nadirdir. Gözlerimin arkası yandı ve içim bir yumrukla sıkılıyormuş gibi ezildi. Ben üç seneden beri çocuklara bu kitabı okutur, bu kitabın lûgatlarını yazdırır, bu kitabın cümlelerine mana verirdim. Bu monoton iş beni sıkar, bana tasavvurun fevkinde *(üstünde)* ağır bir angarya gibi gelirdi. Alge kitabından, Yahudilerin kudret helvasından bıktığı gibi bıkmıştım ve aç kalma tehlikesi olmasa onu elime bile al-

mazdım. Ve işte bu kitap bana şimdiye kadar hiçbir kitabın yapamayacağı kadar tesir yaptı. Sana* temin ederim ki hüküm tebliğ edildiği gün bu kadar müteessir olmamıştım. Gözümden aydınlık ve loş sınıflar... gülen ve somurtan, sevimli ve edepsiz çehreler geçti. Satırlar dillendiler ve bana çocuklardan, sınıflardan, mektepten bahsettiler. Ayşe, dünyada hiçbir meslek muallimlik kadar kötü değildir: Muallim olduğun müddetçe çocukları asla sevemezsin, sevemeyeceğini zannedersin, onlara kızar, onları küstah, manasız, budala bulursun ve ancak onlardan ayrıldığın zaman çocukların senin için ne olduğunu, onların senin benliğine nasıl yerleştiklerini görür ve için için erirsin. Bilhassa benim bu son senelerde çocuklara karşı temayül ve muhabbetim –biraz evvel bahsettiğim esbab dolayısıyle– çok artmıştı. En çok onları arıyorum.

Burada nasıl vakit geçirdiğimi birkaç yerde soruyorsun... Burada da yaşanıyor Ayşe... İnsan her yerde yaşıyor. Gündüzleri bahçede dolaşıyor, düşünüyor, diğer mahpuslarla kaba şakalar yapıyorum. Geceleri kitap okuyorum. Bazen diğer mahpusların yanına gidiyorum (ben tek bir odada sergardiyan ile yatıyorum) onlarla konuşuyor, daha ziyade onları dinliyorum. Mesela bir Cavit Bey var: Bacanağını öldürmüş, 15 seneye mahkûm. Yedisekiz senedir yatıyor. Havza'da, Adapazarı'nda muhasebe-i hususiye müdürlüğü vesaire yapmış. Hapishanede kendisini tamamen mistisizme vermiş. Namazını kaçırmıyor, Mevahib-i Ledüniyye, Tefsir-i Tebyan, Mehmet Hanefi Cengi gibi kitaplar okuyor, Kuranıkerim'in "felsefiyat kısmından" bahsetmeyi çok seviyor. Bana yalnız kaldığımız zamanlar, yavaş bir sesle ve ağır ağır rüyalarından, uyanıkken bazen gözlerinin önünde peyda oluveren parlak ve derin nur uçurumlarından, birçok tezahürattan *(görüntülerden)* bahseder. Geçen gün kendisiyle beraber eski ve yaprakları sararmış bir kitaptan kıyametin alamet-i suğra *(küçük belirtileri)* ve alamet-i kübralarını *(büyük belirtilerini)* okuduk. Bazı yerlerde kendisine tasavvufi izahat vermek mecburiyetinde kalıyordum

* "Seni" demek istemiş olmalı.

çünkü umumi malûmatı bir hayli noksan... Akşamları mangalın başına diz çöker, mütemadiyen çay yapıp benim bardağıma doldurur ve benden mesela Allah'ın Musa'ya Tur Dağı'nda nasıl tecelli ettiğini, niçin evvela ateş şeklinde görünüp de başka şekilde görünmediğini sorar.

Tuz inhisarından *(tekelinden)* "31" bin lira alıp ertesi gün polislere teslim eden fakat bu 24 saatlik hammallık için beş seneye mahkûm olan bir veznedar Hafız var. O daha çok dindar ve daha az mistik... Cavit bey gibi pek derinlere gidemiyor. Akşama kadar manasını anlamadan Kurân okumak bazı geceler de mevlit okumakla iktifa ediyor *(yetiniyor)*. Burada okunan mevlit ve bunun dinleyenler üzerindeki tesiri başlıbaşına sayfalar doldurabilir. Yalnız şu kadar söyleyeyim ki dinin –her şeye rağmen– ne kadar kuvvetli, ve basit kafalarda yerleşmeye ne kadar elverişli bir şey olduğunu burada gayet iyi anladım. Din bir kere girdiği kafalardan o kafalar yok olmadan çıkmayan, hatta frengi mikrobu gibi nesilden nesile intikal eden en dehşetli bir afet... Ve asıl dehşeti cazip taraflarının çok oluşunda... Ben bile mesela bir mevlit dinler veya bir teravihe seyirci olurken muayyen tahassüsün *(duygulanmanın)* elinden kendimi kurtaramıyorum. Muhakkak olan bir nokta daha: Kendisi kadar kuvvetli ve cazip bir şey vermedikçe dini ortadan kaldırmaya bila kaydü şart *(kayıtsız şartsız)* imkân yoktur. Ve bugün dinin yerine konulmak istenen her şey daha pek çocuk ve pek az caziptir...

Bazı akşamlar da saz alemleri oluyor. Latif Çavuş isminde, katle teşvik maddesinden beş seneye mahkûm bir adam ud çalıyor ve şarkı söylüyor, Nalbant Mehmet isminde 7,5 seneye mahkûm diğer biri de saz çalıyor. Anadolu şarkılarını fevkalade güzel çalıyorlar. Bu kabil *(türlü)* havalara has olan ve insanı derhal tesiri altına alan bir melankoli bütün dinleyenlerin yüzünde okunabiliyor. Oynak oyun havlarında bile insana hüzün veren motifler var. Bilhassa çalanların yüzündeki ciddiyet, şarkıları söylerken aldıkları **"kendinden geçme"** hali çok kuvvetli. Anadolu

bu havalarda nefes alıyor, bu havaları dinleyenlerde Anadolu'ya karşı bir muhabbet, biraz da tecessüs *(merak)* ve çekingenlikle karışık bir muhabbet peyda olmamasına imkân yoktur. Bu muhabbet az konuşan, kendilerinden hiçbir şeyi dışarı sızdırmayan, çok ağırbaşlı, biraz esrarengiz fakat insana çok emniyet telkin eden adamlara karşı duyduğumuz muhabbete benziyor. Aynı zamanda bu Anadolu havaları hiç de basit değil... Bazen en büyük şairlerin uğraşıp da söyleyemedikleri şeyleri o kadar kolayca söyleyivermişler ki insan hayret ediyor. Mesela (Sıra sıra kavaklar. Dökülüyor yapraklar. Ben yarime doymadım. Doysun kara topraklar) derken pek de Hamit'ten* aşağı değildirler. Fakat bunların tesiri hatta kıymeti böyle ölü satırlarda hiç denecek kadar azdır. Bunları, –herhalde bizlerden daha iyi ve daha derin– duyarak söyleyen ağızlardan dinlemelidir. Şu: (Bindim kır atıma atım kişnedi. Özengiler ayağımı boşladı[1]. Yağlı kurşun ciğerime işledi... Yuma[2] hocam yuma kanlarım aksın. Dostlarım ağlasın, düşmanım baksın) kıtası atı üzerinde vurulmuş düşen bir kabadayının levhasını birçok üdebanın *(yazarların)* eserlerindeki sayfalardan güzel canlandırıyor. Yalnız dediğim gibi bunları bütün zevki ve derinliği ile anlayabilmek için biraz bugünkü ince zevklerden uzak, biraz tabiata yakın olmak icap eder. Aynı zamanda bunları ve buraları sevmek... Çünkü anlamak için birinci şart sevmektir.

Buradan başka nasıl bahsedeyim. Dünyada kendini bilen bir adama en güç gelen şey, kendisine herhangi bir şekilde faik *(üstün)* olan bir adamla küçülmeden konuşabilmektir. Ve sizin bana şimdi hür olmak gibi tefevvukunuz *(üstünlüğünüz)* var. İlk mektubumla merhametinizi tahrik etmek istiyormuş gibi bir tesir yaptığımı anlıyorum. Böyle bir niyetim olmadığına inanırsanız çok memnun olurum. Sana bu mektupla göndereceğim şiirlerin birinde (dışarıda serbest gezene hapiste yatan hor gelir) diye bir yer var, daha doğrusu hapiste yatan bunu böyle zanneder. Aciz mevkide olan bütün insanlar gibi mahpusun alınganlığı da fazladır.

---

* Abdülhak Hamit Tarhan

1) Bırakıp, salıverdi. (S. Ali'nin dipnotu)

2) Yıkama. (S. Ali'nin dipnotu)

Mamafih ben bütün bunları bildiğim için bu gibi zaaflardan da âzâdeyim *(kurtulmuşum)* demektir. Yoksa mektubunda beni kızdıracak yerler bulunabilirdi. Şimdilik canımı sıkan yalnız iki nokta var: **"Güzel mektup yazamıyorsun artık"** diyorsun, buna içerledim. Bana fena yazı yazmaktan maada *(başka)* istediğinizi söyleyin, fakat bunu yaparken adamakıllı düşünün. Yalan söyleyin demiyorum, fakat aceleden böyle bir şey atıvermeyin, dokanıyor. Sonra bir de Refika'dan pek az bahsedişine kızdım. Ben seni daha anlayışlı bilirim. İnsan şöyle birtakım tafsilat verir. Benden bahsederken yüzü ne gibi ifadeler aldı, baygınlık geçirdi mi vesaire... Ben ki hiç tanımadığım ve ehemmiyet vermediğim kimselerin bile şahsım hakkındaki fikirlerini merak eder, onlarda yaptığım tesiri anlamak isterim. Refika gibi oldukça ehemmiyet verdiğim bir kimsenin hissiyatını hadi hadi merak ederim. Bir daha görürsen söyle muhakkak mektup yazsın. Sen yazacak diyorsun ama bir şey çıkmadı. Yahu insana hiçbir yerde burada olduğu kadar dostun lüzumu yok.

Benim mesele senin zannettiğin gibi fiyakalı bir zamanımda ağzımdan kaçırdığım sözlerin neticesi değildir. Aramın açıldığı bir iki namussuz başıma bu işi getirdiler. Geçen sene mayısında falanca yerde Gazi'yi ima ve telmihen *(onu işaret ederek)* tahkiri *(hakareti)* tazammun eden *(içeren)* bir şiiri falan yerde okumuştu dediler. Adli safahat *(evreler)* lehimde olduğu halde müddei umumi *(savcı)* yaranmak için mahkûmiyetimi talep etti, hakim de korktuğu için mahkûm etti. Temyiz davayı aleyhimde naksetti *(geri çevirdi)*, cezama iki ay daha ilave edildi. Şimdi 14 aya mahkûmum ve aşağı yukarı üç ayını yattım. 11 ayım kaldı demektir. Elbet biz de çıkarız. Başka kombinezonlar bulup çıkmak ümidi çok kuvvetlidir. Şimdilik bekliyoruz. Harcadığım bu bir seneden ben de memnun değilim. Fakat bu sefer kendimi kabahatli bulacak bir sebep yoktur. Bu meselede düşmanlarım bile hak verdiler.

Bana İstanbul'dan ne gibi havadisler mümkünse ver. Bu açık hava havadisleri beni, zannının hilafına *(düşündüğünün aksine)* alakadar edeceklerdir. Bana bila kaydü şart her şeyden bahset. Etrafından, etrafındakilerin hayatından, kendi hayatından ve kendi içinden bahset. Beni dünyada alakadar etmeyen hiçbir şey yok-

tur ve sen bir hayli alakadar edersin (bu iltifatımı unutma). Senin Fatma'ya Sinop'a bir bayram tebriki gördermiştim. Cevap vermedi. Nafile kardeşin hiç alçakgönüllü değilmiş. Haa şimdi farkına varıyorum, ben senin kardeşini görsem tanıyamam, çünkü hiç aydınlıkta görmedim. Hep Yüksek Muallim'de gece bahçede kanepede otururken veya kapının yanında görürdüm. Bir kere de sizin evde gördüm, o zaman da Fatma geldiğinde yine ortalık kararmıştı. Bir insanın hakiki çehresini görebilmek için güneş ışığı lazımdır, ben Fatma'yı hiç güneş ışığında görmedim. Ne tuhaf değil mi?

Mektubuna şimdi göz gezdirirken **"seni epeyce düşündüğümü bil... Hayatım herhalde bilmek istiyorum..."** gibi cümleler nazarı dikkatimi celbetti. Yani hoşuma gitti. Senin laf olsun diye yazmayacağını bildiğim için bu sözlerine icap eden ehemmiyeti verdim ve başkaları tarafından **"epeyce düşünülen"** her insan gibi bir sevinç duydum. Aynı zamanda bütün mektubundaki edadan bu sefer beni uzun zaman değil, hiç bekletmeyeceğin kanaatini edindim. Bak, bu kadar uzun bir mektubu bütün ömrümde 10 defa bile yazmamışımdır ve hapishanede ilk yazdığım uzun mektup budur.

Şimdilik bu kadar. Uzun, mufassal *(ayrıntılı)* tam beklediğim gibi bir mektup yazacağından eminim. Halide'ye, görürsen Cahit'e *(Prof. Dr. C. Arf)* ve Refika'ya selam. Faik'ten *(Dranas)* havadis. Buradan Pertev *(Boratav)* selam eder. Mektup yazacaktı. Belki o da bu mektupla gönderir.

Gözlerinden öperim kardeşim.

Sabahattin Ali

28.4.1933 - Konya

Ayşe

Kalemimdeki yeşil mürekkep bitmek üzeredir. Pertev'e gidip almasını söyledim, hiçbir yerde bulamamış ve mor mürekkep almış. Yani bundan sonra bu çok sevdiğim renkle yazamayacağım, hiç olmazsa uzun bir müddet... İşte bunun için kalemimdeki son yeşil mürekkebi sana yazacağım bir mektuba hasretmek *(ayırmak)* istedim, sen galiba bu renkten hoşlandığını söylemiştin.

Cezam tasdik edildikten sonra, hapislik bana daha çok dokunmaya başladı. Beni asıl düşündüren çıktıktan sonra karşılaşmaya mecbur olduğum müşkülattır *(zorluklardır)*. Çünkü ben ne bir gazetede eşek bir tahrir müdürünün *(yazı işleri müdürünün)*, ne bir yazıhanede daha eşek bir amirin kumandası altına girebilirim. Mümkün olursa, yani mani olmazlarsa ecnebi memleketlerden birine gideceğim, daha doğrusu birçok ecnebi memleketi gezeceğim. Bir meteliksiz bu kabil seyahatleri yapabilmek usullerine aşinayım.

Veyahut bir iki sene eşe dosta balta olup vakit geçireceğim. Bereket Anadolu'nun muhtelif şehir ve İstanbul'un muhtelif semtlerinde ehibba *(ahbaplar)* ve akraba çok. O zamana kadar sen de mezun olursun, iki üç ay da sana misafir olurum. Beni beslersin olmaz mı?..

Daha o zamanlara vakit var. Asıl meselenin mühimmi bu sekiz ayı geçirebilmek... Bak, kışı burada yaptım, bahar geçip gitmek üzere... Yaz da geçecek, sonbahar ve sonra tekrar kış gelecek ve ben 22 Kânunuevvel *(Aralık)* cuma günü tahliye edileceğim... Geçer mi bu günler...

Burası herkesin tahmin ettiği kadar sıkıcı yeknesak *(tekdüze)* değil, yevmi *(günlük)* hayatı daima dalgalandıran dedikodular ve münasebetsizlikler dışarıdan daha çok. Kederli ve neşeli günler ve

saatler burada da var. Bazı sabahlar kalkınca göğsümü geniş ve içimi hafif buluyorum. Bazen de bunun aksi oluyor... Yani aynen dışarıdaki hayat... Yalnız muayyen farklarla...

Geçen gün garip bir şey oldu ve müddeti hayatımda ihtimal ilk defa o vicdan azabı dedikleri şeye benzeyen deruni *(içten)* birtakım üzüntüler hissettim.

Sana yazdığım o uzun mektupta Cavit Bey isminde bir muhasebe-i hususiye memurundan bahsetmiştim. Hani şu dini manyak olan ve kendini tasavvufa veren 15 senelik... Bu adam geçenlerde istida *(dilekçe)* verdi ve sıhhati buranın havası ile imtizac edemediğinden *(uyuşamadığından)* Samsun'a, yani asıl memleketine nakledilmesini istedi. (Kendisi Havzalıdır)... Memleket Hastanesi'nde muayeneye sevkolundu. O esnalarda ben de hastanedeydim, bana birkaç kere gardiyanlarla tezkere göndererek rapor münderecatını *(içeriğini)* öğrenmemi rica etti. Ben pek aldırış etmedim. (O günlerde evrakım tasdik edildiği için kendi derdimle meşguldüm). Buraya döndükten sonra bana tekrar sordu, ben de "**galiba arzunuz veçhile *(doğrultusunda)* Samsun'a nakliniz için rapor verilmiş...**" dedim. Bu pek inanmadı ve geçenlerde beraat edip tahliye olunan bir mal müdürüne rapor münderecatını iyice anlayıvermesini söyledi...

Bunu burada bırakarak başka bir yere geçelim:

Hapishanede bir âdet vardır, yeni gelen birisi oldu mu onu muhakkak şaşırtır, korkuturlar, aldatırlar, yani hapishane tabiriyle "**hoplatırlar...**" Mesela yeni gelenin yanında iki üç kişi konuşmaya başlar.....

"Yahu, bu akşam sinema nöbeti kimde?.."

"Dördüncü koğuşta... Bizim koğuştan da iki kişi gidecek!"

Böylece yeni gelenin ismini sinemacılar listesine yazarlar, kapı altına, yani gardiyanların ve müdürün bulunduğu yere koştururlar, yahut adamcağıza hapishane havası ile imtizac edemeyip *(uyuşamayıp)* aynı zamanda burada canı sıkıldığından dolayı müddei umumiliğe *(savcılığa)* istida yazdırırlar. İstidasını tasdik ettirmek için dam ağalarına yollarlar... Koğuş nöbetçisi bu akşam yeni gelen olsun diye sabaha kadar uyanık bekletirler ve daha

binbir türlü külhanbeylik yaparak adamı serseme çevirirler vesselam. Bir iki gün evvel de buraya yeni bir mahpus geldi. Ankara'da Maliye Vekâleti'ndeki büyük memurlardan birinden külliyetli *(çok)* miktarda istikrazı dahili tahvilatı *(iç borçlanma tahvili)* almış, bu tahviller hükümete aitmiş. Dört sene süren muhakemeden sonra satan beraat etmiş ve alan sarraf **"mal-i mesruku *(çalıntı malı)* bilerek satın almak"**tan altı aya mahkûm olmuş... Bu genç mahkûma gelir gelmez bir oyun yapmak istediler... İki kişi birer lirasına tavla oynamaya oturdular ve liraları yeni gelene teslim ettiler... Oyun başladı koğuşa 15-20 kişiden fazla adam dolmuş heyecanla bakıyorlardı. Mutad *(olağan, alışılmış)* olduğu veçhile *(doğrultuda)* biraz sonra aralarında kavga çıkacak, birisi paraları bana ver, öteki hayır ben kazandım bana ver diye yeni gelene saldıracaklar, araya başkaları girecek ayırmak isteyecek, fakat iki tavlacı da hiddetten köpükler saçarak birbirlerine saldıracaklar. Bu sırada lamba da sönüverecek ve karanlıkta yerini şaşıran yastıklar ve muştalar da kavga edenlerden ziyade yeni gelene inecekti... Böyle kavgalarda tahtadan bıçaklar çekilir **"ah... öldüm"** diye yerlere yıkılanlar olur, hatta mahpuslardan biri yüzünü gözünü boyayarak sahiden yaralı taklidi yapar, diğer koğuşlardan hapishane müdürü ve doktor olarak gelen bir iki mahpus ifade alırlar ve yaralı bu ifadesinde **"beni yeni gelen vurdu!"** der. Adamcağızı derhal yakalarlar, ellerini bağlarlar, **"sabaha kadar mevkuf *(tutuklu)* kalmak"** üzere abdesthaneye veya kömürlüğe kapatırlar, sonra diğer mahpuslar, müdürle doktor gitti diyerek kendisini çıkarırlar... Hapishane ananesi *(geleneği)*...

İşte yukarıda söylediğim ve neticesi buraya varacak olan tavla oyununun yarı yerlerinde mahut *(söz konusu)* Cavit Bey yeni gelene gizlice bir kâğıt vererek aldanmamasını söyledi, ve genç sarraf derhal akrabalarının bulunduğu bir koğuşa kaçtı, tabii herkes, hatta ben de Cavit Bey'e kızdım... O **"benim yanımda kimse hoplamaz..."** diye böbürlendi...

Bunun üzerine ben de ertesi akşam bir kâğıt yazdım, gardiyanlardan biriyle kendisine yolladım. Kâğıt, raporu hakkında malumat istediği mal müdürünün imzasıyla idi ve şu mealde *(anlamda)* idi: **"Sıhhıye müdürünü gördüm, raporunuzun Sam-**

sun'a nakil hakkında değil, ahvali sıhhıyeniz *(sağlık durumunuz)* çok mütezelzil *(sarsıntılı)* olduğu için mütebaki *(kalan)* cezanızın tecili hakkında olduğunu söyledi. Muamelesi 15-20 günde biterse az bir müddet sonra hürriyetinize kavuşacaksınız demektir..."

Ne dersin, adamcağız buna inandı... Sekiz seneden beri yatıyor... Şaka mı bu?.. Derhal koşa koşa ve evvela bana geldi, kendi yazdığım kâğıdı elinde sallayarak **"kurtuldum... kurtuldum... bak şuna!.."** dedi... Sonra kâğıdı okumaya başladı. Sesi titriyor ve tıkanıyordu... Yanımızda bulunanlar hiç bozmadan saadet temennilerinde bulundular... Ben bu anda içimin şiddetle ezildiğini, hayatımda hiçbir hareketimden duymadığım kadar şiddetli bir nedamet *(pişmanlık)* duyduğumu hissettim. İş işten geçtiği için bir şey yapamadım, o vaziyette kendisine bunun şaka olduğunu söylemek imkânsızdı. Zaten o bizim sözlerimize kulak vermeden koşarak başka koğuşlara gitti. Yanımızdakiler kahkahadan kırılıyorlardı. Ben dehşetli teessür duyuyordum. Tamir etme çareleri düşündüm, aklıma bir şey gelmedi... Bütün koğuşlar bu havadisle çalkalanıyordu. Bir saat kadar sonra hapishanedekilerin birçoğu işin yalan olduğunu da duymuşlardı. Fakat Cavit Bey hâlâ daha bihaber *(habersiz)*, birisini kolundan tutup çekiyor, koridorda kendisiyle beraber dolaştırıyor ve ona çıktığı zaman yapacağı işlerden bahsediyordu.

Hapsine sebep olan cinayeti karısı yüzünden yapmıştı. Fakat koridorda beraber gezdiği bu mahpusa, bizim odanın önünden geçerken **"ne de olsa insana bir hayat arkadaşı lazım!.."** dediğini duydum. İçimden gülmek geldi fakat gülemedim... İş zannedildiğinden feciydi. Adamcağız kendini yeni bir hayatın; ümit, aydınlık dolu bir hayatın eşiğinde görüyordu. Doğruyu söylemek ona yeniden 15 sene vermekten daha ağır olacaktı.

Sabaha kadar uyuyamadı, etrafındakilere çay pişirip ikram etti. Konya'nın nerelerinde cami, türbe bulunduğunu sorup öğrendi. Çıkar çıkmaz bir camide iki rekât namaz kılacak, her türbeyi ziyaret edecek, Mevlana'da bir gün ibadet ve teatle vakit geçirecekti.

Ertesi gün birisi hafifçe kulağını bükmüş, o da derhal anlar

gibi olmuş, biraz sonra da tamamıyla anlamış. Kendisiyle karşı karşıya gelmekten kaçıyordum. Yalnız duyduğuma nazaran *(göre)* fevkalade bitkin bir haldeymiş ve ağlıyormuş. **"Bana böyle şey yapılır mıydı?"** diyormuş.

İşte sana psikolojik bir hapishane hikâyesi...

Ömrümde yaptığım işlerden hiçbirisi bana bu hareketim kadar nedamet vermemiş ve kendi kendimden utandırmamıştır.

Ayşe, görüyorsun ki bitmek üzere olan bir mektup bana bir sürü gevezelik vesilesi verebiliyor. Sen bu kadarcık bir bahane bulmaktan ve bana birçok sayfalar doldurup göndermekten aciz misin? Senin erkekliğine, aman kadınlığına yakışır mı bu? Bütün lakırdı hazinenizi evlendiğiniz zaman kocanızın başının etini yemeye mi saklarsınız anlamam!.. Yazacak şey mi yok, mesela şu Bulgar mezarlığı meselesi... Aman allahım, ne soğuk, ne eşekçe bir nümayiş *(gösteri)*! Bulgar mezarlarına çiçek konmuş... Öööö... Ne Reşat Nurivari bir intikam... Daha bile aşağı... Ben darülfünunda *(üniversitede)* olsam ya talebe birliği reisini döverdim, yahut da bu kahramanlığı gözüme kestiremezsem darülfununu terkederdim. Bulgaristan'daki ölülere yapılan hakareti hazmedemeyen bu hayvanlar Türkiye'deki dirilere yapılan hakaret ve işkenceleri nasıl hazmediyorlar? Bütün dünyada hukuku müdafa edilecek Razgrad ölülerinden başka kimse kalmadı mı?.. Anaları ağlayan milyonları hiç düşünen, bunlar için nümayiş yapan yok... Elime bir fırsat geçse bu yeni darülfünun gençliğini kurşuna dizdirirdim (sen eskilerdensin). Ruhi sefalet, gösterişçilik, dalkavukluk, bayağılık itibariyle bunların kâbına *(düzeyine)* erişecek bir sınıf daha bulamayız.

Abdülhamit devrindeki Mekteb-i Mülkiye *(Siyasal Bilgiler Fakültesi)* talebesinde bile bu kadar çok satılmış yoktu. Ve o zamanın gençleri bile dimağlarını namussuz yapmaya bunlar kadar muheyya *(hazır)* değildiler... Sen de bunların arasına (müşahedede bulunup ibret almaktan gayri maksatlarla) karışıyorsan çok hayret ederim. Bilcümle *(bütün)* heyecanlar güzel ve asil şeylerdir, yalnız bu heyecanlar yerinde sarfolunmalı, adi emellere alet olarak kullanılmamalıdır. Talebe birliği reisinin, hatta azalarının resimleri gazetelerde hemen hemen Tevfik Rüştü Bey'in resmi ka-

dar çok intişar ediyor *(yayımlanıyor)*. Bu son nümayiş de bu şöhreti tam arzu edilen hadde çıkardı. Artık hiçbirinin sırtı yere gelmez. Hele şimdi mahkemede heyecanlı hikâyeler, vatanperverane nutuklarla kendilerini müdafa ettikçe itibarları büsbütün artacaktır. En büyük şairleri Behçet Kemal *(Çağlar)*, en büyük dramaturgları Yaşar Nabi, en büyük hatipleri Tevfik *(İleri)* beyler olan ve fikir hareketlerinin ideal tecellisini *(görüntüsünü)* Cevdet Kerim Bey'de gören genç ve münevver nesil insanı kusturacak kadar pis ve sefil ruhludur.

Neyse, topu birden yerin dibine geçsin... Sen bana uzun mektup yaz, üst tarafına aldırma... Soran olursa selam. Büyük, bilhassa küçük kardeşine selamlar... Senin de gözlerinden öperim nuru aynım *(gözümün nuru)*...

Sabahattin Ali

10.5.1933 - Gece
Karadeniz vapuru

Senden ayrılalı bir saat bile olmadı Ayşe, bu kadar kötü olduğum, yaşamaktan bu kadar bıktığım bir gecem daha yoktur.

Niçin ölmemeli Ayşe; niçin hayat dedikleri bu korkulu rüyayı görmekte bu kadar ısrar etmeli?

Hayatın bazen çok tatlı olduğunu itiraf ederim. Fakat herkes için değil. Mesela ben hayatımın bir bilançosunu yapsam, bütün ömrümdeki zevkli anlar ihtimal bir hafta bile tutmazlar.

Ben bazıları gibi dünyayı bir uygunsuzluklar ve mantıksızlıklar yuvası, hayatı bir ağır yük ve bir dayanılmaz işkence telakki edenlerden değilim. Güzel yaşayanlar, kendilerine bu mukadder *(yazgı)* olanlar için hayat kolay kolay vazgeçilemeyecek bir nimettir, ondan elimiz yettiği kadar çok mütemeffi olmalıyız *(yararlanmalıyız)*.

Fakat benim gibi ölünceye kadar her gününü kendine zehir edecek yaradılışta olanlar ne diye yaşasınlar?

Sakın bu sözümden benim tab'an *(yaradılış bakımından)* hayatı sevmeyen bir adam olduğum neticesini çıkarma, bunu demek istemiyorum. Ben belki herkesten daha çok yaşamaktan zevk duyabilirim. Hatta daha ileri giderek diyeceğim ki içersi benim kadar hayat dolu pek az insan vardır, fakat her şeyin fazlası gayri tabii neticeler verir. Ben o kadar çok, o kadar başka, o kadar mütenevvi *(çeşitli)* yaşamak istiyorum ki, bu arzu beni diğer yaşayanlardan ayırarak hayatımı, beni canımdan bezdiren hadiselerle dolduruyor ve ben yaşamamayı istiyorum, yani o kadar çok yaşamak istiyorum, hayatı o kadar seviyorum ki, asla az olmayan fakat daima manialara *(engellere)* çarpan bu arzu beni ölümü dört gözle arayacak hallere düşürüyor.

Yani ömrümün sonuna kadar böyle neticesiz bir döğüşe mahkûm olduğumu, mütemadiyen hırpalanacağımı düşündükçe

tasviri imkânsız bir yeise ve ümitsizliğe düşüyor ve bütün bunlara bir hamlede nihayet vermek arzusunu duyuyorum.

Ben felaketi kendim arıyorum. Bu doğru, fakat ben aramadığım zaman da o beni arıyor.

Geçen tatil ne kadar değiştiğimi görmüştün. Bir masume teranesi tutturmuş, avunup gidiyor ve (tatlı tatlı yaşamak) istiyordum. Başıma bu iş gelinceye kadar da böyle idim, şimdi sen söyle, bütün bu işlerin böyle olmasına ne lüzum vardı? Bakalım ben bunlara dayanacak kadar fevkalbeşer *(insanüstü)* kuvvetlere malik miyim?

Düşün Ayşe, ben bana lüzumsuz yere surat eden bir arkadaş yüzünden günlerce –hiç belli etmeden– kendimi yerim. Mesela bir lokantada garsonun yemek getirirken parmağıyla tabağın kenarından tutması –sesimi çıkarmasam bile– beni saatlerce sinirlendirir. Ben sesimin daima karşımdakinin sesinden bir perde yukarı çıkmasını, alnımın, (bunu yalnız kendim bilsem bile) alnımın daima herkesten bir parça yukarı durmasını isterim, şimdi hapishanede hiçbir hareketlerine ses çıkarmayacağım birtakım mecburi arkadaşlar beni nasıl yiyip bitirirler, akılların almayacağı bir pislik ve sefaletteki bir nezarethane beni nasıl çıldırtır, aşağılık bir karakol kumandanının sırıtarak uzattığı kelepçe beni nasıl öldürür ve en nihayet herhangi bir gardiyanın istihfafkâr *(küçümser)* tavırları beni nasıl için için kudurtur. Eğer kâinattaki hadisatı herhangi bir kuvvet idare ediyorsa, bu kuvvet ya bendeki mukavemet kudretlerini yanlış ve mübalağalı tahmin ediyor, yahut da benimle pek nahoş oyunlar oynamaya niyetleniyor.

Ben aramadığım zaman felaket beni arıyor demiştim. Bu hakikaten böyledir, çünkü daha felaketi arayamayacak çağlarda iken o benim yar-ı garim *(ayrılmaz yarim)* idi. Hiç kimse benim kadar azaplı, acılar, üzüntüler, bayağılıklar ve densizliklerle bir çocukluk geçirmemiştir. Hatta ben çocukluk bile geçirmediğimi söyleyebilirim ve bugün bazı tavırlarımdaki çocukça haller o zamanlardaki ihtibasların *(içine atmaların)* tabii bir neticesidir.

Sonra kafamın kuruluşu pek acaip. Düşüncelerim ve tasavvurlarım hakikatten o kadar uzak fakat bu tasavvur ve düşünceler

rim bence o kadar hakiki ki, tabii hayatla aramda doğru dürüst bir rabıta *(bağlantı)* tesisine asla imkân yok.

Mesela ben seni hiçbir zaman sana mektup yazarken, yani tasavvur ederken olduğu kadar çok sevmemişimdir. Bütün arkadaşlarım için de böyledir, sevdiklerimi ben arkalarından daha çok severim, hatta onlarla uzun bir beraberlikten adeta korkarım... Korkarım ki uzun bir temas onlarda, kafamdaki tasavvurlarda bulunmayan noksanlar ve sakatlıklar meydana çıkaracak. Aynı zamanda da sevdiklerimin hakikatte benim tasavvur ettiğim gibi olmadığı düşüncesi içimi kemirir, sonra da bunda hata etmek ihtimali ve dostlarımdan şüphelenmek beni nedamete *(pişmanlığa)* sevkeder.

Ve dimağım böylece fırtınalı havadaki bir barometre gibi hiç durmadan temevvüçler *(dalgalanmalar)* yapar. Öyle anlarım olur ki, bir saniyede bazen başkalarının bir ayda yapamayacakları düşünce merhalelerini *(aşamalarını)* katederim ve bu kadar çok ve çeşitli düşünmek beni mütemadiyen hakikatten uzaklaştırır.

Ve binnetice *(sonuç olarak)* hakikatle her karşılaşma beni bir evvelkinden daha çok sarsar.

Bilhassa yaşıma nazaran çok yaşadığım ve gördüğüm için insanlar ve tabiat hakkında malumatım doğru ve çoktur, bu, kafamın içindeki insanların ve eşyanın başka olmasına mani olmayıp yalnız etrafımla aramdaki uçurumu bana vuzuhla *(açıklıkla)* gösterir.

Biraz daha açık anlatmaya çalışayım:

Mesela insanların şu veya şu vaziyetlerde şu şekilde hareket edeceklerini, onlar hakkındaki vukufuma *(anlayışıma)* istinaden *(dayanarak)* doğru olarak tespit ederim, yalnız bunu tecrübeme dayanarak yaparım ve kendimin aynı vaziyetlerde başka şekilde hareket edeceğimi düşününce insanların bu hareketlerine sebep bulmakta aciz kalırım.

Böylece manevi üzüntülerin en büyüğüne, hadisatın esbabını *(sebeplerini)* tayin edememek aczinin verdiği üzüntüye düçar olurum *(düşerim, kapılırım)*.

Etrafıma, kevakibin *(yıldızların)* harekâtını teleskobiyle çok dikkatle takip eden fakat bu hareketlerin sırrına bir türlü eremeyen bir astronom dalgınlığı ve sersemliği ile bakarım.

Yalnız felaket buradadır: Ben bu adam gibi seyredip şaşmakla iktifa edememeye *(yetinememeye)*, bilakis manasını anlamadığım bu harekâta iştirake, onların avakibine *(sonlarına)* tahammüle, bu iştirak ve tahammülde tereddüt veya teallül *(gecikme)* gösterince sarsılmaya ve darbeler yemeye mahkûmum.

Eğer bugün hâlâ yaşıyorsam, hayatımın ilersinin şimdiye kadar olandan daha başka manzara arz etmeyeceğini bildiğim halde hâlâ ölmüyorsam, bu, yine sebebini bir türlü bulamadığım bir hadise yüzündendir. Bu hadise de bazı kimselerin bana karşı gösterdikleri hudutsuz dostluk ve fedakârlıktır.

Dostlarım hakkındaki çeşit çeşit mütalaalarıma, hükümlerime, hatta bazen bunların pek lehimde olmayan düşüncelerine rağmen ortada örtülemeyecek bir hakikat vardır: Bu dostlar çok kere bana karşı öyle davranıyorlar ki, ben kafamdan her düşünce ve mülahazayı derhal kovarak hürmetle susmak ve kendimi bırakmak zaruretinde kalıyorum.

Ve yalnız bu hudutsuz muhabbet beni hayata bağlıyor. Ölerek beni sevenleri inkisar-ı hayale *(hayal kırıklığına)* düşürmek istemiyorum. İsteyerek ölmek bir hayli hodbince *(benciice)* bir şeydir ve bazı dostlarım beni adeta büyüleyerek kendimden başkalarını da düşünmeye sevkediyorlar.

Ve ben onlara adeta kızıyorum. Benim için çok hayırlı ve lüzumlu olduğunu bildiğim bir işten beni alakoydukları için kızıyorum.

Mamafih bu kızmak beni bu dostluğu takdis etmekten men edemiyor. Dünyada eğer muhabbet de olmasa bazı kimseler için yaşamak büsbütün imkânsız olacaktı. Bu noktada, kendisini diğer cephelerde katiyen sevmediğim İsa ile beraberim, muhabbet kelimesini onun kadar şümullü *(kapsamlı)* olarak almasam bile...

Şimdi bütün bu tespit edilen vakalardan neticeler çıkarmaya çalışalım:

Ben hayatımın seyrine herhangi cebri bir müdahalede bulunmadan bir müddet daha yaşayacağım. Yani bana mukadder olan ömrü ister istemez sonuna kadar sürükleyeceğim. Bunu kendim mümkün olduğu kadar kabili tahammül *(katlanılabilir)* yapmak için ne yapmalıyım?..

Bulduğum çareler bermutad *(alışıldığı gibi)* hakikatle alakası olmayan şeyler olduğu için kabili tatbik *(uygulanması mümkün)* değil... Mesela her tarafı ormanla sarılı yüksek bir dağda ufak bir kulübede ömrümün sonuna kadar kimseyle görüşmeden yaşamak, taşlar, yapraklarla konuşmak ve düşünmek istiyorum. Öyle zamanlarım oluyor ki bu düşünce şiddetli daüssıla *(sıla hastalığı)* gibi beni sarıyor, bana hayatımın bir gayesi gibi görünüyor.

Yahut yalnızca görmediğim, bilmediğim memleketlere çıkmak, günlerce hiç konuşmadan, hiç insan yüzü görmeden yürümek, yalnız arasıra biraz ekmek istemek veya yol sormak için insanlara gitmek ve böylece, hiç kimsenin bilmediği bir yerde tek başıma ölünceye kadar, düşüncelerimle dolaşmak istiyorum.

Bunları yapamasam, zahiren *(görünüşte)* herkesinkine benzeyen bir hayat sürsem bile şurası bir hakikattir ki: İnsanlarla olan münasebatımda eski maharetimi kaybettim mükâlemelerim *(görüşmelerim)* (en sevdiklerimle bile) acemicedir, budala olmayan bir adamla konuşmakta çok zahmet çekiyorum. Yarım yamalak bildiğim bir lisanda mükâleme ediyormuşum gibi oluyor ve mütemadiyen gülünç bir şey söylemekten korkuyormuşum gibi oluyorum. Giyaplarında kendileriyle adamakıllı anlaştığım adamlarla karşı karşıya gelince söz bulamıyor, sersem sersem sırıtıyor, yahut, eski zamanlardaki gibi **"zekice"** bir söz söylemek istediğim zaman, beceremiyor ve üzerimde muhatabımın samimi bir merhametle bana bakan gözlerini hissediyorum. Eğer karşımdaki benimle alay etmeyerek zahiri bir alaka gösteriyorsa bu, eski zamanlara olan hürmetindendir, bir zamanlar çok alkışlanan ihtiyar bir aktör yeniden sahneye çıksa seyirciler onu nasıl artık sanatından değil, ona acıdıklarından ve eski günleri düşündüklerinden alkışlarlarsa ben de kendimi ona yakın bir vaziyette görüyorum. Bu benim kendime olan itimadımı azaltmıyor, arttırıyor.

Bir arkadaş istiyorum. Benimle hiç konuşmadan beni tamamen anlayacak, benimle karşı karşıya saatlerce hiç konuşmadan durabilecek bir arkadaş. Güzel bir düşünce.

Ben bazen eski itiyatların *(alışkanlıkların)* sevkiyle uzun bir şey söylemeye başlarsam bu arkadaş beni susturmalı, konuşturabilmeli, beni kendi nazarında küçültmeyecek kadar beni sevmelidir.

Ve ancak birbirimize çok söyleyeceklerimiz olursa derhal birbirimizden ayrılıp söyleyeceklerimizi yazmalıyız. Herhalde kafamızda yaşayan bir kimseye, karşımızda duran ve hareket eden etten kemikten bir mahluka olduğundan çok daha serbest, samimi ve asil hitap edebiliriz.

Bir arkadaş istiyorum. Bana olan muhabbetini katiyen belli etmeyen, harekâtında aleladelikten asla ayrılmayan ve görünüşte hiçbir fevkaladeliği olmayan ve bilhassa bana karşı zahiri hiçbir ihtimam göstermeyen bir arkadaş, benimle daima şundan bundan konuşan, yalnız tam zamanında susmasını, böylece benim içimi gördüğünü anlatmasını bilen bir arkadaş. Yani hiçbir zaman bulamayacağım bir arkadaş: Çünkü dünyada bu kadar tezatlarla dolu bir insan bulunabileceğini tasavvur edemem.

Ömrümün sonuna kadar felaketlerimle başbaşa kalacağım. Halbuki insan felakete, saadete alıştığı gibi, çabuk alışamıyor. Felaket zamanları ne kadar uzun sürerse sürsün, her sabah uyandığımızda, sanki daha bir akşam evvel başımıza bu işler gelmiş gibi içimiz dar ve kalbimiz ezilmiştir.

Halbuki aradan zaman geçince yalnız güzel günlerimizi hatırlar ve fena günlerimizi çabucak unuturuz. Maziyi düşündüğümüz zaman gözümüzün önüne gelen felaket anları az ve münferit *(tek),* saadetli anlar ise çok ve şümullüdür *(kapsamlıdır).*

Demek ki muhakememiz felakete karşı hassas, hafızamız ise saadeti saklamakta mahir...

Yahut da muhakememiz felakete karşı hassas olduğundan ve biz günümüzü kendimize zehir etmeye tab'ân *(yaradılış olarak)* mütemayil bulunduğumuzdan eski günlerin iyilerini yad ederek yeni günlerin fenalığını gözümüzde abartıyoruz.

Ne yapmalı bilmiyorum. Hayatımı kabili tahammül *(katlanılabilir)* yapmak için her başvurduğum çare gayri kabili tatbik *(uygulanamaz)* çıkıyor. Ve her kabili tatbik *(uygulanabilir)* çare benim için tesirsiz oluyor. İnsanların ekserisini saadete kavuşturuveren vasıtaların bana bir faydası yok...

Dediğim gibi: Yaşamayı ve saadeti bu kadar çok isteyen bir ilelebet, taşınması güç bir ömrü sürüklemeye mecburum... Ve bu sırf bu kadar çok istediğim için...

Bir tek ümidim var: Hayatımı şimdiye kadar idare eden kuvvetler biraz merhamete gelerek insafsızlıklarını belki azaltırlar.

Yani kimisinin mukadderat *(yazgı)*, kimisinin talih dediği o garip kuvvet bundan sonra belki döner ve benimle böyle fasılasız uğraşmaktan vazgeçer...

Yahut da biraz evvel istediğim gibi bir arkadaşa tesadüf ederim.

Şimdiki arkadaşlarım beni hayata nasıl bağlıyorlarsa bu arkadaş da hayatı bana biraz tatlılaştıracaktır. Yoksa **"Verter"**in hakkı vardır ve her insanın felaketlere karşı muayyen bir tahammül derecesi vardır. Bu derece aşarsa her şey gözden kaybolur ve yalnız ölüm beklenilir ve getirilir.

Benim istediğim de bu korkulu günün hiç gelmemesi yahut çok geç gelmesidir. Çünkü hayatı benim kadar istemeyerek terke decek bir adam tasavvur edemiyorum.

Sen son mektubunda şöyle diyorsun: (Sen hepimizden çok yaşamış olacaksın. Hayat ne kadar renkli -nca, tatlı hatıralı olursa o kadar çok yaşanmış olur.) Çok doğru... Yalnız dikkat et! Tatlı olan hatıralardır, acılıkların kendisi değil...

Ancak mesut günlerimizde eski felaketlerimiz bizim için garip bir cazibe kespederler *(kazanırlar)*. Benim şikâyetim bugünkü felaketlerim değildir, ben ileride bu felaketleri zevkle tahattür edecek *(anımsayacak)* mesut günlere erişemeyeceğimi bildiğim için bu kadar müteessirim.

Daimi ıstıraplarda zevk olmadığını sen de itiraf edersin, bir Amerikalı mizah muharririnin dediği gibi: Uzun müddet diş ağrısı çıkmek, insanın buna alışarak lakayıt *(kayıtsız)* kalmasını icap ettirmez...

Bir gün kendi ihtiyarımla *(isteğimle)* bu hayattan çekildiğimi duyarsanız sakın hakkımda yanlış düşünceler peyda etmeyiniz. Biliniz ki ben bunu yalnız başka çare kalmadığı için yapmışımdır.

Avusturya İmparatorluğu bir zamanlar Karadağ isyanını bastırmaya gönderdiği zabitlere ufak birer şişe de kuvvetli zehir veriyormuş. Karadağlılar esir ettikleri zabitlerin burunlarını, kulaklarını kestikleri için zabitler bunların eline geçer geçmez zehri içer ve işkenceden kendilerini kurtarırlarmış.

Bu hareketten daha tabii bir şey galiba yeryüzünde yoktur ve bu zabitlere kendilerini öldürdüler diye atıp tutmak kimsenin aklına gelmez... Hayat benim burnumu kulağımı kesmekte devam ederse benim de aynı şekilde makul bir çareye tevessül etmem *(girişmem)* neden fena görülsün?

Benim başıma gelenlerin bu kadar dehşetli şeyler olmadığı iddiası varit olabilir... Bu da doğru değildir: Çünkü her insanın bir tahammül derecesi olduğunu daha evvel söylemiştim. Bazı insanlar öyle yaradılışta olurlar ki başkalarına ehemmiyetsiz gelen hadiseler onlara burun kulak kesmekten daha ağır gelir... İnsanların tahammül etmeleri lazım gelen şeyleri tasnif ve tespit etmek kimsenin selahiyeti dahilinde değildir ve bu bir yaradılış meselesidir.

Sen ihtimal bu sözleri benim istediğim gibi anlamayacaksın. Çünkü şimdiye kadar hiçbir zaman sekiz saatlik bir geceyi arkası üstü yatarak veya bir iskemlede oturarak uyanık geçirdiğin ve kafanın ölüm düşünceleriyle dolduğunu gördüğün vaki değildir. Kalplerinin, karanlık ve yalnız gecelerde, meçhul bir yumruğun içinde sıkıldığını, ezildiğini gören ve böyle zamanlarda ölümü kurtarıcı ve rahat verici bir ilaç gibi bekleyenler beni çok iyi anlarlar...

Ne yapmalı Ayşe, neye başvurmalı? İnsanlarla beraber olduğum zaman sıkılıyorum, yalnız kaldığım zaman da böyle düşüncelerle kıvranıyor ve bu sefer insanları, tıpkı bir morfin gibi, istiyorum. İnsanlarla beraber bulunup her düşünceyi kafamdan atınca biraz rahat ediyor fakat biraz sonra kendimi istihfaf etmeye *(küçümsemeye)* başlıyorum, yalnız kalınca da insanları istihfaf ediyor ve aralarından büsbütün çıkmak istiyorum. Serviler bana mütemadiyen tatlı ve cazip şeylerden bahsediyor, beni uzun ve rahat bir uykuya davet ediyorlar. Fakat ne yapmalı... Kendimi gözümün önüne alıp dışarıdan bir gözle baktığım zaman hakikaten ölümü de istemiyor, yani münasip bulmuyorum. Fakat içerden bakınca başka çare yok...

Görüyorsun ya, bu mektubu yazdığım kısa zaman içinde bile ne kadar temevvücler *(dalgalanma)* yaptım!.. Kötü bir zamanımda gayri kabili tamir *(onarılamaz)* bir şey yapıverirsem bitti...

Ne diyelim, yapmamaya bütün gayretimle çalışacağım...

Fakat beni yalnız bırakmayın. Beni kendi kendimle bırakma

yın. Beraber bulunduğum zaman kendilerini istihfaf etmediğim ancak birkaç kişidir ve bunların başında sen varsın. Otur, benimle konuşuyormuş gibi bana mektup yaz. Ben yanında olsam neler söyleyeceğimi ve nasıl cevaplar verebileceğimi tahmin edebileceğin için bu sana güç gelmez. Vakit meselesine gelince: Ben İstanbul'da olsam seninle günde hiç olmazsa bir saat konuşmayacak mı idim?.. Bu birer saatleri birkaç gün topla ve bana gönder...

Yalnız mektuplarımı bir kere oku da ondan sonra yaz, sen aradan zaman geçirip neler sorduğumu, nelerden bahsettiğimi unutuyor, sonra yazacak şey bulamıyorsun.

İnsan için zorla mektup yazmak kadar azaplı bir şey yoktur. Bazen hiç yazmak arzusu duymadığımız yerler vardır ki, nezaket icabı yazmak mecburiyetinde kalırız, fakat ben senin yarım yamalak mektuplarından böyle bir şey de anlayamıyorum. Bu mektuplar senin bana mektup yazmak istediğini, bana mektup yazmanın bir angarya olmadığını anlatıyorlar. Fakat yalnız bunu anlatıyorlar... Başka bir şey de yok. Ben senin bana mektup yazmak istemeni değil yazmanı istiyorum.

Bak, ben 15. sayfadayım. Bunlar bari seni utandırsınlar... Malumun olduğu veçhile İstanbul'da hemen hemen hiçbir şey konuşmadık, salak salak birbirimizin yüzüne baktık durduk... Herhalde bir şeyler karalayıp sayfalar dolduracak kadar sermayen vardır.

Hapishanede kendime bir yer bulup imkân hasıl olunca derhal diğer arkadaşlara da mektup yazacağım, onlar da bana yazsınlar. Nasıl olursa olsun dostlardan gelen mektuplar beni yalnız sevindirir, ve tenkit kabiliyetimin hiç yürümediği bir saha dost mektuplarıdır. Onlar nasıl olursa olsun şaheserdirler. Bunun için hiç düşünmeden yazsınlar.

Neyse, görüyorsun ya, mektuba başlarken ne kadar fena idim, şimdi ise bir parça hafifçeyim. Beni anlayacağına emin olduğum birisine dökülmek bir hayli ferah verici bir şey.

Pertev'in babasına, annesine, Zehra Teyze'ye *(Pertev Boratav'ın teyzesi)*, Nesip'e *(Pertev Boratav'ın erkek kardeşi)* selam ve hürmetler, Hulûsi'ye *(Şerif Hulûsi)* keza.

Senin de gözlerinden öperim iki gözüm.

Sabahattin Ali

(Sabahattin Ali'nin 10.5.1933 tarihli mektubunda bahsettiği "serviler bana mütemadiyen tatlı ve cazip şeylerden bahsediyor, beni uzun ve rahat bir uykuya davet ediyorlar" bölümüne ilişkin gönderdiği şiir)

SERVİ

Bir servi dedi ki bana:
Rahat benim altımdadır.
Başını vurma dört yana
Rahat benim altımdadır.

Çok koşup çok yorulmuşsun,
Yollarda yalnız kalmışsın,
Güvenip bana gelmişsin;
Rahat benim altımdadır.

Sana kökümde yer versem,
Gölgemi üstüne gersem,
Hey rahat isteyen sersem!
Rahat benim altımdadır.

Serin serin uzanırsın
Çiçeklerle bezenirsin
Yat burada, kazanırsın,
Rahat benim altımdadır.

Yarin de gezer dolaşır,
Bir gün buraya ulaşır,
Hasretler burda buluşur
Rahat benim altımdadır.

S.A.

15.5.1933 - Sinop

İki gözüm Ayşe

Sana vapurda uzun bir mektup yazdım. Buraya gelince kardeşini sokakta görerek ona verdim. Bilmem aldın mı, yoksa vapur mu bekliyor. Kardeşin esbabını *(nedenlerini)* anlayamadığım endişelerle olsa gerek geldim geleli hiç uğramadı. Bugün pazartesi, öğleden sonra belki gelir, bu sefer de gelmezse artık beklemeyeceğim. Konya'da ceza beklemek, nezarette candarmanın gelmesini ve beni çıkarmasını beklemek, adliyede müddei umuminin *(savcının)* çağırmasını beklemek ve hepsini geberinceye kadar üzülerek beklemek, sonra bir de Sinop Hapishanesi'nde kardeşini beklemek sinirime dokunuyor.

Sinop Hapishanesi fena değil, birkaç da ortamektep muallimi tanıdık çıktı, Faik'in* Zeki ismindeki kardeşi de iyi bir çocuk, beni pek yalnız bırakmayacaklar, yani dışarda ufak tefek işim olursa yapacaklar.

Emniyet-i umumiyye *(Emniyet müdürlüğü)* bermutad *(alışıldığı gibi)* Sinop polisini de seferber yapmışa benziyor. Böyle şeylerde pek hassas olduğum için en ufak tavırlardan bile hükümler çıkarabiliyorum ve anlıyorum ki hapishane müdürünün olsun, müddei umuminin olsun kulağı bükülmekte...

Ne yaparlarsa yapsınlar, bana bu beş ayda tahammül ettiğimden kötüsünü yapamazlar, bana daha çok çektiremezler ya... Ha bir de çektirsinler... İş olacağına varır...

Yalnız mademki ağır ceza reisi sizin dostunuz, kardeşin gelse de benim hakkımda bazı şeyler söylese ne iyi olurdu. Mamafih bundan sonra gelse de çıkmayacağım ve kapıdan geri göndereceğim. Biliyor musun, çok haysiyetime dokundu.

"**İstek**" diye çok kötü bir şiir gönderiyorum, orada yazılı

* Faik Dranas-O zaman Kabataş Lisesi Müdürü.

olan isteklerin ne kadar hakiki ve samimi olduğunu ne kadar kötü ifade edilmiş olduğuna bakarak kıyas edebilirsin. Oscar Wilde'a göre insan ancak sahiden hissetmediği şeyleri güzel yazarmış ve hissettiği şeyleri yazarsa fena olurmuş, benim şiir gibi...

Pertevlerin evine ve evindekilere benden selam söyle. Yegân yegân *(tek tek, ayrı ayrı)* Naili Bey'in *(Pertev Boratav'ın babası)*, Pertev'in annesinin, Zehra Teyze'nin benim namıma ellerinden, Can *(Pertev Boratav'ın küçük kardeşi)* ile Müeyyet'in *(Pertev Boratav'ın* kardeşi) gözlerinden öp. Nesip'e de çok selam. Benim mecmuayı doğrudan doğruya hapishaneye göndersin. Faikler haziran iptidasında *(başında)* gidiyorlar, pek yalnız kalacağım. Sen sene sonunda Fatma ile buraya bir gelirsen çok iyi olur. Faik de tatilde gelse biraz belki vakit geçer... Faik'in kardeşi çok iyi çocuk...

Sinop şehrini pek sevdim. Türkiye'nin klasik sahil şehirlerinin manzarasını arz ediyor.

Fakat Ege sahilinin cazibesinden mahrum... Hapishane şehirden daha kalabalık.

Yattığım koğuş zarf ve mazruf itibariyle her bakımdan kabili tahammül *(katlanılabilir)*...

Yalnız Faik'in kardeşi bir portatif karyola bulacaktı, bulursa daha iyi olacak.

Yemek meselesi biraz masraflı ve üzüntülü.. Belki bir yoluna koyarız...

Dalına binmeseler müdür bana çok yardım edecek gibi, fakat ahvali alem *(dünyanın hali)* malum...

Burada 14 tane de komünist var, ihtilattan memnu *(kimseyle görüşmelerine izin verilmeyen)*. Tabii isimlerini bile ağzıma almıyorum, çünkü Konya Müdde-i umumisi benim evrakıma **"komünist mefkûreli"** *(komünist düşünceli)* ibaresini ilaveyi ihmal etmemiş...

Zaten şimdilik şehirde de bizim komünist olduğumuza dair rivayetler feverana *(dolaşmaya)* başlamış... Cehenneme bile gitsem beni rahat bırakmayacaklar...

Beni unutmadığınızı, dimağlarınızda benim de mini mini bir yerim olduğunu bana mektuplarla ispat ve ityan ediniz. Daha ne yazayım...

Kafamın bu perişan halinden acaip bir zevk duyuyorum, hiddetli zamanında evinin eşyasını kıran, üstünü başını parçalayan ve bundan vahşi bir zevk duyan bir adam gibi... Gözlerinden öperim. Hepinizden, sizden, Pertevlerden ve Hulûsi'den uzun mektuplar beklerim.

Mektuplarınızı İhtisas Mahkemesi'nde Mübaşir Zeki adresine veya doğrudan doğruya hapishaneye yazınız...

Bir fesatlık yazacak değilsiniz ya!..

Sabahattin Ali

İSTEK

Yanıyor beynimin kanı
Bilmem, nerelere gitsem,
İçime sığmayan canı
Hangi rüzgâra eş etsem.

Akşam sular karardımı,
Bir dağa versem ardımı
İçimi yakan derdimi
Göklere doğru anlatsam.

İçiliversem dem gibi
Kırılversem cam gibi
Şamdanda yanan mum gibi
Sabahı görmeden bitsem.

Bir yüce ormana dalıp
Ya bir dağ başına gelip
Beni yaradanı bulup
Malını başına atsam

Görünmez kollar boynumda
Yarin hayali koynumda
Sıcak bir kurşun beynimde
Bir ağaç dibinde yatsam.

Sinop 14.V.1933
Sabahattin Ali

(Tarihsiz mektupta bahsedilen **"Hapishane Şarkısı"** adlı şiir)

HAPİSHANE ŞARKISI: I

1
Göklerde kartal gibiydim
Kanatlarımdan vuruldum
Mor çiçekli dal gibiydim
Bahar vaktinde kırıldım.

2
Yar olmadı bana devir
Her günüm bir başka zehir
Hapishanelerde demir
Parmaklıklara sarıldım.

3
Coşkundum pınarlar gibi
Sarhoştum rüzgârlar gibi
İhtiyar çınarlar gibi
Bir gün içinde devrildim.

4
Ekmeğim bahtımdan katı
Bahtım düşmanımdan kötü
Böyle kepaze hayatı
Sürüklemekten yoruldum.

5
Ellere soramadığım
Doyunca saramadığım
Görmesem duramadığım
Nazlı yarimden ayrıldım

S.

(Ali'nin sayfa düzenine aynen uyuldu)

HAPİSHANE ŞARKISI: II

1

Ey gönül kuşa benzerdin,
Kafesler sana dar gelir.
Bir yerde durmaz gezerdin,
Hapislik sana zor gelir.

2

Ey gönül, acaip huyun
Boğazından geçmez tayın
Acır testindeki suyun
Aklına nazlı yar gelir.

3

Gözlerin uzağa bakar
Kimden ne beklediğin var?
Yar semtinden gelen rüzgâr
"Seni unuttu!" der gelir.

4

Bakmazsa senin yüzüne
Çok görme elin kızına
Dışarıda serbest gezene
Hapiste yatan hor gelir

5

Ayağında gezen itler,
Başının üstünden atlar
Hapse düşen yiğitler
Yari dışarıda kor gelir.

S.

HAPİSHANE ŞARKISI: III

1
Burda çiçekler açmıyor
Kuşlar süzülüp uçmuyor
Yıldızlar ışık saçmıyor,
Geçmiyor günler, geçmiyor.

2
Avluda volta vururum,
Kâh düşünür, otururum,
Türlü hayaller görürüm
Geçmiyor günler, geçmiyor.

3
Gönülde eski sevdalar,
Gözümde dereler, bağlar,
Aynada hayalim ağlar
Geçmiyor günler, geçmiyor.

4
Dışarda mevsim baharmış
Gezip dolaşanlar varmış
Günler su gibi akarmış
Geçmiyor günler, geçmiyor

5
Yanımda yatan yabancı
Her söz zehir gibi acı
Bütün dertlerin en gücü:
Geçmiyor günler, geçmiyor.

S.

HAPİSHANE ŞARKISI: IV

1
Ey yar, bu acı demlerde,
Sen koru benim aklımı!
Karardım kaldım damlarda,
Aydınlat benim yolumu.

2
Nefesin esen rüzgârda
Saçların savrulan karda,
Yerde, gökte, bulutlarda
Ararım nazlı gülümü...

3
Karanlık göklerde aysın,
Kurak ovalarda çaysın,
Bir tek inandığım sensin,
Uzattım sana elimi...

4
Düşmanlar gülüp sevinsin,
Dostlar arkasını dönsün
Benim güvendiğim sensin
Kırmazsın benim gönlümü!..

5
Bir gün şu damlardan çıksam
Gelip önüne diz çöksem
Ağlayıp içimi döksem
Anlatsam sana halimi

S.

(Hapishane Şarkısı adını taşıyan dört bölümlük diğer şiirden ayrı olarak 23.5.1933 tarihinde Sinop Hapishanesi'nden Ayşe Sıtkı'ya gönderilmiş "**Hapishane Şarkısı V**" adlı şiir)

HAPİSHANE ŞARKISI: V

Başın öne eğilmesin,
Aldırma gönül, aldırma!
Ağladığın duyulmasın,
Aldırma gönül, aldırma!

Dışarda deli dalgalar
Delip duvarları yalar;
Hani bu seler oyalar,
Aldırma gönül, aldırma!

Görmesen bile denizi,
Yukarıya çevir gözü:
Deniz gibidir gökyüzü;
Aldırma gönül, aldırma!

Dertlerin kalkınca şaha
Bir küfür yolla allaha.
Görecek günler var daha
Aldırma gönül, aldırma!

Kurşun ata ata biter,
Yollar gide gide biter,
Ceza yata yata biter;
Aldırma gönül, aldırma!

23.V.1933
Sinop Hapishanesi
Sabahattin Ali

حسخانه شرقیسی : V

باشلاڭ تركه آلمايه سيه ،
آلديرما گوڭل ، آلديرما !
آغلر يلغلڭ دوكولمايه سيه ،
آلديرما گوڭل ، آلديرما !

دنيا ده وفا يوقدر يالان ،
محلوب دوداقلرى يالان ،
سنى بو سسلر آلدياتماسون ،
آلديرما گوڭل ، آلديرما !

گوزه سوگى بيله زهردر ،
بوقاريدن بر چيچك گولمز :
دكز گيبى دوگوڭ بوزى ،
آلديرما گوڭل ، آلديرما !

دردلرڭ قالقنجه شاعر
بر گون بر يولا آلقيشلر :
گوزه چيچك گونلر داها
آلديرما گوڭل ، آلديرما !

قورقون آنا آنا بيتر ،
يولدا گيده گيده بيتر ،
صبرا يانا يانا بيتر ؛
آلديرما گوڭل ، آلديرما !

23. V. 33.

Sinop Kapisharasi

Selahattin Ali

25.5.1933 - Sinop

Ayşe

Halkın, kendi derdine teselli vermek için kullandığı zahiri ve batını *(dış ve iç)* manası şayanı dikkat *(dikkate değer)* ve derin bir tabir var: **"Her şeyin başı yaşamak!.."**

Ve bu böyle...

Sana vapurdan yazdığım mektup galiba bir ölüm mektubuna benziyordu, bu mektubum bir hayat mektubu olacak. Hatta beş numaralı Hapishane Şarkısı da içimde hayata karşı birdenbire peyda olan dostça hissiyatın bir kısmını ifşa eder *(açığa vurur)* gibi... Bu hisler nereden geldi, nasıl geldi, niçin geldi farkında değilim. Yalnız yaşamak, nasıl olursa olsun yaşamak istiyorum. Yalnız hayatta olmak bana diğer bütün felaketleri silip süpürecek bir bahtiyarlık gibi geliyor. İhtimal bir müddet evvel şiddetle tesiri altında bulunduğum düşüncelerin aksülameli *(reaksiyonu, tepkisi)*...

Etrafımdaki insanlara, binalara, ağaçlara, yıkık duvarlara içime sığmayan bir muhabbetle bakıyor, hepsini kucaklamak istiyorum, uzun bir yolculuk ve hasretten sonra çok özlediğim bu şeylere tekrar kavuşmuş gibiyim. İhtimal ayrılmak düşünceleri beni bir zamanlar pek kuvvetle sardığı için... Birkaç gün içinde insanlar hakkındaki fikrim değişiverdi. Onları görüşüm eskisi gibi kaldığı halde. Muhakkak ki insanlar alelumum *(genellikle)* fena, daha doğrusu her türlü fenalığa müstaid *(eğilimli)*. Fakat hepsi böyle, içlerinde müstesnası yok ve iyiler ancak fenalığa zaman, imkân ve vesile bulamayanlar. Şu halde umumun musap olduğu *(tutulduğu)* bir hastalıktan dolayı kime söz söylemeye hakkımız var? Kendi irademiz dahilinde olmayan bir tesadüf bizi onlardan ayırdı ise, (bu da pek kati değil ya...) onların ne kabahati ve bizim ne meziyetimiz var, fakat insanlara daha çok acımak ve onları daha çok sevmek icap etmez mi?..

Fena dediğimiz bir insanı tek başına alır ve muhakeme edersek onu itham etmek mümkün ve kolaydır. Fakat kâinat içinde, kül *(bütün)* içinde onun mevkiini, rolünü, zavallılığını ve çaresizliğini düşünürsek o hiçbir hareketinden mesul değildir...

Gitgide birçok noktalarda İsa ile birleşiyor ve onun düşmanlarını daha çok sevmesini gayet iyi anlıyorum.

Bir kısım insanlara fena deyişimiz mesela yılana veya sivrisineğe fena muzır deyişimiz kadar yanlış ve hodbincedir *(bencilcedir)*. Bu hayvanları hilkatin *(yaradılışın)* kendilerine verdiği rolden dolayı itham etmek akıllı bir adamın kârı olmadığı gibi, yine hilkatin verdiği muayyen rolleri ifa eden adamları da tahtıe etmek *(suçlamak, hatalı bulmak)* insafsızlık ve kısa görüşlülüktür.

Kendilerine kızdığım ve bana düşmanlık ettiklerini, fenalık ettiklerini zannettiğim insanlar o kadar çok ki, bir kendim için bu kadar adamı itham etmeyi küstahlık telakki ediyor ve kabahatleri, başıma gelen işlerin mesuliyetini kendimde buluyorum.

Hiç olmazsa şu kadarını kabul etmek zarureti var:

Hilkatin bana verdiği birtakım iyi fena hususiyetler birtakım adamların* benimle olan münasebetlerinde bana zarar verecek hareketlerde bulunmalarına sebep oluyor. Şu halde mesuliyet yine bende demektir.

Bu herkes için böyledir:

Hilkat herkese birtakım iyi ve fena hususiyetler vermiştir, bu hususiyetler münasebette bulunduğumuz adamların şu veya şu şekilde davranmalarına sebebiyet verir, bu davranmalar da bizim için iyi ve fena olabilir... Şu halde ortada kabahatli kim?.. Hatta biz bile, kendimiz bile kabahatli değiliz.

En akıllıca iş, insanların iyiliği veya fenalığı hakkındaki düşünceleri vesair birtakım budalalıkları bir tarafa bırakıp bize istemeden bahşedilen hayat gibi emsalsiz bir nimetten istifade etmek, ve her yerde, her vaziyette bu nimeti takdis etmektir. Hapisteyim, ıstırap çekiyorum, fakat mademki hayattayım, bahtiyarım; hastayım, acılar içinde kıvranıyorum, fakat mademki hayattayım, bahtiyarım; insanlar tarafından terkedildim, sevdiklerim tarafından se-

* Kendisi çizmiş.

vilmiyorum, vesaire vesaireyim, fakat mademki hayattayım, bahtiyarım.

Ancak böyle söylersek ve böyle düşünürsek doğru bir şey yapmış oluruz.

Yarın nasıl yok oluvereceğimizi adamakıllı, külahımızı önümüze koyarak bir düşünsek bugün sadece nefes almanın bile ne büyük saadet olduğunu idrak ederiz.

Bütün insanların şu düsturu her zaman tekrarlamaları kendi saadetleri için elzemdir:

Mademki yaşıyorum bahtiyarım...

İşte şimdilik böyleyim, yarın barometre düşerse onu bilmem... Söyledim ya, hiçbir barometre benim bir günde yaptığım temevvücleri *(dalgalanmaları)* bir haftada, hem de fırtınalı bir haftada yapamaz. Şimdi yine içim sıkılmaya başladığı için mektubun edası değişmesin diye derhal burada keseceğim...

Kardeşin uğramadı. Faik'in kardeşi Zeki ile selam yollamış ve gelemeyeceğini söylemiş; dışarda benim gelişim üzerine yapılan büyük gürültü ve telaşı bildiğim ve haber aldığım için kendisini haklı bulurum. İlk geldiğim gün ziyaretime koşan ortamektep muallimleri ve bunlar arasındaki eski arkadaşlarım bile şimdi böyle bir tecellüt *(yüreklilik)* gösteremiyorlar ve uzaktan selam yollamakla iktifa ediyorlar *(yetiniyorlar)*. Sen herhalde Sinop'u bilirsin, ufak yer, dedikodusu bol, kardeşinin gelmesi doğru değil... Bilhassa benim arkamdan mekteplere Maarif Vekâleti'nden bir tamim *(genelge)* gelmiş komünistlik propagandalarına karşı şiddetli davranılması lüzumu bildirilmiş. Bizim de şöhret-i şaiyamız *(yaygın ünümüz)* komünist olduğuna göre artık Sinop Maarif muhitinde benden nasıl vebadan korkulur gibi korkulup kaçıldığını tasavvur edersin.

Yalnız kardeşinin İstanbul'a gitmeden evvel bir kere uğraması için haber yolladım. Senin Hasan da gelmiş ama bana o da gelmedi, herhalde Cumhuriyet zabitleri için de beni ziyaret şerefli bir şey olmasa gerek. Benim **"Esirler"** piyesi bittiği için birtakım talimat ile sana yollayacağım, fakat postayla gönderemem, kardeşin giderken gelirse ona vereceğim. Bir ay sonra İş Kanunu dedikleri bir kanundan istifade ederek gündüzleri şehir dahilinde

serbest gezeceğimi ümit ediyorum. Hapishane müdürü ve müdde-i umumi işimi yapacaklar gibi, polis ve candarma bir müşkilat çıkarmasa. Zabıtanın bana böyle lüzumundan fazla ehemmiyet verişi ve işgüzarlık yapışı fena halde sinirime dokunuyor. İş kıtlığında ne halt edeceklerini bilmiyorlar ve gelip benimle falan uğraşıyorlar. Boşuna yere rahatım kaçıyor. Köküne kibrit suyu.

Bak, ben sana her postayla mektup gönderiyorum, elim erdikçe buna devam edeceğim ve elimin ereceği de muhakkak... Sen de ona göre hareket et, artık insafına kalmış...

Eşe dosta selam. Hulûsi'ye Pertev'lere bilhassa... Sana da birçok selam iki gözüm.

Sabahattin Ali

Konya'ya yazdığın mektupta bir Münevver Yusuf'tan bahis var *(Ayşe Sıtkı'nın Yüksek Muallim Mektebi'nde mimarlık öğrenimi gören bir arkadaşı)*, kendisini hatırlayamadım mamafih aleykümselam.

1.6.1933

Ayşe

Geldiğim gün kardeşine uzun bir mektup verdim, aynı postaya ahvalimden bahis bir mektup daha yetiştirdim, etti iki, geçen hafta bir tane daha yazdım, üç... Bu dördüncüsü galiba. Mektuplarımın yerlerine gidip gitmediğini bilmediğim için merak ediyorum. Sen mektuplarımı alıp almadığını derhal yaz. Sana gönderdiğim mektupların mecmuuna *(toplamına)* müsavi *(eşit)* bir mektup isterim. Pertev'e uzun şeyler yazmışsın, benden de bahsetmişsin, şimdi ondan mektup aldım... Fakat ben herkesten evvel senden bekliyorum. Fatma hiç gelmedi, Hasan da gelmedi, Faik'in kardeşi sık sık geliyor, annesi de bir kere geldi, Hasan galiba yarın dönecek imiş, beni görmeden giderse ayıp olur. Mektuplarımın yerlerine gidip gitmediğini bilmediğim için uzun yazamıyorum. Şimdilik allahaısmarladık, arkadaşlara selam. Pertevlere de selam iki gözüm.

Sabahattin Ali

(Nereden yazılmış olduğu belirtilmemekle beraber, Sinop'tan yazılmış olduğu anlaşılıyor.)

6.6.33
Sinop Hapishanesi

Ayşe

Yazacak hiçbir şey, ve zerre miktar yazmak arzusu olmadığı halde kalemi elime alışımın sebebi yalnız seni utandırmaktır... Sinop'a geleli aşağı yukarı bir ay oluyor, ne senden bir haber, ne seninkilerden... Kardeşin bermutad *(alışıldığı gibi)* gelmiyor, Hasan da geleceğim diye haber gönderdikten sonra uğramadan gitti. Hatta candarma bölük kumandanı ile hapishaneye kadar geldikten ve beni müdür odasının önündeki bahçede kitap okurken gördükten sonra bile yanıma uğramadan geçip gittiler. Fakat duyduğuma nazaran *(göre)* asker olduğu için gelmesi doğru bulunmamış. Filhakika *(gerçekten)* kabahat gelmeyenlerden ziyade başkalarında... Fakat senin yazmayışına nasıl bir bahane bulacağız. Hiç olmazsa **"mektuplarını aldım, uzun mektubu sonra yazarım"** diye postaya bir kart da atamaz mısın. Beni telaşa düşüren, yazdığım destan gibi mektupları alıp almadığın düşüncesidir. Burası küçük yer, belki mektuplar gürültüye gider, ondan korkuyorum.

20 gün bir ay sonra gündüzleri serbestçe şehirde gezeceğim. Müdde-i umumi *(savcı)* ve adliye benim cürmümde *(suçumda)* tehlikeli bir şey görmediklerini ve beni asla ihtilaktan *(görüşmeden)* men etmediklerini mütemadiyen tekrar ediyorlar. Ortalığı telaşa verenler polis ve emniyet-i umumiye *(emniyet müdürlüğü)*... Adliye katiyyen istisnai muamele yapmıyor, hatta hapishanede kalıp dışarı, bahçelere çıkmaz ve dolaşmazsam müddei umumi **"siz kendi kendinizi hapsediyorsunuz"** diye darılıyor. Yalnız benim gibi gayretkeşler çok...

Pertev'den, Nezahât'den, daha birçok yerlerden mektuplar aldım. Bugün tam 12 mektup yazdım, bu 13.sü. Karar verdim sa-

na yazmayacaktım, kararımı gelecek haftadan itibaren ve kati olarak tatbike karar verdim. Zaten benim en saçma tarafım kararlarımı tatbik için verdiğim kararlardır.

Neyse, şimdilik bu kadar. Balta olmaktan pek hoşlanmadığım için artık mektup yaz demeyeceğim. Keyfin isterse yaz, keyfin istemezse yazma... Şimdilik vaziyeti naz yapmasını mazur gösterecek bir kişi varsa o da benim... Kimsenin nazını çekecek halim yok...

Şerif'e *(Şerif Hulûsi)*, Nesip'e, Pertev'in babasına, annesine, Zehra Teyze'ye selam.

Sana da selam iki gözüm.

Sabahattin Ali

29.6.1933 - Sinop

Sevgili Ayşe,

Bu sefer de ben sana böyle demek istedim. Son mektubumda kullandığımı hatırlar gibi olduğum kafa tutar edadan hiç bahsetmeyerek yazdığın mektup beni epeyce mütehassis etti *(duygulandırdı)*. Mektup yazmamakta tabii ki haklı idin ve ben bunun için sana çatmakta tabii ki haksız idim. Fakat son günlerde o kadar müvesvis *(kuruntulu)*, o kadar alıngan oldum ki, en küçük bir şeyi kafamın içinde büyültüyor ve başlıyorum kızmaya ve sinirlenmeye... Neyse, imtihanlar mademki geçti, artık senin yazmana bir mani, benim sinirlenmeme bir sebep kalmaz... Hoca olacağım diye oturup dertlenmeye hacet yok, muhakkak ki talebelik her şeyden iyidir, fakat insan kendine göre hayat telakkilerine *(anlayışına)* malik olduktan sonra her şey iyidir. Bana **"bütün ömrün senin iradenin haricinde geçip gidiyor"** diyorsun. Zaten hayat irademizin haricinde geçip gider, irademizin kudreti o kadar azdır ki bununla hayatımıza bir istikamet vermeye kalkmak hızlı akan bir suya değnek tutmaya benzer: Ya değnek bükülür, ya su bulanır... Sonra gelecek günlerden korkmak ve geçen günlere sarılmak da akıllıca bir iş değil... **"Ölüme yaklaşmış gibi olacağım"** diyorsun, bilmem sana yazdım mı, İngilizlerin şu meşhur Bernard Shaw'u bir romanında: **"Saatte 60 dakika gibi dehşetli bir süratle ölüme doğru koşuyoruz"** diyordu.

Doğduğumuz günden beri hedefimiz budur, ne var bunda korkacak. Hayat zaten ölüme istinat etmektedir *(dayanmaktadır)*. Vücudumuza hararet veren şey yanan, yani ölen hüceyrelerdir *(gözeneklerdir)*. Bunlar ne kadar süratle ölürlerse yerlerine o kadar süratle yenileri geliyor... Bir gün bunların hepsi birden ölür ve başka şekillerde yaşamaya devam eder. Benim **"Esirler"** piyesinin dördüncü perdesinde bunlardan bahseden bir sahne vardır.

Sende büyük bir tesir yaptığını söylediğin o şiir parçası da başka bir şey söylemek istemiyor, hakikaten: Hayata karşı uysal, sade ruhlu olmalı. Hayata karşı uysal olmak, sana bir mektubumda yazdığım gibi, kâinatın temposuna uymaktır. Yoksa ahenk bozulur... Ve bütün uygunsuzluklar, dertler bundan doğar... Geceleri denize, yıldızlara ayrı ayrı muhabbetle bak, sana hayatı, yani bunlara bakmak imkânını veren tesadüfe teşekkür et, fakat ölümü istememek gibi bir hodkâmlıkta *(bencillikte)* bulunma! Senin ölümünün hayata çağıracağı birçok mevcudat aynı şeylere aynı muhabbetle bakmak için sıra beklemektedirler. Ayşe, hayat harikulade bir şeydir, yaşamak, kıymeti takdir edilemeyecek kadar büyük bir nimettir, kâinatta her şey mükemmel tanzim edilmiştir. Kâinatın işine karışmak küstahlığında bulunmayalım, nankörlük olur... Fatma ile gez, eğlen, gül, hayatından memnun olarak geçirdiğin her an bu hayatı sana veren kuvvetlere bir teşekkür demektir...

Yalnız böyle gezip eğlenirken beni de unutma, ben de hayatı çok severim, ben de ölünceye kadar hep gülsem yine gülmekten bıkmayacak bir adamım, şimdi muvakkat *(geçici)* bir zaman için de olsa, istemediğim şeylere katlanmak ıztırarındayım *(zorundayım)*, insan böyle zamanlarında tahammülsüz bir yalnızlık azabı duyuyor, ancak kendisine kalblerinde yer verenlerin mevcut olduğunu kati olarak bilmek biraz hafiflik veriyor.

Benim mektuplarımda esen muhtelif havalara gelince, biliyor musun Ayşe, dünyada benim en sinirime dokunan mahluk, ne düşündüğü, ne duyduğu anlaşılan veya tahmin edilebilen insandır. Zaman ve mekânın mütemadi *(sürekli)* tahavvülü *(değişikliği)* ortasında bulunan bir dimağın feci bir istikrar ile etrafın hareketlerine bigâne *(vurdumduymaz)* kalması kabil-i af değildir. Zekâyı **"ani vaziyetler müvaceresinde *(karşısında)* en muvafık *(uygun)* hareket tarzını bulmaktır"** diye tavsif ediyorlar *(tarif ediyorlar)*. Bunu enine boyuna biraz tevzi etmek *(genişletmek)* ve hissiyata da teşmil etmek *(yaymak)* niçin doğru olmasın. Mesela vapurda kafamın içersi bir sürü münasebetsiz fikirlerle dolu boşalırken niçin sana başka türlü mektuplar yazayım veya bu fikirleri kafamdan çıkarmak için uğraşayım. Sen bana bu başımdan geçen şeylerin beni daha çok yaşatmış olacağını söylüyordun, ben

san ancak kafasının içinde yaşar, ve dimağı her vaziyette aynı tarzda işleyen bir adam, hayatı ne kadar tahavvüllerle *(değişiklikle)* dolu ve zengin olursa olsun, yaşamış değildir. Öyle büyük muharrirler tanırım ki hayatları fevkalade basit en ufak bir dalga yapmadan geçip gitmiştir, fakat bunların kafaları o kadar çok, o kadar muhtelif yaşamıştır ki, eserleri okunduğu zaman oradaki renkli, canlı ve bin türlü hayat, bin türlü insanın bin türlü mukadderatı *(yazgısı)* bizi hayretten hayrete düşürür. İşte fazla karışık olmayan bir burjuva hayatı geçiren ve başından zikre şayan *(anılmaya değer)* bir aşk macerası bile geçmeyen Shakespeare... Halbuki İstanbul'da Kemalettin Şükrü isminde bir muharrir tanırım ki Kazanova'dan ve Robenson'dan daha çok macera geçirmiştir. Çin'e, Japonya'ya kadar gitmiş, bir sığır şilebinin üzerinde sığırlara yem vererek Hindistan'a, oralardan da birçok yerlere gitmiş, ve bunları bir mecburiyet ile değil, sırf avantür zevki için yapmıştır, fakat musahabeti *(söyleşisi, dostluğu)* bu adam kadar sıkıcı, ruhu bu adam kadar basit bir kimseye daha tesadüf etmek mümkün değildir... Çok ve çeşitli yaşamaktan bir şey çıkmaz, çok ve çeşitli düşünmeli... Sen bunları benden hariç, mücerret *(soyut)* olarak muhakeme edişinde dehşetli isabet ediyorsun ve seni yalnız bu, benim hakkımda yanlış hükümler vermekten koruyor... (Şurada şunu da istidraden *(yeri gelmişken)* söyleyeyim ki, şimdiye kadar münasebatı dostanede bulunduğum erbabı akıl dirayetten birçok ehibba *(dost)* arasında hükümleri senin kadar selim olanına rastlamadım. Sen de bütün evsafını cami *(toplayan)*, sen bir erkek aklı var, fikirlerinde katiyen nisviyyet *(kadınlık)* yok. Halbuki bende inadına kadınlaşmış taraflar vardır, fizik ve moral mükkülümde *(oluşumumda)* bazı nisai *(kadınsı)* cihetler vardır ki burada izah etmek güç olacak. Dikkat ettiysen sen de farkına varmışındır, erkekler bunun farkında değildir, kadınlar da muhakemeleri ile değil hadsleri *(sezgileri)* ile bunu seziyorlar. Girdiğim birçok kadın cemiyetlerinde kadınlar bana ancak kadınlara bahsedilebilecek şeylerden bahsederler, ancak kadın arkadaşlarına karşı alabilecekleri tavırları alabilirler, sonra bunun hakiki sebebini muhakeme edemeyerek benim gibi 26 yaşındaki kart herife **"sen güzelsun da onun için"** derler... Kadınların bana erkek gözüy-

le bakmamalarının acısını bazen öyle fena çekerim ki... Mamafih bu husus yalnız hissiyatımın muayyen bir kısmına ve bazı ani kaprislerime münhasır olup kafam adamakıllı erkektir ki bu bana kâfi geliyor.) Senin Nurullah Ata'nın *(Ataç)* bana benzer bir hali olduğu hakkındaki hükmün de şayanı hayrettir. Onun Ankara'da Gazi Terbiye Enstitüsü'ndeki birkaç talebesi bana bu benzeyişi birkaç kere söylemişlerdi. Mamafih Nurullah Ata'yla aramızda benim lehime dehşetli bir fark vardır ki, o da budur: Ben sanattan ve sanat eserlerinden anladığım nisbette sanat eseri vücude getirmek kudretine de malikim, yani duyduklarımı söyler ve başkalarına dahi hissettirebilirim, Nurullah Ata bunu yapamaz. Hilkatin *(yaradılışın)* ondan esirgediği bu kudret az bir şey değildir ve hissiyatını ihtibas etmek *(örtbas etmek)* mecburiyeti onu isterik yapmıştır. Biraz da komik adam deyişinden ondaki bu isteriyi senin de fark ettiğini anladım. Sonra Nurullah Ata kitapların dışında kördür, ben hayatı da kitapları anladığım kadar iyi anlar ve görürüm... Sana ve bana yaptığım bu komplimanları bir tarafa bırakarak tekrar mektubuna dönelim. **"Hapishane Şarkısı V"** hoşuna gitmiş, memnun oldum. Ben yazılarımı çok severim ve yegâne zayıf tarafım budur, söz aramızda belli etmesem bile yazılarımı beğenmeyenlere fena halde kızarım. (Galiba, güzel mektup yazamıyorsun dediğin için bir mektubumda sana da çatmıştım). Sebebi de şu: Ben yazılarımda, zannedildiğinden daha çok samimiyimdir ve bunlar benim dimağı hayatımın birer vesikası ve hepsi birden tarihidir... Beni adliyede görmeye geldiğiniz günden bahsediyorsun, o gün hakikaten pek kötü idim. Hatta gülüşüm ve burunlarımıza dair nükteler savuruşum bile bu kötülüğümü belli etmemek içindi. Trajik sahneleri hiç sevmem de... Bu vesileyle mektubunda **"böyle domuz tarafları olmayan insan..."** gibi iltifatlar var, bilhassa arzı teşekkür ederim. Yalnız bana karşı daha edibane bir lisan kullanmanız lüzumunu zannedersem bundan evvel ve müteaddit defalar ihtar etmiştim... Haa, kardeşine attığım yalanları bir türlü hatırlayamadım. Yazarsan memnun olurum. Ya böyle bir yalan atmadım, yahut da attığım yalanların hesabını şaşırdığım için aklıma gelmiyor... Sinop Hapishanesi'nde bir sanat öğrenmekliğim hususundaki tavsiyene teşekkür ederim. Hezarfen *(bin*

çeşit bilgi) olmak niyetinde değilim... Sabahtan akşama kadar kitap okuyarak ilmimi artırmaya çalışıyorum, Enver Avrupa'dan dönünce benimle zor çene yarıştıracak, halbuki delikanlının Fransa'ya gitmesinde sırf Avrupa'ya gitmiş olmak hususunda benden geri kalmak istememesi amil *(neden)* olmuştur. Enver'den aklıma geldi, sorması ayıp olmasın ama Şerif'le *(Hulûsi)* niçin dargınsın? Kızım, âşıklar Allah'ın sevgili kullarıdır, onların şu Anadolu'da mezarları türbe olan meczuplardan *(dervişlerden)* farkları yoktur, tekin değildirler, kalplerini kırmaya pek gelmez. Halbuki kadın kısmı fırsat bu fırsattır diye âşıkları dünyaya geldiklerine pişman edecek namülayim *(yumuşak olmayan)* etvarda *(tavırlarda)* birbirleriyle yarış ediyorlar, sen bari böyle yapma, hele senin âşıkların nedense hep zararsız, mazlum delikanlılar. Sen de bunlara karşı pek sabırlı davranıyordun, nasıl oldu ve sabrın tükendi. Ben böyle şeyleri pek merak ederim, bana mufassalan *(ayrıntılı)* yaz. Ben Şerif'in sana âşık olduğunu ta geçen sene biliyordum. Bir gece Enver'le Beyazıt'tan Maçka'ya kadar yayan gitmişler, ikisi de envai türlü canbazlıkla birbirinin ağzından laf almak istemiş, ertesi gün Enver anlattıydı. Ben de Şerif'in bir ağzını yokladım, şiddetle inkâr etti. Fakat biz bir parça âşık halinden anlarız. Çocuğun içerisi ta o zamanlar Marmara çırası gibi yanıp tutuşuyordu. Neyse, kendisini görürsem bir geçmiş olsun demek borcum olsun, zor meydir, kendimden bilirim. Sana o zaman bundan bahsetmeyi lüzumsuz bulmuştum. Şerif fena çocuk değildir, yalnız birçok lüzumsuz malumatı olması bir de elleriyle tırnakları benim hoşuma gitmezdi... Kardeşin ne alemde? Onun da âşıkları takriben gür saçları kadar (...)

Sen de sık ve uzun mektuplar yazmayı ihmal etme, artık mazeret falan yok. Sonra ben her hafta birçok mektup alsam bile bunların hiçbirinin seninkilerin yerini tutamayacağını bilirsin. Ellerinden öperim.

Sabahattin Ali

6.7.1933
Sinop

Ayşe,

Yazacak bir şey yok. Fakat bu postaya herhalde bir mektup vermeye niyet ettiğim için bir şeyler yazmaya çalışacağım. Yarın senden bir mektup çıkmazsa yazdığıma pişman olacağım ama neyse...

Hapishane ve yalnızlık beni maziye ve hatıralara çok bağladı. Saatlerce bir köşede oturup ömrümün muhtelif safhalarını bir film gibi gözümün önünden geçiriyorum. Hem de sisli bir film gibi: Çünkü bu muhtelif levhalar gözümün önünden geçerken dudaklarım eski ve yeni birçok şarkılar mırıldanıyor. Zaten eski hatıraların dimağımda canlanmasını temin eden bu şarkılardır. Bunlar bana birçok zamanları, birçok yerleri, birçok şahısları hatırlatırlar. Herhangi bir vesileyle, veya hiç farkında olmayarak bu şarkılardan birini mırıldanmaya başlayınca bütün ihtisas ve heyecanları ile mazinin muayyen bir devrini yaşıyorum, sana bu şarkıların şöyle bir listesini yapayım, sayfaları doldurmuş olurum. Evvela ilk âşıklığımdan, yani .....'dan başlayayım: 1927 senesi yazında İstanbul'da herkesin dilinde dolaşan bir fokstrot vardı: Sonya... Bu dans havasının nameleri kulağıma gelince veya dudaklarımdan çıkınca beyaz keten bir rob ve eski bir Panama şapka ile kambur kambur yürüyen ve kaşsız gözlerini şeytan gibi dört tarafta çevirerek benim gibi acemi bir âşıkı serseme çeviren bir mektepli kız gözümün önüne gelir. .....'ya adeta yeniden âşık olurum. İçim o zamanki gibi ne yapacağını bilmemenin ve tecrübesizliğin verdiği bir çaresizlikle ezilir.

Bu yazın sonunda muallim olarak Yozgat'a gittim. Oradaki hayatım ömrümün en can sıkıcı bir devridir. Anadolu'daki küçük şehir hayatına alışmadığım için orada boğulur gibi olurdum. Eğlence namına bir kahvede icrai ahenk eden kötü bir saz heyeti

vardı, bu heyetin hanendesi Melek isminde genç bir kızdı.* Şehirdeki bütün zabitler, mütekait *(emekli)* memurlar ve kasaplar bu kıza âşıktılar ve kızcağız bunların ısrarı ile gecede belki on defa kırıtarak

Bahçelerde haşlama
Haşlamayı taşlama

şarkısını söylerdi. Ben de ayakta duramayacak kadar sarhoş, bir köşede oturur, garsonu çağırarak sazdan:

Gösterip ayâra lütfun bizleri bigânesin

yahut da:

Bir dame düşürdü beni ki bahtı siyahın
Vallahi bu sevdada benim yoktur günahım

şarkılarını isterdim: Bunlar bana şimdi o zamanları hatırlatıyor. Teker teker hepsini saymaya hacet yok, en çok tesiri altında kaldığım şarkıları söyleyeyim.

Almanya'da Frolayn Poder *(Puder de okunabilir)* isminde bir hatuna ziyadesiyle âşıktım (bu kadın arkadaşlar arasında 28 namıyla meşhurdu). O zamanlarda ise Berlin'de şu meşhur Deli Şarkıcı filmi oynamıştı ve oradaki Sonny boy şarkısı herkesin ağzında idi. Şimdi bunu mırıldanınca sisli ve yağmurlu teşrinievvel *(ekim)* günlerinde 28 ile müzelere veya sinemaya gidişim aklıma gelir. Yolda mütemadiyen kızcağızın yüzüne dalar, önümü görmezdim, o da hafif bir tebessümle başını bana doğru çevirerek bu anlaklığımı mazur gördüğünü anlatmak isterdi. Âşık olduğum kimseler arasında bana bu kadın kadar iyi muamele edeni olmamıştır. Parmağının ucunu bile koklatmadığı halde beni kırmaz, aramızda yanışlemeyen ve daralmayan muayyen bir mesafe muhafaza etmesini gayet iyi bilirdi... Sonra Berlin civarında Templin nam *(adında)* küçük bir kasabada bulundum, o zaman da bir fokstrot herkesin ağzında idi. [In einem kleinen kondritorei: Bir küçük pastacı dükkanında] diye başlayan bu fokstrot pazar günleri kasaba civarındaki kır gazinosunda elli defa çalınır ve kocaman pabuç-

* Sabahattin Ali'nin "Hanende Melek" adlı bir öyküsü vardır.

lu, iri parmaklı esnaf çırakları siyah elbiselerini düzelterek kırmızı yüzlü, ablak suratlı ve bulaşık yıkamaktan elleri bozulmuş hizmetçi kızları dansa kaldırırlardı.

Türkiye'ye döndüğüm yaz İstanbul'da **"Kız saçların saçların, oynar omuz başların..."** diye bir türkü almış yürümüştü. Enver ve Faik'le ilk tanıştığımız zamanın hatırası bu şarkıdadır.

Aydın'a gittim, kışın kötü bir meyhanede, yazın Tellidede dedikleri bir yerde içerdik, ve her içişimizde uzak veya yakın bir gramafon, ya:

Bakıp bakıp ne dursun yüzüme

yahut da

Gözlerine sürme çek, kına yak parmağına

şarkılarını bağırırdı. Bunlar bana en sevdiğim bir şehri, Aydın'ı; ve en sevdiğim bir zamanı, Aydın'daki hayatımı yad ettirir. Aydın'dan ayrılacağım sıralarda bir miralayın kızına abayı yakmıştım. Akrabasından bir harbiyeli, kızı elimden pek çabuk aldı ve nişanlandı. Yalnız daha ahbap olduğumuz zamanlarda bile Aydın'da Pınarbaşı bahçesinde kızın ailesiyle oturur ve alay kumandanı olan babasıyla beraber içerken gramafon nedense mütemadiyen:

Bir Harbiyeli Çamlıca'da aklımı aldı

şarkısını çalardı. Fethiye ismindeki bu kızcağız meğer beni oyalarken bu harbiyeli ile işi pişirmekte imiş ve ortamektep bakaloryası *(bir sınav tipi)* vermekte olduğu için beni kafeslemeyi muvafık *(uygun)* bulmuş imiş... Nitekim benden yüz çevirdiği sıralarda kendisini bakaloryada kazandırmış bulunuyordum.

Küçük hanım bere giymiş başına

şarkısı, bilhassa **"sana kimler ders veriyor"** kısmı, bana talebelerimi ve bilhassa masumeleri* hatırlatır ve içim cız eder. Ah Ayşe ah, **"daha bu yıl 14 yaşına"** giren cici kızlara ben ders veriyordum.

Bu satırları yazarken Konya, mektep, talebeler gözümün

* S. Ali bu sözcüğü "küçük kızlar" anlamında kullanıyor.

önüne geldi. Tekrar orada onların arasında bulunmak için ömrümün yirmi senesini vermeye razıyım. İlkbaharda mektep gezmeleri yapardık. Birkaç kamyon hepimizi alarak Meram bağlarına götürürdü. Her hareketlerinden, her sözlerinden, her sayhalarından *(bağırışlarından)* hayat, gençlik ve neşe fışkıran bir sürü genç kızla bağrışarak tozlu yollarda koşmak, gülüşmek az bahtiyarlık mıdır?

Konya Belediye Bahçesi'nde oldukça düzgün bir saz heyeti vardı ve bu heyette Muhsine isminde, bermutad *(alışıldığı gibi)* memleket hovardalarının elbirliğiyle yangın oldukları bir kız vardı. Sesi hakikaten güzeldi. En hoşuma giden şarkısı da

Geçti muhabbet demi
Ağla gönül, yan gönül

diye bir şeydi. Sazın icrai ahenk ettiği *(çalındığı)* sarmaşıklı köşkte ayağa kalkar, vücudunu hafifçe ileri uzatıp başını yana büker, sarhoş ve yorgun gözlerini bütün bahçedekilerde dolaştırarak tatlı, çok tatlı bir sesle söylerdi. Bir iki senedir âşık olmaktan mutlak surette ictinab etmek *(kaçınmak)* istediğim, bilhassa Melahat .....'dan sonra bu kararımı kuvvetlendirdiğim halde Muhsine hanım hoşuma gitmez değildi, bir parça da âşıktım hatta... Sesi yine kulaklarımda dolaşıyor ve ben salkım söğütlerin arasında dizili birçok masalar, yapraklar arasından dökülen elektrik ziyaları *(ışıkları)*, keskin garson sesleri ve yorgun saz nameleri görüyor ve işitiyor gibi oluyorum.

Geçti muhabbet demi
Ağla gönül, yan gönül

Konya, tozlu rüzgârları, yıkık medreseleri, yeşil Meram bağları, Melahat .....'ları, Güzel Aliye'leri* ve tatlı acı bütün hatıraları ile Konya...

Sonra daha uzakta Aydın... Menderes kıyıları, içki alemleri, Rumlaşmış kızları ve yakıcı güneşiyle Aydın...

Sonra Almanya, sonra yine Türkiye... Yozgat, İstanbul, Ed-

*. Ali'nin eşi Aliye Ali ile ilgisi yok.

remit... Daha birçok yerler, her yer, dünya, hayat gözümün önünde kaynıyor. Hepsi tatlı ve hepsi güzeldi. Şimdi daha güzel, çünkü hepsi mazi ve hepsi benden uzak...

Hayatımdan memnunum, bütün zevklerinden ve bütün ıstaraplarından memnunum. Bugün ölsem, bu kadar yaşadığım için gülerek ve teşekkür ederek ölürüm.

La Martin **"Ey zaman, biraz, bir dakika dur!"** diye bağırmış galiba... Sersemin biriymiş... Zaman durduğu anda hiçbir şeyin zevki olmaz. Her şeye kıymet veren faniliğidir. Hatıralara bu kadar kıymet veren onların geçmiş olması ve bir daha gelmesine imkân bulunmamasıdır. Ben eski günlerin geri geleceğini bilsem bu kadar yanar mıyım, onların hatırasını bu kadar ihtimamla saklar mıyım?..

Uzun mektup yaz demeye hacet yok. Senden de rica ile mektup alacak olduktan sonra bizim halimiz nice olur? Diğer arkadaşları da bana yazmaya teşvik et. Kendin de yaz.

Pertev gelince benim gözlük meselesini halletsin ve derhal göndersin. Piyesi de ona ver, mamafih Nazım *(Hikmet)* yakında beraat edecek, ona da vermek mümkün olur belki... Herkese bilhassa Pertev'in babasına, annesine, Zehra Teyzeye, Nesip'e, kardeşine selam. Gözlerinden öperim kardeşim.

Sabahattin Ali

GURBET HAPİSHANESİ

Düşünme, gününü doldur
Gurbet hapishanesinde
Günler yıllara bedeldir
Gurbet hapishanesinde

Bahtım dağları aşırdı
Yâdelde damâ düşürdü
Yine gözlerim yaşardı
Gurbet hapishanesinde

Akşam gökler bulutlanır
Demir kapılar kitlenir
Gönül her derde katlanır
Gurbet hapishanesinde

Halimi bilen bulunmaz
Yüzüne gülen bulunmaz
Kapıya gelen bulunmaz
Gurbet hapishanesinde

Geniş ol, göklere bakın
Çıkacağın günler yakın
Yâr, beni unutma sakın
Gurbet hapishanesinde

Sinop 3.VII.33
Sabahattin Ali

14.7.1933

Ayşe,

Nur olsun seni Kandilli'ye* yollayanlar. Yoksa yıllarca beklesem senden böyle uzun ve güzel bir mektup alamazdım, bermutad *(alışıldığı gibi)* mektubundaki iki yere canım sıkılmakla beraber... Bunların ne olduğunu sırası gelince yazarım.

Yine biraz ilerde izah edeceğim birtakım esbab *(nedenler)* dolayısıyle, hayatımızda oldukça mühim rol onayan birtakım hususatta, ancak kendimin bildiği birçok kusurlarım ve noksanlarım vardır, bunları bila kaydü şart *(kayıtsız şartsız)* herkesin nazarından saklamaya itina ederim. Gözleri fazla keskin olanlarla karşı karşıya geldiğim zaman tahammülsüz bir üzüntü, bir bunaltı, bir hicap duyarım. Bana bu üzüntüyü veren, hem başka birisinin herhangi bir noktada benden kuvvetli olduğunu bilmek azabı, hem de (ki bu en fenasıdır) harekâtımın ve sözlerimin her zamanki serbestisine gem vurmak mecburiyetidir. Çok alıştığım **"hiçbir şeye metelik vermemezlik"** gibi bir huyumun elini ayağını bağlamak beni bir hayli terletir, ne bileyim ben, fena halde sıkılırım işte...

Karşımdakiler ya bu faikiyyetlerinden *(üstünlüklerinden)* kemali kermi ile *(çokça)* istifade etmek isteyerek beni büsbütün şaşırtırlar yahut da her şeyi tabii görmek ve kusurlarımı, acizlerimi ehemmiyetsiz bulmak asaliyetinde bulunurlar, ikisi de birbirinden beter...

İmdi gelelim menahnü fihimize *(aramızdaki meseleye)*: Senin ve benim yazdığım mektuplarda benim ahvalı ruhiye, fikriye, hissiye ve felsefiyemin hallaç pamuğu gibi didik edilmesine şiddetle muhalifim. (Her zaman değil, bugünlerde nedense!) Sen benim nasıl olduğumu biliyorsun, ben de senin beni nasıl bildiğim

* Kandilli Lisesi.

biliyorum, aynı şey senin hakkında da aynı şekildedir, bırakalım benden bahsetmeyi, biraz da senden, hatta büsbütün başkalarından bahsedelim, şimdiye kadar senden aldığım mektuplarda hep etrafın sendeki tesirlerini ihtiva eden yerler gördüm. Senin etrafa bakış ve etrafı görüş ve etrafı muhakeme ediş tarzın hakkındaki malumatım pek kopuk... Biraz da bunlardan bahset fakat insicamlı *(uyumlu, tutarlı)* şekilde...

Çünkü kendimi yalnız bir cephede kuvvetlendirmek için birçok taraflarımı çok yarım bıraktım. Bunu bilerek yapmadım, yarıyarıya kendiliğinden oldu. Yazı yazmak işinden gayrisinde oldukça acemiyimdir ve bu acemiliği ancak ilk nazarda göze çarpmayacak kadar örtebiliyorum. Gerçi bazıları bunu örtmek lüzumunu hiç duymamışlardır, ben dünyaya ve etrafıma bu kadar şiddetle yüz çevirecek derecede cesaretli çıkmadım. Derunen *(içten)* kendimi kusurlu bulduğum bir meselede, fakat tamamen aksi istikametten hücuma uğramak beni memnun etmese gerek, sonra bu şekil dünya ile aramı daha çok açmak istidadında... Bilmem anlatabildim mi?..

Dünyada irademi bütün şiddetiyle kullandığım bir tek saha vardır: Yazı yazmak... Bu hususta benden şiddetli adam azdır. Nerede olursa olsun, ne zaman olursa olsun yazı yazabilirim. Ne soğuk, ne sıcak, ne rahat, ne sıkıntı, ne keder, ne sevinç, ne mükûnet, ne gürültü, hiçbir şey benim yazı yazmama tesir etmez. Yazı yazarken tamamen yazdığım şeyle beraber yaşarım, kendime uygun, tamamen hakiki bir alemde yaşarım. Zaten bütün aklaklığım buradan doğuyor: Yazıların ve kitapların alemini beni ihate eden *(saran, içine alan)* alemden daha hakiki buluyorum... Ne yapayım Ayşe, dimağı kuvvetlerimi hayatı ruzmerrede *(günlük yaşamda)* istimal etmeyi *(kullanmayı)* küçüklük telakki etmiş bulundum; doğrusunu söylemek lazımsa bundan pişman da değilim, mütemadiyen bunun acısını çektiğim halde... Bu yüzden başarıya bir iş geldikçe duyduğum his, acaip bir zevk. İhtimal Jean Jusse, Savonarola ve bunlar gibi birçokları kafalarının içindeki şeyler için ateşte yakılırlarken buna benzer zevkler (fakat daha kuvvetli olarak) duymuşlardır. Çünkü onlar kafalarının içindeki alemi hakikat yapmak istedikleri için yandılar, benim çektiklerim

ise hakikatlere omuz verdiğim için... Hiçbir şey yapmak istemiyorum, yegâne arzum kendi alemimde yaşamak, ve bana benzeyenleri benim alemimde bir an olsun yaşatmaya vesile olacak şeyler yazmaktır. Hayatta daha birçok arzularım olabilir, fakat bu arzuya feda etmeyeceğim hiçbir şey yoktur.

Bu hususlarda kafamdan geçen şeyleri vazıh *(açık)* surette ifadeye şimdiye kadar asla muvaffak olamamışımdır, bilmem sen ne demek istediğimi iyice anlıyor musun? Yevmi *(günlük)* hayatla alakası olmayan ama benim için çok ehemmiyeti olan bazı hususatın haricinde hayatım –tabirin veçhile– irademin haricinde akıp gitmektedir. Bugün aklıma herhangi bir şey geliyor, yahut herhangi bir fikir beni cezbediyor. Bir şey yapmış ve içimdeki enerjiyi sarfetmiş olmak için kendimi o şeye, o fikre, (bir müddet için) veriyorum. Fakat bu şeyler, bu fikirler, ne olurlarsa olsunlar, benim için **"mütemmim"**, **"tâli"** *(tamamlayıcı, ayrıntı)* mahiyettedirler. **"Asıl"** değildirler. Ve bütün sakatlıklar buradan çıkıyor.

Bir frene muhtacım, sana vapurdan yazdığım mektupta yazdığım şekilde bir arkadaşa muhtacım. Yarım taraflarımı örtecek veya tamamlayacak birisine muhtacım. Bittabi *(doğal olarak)* böyle bir şey bulamayacağım... Her şey şimdiye kadar olduğu gibi devam edecek. Belki seneler bu arkadaşın vazifesini yapacaklar...

Değiştirilmesi artık elimizde olmayan şeylere yanıp yakılmakta, bunları sayıp dökmekte bir fayda yoktur...

Hulasa: Başka şeylere dört elle sarılamayacak kadar içimdeki aleme sadıkım, fakat kendimi yalnız içimdeki aleme hasredemeyecek kadar sıkıntılı ve hareketliyim; bu daire-i faside *(kısır döngüye)* berdevam oldukça yukarıda mütemmim ve tâli dediğim işler benim başımı belaya sokup gidecek... Yahut da gitmeyecek, burasını zaman bilir...

Hızlı akan sudan elektrik çalmak bana esnafca geliyor. Kudretlerimi hayata karşı tutmak, onları işletmek meselesine gelince, ben bunu (bir tek sahada) yaptığım kanaatindeyim. Yalnız tuttuğum iş öyle bir iştir ki, bunda muvaffak olup olmamak ferdin arzusunun tamamen haricindedir.

Şimdi gelelim canımın sıkıldığını söylediğim yerlerden birine

cisine: **"Kabiliyet ve kudretlerinden yarıyarıya kaybetmişsin..."** diyorsun. Bunu gerçi **"hayatı istihfaf etmek *(küçümsemek)*, ciddi işleri yalana almak ve hayatımda irademe istinat eden bir müvazene *(denge)* tesisini düşünmemek"** gibi çok doğru şeylere dayanarak söylüyorsun, fakat ne de olsa bir miktar dokundu, bir hayli hakikat tarafları olduğu için dokundu. Bir zamanlar bize müdürlük eden İbrahim Alaeddin Bey bir gün beni odasına çağırıp: **"Oğlum, sen zekâni bir mıntıyacılık gibi sarfediyorsun, düşün ki bu, sefahatlerin en dehşetlisidir!"** demişti. Bermutad, karşısında ağlamaklı bir çehre almak lığıma ve boynumu bükmeme rağmen içimden bir hayli gülmüştüm. Mamafih bugün biraz daha iktisada alıştım. İhtimal kesenin dibi görünçü de ondan...

Bu sözlere rağmen nefsime olan itimadım bir nebze azalmış değildir. Dikenlerimi ayıkladıktan, fazla uzun ve lüzumsuz taraflarımı kestikten sonra kuşa benzeyeceğime eminim. Şimdiye kadar kusurlarımı da bir nevi meziyet addetmek gibi salaklıklarım vardı. Kendimde düzelmesi icap eden hiçbir taraf görmüyordum, bu son vukuat bende birçok tornadan geçmesi icap eden yerler bulunduğunu, noksan taraflarımı düzeltmenin akıl kârı olduğunu bana itiraf ettirdi ki az bir kâr değildir.

Felaketler insana tevazuu öğretiyor ve ne kadar aciz olduğumuzu kafamıza vurarak gösteriyor.

Hapishane insan kıymetlerinin ne kadar izafi olduğunu ortaya koyuyor. Burada insanlar büsbütün başka kıymet hükümlerine tâbidir, ve hariçte çok ehemmiyetli ve asıl addedilen hasail ve mezaya *(iyi yanlar)* burada dehşetle itibarını kaybetmekte hatta kısmen gülünç olmaktadır. Burada insanların hepsinde müşterek olan bir haslet *(iyi huy)* herkesi birbirine benzetiyor: İnsanı merhamete sevkedecek kadar feci bir aciz ve felaketler karşısındaki şaşkınlık...

Çok kere karşımda oturan İstiklâl Mahkemesi mahkûmlarından bir yüzbaşı ile esrarkeş bir şakiye bakarak düşünürüm: **"Bunların arasındaki fark nedir? Yahut bu farkların buradaki rolü nedir? Hiç!.. Demek zaman ve mekâna göre ayar edilen birtakım kıymetler burada hiçe münkalip olu-**

yor *(dönüşüyor)*... Bu esrarkeş hatta bu yüzbaşıdan daha kuvvetlidir, çünkü etrafiyle daha iyi anlaşmış, bulunduğu hali daha az yadırgamış, fikirleriyle daha az alay edilmiş, ve arkadaşlarıyla daha çok konuşacak şey bulmuştur. O burada da birtakım kıymetlere sahiptir, halbuki yüzbaşı bütün kıymetlerini dışarda bırakmış ve burada kalp para kadar bile ehemmiyeti kalmamıştır."

Yine etrafımda cereyan eden mükâlemelere *(konuşmalara)* kulak verirken düşünürüm:

"Bu adamlar dünyada ekseriyettedirler, ve senin yaptığın işlerin, sanatın falan filan, bunlar indinde mesela oltayla balık tutmak kadar ehemmiyeti yoktur ve senin bütün malumatını, bütün zekânı bir altıpatlar tabancaya değişirler. Amma tuhaf şey ha..." derim ve bütün bunları komik bulmakta istical ederim *(aceleci davranırım)*; feci ve hazin bulmamak için... Dedim ya, hapishanede o kadar çok gördüm ve yaşadım ki dışarda bunları on senede göremez ve bu tecrübelere sahip olamazdım. İnsanlar hakkındaki, hayat hakkındaki bu bilgilerimi yazacağım eserlere saklamayıp insanlarla olan münasebatımda kullanmak istesem, bu yaştan sonra ya muvaffak olurum, ya olamam, bekleyin de istikbalde eserlerimi okuyup istifade edersiniz.

Kadınların beni kendilerine yakın bulmalarının sebebini izah edişine iştirak edemeyeceğim, buna tevazzuum manidir. Yalnız tevazuum değil, hakikatperestliğim de mani...

Ben bu gibi mesailde dediğin gibi öyle pek kurnaz değilim, aklıma estiği gibi hareket ederim ve ne bileyim ben, benim huyum öyledir işte, dinlemesini severim, bana bir şey anlatanları çok iyi anlarım, istedikleri gibi anlarım ve anladığım şeyler hakkında uzun uzun mütalaalar *(yorumlar)* beyan etmek ve hükümler vermekten içtinap ederim *(çekinirim)*. Muhakkak olan cihet şudur ki: Karşımdakiyle beraber ben de aynı şeyleri duyarım.

Nurullah Ata *(Ataç)* ile aramdaki fark benim lehime olarak tarafımdan biraz fazlaca büyütülmüş ise de, sanat eserlerini anlamak bahsinde pek isabetli bir hüküm verememişsin. Nurullah Ata çok okuduğu için umumi kıymet hükümlerine daha muvafık *(uy-*

gun) hükümler verebilir. Ben bir kitabı okurken onu yazanla beraber ve ona çok yakın hisler duyarım. Bizzat sanatkâr olmayan bir adamın sanat eserlerini bütün heyecanlarıyla anlamasına imkân yoktur. Ve bence münekkitler *(eleştirmenler)* da meşhurlar gibi isimleri büyük fakat kendileri lüzumsuz adamlardır. Dünyaya gelen münekkitlerin en büyüğü Goethe'dir. Kendisinden evvel ve kendisiyle beraber yaşayanlar hakkındaki mütalaaları ve adamların kıymetleri hakkında miyardır *(ölçüdür)*. Kendisi bu itibarla peygamberlik masına borçludur. Shakespeare'in 200'üncü ölüm senesinde onun ruhuna hitap ettiği bir mektupta: **"200 senedir beri seni okuyanlar arasında seni en çok anlayan benim, çünkü bu müddet zarfında sana benden daha ziyade yaklaşan bulunmadı"** mealinde *(anlamında)* sözler söylüyor. Gizli yerlere saklanan sanatı bulup çıkaracak olan yalnız bir sanatkâr olabilir. Nitekim yine bu Goethe seksen yaşında iken, o zaman daha 26 yaşlarında bulunan Fransız hikâyecisi (Prosper Merime)nin ilk eserini, (İspanya tarihine ait bir tetkikini) okumuş ve **"ben bu kitapta bir müverrih *(tarihçi)* değil, bir edip ve sanatkâr görüyorum, bu delikanlı vadisini değiştirse fena etmez"** demiştir. Nitekim müverrih olmak için hazırlanan Merime edebiyata tarih eseri değil, Kolomba ve Carmen gibi nefis romanlar vermiştir.

Ben de sanat eserlerini anlarım derken bir dereceye kadar böyle demek istemiştim. Haşa kendimizi Goethe'yle kıyas ettiğimiz aklına gelmesin, fakat bir kitabı okurken gözlerini kapayıp, o satırları yazarken muharririn *(yazarın)* kafasının ne halde bulunduğunu tasavvur edebilir misin?.. İşte o eseri o zaman herkesten iyi anlamış olursun. Yoksa bediiyyat *(estetik)* gözlüğü ile bakmak herkesin biraz çalışarak yapabileceği şeydir. Ve verilen hükümler beylik olmaktan ileri geçmez. Ben münekkitlerin sözlerine pek kulak asmamak taraftarıyım.

Okumak bahsine gelince, Nurullah Ata Yunan, Latin ve Fransız edebiyatlarını mükemmel bilmesine rağmen İngiliz edebiyatına kısmen, Alman, İskandinav, Rus edebiyatına (bu sonuncunda Tolstoy ve Dostoyevski müstesna) tamamen yabancıdır ki, görüşlerini bu noksan bir hayli sakatlandırmaktadır. Halbuki Latin Yunan edebiyatında ağzımı açacak kadar malumatım olmasa

bile, eh, diğerlerinde teşehhüt miktarı *(biraz)* okumuşluğumuz vardır, ehli dil *(gönül ehli)* bu vadide iki satır laf etmemize müsade ederler...

Gelelim şimdi de sesli film mektubuna: Kadınlarımızın en kabadayısının bile böyle bir liste yapmaya cesareti olmadığını söylüyorsun, pek merak ettim, bunu esbabı mucibe *(gerekçeleri)* ve avamili ruhiyesi *(ruhsal nedenleri)* ile birlikte yaz...

Benim bütün maşukalarımı *(âşık olduklarımı)* ve masumelerimi hâlâ sevmeme imkân varsa herhalde seviyorum. Fakat galiba asıl beni bağlayan, senin dediğin gibi, onların hatıraları...

Ölümden korkmadığımı söylemedim, ölümden korkmamak icap ettiğini söyledim, bunun lüzumsuz ve hodbince *(bencilce)* bir şey olduğunu söyledim. Ben korkmuyorum demedim ki... Her sözün arkasından: **"Sen böyle misin?"** diye soracak olursak vay bizim halimize. Fakat herhalde senin kadar da korkmam ve yarın ölümle karşı karşıya gelirsem bu fikirlerle kendime kuvvet vermeye çalışırım. Bugünlük ölümü aklıma getirmemekle iktifa ediyorum *(yetiniyorum)*...

Pertev Ankara'da sevdiği kızla evleniyormuş. ..... yazıyordu. Acaba o kişiyle mi?.. Bir şey anlayamadım.

İstanbul'a gelirken Ankara, Bursa, İzmir yoluyla gelecekmiş. Bugünlerde Pertev esrarengiz kararlar vermekte bir miktar terakki etti *(ilerledi)*... Mektuplarını logaritma halleder gibi okuyorum.

Faik'ten haberim yok, anasını yanına aldırdı. Pertev'e yazdığı bir mektupta **"Kastamonu'ya gel de beraber Sinop'a gidelim, hem Sabahattin'i görürüz hem de ben Fatma ile görüşürüm"** demiş, Pertev de bana **"acaba ben Faik'e cesaret mi vereceğim de beni istiyor?.."** diye soruyordu (...) Yalnız sana bir şey söyleyeyim mi? Bence bir kızla ahbaplık eder etmez aklına evlenmek getirmek bir kuzuyu okşarken **"kaç okka etl çıkar, pirzolası nasıl olur?"** diye düşünmeye benziyor. Ben ancak fevkalade ahvalde evlenmeye niyet edebilirim. Yani sahiden niyet edebilirim. Yalandan niyet ettiğim çok oldu ama 15 gün sonra bu işi yapamayacağımı anladım.

Mektubunda ikinci canımı sıkan yer Gurbet Hapishanesi manzumesini beğenmeyişin oldu. Şiirin hakikaten beğenilecek ta

rafı olmadığına göre **"sakın darılma, zaten herhalde pek ehemmiyet vermemişe benziyorsun..."** gibi sözlerin lüzumu yoktu. Sen benim yazdıklarıma bakma, ben böyle şeylere darılmam, daha doğrusu hayatta muayyen bazı insanlara darılmak hakkını kendimden nez etmişimdir *(kaldırmışımdır)* ve sen de bunlardan birisin. Aklına eseni yaz ve öyle darılırım falan diye korkma. Mektubunda canımın sıkıldığını söylediğim yerler bulunması senin kabahatin değil. Kendime canım sıkıldı: Şu veya bu tarafım zayıf veya noksan diye, fena şiir yazdım diye...

Kandilli ahvali* pek hoş. Sizin kızlar semafor alfabesi öğrensinler de iki sahil arasında konuşsunlar. Sen de otur bana mektup yaz. Gerçi bu iş diğeri gibi hoş değildir ama ne yapacaksın, sen diğerleri gibi kendine münasip bir jön tedarik edeceğin yerde elde mevcut aşıkları da kaçırıyorsun ve vakit geçirmek için kala kala bana efkâri felsefiyye *(felsefi düşünceler)* ile memlu *(dolu)* mektuplar yazmak kalıyor. Herhalde naümit *(ümitsiz)* âşıkların ahı tutuyor: **"Göklere açılmasın eller ki dâmânındadır *(eteklerindedir)*..."**

.... Yine benim Gurbet Hapishanesi şiiri aklıma geldi. Adeta telenlerle konuşturmadığı için hapishane müdürü beye bir arzuhal mahiyetinde olmuş. Ben nedense kendimi şair olarak kabul edemiyorum. Bütün şiirlerimi fantezi bir arzunun teskini için yazıyormuş gibiyim... Sen bana Esirler piyesini nasıl bulduğunu şöyle adamakıllı mufassal *(ayrıntılı)* olarak bahset. İlk yazdığım piyestir, birçok yerleri aceleye geldi. İyi ve fena taraflarını mufassalan yaz... (Sonu benim hoşuma gidiyor.)

Benim beş ay kadar cezam kaldı. Teşrinievvelde *(ekimde)* afv-ı şahane gelirse 2,5 aym kaldı demektir. Çıkacağım günler yaklaştıkça sabrım azalıyor. Dışarısını unutmuş gibiyim. Bir gün olup da dışarı çıkacağım ve insan arasına karışacağımı aklım almıyor...

Sen nereye stajyer tayin edileceksin? İstanbul'da kalabilecek misin? Fatma'nın İstanbul'a nakli için beş on gün sonra, yani kadroların yapılacağı zaman Ragıp Nurettin'e** yazacağım, beni kır-

---

(A. S.: Yaz aylarında yatılı üç lisenin öğrencilerini –Çamlıca, Erenköy, Kandilli– nde topluyorlardı.

O zamanki İlköğretim Müdürü.

maz zannediyorum. Yalnız Fatma buna mukabil bana mufassalca *(ayrıntılı)* mektuplar yazsın. Şerif meselesi hakkında sukut ediyorsun. Bu sukuttan acaba bundan bahsetmeyi manasız bulduğun neticesini çıkararak artık sormayayım mı, yoksa unuttun mu? Dedim ya, böyle şeyler beni çok alakadar eder. Bilhassa tanıdığım insanlara ait olursa. Yalnız bahsedersen psikolojik hususatta mufassalca davran.

Dondurmacı dükkânında güldüğümü ben de hatırladım. Böyle şeyleri hatırlamak pek kötü oluyor...

Pertev İstanbul'a gelince kendisini tabii görürsün. Benim onların evinde kitap sandıklarım var, bunların yenisini açıp bana kitap yollasın. Ne olursa olsun, hikâye, roman, şiir. Nietsche'nin kitapları üst taraflarda ise onları da göndersin. Sonra benim bir çift rugan bir çift sarı iskarpinim vardı, aynı sandıkta onları da yollasın. Gazete ve mecmualarda intişar eden *(yayımlanan)* bütün yazılarım ve bence ehemmiyeti olan bazı mecmualar aynı sandığın içindedir, sakın ziyaa uğratmasın *(kaybetmesin)*. Bir kâğıt bile kaybolmamalıdır...

Baş tarafta söylediğim gibi biraz da kendinden bahseden mektuplar yaz. Yahut ne yazarsan yaz da uzun yaz. Geçen gün Nazım Hikmet'ten mektup aldım: **"Mesele mektubun uzunluğunda kısalığında değil, mektup gelmesindedir. Gözü postada olan hapis, münderecata *(içeriğe)* pek dikkat etmez..."** diyor. Bence öyle değil. Seksen yerden mektup geleceğine istediğim bir yerden ve uzun bir mektup gelsin kâfi... Senden bir mektup gelsin kâfi...

Gözlerinden öperim kardeşim.

Sabahattin Ali

Adresin eski adresin mi? Destan gibi mektuplarım gürültüye gitmesin.

Telif ve tercüme birkaç yazı gönderiyorum. Bakalım nasıl bulacaksın.

27.7.33 - Sinop

Ayşe

Bu postayı sana mektup yazmadan geçirmek istemedim. Hapishanelerde geçen değişikliksiz* hayatın yazacak tarafı yoktur. Sana son günlerde benim üzerimde tesir icra eden bir iki vakadan bahsedeyim, vaka bile değil, bir iki ufak hadise:

Burada ben geldiğim zaman on dört tane komünist mahkûm vardı. Ayrı bir yerde, kendi başlarına yatıyorlar, ayrı bir bahçeye çıkıyorlardı. İçlerinde Sanayi Mektebi'nden alınıp getirilmiş cahil ve sersem çocuklar olduğu gibi aklı başında ve ne yaptığını bilir kimseler de vardı. Çete başları Celal Zühtü isminde bir mühendisti. (Bu çocuk Hilmi Ziya'nın refikası olan Hatice Hanım'ın kardeşidir.) Bunlardan bazılarını eskiden tanıyordum, fakat kendileriyle temas diğer mahkûmlara yasak olduğu ve beni de tariki haktan *(doğru yoldan)* saptırmaları muhtemel bulunduğu için görüşmek mümkün olmuyordu...

Geçenlerde dört komünistin daha geleceği şayi oldu *(yayıldı)*, birinin kadın olduğu söylendi ve bir cuma sabahı dördü de çıkagellerler. Üç erkek, bir de yirmi yaşlarında Sıdıka isminde bir kız...

Sarı saçlı, oldukça güzel, zeki bakışlı bir İstanbul kızıydı. Eşyasını da yanına koydular: İçinde ne olduğu tahmin edilebilir kirli bir bohça, ciltleri yırtılmış birkaç roman, isli bir çaydanlık ve şirket vapurlarında bulunan cinsten ufak bir portatif iskemle... Dört aydır mahkûm idi. Dokuz ayını yatmış, üç sene üç ay daha yatacak... Babası Kasımpaşa'da tuz inhisarı *(tekeli)* memuru imiş, bir kardeşi Diyarbekir Hapishanesi'nde aynı cürümden yatıyormuş, İstanbul'dan ayrılırken annesi rıhtımın üzerine düşüp bayılmış.

---

*Aynen çevrildi.

Kendisi hiç kederliye benzemiyordu. Diğer arkadaşlarıyla beraber oturdular, gülüştüler, başka yerlerde mahpus olan arkadaşlarını çekiştirdiler. Lafları arasıra ciddi mecralara da döküldü, işlerden bahsedildi, Sıdıka Hanım Celal'e: **"Sen de az hergele değilsindir ha!.."** diye çattı, gelen gazeteleri okuduktan sonra derhal kadınlar hapishanesine, kendisine yollamalarını, tatlı falan pişirirlerse gardiyan kadına bir tabak vermeyi unutmamalarını söyledi, kendisini bekleyen candarmaya: **"Hadi gidelim!"** dedi ve ayrıldı...

Sonraları müdde-i umumi ile görüştüm, kızın metanetine hayran olduğunu söylüyordu. Kadınlar hapishanesi pek berbat bir yerdir, kendisini gardiyan kadının odasına koymuşlar, parkı falan görebiliyor imiş. Kitap okuyor ve asla sıkılmadığını söylüyormuş...

Daha üç sene yatacak, bakalım sıkılmayacak mı?

Evleri Üsküdar'da, Selimiye taraflarında imiş, bilmem sen buraları iyi bilir misin. Ben şimdi gözümün önüne getiriyorum:

Üsküdar'da siyah, eğri büğrü ahşap evler vardır... Ufak bir bahçenin köşesine büzülen bu evlerde çocuklar doğar, tıpkı bir ipek böceği kozası gibi göze görünmeden büyür ve sonra birdenbire bir kelebek olarak ortaya çıkıverir.

Bu evlerin kendilerine mahsus ifadeleri ve ruhları vardır. Bahçelerinde çok kere bir dut, bir erik ve duvar kenarında bir yabani incir ağacı bulunur. Pencerelerinden deniz, veya karşı caminin kurşunlu kubbesi görülür, loş mutfağa bahçedeki ağaçların yeşil gölgesi vurur. Serin ve yine loş taşlıkta birkaç basma yüzlü minder ve bunların üzerinde muhakkak bir büyükanne bulunur... Anne ya kuyudan su çekmek, yahut patlıcan kızartmakla ve bu esnada ya kaynanasına çatmak yahut da kendi kendine türkü söylemekle meşguldür. Muhakkak bir taraftan dikişi sökülmüş olan mercan terliklerini sürüyerek şuraya buraya dolaşır, gıcırdayan ve inleyen merdivenlerden yukarı çıkar, gözlerini çekebilmek herkül kuvvetine mütevekkif *(bağlı)* olan bir konsolda aranır ve dudakları mütemadiyen mırıldanır:

Adalar sahilinde bekliyorum...

Koymaz mısın şu kalbime elini ah, elini ah...

Akşama doğru evin küçük kızı ya nalınlarını şıkırdatarak mahalle çocuklarıyla oynamaktan, yahut da çantasını sürüyerek mektepten gelir. Hemen mutfağa koşarak bir dilim ekmek alır ve ortalığı boş bulursa tel dolaptan da çimlenir, sonra annesine giderek bir şeyler anlatmak ister, bu müsahabeler *(söyleşiler)* ekseriya annenin herhangi bir şeye sinirlenerek kızı dövmesi ve büyükannenin araya girmesiyle neticelenir, ezanda, babanın gelmesi zamanında manzara şudur:

Kız minderde kafasını büyükannenin kucağına sokarak vızıldanır. Anne hem çocuğa, hem de fırsattan istifade kaynanasına söylenir ve büyükanne okkalı beddualar mırıldanır... Baba eve bir yabancı gibi girer, ya neşelidir, güler, çocuğu ile: **"Gel bakayım yanıma aşifte..."** diye şakalaşır; yahut canı sıkkındır, kızın sesini duydukça **"söyleyin şu piçe çenesini kapasın"** diye bağırır ve bir köşede surat asıp oturur ve sabah yine bir yabancı gibi işine gider.

Ve bu küçük kızlar böylece rasgele büyürler. Cami avlularında yetişen ısırganlar gibi boy atar ve serpilirler ve bir gün büyüdükleri bu evle hiçbir maddi ve manevi alakaları kalmadığını, başka bir hayatın kendilerine kapılarını açtığını görürler; o zaman portmenlerini *(çantalarını)* ve beli kemerli mantolarını alarak ve arkada büsbütün suratı asılan ve yüreği yanan bir babayla her fırsatta ağlayan ve yarı budala, yarı şaşkın bir hale gelen bir anne bırakarak, dere kenarlarındaki durgun suları andıran bu yuvalardan hayatın süratli akıntısına karışırlar.

Bu kızların ne kadar cesurca döğüştüklerini, hiçbir dalaverenin adamakıllı vâkıf olmadıkları bu karışık ve insafsız dünyada bulunabilmek için nasıl yorulmadan ve çok kere neşelerini kaybetmeden çabaladıklarını yakından bilenler bunlara karşı muhakkak bir hürmet duyarlar...

Bunların hepsine hürmet etmek lazımdır. Daktiloculukta çalışanlardan, tütün depolarında genizlerini sarartanlara, kız muallimi kapağı atabilip muallime olanlardan randevuevine düşenlere kadar hepsine hürmet etmelidir. Bunlar dünkü hayattan, ellerinden kimse tutmadığı halde ayrılıp yeni bir hayata girmişlerdir. Onlara bunu yaptıran yalnız içlerindeki hayat iştiyakı *(arzu ve is-*

teği), yalnız içlerindeki gizli kuvvettir. Yalnızca yeni bir yola girip yürüyenlere ve bu yolda topallayıp düşenlere başımızı eğmeliyiz... Bunlara yol gösteren olmadı, bunlar birçoklarının hayat ve saadeti pahasına da olsa, yollarını kendileri arayıp buldular ve mağrur olmak haklarıdır...

Bunlar Anadolu'da pek yoktur. Bunlar İstanbul'un geri kalmış semtlerinin ileri sürdüğü enerjisi bol kızlardır. Bunlar harbi umumide orospu olan Üsküdarlı ve Topkapılı kızların küçük kardeşleridir, fakat bunların çoğu, ilk adımda yuvarlanan ablalarının yanından alınları yukarıda geçebileceklerdir.

Bunların içersi o kadar hayat doludur, bunlar o kadar kuvvetli kızlardır ki, bir gün eriştikleri dereceyi görüp hayret edeceğimiz ve bunları ihmal ettiğimiz için utanacağımız muhakkaktır. Ailelerinin vaziyeti çok kere ortamektebi bitirmelerine bile müsait olmayan bu kızlar 1933 senesinde yaşadıklarını ve genç olduklarını bilmek ve bildirmek istiyorlar.

Ve Sıdıka Hanım da bu kızlardan biridir, dört seneye mahkûm olduğu halde neşesini ve cesaretini kaybetmeyen Sıdıka Hanım...

İhtimal çok sevdiği erkek kardeşi ona biraz ehemmiyet vermiştir. Başka bir aleme mensup olan ana ve babanın yanında aynı dili konuşan ve aynı devrin çocuğu olan bir erkek kardeş böyle, dünyayı bahçelerindeki dut ağacından ve ahşap evlerinden, insanları mahalledeki ebenin kızıyla attarın oğlundan ibaret zanneden bir kız için bir nimilah *(yarı tanrı)* mahiyetini almıştı. Sonra bu erkek kardeşin vecd *(coşku)* ile kendini verdiği birtakım fikirler, romantik bir dekor içinde yetişen kızı derhal sardı, bağladı ve komünist yaptı.

Çünkü ben Sıdıka Hanım'ın komünizminde bir sınıfın ıstırabını değil, bir neslin hasretini görüyorum.

Üsküdar'daki ahşap evinden ve bahçedeki dut ağacından bir ideal için ayrılan ve narin vücudunu robüst *(sağlam)* proleterlerin arasına atarak ömrünün en güzel dört senesini Sinop Hapishanesi'nde geçirmeye mahkûm olan sarışın ve güzel Sıdıka Hanımı ömrümün sonuna kadar hatırlayacağım...

İkinci hadise bundan daha ehemmiyetsiz, daha doğrusu daha gündelik vukuattan:

Boyabatlıların yattığı koğuşta hizmetçilik yapan Şaban isminde bir delikanlı, koğuştaki ağaların *(dam ağalarının)* teşvik, hatta sarih emirlerine tabi olarak aynı koğuşta Topal Recep isminde bir serserinin başını yarıyor. Bu teşvik ve emrin saiki *(nedeni)* feci bir şeydir:

Topal Receb'i* başka bir koğuşa attırmak ve böylece onun himayesi altına sığınan eli yüzü düzgün bir çocuğu koğuşta yalnız bırakmak...

Nitekim bu plan muvaffak *(başarılı)* da oluyor ve Topal Recep kafasının yarığı ile başka bir daireye gönderiliyor.

Fakat bu Recep kendisine karşı yapılan bu haysiyetşiken *(haysiyet-onur kırıcı)* muameleye karşı sukut edecek veya parlamenter itirazlarda bulunacak kadar medeni ve sabırlı değildir. Onun bu gibi şeylere karşı yapılacak mukabele basit ve katidir.

Bunu icrada gecikmiyor.

Etraflarında beli tabancalı ve bıçaklı adamlar bulunan ve bizzat kendileri de müsellah *(silahlı)* olan ağalara sokulmak imkânını bulamayınca, şerefini herhangi bir şekilde kurtarmak için eline su ibrikesini alarak hapishane çeşmesinin başına gidiyor.

Kendisinin kafasını yaran hizmetçi Şaban da koğuşun teneke leriyle çeşme başındadır.

Recep etrafına bir göz gezdirdikten sonra cebinden ufak bir bıçak çıkarıyor, mangal ayağını taşta sürterek imal edilen bir bıçak.

Eğilerek tenekeleri çeşmeye tutan Şaban'a sol tarafından bir yara açıyor. Öteki doğrulunca karnına ve göğsüne, öteki kaçınca isteyince sırtına da birkaç bıçak vuruyor. Şaban 5-10 adım yürüdükten sonra duvarın dibine düşüp ölüyor. Recep bir köşeye kaçıp kendisinde de birkaç yara açıyor ve böylece ölenin de elinde bıçak olduğunu ispata kalkışıyor.

Ben jandarmanın kale duvarından havaya attığı bir silah üzerine dışarı fırladım. Dört tarafa koşan mahpuslar, gardiyanlar ve jandarmalar gördüm.

Ve iki gardiyanın arasında, sapsarı, yüzü ve sağ eli kan için-

* ...den çevrildi.

de, gözleri en cesur insanı ürpertecek kadar hain ve hayvanca bakan Recep'i gördüm.

Bir duvar kenarında yüzükoyun yatan ve sol kolunun altından toprağa kan sızan Şaban'ı gördüm.

Yüzü mevkiinin ehemmiyetini ifade etmek isteyen kısa boylu ve aktör hapishane müdürünü, jandarmalara keskin emirler veren yüzbaşıyı, telaşla koşuşan gardiyanları gördüm.

İhtiyat tedabiri *(önlemleri)* olarak derhal bütün koğuşlar kapatıldı... Yarım saat sonra tekrar açıldı.

Bir-iki gün bu meseleden bahsedildi. Sonra Şaban mezarında kimbilir kimlerle, Recep münferit bir odada 15 senesinin üstüne yiyeceği ikinci on beş sene ile yalnız bırakıldı.

Ağalar esrar tabakalarına birkaç gün üçer dirhem dalga koyarak kafaları tütsülediler ve bu işlere için için güldüler...

Müdür aktörlüğünde, yüzbaşı fiyakasında devam etti.

Ben de oturup düşündüm...

Elinden bir şey gelmeyen budalalar işte benim gibi oturup düşünürler... Ve sonra mektup yazarlar...

Şimdilik bu kadar iki gözümün bebeği... Fatma'ya ve başka soranlara selam. Senin vasıtanla Pertev'e bir mektubum var, ihmal etmeden ver.

Sana da selam kardeşim.

Sabahattin Ali

Pertev karyolayı unutmasın. İstanbul'da gezinti falan yapıyorsanız bana resimlerini yollayın. *(Bu not mektubun altında yer kalmadığı için mektubun başına yazılmış.)*

1.8.1933
Sinop

İki gözüm Ayşe

Bu posta senden mektup çıkacağını ümit ediyorum. Canım çok sıkılıyor. Gerçi beni canı sıkılmasın, keyiflensin diye hapse atmadılar, fakat ne de olsa can sıkıntısı hoş bir şey değil. Şimdiye kadar hapishanedeki hayattan, hapishanede oluşumdan şikâyetçiydim, bugünlerde dışardan uzak oluşum ve dışarısını çok özleyişim beni üzüyor. Birçok tanıdık çehreler, gülerek veya ciddi gözümün önünden geçiyor, birçok yerler, birçok güzel ve benim üzerimde tesir icra etmiş mevkiler hayalimde canlanıyor. Dünyayı, bir zamanlar içersinde alabildiğine başıboş dolaştığım dünyayı içim sızlayarak görüyorum. Bütün bunları bir daha göremeyecekmişim, dostlarıma ve dünyaya artık kavuşamayacakmışım gibi bir hal var içimde... Bir zamanlar birçok yerlerde birçok insanlarla münasebatta bulunan Sabahattin Ali'yi adeta tanımıyorum, o başka birisi gibi geliyor ve ben zannediyorum ki bugün mevcut olan Sabahattin Ali hapishanede doğmuş ve büyümüştür. Kendisinin hapishane haricinde de bir hayatı olabilmesi imkânsız ve acayiptir.

Bu haleti ruhiye aşağı yukarı bütün mahpuslarda mevcut gibi. Birkaç ayı geçen hapislik, harici hayatın reelliğini mahpusun zihninden siliyor ve insanın dışardaki günlerini bir film seyreder gibi, o kadar az alaka ve o kadar çok hayretle temaşa ediyor *(izlemek)*.

Konya'da yatarken çok sıkılır ve **"ah, derdim, biraz yeşillik olan bir yerde olsam, biraz çiçek, biraz ot görebilsem mahpusluk bana o kadar koymayacak..."** Ve gözümün önünden, bir halı gibi çiçeklerle bezenmiş ve rüzgârın altında tatlı bir kımıldayan ve üzerinde otların sesine benzer sesler çıkararak gezenler dolaşan bir tarlanın cazip hayali geçerdi. İşte Sinop'a

geldim. Öyle bir yer ki kalenin taş duvarlarında bile, tarla kenarlarındaki toprak setler gibi, türlü türlü çiçekler açıyor... Yine Konya'da çok aradığım denizin sesi her zaman kulağımda, pencereye çıkınca kendisini görmek bile mümkün, fakat bunlar hasretimi ve elemimi azaltacak yerde çoğaltıyor. Bari yarın çıkınca tekrar kavuşacağım şeyler bana bugünlerin azabını tazmin edecek kadar zevk verebilse... Ne gezer, yarın bu özlediğim şeylere kavuşunca tamamen soğuk ve lakayıt kalacağım. Ancak benden uzak olan şeyler benim için şayanı arzudur.

*

29 teşrinievvelde *(ekimde)* çıkacağımızı zannediyorum. Affı umumi *(genel af)* olursa cezayı neticeleriyle beraber kaldıracağından derhal bir memuriyet alırım zannediyorum. Çıkar çıkmaz Ankara'ya gitmek niyetindeyim. Ondan sonra da İstanbul'a... Sen İstanbul'da kalırsan ne âlâ, başka bir yere gidersen muhakkak oraya da gelirim. Çünkü seni görmek elimde olduğu halde görmemek benim yapamayacağım bir şeydir. Sizin darülfununu *(üniversiteyi)* kuşa benzetiyorlar. Bakalım ne olacak. Reşit Galip verem lidir, yakında ölmezse epeyce işler becerecek gibi...

Ragıp Nurettin Amerika'ya gitti. Yerine kim ilktedrisat müdürü oldu? Derhal yaz, herhalde ehibbadan *(ahbaplardan)* biridir, Fatma'nın işi için tekrar yazarım.

Pertev'e bir karyola meselesi yazmıştım. Onu göndermesini söylediğim Cumhuriyet vapuru marangozu, Cumhuriyet'in şapa oturması üzerine Gülcemal'e geçmiş... Tahtakurusu ve pireden uyuyamıyorum, insafı varsa ihmal etmesin... Kitap falan da gönder dersin. Bu marangoz Mustafa Efendi'ye ne verse getirir... Halit Pertev'lere bıraktığım bavulu da yollasanız iyi olur. Şimdi olmaz Fatma gelirken getirsin... (...)

Soranlara selam ve bilhassa: Pertev'e ve Pertev'lere.

Gözlerinden öperim.

Sabahattin

10.8.1933
Sinop

İki gözüm Ayşe,

Ne yazarsan yaz, nasıl yazarsan yaz, senden mektup almak bana yeter... Yalnız eski meselelerin münakaşasını bırakalım da yeni yeni meseleler açalım. Çünkü şu **"Nurullah Ata, sesli film, hızlı akan su"** lafları sana olduğu kadar bana da gık dedirdi. Bu yeni mevzuu açmaya bugünlerde ahvali fikriyem müsait değil... Nedense pek salaklığım üzerimde. Artık senin himmetine kaldı. Bu mektubu bile kısa kesmeye mecbur olacağım. Pertev'in ahvali canımı sıkıyor. (...)

Kendisine son zamanlarda daüsseyyahe *(seyahat hastalığı)* arız oldu. Allah encamını *(sonunu)* hayra tebdil eyleye *(çevire)*... Ha, Pertev'e son yazdığım mektupta Kırlangıçlar isminde bir hikâye vardı. Evlerine gidersen mektubu al, açmaya mezunsun, oku, Pertev'e de bir hayli nasihat verdim, tabii haddim olmayarak...

Sıdıka Hanım'ın cezasının **"4"** sene ve cürmünün komünist propagandası yapmak olduğunu galiba yazmıştım. Teşrinievvelde *(ekimde)* affı şahane ile çıkarsak İstanbul'a hep beraber geleceğiz, sen de vapura gelirsen bizzat görürsün. İyi bir kızcağız... Mamafih âşık değilim. Malum ya, benim gözüm masumelerde, böyle hapishanelere düşenlere pek meylim yok. Hem nedense son zamanlarda âşık olamıyorum (hapishanede kime âşık olacaksın desene). Fakat benim tuhaf bir huyum vardır: Âşık olacak kimse bulamazsam mazide ahbaplık ettiğim hatunlardan birini muhayyelemde *(hayalimde)* canlandırır, onun bir zamanlar bana gösterdiği tatlılıkları gözönüne getirir, kendisine şiddetle abayı yakarım. Şimdi bu kabiliyetleri kaybettim. Eski dostlarımı ve maşukalarımı *(âşık olduklarımı)* tahattür edince *(anımsayınca)* âşık olacağım yerde melankoliye düşüyorum. Pek kötüledim vallahi Ayşe, kendimi hiç tanımıyorum. Benim bir ciciannem vardı, annemin annesi, ade-

ta ona döndüm. Bu ciciannemin gözleri pek suludur. Mesela efendi babamın Yemen'den nasıl döndüğünü veya dayımın mektebe nasıl başladığını anlatırken başlar ağlamaya, hatta komşulardan birinin kocasıyla geçinemeyen kızından bahsetmesi bile onun uzun uzun ağlaması için kâfidir. Ben de şimdi aynı veçhile *(benzer biçimde)* eski günleri yad ederek ağlamaklı oluyorum. Eskiden hadisata külliyen *(tamamen)* istihfaf *(küçümseme)* ile bakardım ve kendime mahsus bir "**umor**"a maliktim. Şimdi yine böyle olmak istesem bile uzun müddet beceremiyorum. Çıkarsam belki değişirim. İlk günlerde burada da her şeyi alaya alıyordum. Pertev bilir ya, cezayı yediğim zaman falan hiç fiyakamı bozmamıştım ve keyfim yerindeydi. Şimdi daha düşünceli oldum. Hiçbir şeyle ve hiç kimseyle alay etmek istemiyorum. Hapishane benim için enteresan bir şey olmaktan çıktı. Etrafımdaki insanlara ve hatta eşyaya fena halde sinirleniyorum. Okuduğum kitaplardaki eşhasa *(kişilere)* ve bunların muharrirlerine *(yazarlarına)* bile sinirleniyorum. Dedim ya, pek kötüledim. Mamafih bu titizliğimi gazete sütunlarında teşhir etmediğim için Peyami Safa'ya benzetmesen de olurdu. Sana yazdığım mektuplarda biraz sinirlilik yapıyorsam sen de buna aldırış etmezsin. A benim Ayşe'ciğim, sana da naz edemeyecek olduktan sonra nice olur bizim halimiz?.. Sekiz aydan beri bir kişiyle oturup aklı başında iki laf edemediğim için doğru dürüst konuşmasını bile unuttum. Gerçi buradaki komünistlerin içinde aklı başında çocuklar var. Fakat bunlarla da ancak kaçamak konuşabiliyoruz. Bazen çok şiddetli bir yalnızlık hissiyle içimin ezildiği oluyor. Eskiden yalnızlık bana bir nevi gurur verirdi, bir sürü insanın arasında yalnız olduğumu bilmek onlardan başka yaradılmış olduğumun bir burhanı *(kanıtı)* idi. Fakat şimdi yalnız adamın ne kadar zavallı ve aciz olduğunu anlıyorum. Bir sürü insanın lüzumu yok, fakat hayatta hakiki birkaç dostu olmayan adam pek bedbahttır. Ben bu dostluk mevzuuna dair "**Yalnızlar**" isminde bir romanın planını hazırladım. Fırsat zuhurunda *(belirdiğinde, çıktığında)* yazacağım, arkadaşlarımdan ve kendimden bahsedeceğim. Ben zaten nedense yazılarımda doğruca doğruya veya bilvasıta *(dolaylı olarak)* hep kendimden bahsediyorum. Galiba kendimi çok beğendiğimden. Bundan müştekiyim

kâyetçi) değilim, çünkü benim fikrimce **"deha"** bir nevi megalomanidir ve dahilerin en gülünç olanları mütevazı olanlarıdır. Hakikaten mütevazı olan dâhi de yoktur ya, çoğu numara olsun diye bazen aşağıdan alır. Yazılarında kendinden bahsetmeyenler, kendilerine emniyet ve itimatları olmayan korkaklar ve zayıflardır. Veya içlerinde bahsedecek bir şeyleri olmayan boşlar. Ben bir kere korkak değilim ve kendime güveniyorum, sonra da yüz muhtelif eserde yüz muhtelif adam yaratsam her birine kendimden birer parça verebilecek kadar doluyum. Ve bu yüz adamın hepsi de kuvvetli olur. Çünkü ben içimde birçok insanların aynı zamanda ve aynı kudretle yaşadıklarını duyuyorum. Bazen bu kadar kalabalık şahsiyetlerin arasında kendi hakiki benliğimi bulmakta müşkülat çekerim, hatta bulamam. Bunların hepsi muhtelif zamanlarda ve yerlerde benim hakiki ve samimi şahsiyetimdirler. Ve işte bunun için ben hayatımda hiç kimseye kati olarak **"sen şusun sen busun"** dememişim ve sen şöyle veya böyle düşünüyorsun diye hüküm vermemişimdir. İnsanları iyi tanıdığımı iddia ettiğim halde onlar hakkında hüküm vermekten kaçışım bazı kimselerin garibine gidiyor. Fakat ben gayet iyi bilirim ki şimdi şöyle olan bir adam bir müddet sonra aynı samimiyet ile başka türlü olabilir ve bugün düşündüğünün yarın aksini düşünebilir. Benim dünyada iyi ve fena diye bir insanın tasnifi tanımayışımın sebebi de budur. Bugün benim yanımda hakikaten iyi, halûk *(iyi huylu)*, civanmert *(iyi yürekli)* olan bir adam yarın senin karşına bir eşkıya olarak çıkarsa zaman ve ahvalin ilcasiyle *(sürüklemesiyle)* belki beş lira için adam da öldürebilir ve senin için fenalığın ta kendisi olur. Son günlerde düşüncelerim beni şu neticeye götürdüler: Hiçbir zaman muayyen bir gayeye ve neticeye doğru gitmiyoruz. Ve hakikat hiçbir zaman dimağımızda muayyen bir tekâmül *(ilerleme)* vücude getirmemektir. Ne tecrübe, ne malumat insanın fikri hayatında esaslı bir rol oynamıyor. Dimağımız bazen yükselip bazen alçalan grafikler yaparak ve etraftan bazı şeyler alıp bazı şeyler atarak kendi yoluna gidiyor. Başı ve sonu belli olmayan bir yol. Bugün etraftan aldığı şeylerin tesiri altında görülse bile yine kendi itibariyle kendi hüviyetini muhafaza ediyor ve yarın yeniden aldığı şeyler, eskilerin zahiri *(görünürdeki)* tesirini bile bırakmı-

yor. Böyle olmasa her insanın yaşlandıkça akıllanması icap ederdi. Halbuki ihtiyarlarla gençler arasında akıl itibariyle (ihtiyarların hafızalarına doldurdukları bir sürü öteberiden maada) hiçbir fark yoktur. Ve fikri hayat grafiğimizin en çok ne zaman yükseldiğini kestirmek asla mümkün değildir. Bütün bu sözlerimin doğruluğunu tasdik etmek için biraz düşünmek kâfidir. Mesela hayatta geçirdiği tecrübe veya felaketlerden dolayı esas itibariyle değişmiş bir kişi bile yoktur. Ve bir insanı tecrübe hiçbir zaman daha akıllı yapmaz, belki daha ihtiyatlı yapar: Tıpkı bir defa bir tuzaktan yakayı sıyıran bir hayvanın ikinci defa oraya yaklaşmaması gibi. Bunda da bir hadisenin dimağda bir tesir hasıl ederek orada herhangi bir tekâmül vücude getirmiş olması değil, o hadiseyi saklamış olan hafızanın harekete gelmesi amil olmaktadır.:. Sözün kısası: Ben çıktığım zaman yine eski Sabahattin Ali'yim ve hiçbir şey beni esas itibariyle değiştiremez ve değiştiremedi. Bu belki iyi, belki de değil fakat herhalde elimizde olmayan bir şey...

Gelelim Şerif *(Hulûsi)* meselesine, uzun boylu bir şey soracak değilim, merak etme, anlatılacak bir şey varsa çıktığım zaman uzun uzun anlatırsın. Yalnız şu kadar söyleyeyim: Akli ve mantıki esbab *(nedenler)* gösteremeden bir insana karşı antipati duyuşunu gayet iyi anlıyorum. Bu çok kere vaki olur ve sebebini kendimize bile izah edemeyiz. Mamafih zaman ile deruni *(içten)* **"vaziyet alışımız"**da haklı olduğumuzu görüyoruz. Yeni filozoflar, (bilhassa Bergson) akıldan ve müfekkireden *(düşünüşten)* üstün olarak **"intuivition"**u alıyorlar. Bütün mahlukatta asla hata etmeden iş gören kuvvetin bu olduğunu iddia ediyorlar. Sonra bu hasse *(yetenek)*, yani hads *(ilham, sezgi)* kadınlarda erkeklerden daha kuvvetlidir. Bunun için birçok kadınların bize düşüncesizce gelen hükümleri, kaprise benzeyen temayül *(eğilim)* ve tehaşileri *(ürkmeleri)* çok kere erkeklerin uzun uzun düşünerek vardıkları düşüncelerden daha hakikate yakındır. Şerif lafı da burada bitsin. Bu sene mezun olacağın muhakkak, İstanbul'da falan kal da biraz daha dünyanın tadını çıkar, Anadolu'ya muallim olarak gitmek bir nevi mezara girmektir. Hele sen çok sıkılacaksın. Mamafih ben bundan sonra boşta gezenin boş kalfası olacağım için gittiğin yere gelir, sana baş musahiplik *(söyleşide bulunan)* yaparım. Ma

mafih tekrar vazifeye geçmek ümidi yüzde 90. Ah bir yere düşsek... Fatma'dan mektup gelmedi. İlktedrisat müdürü kim oldu? Kendisi Sinop'a gelecek mi? Ablana çok selam. Hapishaneye zannettiği kadar çok muhabbetim yok. Vakit boş geçmesin diye etrafımla meşgul oluyorum. Pertev'den istediğim karyola gelmedi. İzmir'den ne zaman dönecek? Gelir gelmez karyolayı, benim onların evindeki bavulumu, şapkalarımı, bir parça da kitap yollasın. Buradan çıkar çıkmaz doğru Ankara'ya gitmek ihtimalim var. Ha, senden de bir ricam var: Pertev'in dönüşü uzun sürecekse ya Fatma'ya yahut ablana yapış, beş on para kopar ve bana şu iki kitabı yolla: Yakup Kadri'nin: Yaban; Haydar Rıfat'ın tercümesi: Sermaye...

Bugünlerde **"Jack London"**ın Demir Ökçe ismindeki kitabını tercümeye başladım. Fransızcasını al oku. Çok güzeldir. Belki çıkıncaya kadar bitiririm. Bugünlerde **"Tılsım"** isminde romantik bir de hikâye yazacağım. İki seneden beri bu hikâyeyi yazmaya niyetlenir ve sonra bırakırım. Son günlerde şiir yazamıyorum. Şimdilik allahaısmarladık. Gözlerinden öperim kardeşim... Tanıyanlara selam.

Sabahattin Ali

16.8.33
Sinop

İki gözüm Ayşe,

Bu haftalık mektubumdur. Geçen hafta postadan hiçbir şey çıkmadı, hatta şu her zaman gelen Almanca gazete bile. Oldukça canım sıkıldı. Pertev acaba İzmir seyahatini ikmal edemedi mi? Rusya'ya gidecek mi? Eğer bu havadis tahakkuk ederse *(gerçekleşirse)* ben de çıkar çıkmaz Rusya'dayım. Çıkmamıza da galiba birbuçuk iki ay kadar bir şey kaldı, affı şahane pek yakın... Ben de şimdilik **"Demir Ökçe"**yi tercüme ve hapishane ahvalini temaşa ile meşgulüm. Çeşmi ibret *(ibret gözü)* ile bakıldıkta burada bulunan "750" mahpus hep birer Türkiye'dir. Burada icrai hükmeden *(yürütmeyi sürdüren)* memurlar Türkiye'de icrai hükmeden adamlardır. Uzun söze ne hacet, bu hapishaneler mütefessih *(kokuşmuş)* Türkiye'de cerahatın toplandığı çıbanlardır.

Bütün mahpusları dinliyorum ve kimisine kanuni yollar gösteriyorum. Fakat bazen de dinlediğime pişman oluyorum. Bak, sana bir vaka:

Bir Gürcü beyi bir düşmanını vurduruyor. Tesadüfen, vurulan adam o gün başka birisiyle kavga etmiş bulunuyor. Gürcü beyi vakayı bilenleri ölümle tehdit ettiği için kimse işin doğrusunu söyleyemiyor. Jandarma ölenin kavga ettiği adamı yakalıyor. Bunu sen öldürdün, çünkü vakadan beş altı saat evvel kavga etmişsiniz diyor. Sonra bu maznun *(sanık)* cürmü yalnız başına işleyemez diyerek onun aynı günde beraber gezdiği üç dört kişiyi daha yakalıyor. Neticede Gürcü beyinin gayretiyle ve zuhur eden yalancı şahitlerin de himmetiyle hepsi birden 16 seneye mahkûm oluyorlar. Davayı temyiz ediyorlar, daha ne olacağı belli değil... Bu her zaman vaki olan ahvâldendir, bir fevkaladeliği yoktur, asıl bundan sonrası feci:

Katilin şeriki cürmü *(suç ortağı)* olmaktan maznun *(sanık)* bir delikanlı jandarma geldiği zaman köyde bulunmadığı ve galiba

Samsun'a gittiği için tevkif edilemiyor. Çocuk da gelip teslim olmadığı için diğerlerine verilen on sene hapis kararı bunun hakkında gıyaben veriliyor.

Bir müddet sonra çocuk gelip teslim oluyor. Gıyaben ağır hapis kararı verilmesi kanuna muhaliftir. Bu karar yalnız bu noktadan temyiz edilirse naksi *(bozulması)* icap eder. Delikanlı bunların farkında değil, hapse gelmiş, bekliyor... Mahkemeye çağrılmasını, ifadesi alınmasını, hülasa ne için hapse atıldığının olsun kendisine söylenmesini bekliyor. Fakat arayıp soran yok. Nihayet bana geldi, derdini anlattı. Kaleme gittim. Evrakını arattım. Baktım ki zamanında itiraz edilmediği için on sene hapis kararı katiyet kespetmiş *(kesinleşmiş)*. **"Bu adam hakkında karar gıyaben verilmiştir, katileşemez,"** dedim, **"kararın kendisine tebliğinden itibaren muayyen müddet zarfında itiraz ve temyiz etmesi icap ederdi"** dediler. **"Karar kendisine tebliğ edildi mi?"** dedim, **"herhalde edilmiştir"** dediler. Hüküm kâğıdında olsun, başka bir yerde olsun maznunun kararı tebellüğ ettiğine *(aldığına)* dair bir işaret bulamadık, ne bir imza, ne bir mühür, ne de bir parmak izi... **"Yahu,"** dedim. **"Bu adama tebliğ edilmemiş." "Ne yapalım, hüküm kesbi katiyet etmiş artık, yapacak bir şey yok"** dediler. Bir avukat çağırttım. Adliye Vekâleti'ne yazmak, meseleyi anlatmak ve **"yazılı emir"**le evrakın bozularak temyiz mahkemesine gönderilmesini temin etmek lazım geldiğini söyledi. **"Bunun masrafı nedir?"** dedim, **"yirmi beş lira tutar"** dedi. Çocuğa bu parayı verip veremeyeceğini sordum, nereden vereyim dedi. Köyüne mektup yazdık. **"Bir tek öküzümüz var, istersen onu satıp parasını getirelim"** diye cevap verdiler. Bu **"satın"** dedi. Karısı öküzü Karasu nahiyesi pazarına götürmüş, öküze on bir liradan fazla para veren çıkmamış, tekrar hapishaneye geldi, bu fiyata vereyim mi diye sordu. Çocuk istemez dedi ve karısını köye yolladı. Sonra içeri gelerek bana: **"Öküzü satıp köyde karım çocuklarım açlıktan öleceklerine ben burada ölürüm daha iyi..."** dedi ve kendisine bir kelime bile sorulmadan verip bu on sene ağır hapis cezasını yatmaya başladı... On sene şaka değil...

Hapishanenin bir reviri var. Bu revirin 60 lira maaşlı bir doktoru, bir o kadar maaşlı bir eczacısı, yirmi lira maaşlı dört hademesi ve bir aşçısı, otuz lira maaşlı da bir imamı var. Doktor günde alelacele yarım saat uğrar, ölüm halinde olmayanları yanına sokmaz. Hastaya **"neyin var?"** diye sorar ve o derdini anlatırken doktor hademeye **"şurada batmanı yirmi kuruşa patates var, bana alıver"** diye siparişlerde bulunur yahut başka bir mahpusa hediyelik tabaka ısmarlar. Hasta derdini anlatır, doktor: **"Şimdi git de ateş geldiği zaman dereceni aldır, yarın gel"** der. Başından savamadıklarına kinin, aspirin, karbon animal* vesaire gibi ilaçlar verir, hariciye hastalarını pansumana havale eder, defolur gider.

Eczacı en vazife şinasıdır *(görev sevenidir)*, akşam üzerleri gelerek yazılan ilaçları çabucak yapıverir, pansumana elini sürmez. Asıl işin enteresan tarafı bizzat revirdir. Burada bazen hiç yatan bulunmaz, bazen üç kişi falan bulunur. (Dört hademesi vardır demiştik) İçinde eşya namına bir şey yoktur. Mahpuslar bitli yataklarıyla gelip tahta kerevetlerde yatarlar. Birisi öldüğü zaman gömecek para bulunmadığından hali vakti yerinde mahpuslardan iane *(yardım)* toplanır (halbuki buradan maaş alan yedi sekiz kişidir, ve alınan maaş miktarı 300 lirayı bulur). Bu revirde yatanlara hizmet eden Çorumlu İsmail isminde bir mahpustur. Bu işi bedava ve sırf hapishane dahilinde biraz serbest gezmek için yapar. Hapishanedeki bütün hastaları pansuman eden İbrahim isminde bir mahpustur, şehir dahilinde serbest gezebilmek için bu işi yapar. Yani bu ikisi olmazsa revir olmaz ve bu ikisi olduktan sonra da hiç başkasına lüzum yoktur. Dört hademe müdürün, müdde-i umuminin *(savcının)*, bölük kumandanının hususi işlerini görmekle meşguldür. Ha, unuttum, bu revirin iki de muvazzaf *(görevli)* kâtibi vardır, vazifeleri yalnız maaş almak ve müdüre yardım etmektir. Adliye Vekâleti burada sahiden bir revir var zanneder. Ve onun çok safiyane olan bu zannından istifade edilerek senede birkaç yüz lira revir tamiratı havalesi getirtilir, sonra mahpuslara angarya olarak birkaç pencere pervazı tamir ettirilir.

---

* Karyon animal de olabilir.

Hapishanenin altmış lira maaşlı bir ambar memuru vardır. Hapislere yemek verildiği tarihi zamanlardan kalan bu memuriyetin memuru bugün yalnız ambarda fenerler için mevcut olan gazyağını muhafaza ile mükelleftir ve bunu da yapmaz. Anahtarlar Kalaycı Hasan Usta dedikleri bir mahpusta durur, fenerleri bu yakar, gazyağını bu muhafaza eder. Sonra koğuşların bozulan kilitlerini yenileyecek para bulunmaz. Bu kilitlerin ucuz bir fiyatla bir mahpusa tamir ettirilmesi tensip edilir *(uygun bulunur)*. Bu mahpus tamir ederken bir pantolon ve bir gömlekten çıkar. (Önlüğü olmadığı için ocak başında sıçrayan kıvılcımlar üstünü başını yakmışlardır) sonra da kendisine verilecek olan dört–beş lirayı iki–üç ay alamaz... Hatta hiç alamaz...

Bilmem niçin sana böyle saçma sapan şeyler yazıyorum. İhtimal son günlerde bu gibi ahvalin çok tesiri altında kaldığımdan. Türkiye çürümüş... Türkiye'nin tamir edilecek hali kalmamış. Türkiye yıkılıp yeniden yapılmaya muhtaçtır. Türkiye'de pek nadir müstesnalarla okumuş yazmış adam bırakmamak, memur bırakmamak, hatta şehirli bırakmamak lazımdır. Türkiye'de milyonlarca adamı sürüyüp götürecek çok kanlı bir ihtilal, onun arkasından namuslu fakat şiddetli bir terör lazımdır. Kan birçoğunu öldürür fakat ölmeyenleri yıkar, temizler ve bu memleket de belki bir şeye benzer...

Ben böyle şeyler söylemesini pek sevmem. Bu yoldaki fikirlerimi kendime saklamayı tercih ederim. Elimde bir şey olmadıktan sonra gevezelik etmek boştur. İlerde.... Kimbilir...

Eylül geliyor. Fatma Sinop'a gelecek mi? Siz ne zaman vazifeye tayin edileceksiniz. Pertev ne zaman Konya'ya dönecek veya Moskova'ya gidecek.

Ajans 13 Ağustosta Reşit Galip'in *(Milli Eğitim Bakanı)* istifa ettiğini haber veriyordu. Bunun sebepleri hakkında malûmatın var mı? Darülfünun veya üniversite ahvali ne olacak? Hulasa ahvalden müfassalca *(ayrıntılı)* bahset. Birçok siparişlerim var, bunları Pertev'e havale et, bilhassa kitap göndermeyi ihmal etmesin, sonra Esirler piyesini de Ertuğrul Muhsin'e versin. Zaten piyeste müellif locasına kurulmayı pek isterdi, kurulup otursun. Fatma'dan diğer tanıdıklardan bir şey çıkmadı, keyifleri is-

terse yazsınlar. Bugünlerde gözüme dünya bile görünmüyor vallahi...

Şimdilik yazacak başka bir şey yok.

Soranlara selam.

Gözlerinden öperim kardeşim.

Sabahattin Ali

P.S*

Piyes Şehir Tiyatrosu tarafından kabul ve afişe edilirse müellif ismi yalnız **"Ali"** olsun, Pertev'e söyle, birtakım esbap dolayısıyla ismimi tamam olarak kullanmak istemiyorum.

* Latince "Post Scriptum" sözcüklerinin baş harfleri. Daha çok uluslararası malarda kullanılır. Ana metin sonrasında gelen "ek yazı" demektir.

23.8.33
Sinop

Sevgili Ayşe,

Dün 8 ay tamam oldu. Tevkif tarihim 22 Kanun-i evvel *(Aralık)* 1932'dir. Affı şahane Teşrin-i evvel'in *(Ekim)* başlarında olacak olursa birbuçuk ay kadar sonra dışardayım demektir. Bunu hiç aklım kesmiyor, herhalde çıkmadan evvel bir şey olur, içerde kalırım zannediyorum. Serbest iken hapishaneye düşmek bana ne kadar mantıksız hatta imkânsız görünürse, şimdi de dışarı çıkmak öyle geliyor. Ben bütün romantikler gibi daima içinde bulunduğum alemden başka bir aleme gitmeye hasret çeken, fakat bunu imkânsız zanneden bir adamım. İştiakla *(şiddetli arzu ile)* özlediğim dünyalar o kadar çok, fakat bunlar benden o kadar uzak ve ben bu uzaklığa o kadar alışkınım ki, hakikatte benden pek de uzak olmayan dışarısını bu kafamda yaşayan diyarlardan biri olarak kabul ediyor ve ona bir utopi imiş gibi bakıyorum.

Yani dışarda iken de tahassürlerim *(özlemlerim)* pek az değildi, burada da pek fazla artmış değildir. Dışarda bıraktığım alemin hasreti gerçi beni biraz daha fazla üzüyor, bu da bu alemin bir miktar tadıldıktan sonra benden uzaklaşmış olmasındandır.

Çıktıktan sonra da hiçbir yerde aradığım ruh sükûnetini bulamıyacağımı bilmektir ki beni berbat ediyor. Ben Almanların dediği gibi **"eine unruhige Zeele,"** yani **"bir ruh-i bikarar"** *(bir kararsız ruh)* olmaktan asla kurtulamayacağım. Bana hiçbir yer rahat ve sükûn yok, bana kafamı dinlendirecek bir yeri gösterecek kimse kadir değil. Gönlümün aradığı huzur ve sükûnu bulmak için ömrümü en iğtişaşlı *(karışık)* ömürlerden biri yaptım. Bir yerden memnun değildim ve yerimi her değiştirişimde memnuniyetsizliğim birkaç misli oldu. Bu sonuna kadar böyle devam edecek. Ve ben ruhumu dinlendirecek bir köşe aramak için her tarafa koşup çırpınırken, günün birinde, herkesten daha yor-

gun, herkesten daha perişan bir kenara yıkılıp kalacağım. Yaptığım bu cehennemi koşuda her karşılaştığım ile gülerek konuşacağım, şimdiye kadar benim kaşımı çattığımı gören yoktur, beni gözü yaşlı gören yoktur, bundan sonra da olmayacaktır. Beni kim hatırlarsa gülümseyecektir. Şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da sevdiklerim arasında hayattan korkan, yeis içinde olanlar bulunursa, onlara elimden geldiği kadar teselli ve cesaret vereceğim, onları felaketime karşı gülmeye sevkedeceğim, ve hiç kimse benim dünyada en çok gözyaşı dökenlerden cesaret ve neşesi en az olanlardan biri olduğumu tahmin edemeyecektir. Şimdiye kadar birçok kimseler tarafından operalarda, filmlerde ve romanlarda yaşatılan bu "**palyaço-elown**" trajedisi hakikaten hazin bir vakadır. Ve bir şey çok zikredilmekle hakikat olmaktan çıkmaz...

Yalnız benim harekâtıma mana veremeyenler, nereye ve niçin koştuğumu tayin edemeyenler bunları manasız bulup istihfaf *(küçümsemek)* ile gülecekleri yerde çenelerini kapasalar, yahut **"herhalde bir şey arıyordu ki bu kadar koştu"** deseler daha insanca bir şey yapmış olurlar. Adamı dinden imandan çıkaran bu sırf bir şey anlamadıkları için kendilerini zeki ve hakim zanneden sersemlerin tarzı hareketleri ve hayatta kendileri gibi olanlar arasında kazandıkları muvaffakıyettir.

Hadd-i zatında *(aslında)* bunları sana yazacak değildim. Bunlar geçen gün aldığım bir mektuba cevaptır. Fakat bana o mektubu yazan, kendisine bu yolda izahat vermeye tenezzül edemeyeceğim bir adam olduğu için sana yazıyorum. Maksat birisine içimi dökmektir. Ve bu birisinin bana yakın olması lazımdır. Canımın sıkıntısını ancak bir Ayşe'ye içimi dökebilmek zevki izale edebilecek *(giderebilecek)*.

Sen olmasan, daha birkaç insan olmasa ben ne yapardım, diye başlayacağım, fakat dostlarıma arz-ı muhabbet ve hulus etmemek *(öyle görünmemek)* için kararım var. Söyleyeceğim şeyler, söylenmeden anlaşılması, daha güzel olan şeyler... Devamı mektede mana yok...

Pertev İzmir'den geldi mi? Buraya gelecek mi? Siparişleri ne zaman gönderecek, Rusya muammasını ne zaman halledecek? Fatma İstanbul'da kalabildi mi? İlktedrisat müdürü olduğunu d

duğum Reşat Şemsettin benim dehşetli ahbabımdır, Almanya'da falan beraberdik, hiçbir sözümü kırmazdı, fakat Fatma bana mektup yazmadığı için ben de hiçbir şey yazmadım. Birkaç hafta sonra sallana sallana Sinop'a gelsin de aklı başına gelsin. Şimdilik bu kadarcık... Yarın senden mektup çıkacağını tahmin ediyorum. Şimdiye kadar bu hissi kablel vukular *(önseziler)* beni aldatmadı, bakalım...

Soranlara selam. Senin de hasretle gözlerinden öperim.

Kardeşin Sabahattin Ali

30.VIII.33
Sinop

İki gözüm Ayşe,

Pertev'e bir mektup yazdım. Mektubunun arası sana çatacağını söyledim. Bunu yapamayacağımı o satırları yazarken de biliyordum. İhtimal sen de bunun böyle olacağını bildiğin için aldırış etmiyorsun. Yarınki postadan yine bir şey çıkmazsa çok darılacağım. Benim yeryüzünde sizden başka kimim, mektuplarınızdan başka neyim var?

Görüyor musun şu yaptığını? Bana bu yaştan sonra santimantâl soğukluklar yazdırıyorsun, çabucak farkına varmasam devam edip gideceğim. Bir İstanbul'a gelirsem yok mu... Senin o burnunu bir yumrukta benimkinden beter bir biçime sokacağım. Hapishanede öğrendiğim intikam şekillerini bir tatbike kalkarsam vallahi işin dumandır. Neyse, evvela rica, sonra tehdit... Hâlâ mektup yazmazsan pes...

Senden mektup almayınca ben de yazacak bir şey bulamıyorum. Her hafta sekiz sayfa mektup yazmak ve hepsinde başka başka şeylerden bahsetmek, hanımefendimizin canını sıkmayacak mevzular seçmek; her defasında üslûba başka edalar vermeye uğraşmak kolay değil... Ben çok kolay yazı yazarım. Evvela beş on dakika düşünür, sonra sanki bir yerden istinsah *(kopya)* ediyormuşum gibi süratle ve çok kere bir kelime bile çizmeden saatlerce yazarım. Fakat mektup yazmak bu kadar kolay değil... Muayyen bir mevzu olmadığı için her mektubun birbirine benzemesi tehlikesi çok. Adeta musikide taksim yapmak gibi bir şey. Bilirsin ya pek nadir müstesnalarla alaturka taksimlerin çoğu dinlenmez... Sonra karşıdakinin bir cevabını almadan mütemadiyen gevezelik etmek de acaip bir şey. İnsana boş bir tiyatroda monolog yapıyormuş gibi bir his veriyor. Bu **"mono"**yu **"dia"**

yapmak pek güç değildir. Biraz insaflı ol kâfi... Hem sen muhakkak ki benden çok daha güzel mektup yazıyorsun. Tefelsüf *(felsefe yapmak)* derinleşebilen ve birçok yerlerinden dehşetli zekâ **"çakıntı"**ları yapan mektuplar... Sana gıpta ediyorum. Benim mektuplarımı başka birisi bana yazsa, sonuna kadar okuyamam, sıkılırım gibi geliyor bana, Allah vere de sana böyle gelmese...

Mamafih benim bu hissim acaip değildir. Ben ki en hoşuma giden, en beğendiğim insanla beş altı ay beraber durursam bıkar ve sıkılırım; doğduğum günden beri ayrılmadığımız **"ben"**den bıkacağım, fena halde sıkılacağım tabiidir. **"Ben"**im bana yeni ve orijinal gelen hiçbir tarafım yok, alakamı celbedebilecek hiçbir tarafımı bulamıyorum. Başkalarını takdir ve hayrete sevkeden **"kuvvetli"** taraflarımın deruni *(iç)* komedisine pek yakından vâkıfım. Orijinal fikirlerimin kafamda ne zamandan beri ekşidiği hiç aklımdan gitmez, kendimi ezbere biliyorum, cebimin içi gibi biliyorum. Ve binnetice *(sonuçta)* kendimin ne edepsiz ve salak olduğunu biliyorum. İnsanın kendini istihfaf etmesi *(küçümsemesi)* gibi feci ve dehşetli bir şey olmadığı muhakkak. Burnunun ucunu bile görmeyenler ne bahtiyardırlar. Kendime karşı olan bu tiksinme beni hareketsizliğe ve kısırlığa götürmese bari...

Senin imtihanların ne alemde? Darülfünûn gitgide daha çok karışıyor. Bir kere imtihanları verip yakanı sıyırsan... Ha, Cumhuriyet Bayramı'nda İstanbul'da bulunmaya gayret et, sakın anavatanın bir köşesine gideceğim diye acele etmeye kalkma. Bak, ben çıkar çıkmaz Ankara'yâ gideceğim ve sırf senin için İstanbul yolunu tercih edeceğim. Belki de stajyerliğini Ankara'da yaparsın, daha enfes olur. Ben Ankara'da beş altı ay oturup ense yapacağım. Orada dayımın çok lüks bir ikametgâhı ve oldukça iyi marka bir otomobili var. Bilhassa yengem beni çok sevdiği için her şey emrime amadedir. Ankara'ya bir gelirsen seni sabahtan akşama kadar gezdiririm.

Fatma Sinop'a gelecek mi? Hiç durmasın gelsin. Ben Ankara'ya gittiğim zaman (göstereceğim birtakım şeraite mukabil)

onu sene ortasında bile naklettirebilirim. Yazdığım gibi Reşat Şemsettin beni asla kırmaz... **"Sermaye"** geldi. Nedense Pertev üzerini **"Hakkı ağabeyime"** diye birisine ithaf etmiş, sonra bana göndermiş. **"Yaban"** gelmedi. Herhalde metelik tutmuyorsun. Şimdilik Allahaısmarladık. Soranlara selam. Gözlerinden öperim.

Sabahattin Ali

13.IX.33
Sinop

Benim bir tanecik Ayşem...

Koğuşların pencereleri yaz geldimi çerçeveleriyle beraber çıkarılır ve depoya kaldırılır. Çünkü kıştan sonra bu camların kendilerine pek de lüzumu olmadığını gören mahpuslar bunları kırarak hapishane dahilindeki marangozhanelerde tahta kazımakta kullanırlar.

Ve sonbaharda havalar oynaklık yapmaya başladımı indirecek pencere yoktur. Herkes yorganına ve battaniyesine sarılır. Benim gibi yorganı falan bir köşeye fırlatıp uyuyanlar ise şifayı bulur.

Dehşetli hastayım, şaka falan değil, adamakıllı hastayım, bademciklerim şişti, yutkunurken boğazım parçalanır gibi oluyor. Harareti otuz sekizden yukarı. Karnım aç, midem bir şey kabul etmiyor. Bir çorba pişirmek hacca gitmek kadar külfetli... Yatakta yatıyor, gözlerimi duvarlarda gezdiriyor ve sana bir şeyler karalamaya çalışıyorum...

Duvarlar... İsten ve kirden yer yer lekelenen, kirecinin rengi kararak pis bir sofra örtüsüne dönen kalın taş duvarlar... Taş duvarların dibinde yığılı, üzeri eski kilim veya yırtık battaniyelerle örtülü yataklar... Karşımda konsol kılıklı bir şey üzerinde büyükçe bir ayna (koğuşumuz aristokrat koğuşudur.) Bu aynanın yanında Türkiye Cumhuriyeti Vekiller Heyeti azasının toptan ve çerçeveli resimleri. İçlerinde Dahiliye Vekili Cemil, Bahriye Vekili İhsan, Maarif Vekili Necati Beyler de var. Onun yanında daima yanlış giden bir duvar saati, altındaki çivide pis bir havlu. Biraz solda Devr-i Hamidi'deki Rumeli vilayetleri haritası. Bir bağlama, bir eskilelek. Ve en solda, köşede bulaşık kaplar... Ve ben düşünüyorum...

Üç günden beri kapalı olan hava bugün açtı. Tatlı bir rüzgâr,

daha tatlı bir güneş var dışarıda... Sağımdaki pencereden tıpkı Almanya'daki odamı dolaşan rüzgâra benzeyen bir rüzgâr geliyor, yorganın dışında olan yüzümü yalıyor... Soldaki pencereden doğru gelen yumuşak rüzgâr bana dünyada en sevdiğim şehir olan Aydın'ı hatırlatıyor... Karşımdaki pencereden görünen, ufak beyaz bulutlu, mavi gök ise tıpkı Konya'nın seması.

Kafamın içinde binbir manzara. Binbir düşünce dolaşıyor. Hepsi benden uzak devirlere, benden uzak yerlere ait. Kafam hapishaneye ait hiçbir şeyi kendisine mal etmek istemiyor. Kafam hapishanede yaşamıyor... Kafam mazide, kafam dışarda yaşıyor...

Şimdi saat **"15".** Sabahtan beri bağırıp çağırdığım halde hâlâ bir şehriye çorbası pişip gelmedi. Ben hasta olduğum zaman çok titiz, çok alıngan oluyorum. Herkes de böyledir ya: Sair zamanlarda gözümüzden kaçan, günlük hayatın patırtısı içinde pek de gözümüzü çekemeyen bazı ihmaller, alakasızlıklar, bereriksizlikler, yatakta atıl yatıp bütün dikkatimizi üç beş metre murabba *(metrekare)* muhitimize verdiğimiz zamanlarda bizim için oldukça can sıkıcı şeyler oluyor. Hapishanede hasta yatmak tasavvurun fevkinde feci bir şey. Uzun uzun anlatmaya hacet yok, gözünü kapayarak bir tahayyül et, sen de anlarsın...

Nazım'la *(Hikmet)* arasıra mektuplaşıyorum. Ayağı fena imiş. **"Bursa meselesinden dört sene yersem cezam beş buçuk sene olacak, yatarım ama bizim bacak efendi yatabilecek mi bilmem?"** diyor ve sonra **"hapishaneye iki ayaklı girdim tek ayaklı çıkarım. Topallık kötü şey, fakat kafanın ve yüreğin topallığı daha kötüdür. Kafa ile yürek sağlam bende..."** diye ilave ediyor. Çocuğa dehşetli acıyorum. Başına bu işlerin gelmesinin asıl sebebini sana çıkınca izah edeceğim, hayret edeceksin ve iğreneceksin...

Seyahatlerin ne alemde? Daha Çapa'dan başka yere nakledilmediniz mi? Bir muallimin bir yerde iki sene durması adet olmadığından sizi buna alıştırıyorlar...

Şimdi gönderdiğiniz bavullarla şapkaları getirdiler. Maşallah kendimiz hamal gönderip evinden aldırıncaya kadar ne gelip geçen rayan oldu, ne de eşyaları gönderen. Bereket hapishane imamı

dan böyle bir emanetin Lütfü isminde bir mekteplide bulunduğunu haber alarak adam göndermiş bulundum. Eşyaları vapura getirinceye kadar çektiğiniz zahmetin hakkını herhalde şimdi ödeyemem, çıkalım da, bakalım bir Mulen Ruj'a falan gideriz.

Fatma'ya cevap yazamıyorum. Çünkü o zamana kadar hareket edip edemeyeceği malum değil. Geldiği zaman görüşürüz. Bari bu sefer de tatilden evvelki gibi yapmasa... Gelir gelmez bana uğramasını tembih et. Beni görünce aklı başından gidiyormuş ama, ehemmiyeti yok, yanına güzelce bir muallim hanım daha alsın, o zaman da benim aklım gider. Ziyarete gelirken münasip şekilde süslenmeyi ihmal etmesin, aylardır güzel kız gördüğümüz yok...

Şimdilik bu kadar iki gözüm. Ahvalin ve stajyerliğin, imtihanların vesaire hakkında mufassalca *(ayrıntılı olarak)* şeyler yaz. Öyle **"sana belki yazacağım şeyler olabilirdi ama..."** gibi manasız cümlelere lüzum yok. İhmalcilik istemez. Soranlara selam, hasretle gözlerinden öperim.

Sabahattin Ali

Pertev'lere uğrarsan çok selam söyle. Nesip'in *(Pertev Boratav'ın kardeşi)* sıhhati hakkında bana malumat ver ve Allah aşkına mektubun arasını uzatma... *(Bu not mektubun sonunda yer almadığı için baş kısmına eklenmiş.)*

20.IX.933
Sinop

Ayşe,

Bir satır yazacak halde değilim... İstibdâl havası derlermiş buna... Boğuluyorum. Teşbih falan değil, fizikman boğuluyorum. Nereden çıkardılar bu af lafını... Ancak bir iki ay istifade edebileceğim... Böyle olduğu halde tıpkı imtihan günlerindekine benzeyen bir heyecan duyuyorum...

Havalar da pek kötü... Yağmurlu veya hiç olmazsa kapalı... Şimdiye kadar farkında değildim. Meğer havaya dikkat edebilecek kadar işsiz bir adam için bu fena havalar ne berbat bir rol oynuyormuş!..

Hiçbir yerde on dakika devamlı oturamıyorum.

Yazmak şöyle dursun, okuyamıyorum bile... Şu Enver'in pek methettiği **"Kırmızı Zambak"** romanına başladım fena değil, o kadar fevkalade de değil... Mamafih ben baş taraflardayım, belki son tarafları daha güzeldir. Birkaç yazısı, bunların başında **"Silvestri Bonar'ın Cinayeti"** isimli kitabının birinci kısmı benim çok hoşuma giden bu Anatole France bence büyük adamlarda bulunması icap eden bütün vasıflara malik olmayan bir adamdır (yani eserleri itibarıyla). Lâyemut *(ölümsüz)* tipler halk edememiş, yalnız birçok zekâvetmendane *(zekice)* sözler ve hikmetler savurmuştur. Kendisinden hoşlanırım fakat onun gibi yazmak istemem. Neyse, ukalalığa başlamayalım...

Çıkabilecek miyim yarabbi?..

Hiç aklım kesmiyor... Kimbilir dışarsı nasıldır... Hele İstanbul... Köprüde ıslak kaldırımlarda kadın iskarpinleri sekiyordur... Yağmurun sisi altında Şirket vapurları siyah dumanlar çıkarıyordur. Ve herhalde meydanlardaki çukurları bej rengi sular doldurmaktadır. Ah, dışarsı kimbilir nasıldır... Fatma gelmedi, gelmeyi

cek mi?.. Onu burada bekleyenler çok... Nadir isminde bir fen memuru ile yeni tanıştım, o da yangınlardan...

Senin imtihanların ne oldu? Bitti mi?.. Tabii mezun oldun... Ee? Sonra ne olacak?.. Amma saçma şey ha...

Seni darülfünûn talebesinden başka bir şey olarak bir türlü tasavvur edemiyorum, Herhalde pek acaip bir şey olacak. Herhalde İstanbul'da kalmaya, hiç olmazsa Ankara ve İzmir'den başka bir yere gitmemeye çalış. Yoksa çok sıkılırsın, seni çok sıkarlar...

Bu Sinop ne berbat yermiş!.. Ahalisi zaten hoşuma gitmemişti ya, havası da berbatmış. Rutubetten romatizma sancıları başladı ayaklarımda... Halbuki evvelce böyle bir illetim yoktu...

Ah, çatacak, kavga edecek bir adam olsa... Sevdiğim bir adam... Yani naz edecek bir adam... Sevdiğim bir adamla karşı karşıya bir pencerede oturarak dışarıdaki yağmuru ve yağmur altındaki denizi seyretsem. Dışarı çıkmasam, fakat çıkmak elimde olsa...

Sen mezun olduktan sonra, eğer Fatma buraya gelecekse, şöyle bir müddet için Sinop'a kadar uzanamaz mısın?.. Hoş, buna da lüzum yok ya, o zamana kadar ben belki dışarda olurum...

Aman Ayşe... İmtihanların bittiyse, işin başından aşkın değilse bana bugünlerde her hafta mektup yaz. Bir şeyler bul ve yaz...

Son günlerde hilkatin hayra müstenit *(dayalı)* olduğunu, beşerdeki *(insanlık)* asıl hasletin *(iyi huyların)* muhabbet ve hayır olduğunu iddia ve ispat eden, saadet-i beşeriyyenin *(insan mutluluğunun)* mümkün olabileceğini, fakat buna hangi yollardan gidilmesi icap ettiğini gösteren bir felsefe kurmakla meşgul idim. Bu yağmurlu hava berbat etti hepsini. Beşeriyeti saadete götürecek olan yolun tesfiye-i turabiyesini *(toprağı tesfiyesini)* yapıyordum, hepsini sel aldı. Ve ben böylece felsefemi değiştirmedim ama ona ufak bir ilave yaptım, yani hilkatin insanları mesut edecek bilcümle vesaiti *(bütün araçları)* mevcut bulunduğunu, ancak onları bu saadete vusulden *(ulaşmaktan)* men eden namer'i *(görünmeyen)* bir kuvvet, bir tesadüf bulunduğunu ve bu tesadüfün oyunuyla yağan bir yağmurun onlara hüdası olacak yegâne felsefeyi çamura buladığını tespit ve kabul ettim... Vaktin daha çabuk geçeceğini bilsem deli olmaya bile razıyım. Kardeşlerine selam, senin de gözlerinden öperim kardeşim.

Sabahattin Ali

27.IX.33
Sinop

Ayşe,

Bugün akşamüstü Fatma geldi. Senden selam getirdi. Birkaç da resim... Fakat bunları alıncaya kadar başıma hal geldi. Pertev göndermemişti, Fatma'yı zor inandırdım. Senin en güzel olduğun resim, elinde bir öküz başı tuttuğun resimdir. (Yanında olsam muhakkak bir iltifat savururdum.) Fatma bermutat *(her zamanki gibi)* çok hoşuma gitti. Tavsiyelerime itbaen *(uyarak)* güzel tuvalet yapmıştı. **"Neydi o yazdığın, ben tamire muhtaç bir güzelliğe mi malikim?"** demesine rağmen takmış takıştırmıştı. Benim de amma arsız gönlüm var ha, böyle bir şey gördümmü hemen abayı yakıveriyorum.

Sakın aklına fena şeyler gelmesin, Fatma'dan hoşlandım demek istiyorum, yoksa senden başka kimseye karşı abamın yanık olmadığı herhalde malumundur...

Zannetme ki keyfim pek yerinde de böyle şeyler yazıyorum, can sıkıntısından ne halt ettiğimin pek farkında değilim. Hele Fatma'nın gelişi beni büsbütün berbat etti. Sevdiklerimin bana bu kadar yakında fakat bu kadar uzak olduğu hakikatini bir kere daha hissettim. Tam muhabbetin tatlı yerinde sergardiyan yeter deyi verdi. Soğuk bir duş yapmış gibi oldum. Mamafih biraz geç gelmişlerdi, kabahat onlarda...

Sık sık geleceğini vaat etti. Sen de yaz, şurada biraz bir şey kaldı, sakın ihmalkârlık etmesin, beni böyle ikide birde yoklayacak kimseye bilhassa bugünlerde çok muhtacım.

Fatma'ya baktıkça biraz de seni görür gibi oldum. Aranızda pek çok yakınlıklar var. Dedim ya, bir acaip oldum, melankoliye düştüm vesselam.

İmtihanların nasıl? Enişten seni Ankara'ya aldırmak istiyormuş, herhalde kabul et. Anadolu'ya gidip para biriktireceğim

sonra Almanya'ya gideceğim gibi zırva zırva şeyler yumurtlama. Ayşe hanım para biriktirecek de Avrupa'ya gidecek. Darülfünûnu ikmal ettiğini ispat için ne diye böyle ipe sapa gelmez laflar söylersin bilmem... Herhalde keramet, almak üzerinde olduğunuz o şehadetnamede...

Sen merak etme, ben reis-i cumhur veya başvekil gibi bir şey olursam seni maiyetime alıp gâvur içinde gezdiririm.

Enver'in bir arkadaşından sana bir kart gelmiş, sen Enver'le herhangi bir şekilde münasebettar olan bu kartı alınca baygınlıklar falan geçirmişsin... Şu oğlana vurgun olduğunu ne diye inkâr edersin anlamam. Fatma da bu kartı ve senin onu alış tarzını bir anlattı ki... Renk vermedim ama fena halde içerledim. Neyse, alacağın olsun...

Ayşe... Seni yakında göreceğim ha? Tuh Allah belasını versin, kaçırıyorum galiba... Vallahi bundan sonra benden hayır çıkmaz...

İmtihanların nasıl? dedim, sonra başka şeylere geçtim galiba, sınıfı herhalde geçersin, Fatma'nın sözlerine göre çok çalışıyormuşsun. Ziyadesiyle mahrem bir şey söyleyeyim mi: Seni böyle sıkıntı içinde tasavvur etmek beni üzüyor, imtihan vesaire gibi şeylerin sana vız geleceğini bildiğim halde...

Çıktığım zaman ne yapacağımı hiç düşünmüyorum. Herhalde bir kolayı bulunur. Hapishanede güzel yemek pişirmesini öğrendim. Sen maaşa geçersen beni aşçı al, enfes yemekler yaparım, akşama karşı karşıya geçip yeriz. Sana aynı zamanda musahip *(söyleşen)* vazifesi de yaparım.

Aman canım, bu kadar düşünecek ne var, beni sokakta bırakacak değilsiniz ya, herhalde bir çaresine bakarsınız.

Pertev'in kardeşi hastaneden çıktı mı? Ahvali nasılmış? Bana İstanbul'dan gelen Almanca gazeteleri kim gönderiyor?..

Fatma, Faik'le evlenmem falan diyor, acaba **"istemem yan odime koy"** mu, yoksa sahiden niyeti yok mu? Sakın başka birine (ve mesela bana) âşık olmasın. Böyle bir şey varsa sen bana derhal yaz... Ben böyle şeyleri biraz güç anlarım, kafam kalınca (yani bu hususlarda), kızcağıza yazık olmasın...

Ah benim Ayşem, görüyor musun ne hallere düştüm ve nasıl

saçmalıyorum? Bunlar benim (sözlerimde değilse bile yazılarımda çok kere muhafaza ettiğim) kadim ciddiyetime muvafık şeyler mi? Mahpusluk insanı berbat ediyor...

Seni sıkıntıya sokmayacaksa, Ayşe, bana yine mutad *(alışılmış)* o uzun mektuplarından birini yaz.

Gözlerinden çok çok öperim.

Sabahattin Ali

4.X.33
Sinop

Sevgili Ayşe,

Her zaman sana birçok şeyler yazmak isterim. Çok, yığın yı-
ın çok şeyler, fakat elime kalemi alınca hiçbir şey yazamıyorum,
ahut şundan bundan bahsediyorum.

Konuşurken de böyleyim, çok kere, hatta her zaman, asıl
ylemek istediğimden baka şeyler söylerim. Asıl içimdekiler ba-
, kelime ve cümle haline gelmeye.tahammül edemeyecek gibi
liyor.

Rüyada insan bir şeyler söylemek, bağırmak ister, fakat ağ-
dan en hafif bir savtın *(sesin)* bile çıkmadığını görür, fena hal-
sıkılır... Tıpkı öyleyim...

Hiçbir sözün, hiçbir yazının beni anlatmaya muktedir olama-
ağını biliyorum. Halbuki dünyada bana **"ne istiyorsun?"** di-
sorsalar hiç düşünmeden vereceğim cevap şudur: **"Anlaşıl-
k istiyorum!"**

Biraz aklı başında olan hangi adama sorsalar, azıcık düşün-
en sonra vereceği cevap muhakkak bu olacaktır...

Halbuki kâinatta anlaşmak kadar imkânsız şey yok...

Hele insanların bu yolda şimdiye kadar istimal edegeldikleri
'anageldikleri) dil ve fikir vasıtalarına iftikarda *(başvuruşa)*
m edildikçe...

Herkesten uzak bir yerde, karanlık bir gecede... Otların ve
ların bile sustuğu bir anda, hiç kımıldamadan yanımda duran
özlerini asla bana çevirmeyen sevgili bir vücuda kafamda ve
lekilerin akacağını, ancak onun beni anlayabileceğini zanne-
um.

Böyle bir sukutun belâgati *(anlatım gücü),* hiçbir **"mah-
"**un diline verilmemiştir... Ve dikkat ettim, susanlar daha iyi
aşıyorlar...

Ve sen de herhalde daha iyi anlaşılmak için susuyorsun. Çünkü yine bir aydır bir şeyler yazdığın yok. İmtihanlar vesaire sana bir mektupluk zaman bırakmayacak kadar insafsız olmasalar gerek. Düşün ki, yarın öbürgün çıkacağım, ve yan yana geldiğimiz zaman benim de sana şifahi sukut grevi yapmam muhtemeldir.

Diyeceksin ki: **"Senin kadar çok konuşan bir adam sukut edebilir mi?"** Belki de hakkın var, fakat bu benim sukutu çok sevmeme mani değildir. İnsanlar nasıl çok sevdikleri şeyleri az kullanırlarsa, ben de çok sevdiğim sukutu, gündelik yapmamak için az istimal ediyorum.

Ne yapsam, seni muallim olarak tasavvur etmek bir türlü elimden gelmiyor.

Kolları uzun ve düğmeli, yakası edebe muvafık şekilde kapalı bir rob ile, sen sınıfta, elindeki cetveli **"hanımlar susunuz!"** diyerek sıralara vururken görmek isterim.

Ciddi bir eda ile, nöbetçi olduğun günler, bahçede dolaştığını, seni gören kızların yaramazlığı bırakarak yol vermek için birer kenara çekildiklerini, ve bu esnada önlüklerini düzeltmeye çalıştıklarını görmek isterim.

Muallimler meclisi içtimaında *(toplantısında)* asabiyetle iskemleden kalkarak: **"Hayır, müdür hanım, benim derslerimi öğleden sonraya korsanız eve geç kalırım, istemem"** diye bağırdığını görmek isterim.

Hulasa seni muallim olarak görmek isterim. Muhakkak ki ömrümün en eğlenceli manzarası bu olurdu...

Mesela seni görmeye geldiğim zaman **"muallim hanım ikinci imtihan notlarını vermekle meşgul, sizinle görüşemeyecek"** diye beni kapıdan çevirmen bile muhtemeldir...

Hele senin gibi bir cumhuriyet mualliminin benimle ahbaplık etmesi kıyıdaki *(dedikoduyu)* mucip olur diye selamı sabahı da kesersen daha şık kaçar... Öyle ya, ben siyasi akidesi *(düşüncesi)* meşkûk *(kuşkulu)* bir adamım...

Devrin ve içtimai nizamların *(toplumsal düzenlerin)* ne kadar mantıksız ve salakça olduğunu, senin muallim oluşundan anlamak mümkündür...

Bak, yine birçok şeyler yazmak istiyordum, yazmak istemediğim birçok şeyler yazdım.

Herkese selam. Beni daha çok bekletme...

Hasretle gözlerinden öperim.

Sabahattin Ali

25.X.33

Ayşe,

Mektubunu aldım. Ben de pek uzun yazacak halde değilim. Birkaç güne kadar çıkmamız muhtemel. Sen gazetelerde affın nasıl olduğunu ve kimlerin çıktığını tabii okursun. Ben çıktığım takdirde, Teşrin-i Sani'nin *(Kasımın)* "3"üncü Cuma günü İstanbul'a muvasalat edecek *(varacak)* olan vapura gelirsin. Ben telgraf da çekerim...

Fatma'yı gördüğüm yok. İlk geldiği günlerde bir kere buraya kadar zahmet etmişti. Kızın hakkı var. Maarif Müdürü benim gibi bir adamı ziyaretine galiba taraftar değil. Çıktığım zaman herhalde kendisini görürüm.

Dedim ya, yazacak halde değilim. Yalnız seni çok, çok, çok göresim geldiğini söyleyebilirim. Gözlerinden öperim Ayşe...

Sabahattin Ali

13.11.33
Ankara

İki gözüm Ayşe'ciğim

İki gündür elime kalem almak imkânını bulamadım. Akraba ve taalukatı *(yakınları)* ziyaret, vekâlete bir başvurmak falan filan derken günler geçti. Vekil Bey kalem-i mahsus müdürüne *(özel kalem müdürüne)* evvela müsteşar beyle görüşmemin muvaffık *(uygun)* olacağını söylemiş, Rıdvan Nafiz'le bugün 16.30'da görüşeceğim. Vekâlette pek aleyhimde bir hava esmiyor. Emniyet teşkilatı veya Dahiliye Vekâleti *(İçişleri Bakanlığı)* muhakkak bana kötülük etmek sevdasında bulunmazsa yeniden tavzif edilmem *(görevlendirilmem)* çok muhtemel. Şimdilik evde pek rahatım ve itibarım yerinde. Eski gevezeliğime hakim olmaya çalışıyorum. Yani Cumhuriyet'e layık bir evlat olmak üzereyim. Ankara kışın kabil-i tahammül *(katlanılabilir)* bir şehir, eş ve dost da çok, vakit geçecek gibi.

Trende yalnızdım. Battaniyeyi altıma, kürkü üstüme alarak mnfes bir uyku çektim ve rüyamda seni askere giderken gördüm. Çok berbat bir rüya idi. Vurulduğunu ve yere düştüğünü görünce dehşetli fena oldum. Sana koşmak istedim, mitralyöz ateşi olduğu için, yanımdakiler bırakmak istemiyorlar ve ben kurtulmak için çırpınıyordum. Sonra uyandım. Ne diyeyim şu gazetecilere ve Mehpare'ye, benim böyle berbat bir rüya görmeme sebep oldular.

Hapishanede güzel mektup yazdığımı söylüyordun, hakkın var. Dışarda insanın kafası binbir şeyle dolu, yazıları insicamsız *(tutarsız)* oluyor. Hapishanede aşağı yukarı senden başka bir şey düşündüğüm ve sana yazmaktan başka bir şey yaptığım yoktu. Mamafih şu Maarif Vekâleti'yle ve askerlik şubesiyle olan işlerimi bir yoluna koyar, kafamı selamete erdirirsem eskilerine taş çıkaracak şeyler yazarım.

Şimdilik bu kadar. Pertev'lere çok selam. Bilhassa Pertev'in yanaklarından öperim. Diğer tanıdıklara, Ekrem Reşit'e de selam.

Senin de gözlerinden öperim Ayşe.

Sabahattin Ali

Maaş alır almaz, yani maaşa geçer geçmez sana telgrafiyen *(telgrafla)* nikâh teklif edeceğim. Hazırlıklı bulun.

S.A.

19.11.33
Ankara

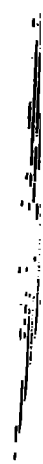
Ayşe,

Ankara'da da canım sıkılmaya başladı. Ne halt etmeli Ayşe'ciğim? Nerelere gitmeli?.. Beni dünyada sıkmayacak bir yer var mı acaba?.. Dün öğleden akşama kadar Cahide'de idim, gece .....'da. Cahide konuştu birçok akıllıca şeyler söyledi. Hatta ..... meselesi bile açıldı. (Evvela şunu söyleyeyim ki ben bu mesele üzerinde en ufak bir mütalaa bile beyan etmedim). Yalnız .....'e söyle, bu meseleyi kapatmış olmakla akıllıca bir iş yapmış, kızdan hiçbir ümit yok, bu mesele etrafındaki laflara bile samimi olarak sinirleniyor. Ve senin Enver hakkında söylediğin gibi o da ..... hakkında **"böyle bir dostu kaybettiğinden dolayı müteessir olduğunu"** söylüyor. Bu nağme, kadınlarda oldukça sinirlendirim bir şeydir. .....'in kocası nöbetçiymiş, evde arkadaşıyla kendisi vardı. Şundan bundan konuştuk... Yine canım sıkıldı. Bu kronik iç sıkıntısını söküp atamıyorum Ayşe, deli olacağım. Bir zamanlar beni en çok meşgul eden şahıslar ve şeyler şimdi tesirsiz kalıyorlar. Şimdi sıkılmadan dinleyebileceğim ve dinledikçe pişman olmayacağım bir arkadaş olsa... Mesela Enver, mesela Pertev... Ve mesela sen... Bilhassa sen... biliyor musun, ne kadar zırvalasan canımı sıkmazdın... Sonra Enver'i de çok göreceğim geldi. Çok arıyorum bu deli oğlanı... Ne olurdu, mukadderat bu kadar edepsiz olmasa, biz de bu kadar edepsiz olmasak da böyle birbirini sıkmayan beş-on kişi geberinceye kadar ayrılmadan ve gıcırtı çıkarmadan beraber yaşayabilsek. Fakat en çok sevişenlerin bile bilinmez bir el tarafından ayrılarak başka istikamete sürüklenmeklerini ve yine en çok sevişenlerin bile salakça bir şey yüzünden birbirlerini kaybettiklerini gördükçe her şeyden ümidim kesiliyor. Mukadderatta bu insafsızlık, insanlarda bu müsamahasızlık oldukça dünya birbirini bulup kaybedenlerle dolu bir mahşere benze-

mekten kurtulamayacak. En akıllılar birbirlerini en uzun bir zaman tutabilenlerdir...

Canım sıkılıyor Ayşe, çok canım sıkılıyor. 70 bin kişilik Ankara şehri bomboş ve yapayalnızım. Bana dünyada da yalnız olmadığımı anlatacak ancak senin uzun mektuplarındır. Binlerce defa gözlerinden öperim. Pertev'e, Pertev'lere ve diğer bildiklere selam.

Sabahattin Ali

30.11.1933

Ayşe'ciğim,

Hapishanede olmadığımı, ve kafam kızarsa oraya kadar gelip senden bu ihmalkârlığın hesabını sormak imkânlarına malik bulunduğumu unutuyorsun galiba... Maarif Vekâleti bana herhalde bir iş verecek. Açlıktan öldürecek değil ya... İşim şimdilik Müdiran Encümeni'nde *(Müdürler Kurulu'nda)*. Burası tavzifimde *(görevlendirilmemde)* mahsur-u kanuni *(yasal sakınca)* olmadığına karar verirse Vekil de bunu kabul edecek gibi. Aman Ayşe, bir Vekil'e çıkışım ve bir karşılanışım var ki, anlatmaya değer:

Müşteşar vekili Rıdvan Nafiz Bey beni sever, ahvalimle alakadar oldu. Yalnız korkak ve re'sen *(kendi başına)* bir şey yapabilme iktidarından mahrum bir adam olduğu için bana mütemadiyen Vekil Bey'i bizzat görüp izahat vermemi tavsiye ediyordu. Nihayet randevu aldık, bir sabah Kalem-i Mahsus *(Özel Kalem)* müdürü Nihat Adil Bey'in delaletiyle *(yardımlarıyla)* huzura çıktık. Vekil Bey kalktı, elini uzattı, sonra bir yer gösterdi, ne istediğimi sordu.

Yavaş bir sesle meramımı anlatmaya başladım, elini kulağına götürdü, **"biraz hızlı söyleyiniz"** dedi. (Ha, bu esnada odada Rıdvan Nafiz, Talim ve Terbiye'den İhsan, Mesleki Tedrisat Müdürü Rüştü beyler de var idiler). Ben sesimi biraz daha yükselttim, yine işitmedi, bağırarak konuşmaya mecbur oldum ve bu anda yegâne silahım olan çenemin bu adama karşı tesirden mahrum bir âlet olduğunu idrak ederek **"Eyvah"** dedim. Neyse, mecburi hizmetim olduğu için vekâletin beni çalıştırmaya mecbur olduğunu, mahsur-u Kanuni olmadıkça herhangi idari esbabın *(nedenlerin)* vekâletin bu alacağını bana bağışlattıramayacağını falan söyledim. Nihat bir müddet düşündü, vaziyeti muhakeme etti. Reisicumhur'a hakaretten mahkûm olmuş bir adama vazife vermek mecburiyetinde olduğunu galiba aklı almıyordu. Gerçi re'sen emir verir ve

kanuni haklarıma rağmen beni dehleyebilirdi, fakat bu kadarına da herhalde namusu müsaade etmiyordu. Neyse, en sonunda ne dese beğenirsin? Kızgın bir eda ile başını uzatıp: **"Böyle bir kabadayılıkta bulunan adam bu kabadayılıkta devam etmeliydi. Ne diye şimdi gelip bize müracaat ediyorsun?"** demez mi? Derhal ayağa kalktım, bermutad *(alışıldığı gibi)* bağırarak: **"Vekil Beyefendi",** dedim, **"ben böyle bir kabadayılıkta bulunmadığım iddiasında olduğum için buraya geldim ve müracat ettim. Hem bu kabadayılığı yapmış olsam bile, bunda devamımın Vekâlet makamınca matlup olmasının *(istenmesinin)* esbabını anlayamıyorum. Acaba arzu edilen şey benim bu yolda bir ikinci şiir yazmam mıdır? Yanılmış olanların doğru yola dönmelerini mümaneat *(engellemek)*, ve bunların istihfaf *(küçümseme)* ve istiğrab *(garib karşılanmak)* edilecekleri aklıma gelmemişti..."** Şak, şak, şak...

Sözlerim aşağı yukarı böyle idi ve **"bir ikinci şiir yazmamı mı tavsiye ediyorsunuz"** cümlesi Vekil Bey'i pek hoplattı. İşlerimi müsteşar beyle halletmeyi, Müdürler Encümeni tarafından verilecek olan kararı kabul edeceğini söyledi. Elini uzattı, tüydük...

Dün Rüştü Bey'i gördüm, **"Hadi bakalım, seni kurtarmaya çalışıyoruz, ama artık uslu otur"** falan dedi. Yani havalar iyi...

Sen ne alemdesin. Hasan Ali Ortatedrisat müdürü oldu. Lehimde bir adam daha... Nereye tayin olundun, hâlâ haberin yok mu?.. Ben hiç Ortatedrisat'a gitmiyorum. Belki bundan sonra gi derim. Allah aşkına daha fazla bekletme... Uzun uzun bir şeyler yaz... Binlerce defa gözlerinden öperim. İki gözüm Ayşe.

Sabahattin Ali

Fatma'ya mektup yazarsan benden selam yaz.

S.A.

(Mektubun içeriğinden Ankara'dan yazılmış olduğu anlaşılıyor.)

11.12.33 - Ankara

İki gözüm Ayşe.

Dün Pertev'e bir mektup, ve bunun dahilinde *(içinde)* sana bir resim göndermiştim. Herhalde almışsındır. Bugün sabahleyin İlktedrisat Müdürü Reşat Şemsettin'e telefon ettim, dün akşam in'ikad eden *(toplanan)* Müdiran Encümeni'nin *(Müdürler Kurulu'nun)* hakkımda karar i'ta ettiğini *(verdiğini)* ve bu kararın mektep haricinde ve idari bir işte tavzif edilmem hakkında olduğunu öğrendim. Bu idari işler yine tarih, dil encümenleri, kütüphaneler, müzeler ve neşriyat müdürlükleri gibi yerlerde olacak. Bundan sonra vaziyetimin ıslahı akıl ve zekâma mevdudur *(emanet edilmiştir–bırakılmıştır.)* İnşallah istikbalim parlaktır. Senin Eskişehir meselesi olsaydı, benim daha hoşuma giderdi. Ankara'nın kapı komşusu, bir ay sen buraya gelirdin, bir ay ben oraya... Neyse, İzmir de senin için iyi oldu. Benim annem Edremit'dedir. İlkbaharda Kütahya, Balıkesir tarikiyle *(yoluyla)* onu görmeye gidip İzmir, Afyon, Konya tarikiyle avdet edeceğim *(döneceğim)*. Seni de ziyarette kusur eylemem.

Dün Pertev'e yazdığım mektubumda galiba bir miktar canım sıkkın idi. Ne tuhaf mahluk şu insan, bak şimdi de keyfimden geçilmiyor. Üç buçuk kuruş maaş için mi bu sevinç? Allah belamızı versin. Senin de hakkın var, ben hapishanedeki gibi büsbütün bedbin *(kötümser)* olamam artık, çünkü en kötü vaziyetimde bile bu kötülüğün herhalde hapislikten iyi olduğunu kendime söylerim. Fakat bazen sahiden sıkılıyorum. Sana Sinop'a giderken vapurdan yazdığım mektupta söylediğim gibi bunların hep böyle devam etmesinden korkuyorum. Artık değişmek, biraz rahat etmek, biraz salaklar gibi yaşamak istiyorum. Hem ne münasebet rahat yaşamak için neden salak olmak icap etsin? Biz bu saçmalıkları-

mızla belki herkesten fazla hamakatte *(ahmaklıkta)* bulunuyoruz. Aman be, ne ukalaca ve soğuk şeyler yazıyorum...

Artık can sıkıntısı ile rakıya dalacak kadar çocuk değilim, hakkımda bu kabil zehaplarda *(düşüncelerde)* bulunmanı istemem. Ellerin boşken bana da bir kazak örsen fena etmezsin.

Ben Fatma'ya bir şeyler yazamadım. Sen benden çok selam yaz. Burada bir işi varsa söyle derhal yapayım, Maarif Vekâleti'ne de bu kadarcık söz dinletebiliriz.

Mektup yazmak hususunda sen de kötü değilsin Ayşe. Arasıra beni üzecek kadar münasebetsizleşsen bile yine iyisin... Yalnız bu sefer İzmir'e gider gitmez çok uzun bir mektup yaz. Herhalde verilecek binbir havadis olacaktır...

Pertev'e selam. Mademki çocuk hâlâ âşık, şu halde .....'ın Pertev mübahaselerinden *(hakkındaki konuşmalardan)* pek hoşlanmamazlık etmediğini kendisine söyle...

Binlerce defa gözlerinden öperim Ayşe.

Sabahattin Ali

Ha, Müdiran Encümeni'nin kararı nihai değildir, Vekil isterse reddeder. İşimin hakikat halde olması benim bir vazifeye fiilen başlamamdır. Bu vaki olduğu zaman derhal size yazarım.

31.12.33 - Ankara

İki gözüm evladım

"Çok alametler belirdi gelmedi" derler ya sende de alametler beliriyor ve gelmesi de yakın... Ben senin bu işe bu kadar hazırlıksız atıldığını bilmiyordum. Yakında alışırsın... Ben galiba evvelce de yazmış ve seni hocalığa bir türlü yakıştıramamış idim. İki şahsiyet sahibi olmaya gelince bu, hemen hemen bütün insanlara mukadder bir şey. Hilkat *(yaradılış)* seni, beni, falan filanı; şu veya bu vazifeyi yapmak için buraya gönderiyor, kendimizde ancak bu muayyen vazifeyi yapabilecek kabiliyetler buluruz, fakat bütün hayatımız bu **"bizim için"** olandan gayri işleri yapmakla geçer. Bahtiyar insanlar dünyaya hangi iş için geldiklerini bilmeyenler mevcudiyetlerini işin oluruna bırakanlardır. Biz hangi işe yarayacağımızı ihtimal bir parça biliyoruz, hilkatin iş bölümünde bizim payımıza düşen rolün belki biraz farkındayız, bu rolü oynamak imkânsız olunca biz tamamen kendimizi yabancı rollere sokulunca bedbaht oluyoruz. Bu hal bilhassa Türkiye'de her yerden fazladır, başka yerlerde (yani gâvur içinde) insan bir parça daha fazla imkânlara maliktir.

Bunun hapislikten pek farkı yoktur. Buna alışmak da imkândadır. Nitekim ne kadar devamlı olursa olsun diş ağrısına da alışılmaz. Dört sene hocalık ettim, her gün bu işten vazgeçip başımı alıp gitmek arzularıyla savaşırdım.

Ben dünyaya kitap okumak, aklına esince yazı yazmak, akıllı insanlarla fikir ve lakırdı maçı yapmak için gelmişim. Bundan başka *(başka)* her iş iğreti geliyor... Mamafih senelerce bu iğretiliğe tahammül ettim. Sen de tahammül eder, yani vaziyetinin uygunsuzluğuna alışmasan bile tahammül etmeye alışırsın.

Kaşkar'da yeni bir hükümet teessüs etmiş *(kurulmuş)*, gel, onunle oraya gidelim, Pertev de razı, daha bir sürü akl-i evvel bu-

lur ve kendimize uydururuz... Sizin müdür Haydar Bey mi?.. Eğer o zat ise kendisine benden selam söyle, şöyle bir teşehhüt *(biraz)* miktarı tanır...

Hocalardan kim var?.. Neşvet'in benim için gözlerinden öp, çok sevdiğim bir kızdır... (Mamafih o beni tanımaz, ben de onu uzaktan tanırım).

Benim işler hep bildiğin gibi. Müdiran Encümeni istihdamım *(çalıştırılmam)* icap ettiğine dair karar verdi, Vekil bu kararı: **"Eski zihniyet ve ruhi haletini değiştirdiği sabit olmadıkça istihdamı doğru ve caiz değildir"** diye reddetti. Kendisini bir daha gördüm. Bunu nasıl ispat edeceğimi sordum, **"Yazı yazınız"** dedi. Bu sefer yumuşaktı. **"Sizin himaye ve siyanete *(korunmaya)* değer bir genç olduğunuzu birkaç defa ve birkaç yerden söylediler, fakat ben de elimde sizin fikir ve zihniyetinizin salim *(temiz)* olduğuna dair bir vesika olmadan hiçbir şey yapamam, bunu başka bir vekil de yapamaz..."** dedi. Öyle mazlum bir kukla, öyle şuursuz bir alet ki... Aleyhimde hiçbir fikir ve niyeti yok, hatta ihtimal benden hoşlandı bile, fakat korkuyor, elinde bir vesika istiyor...

Hasan Ali Ortatedrisat'ta. Vekile lehimde en çok söyleyen bu. Hatta mali vaziyetimi bile, pek sarsıldığı zaman biraz destekli yordu. İşimin bir yola gireceğine emniyet-i kâmilesi *(tam güveni)* var... Şimdilik bu kadar. İzmir senin için yeni bir yerdir, asabi değil, sakin ve hoşgörülü, akıllıca mektuplar yaz. Etrafında birçok nakle değer şeyler ve insanlar olsa gerek...

Binlerce defa gözlerinden öperim iki gözüm Ayşe.

Sabahattin Ali

Sevgili Ayşe,

Nasıl oluyor da sana bu kadar zamandır mektup yazmıyorum. Bunu nezaket icabı ve senin hesabına falan değil kendi hesabıma düşünüyor ve imkânsız buluyorum. Sana yazmak benim için –hiç olmazsa– kitap okumak kadar lazım bir şey, fakat düşün ki kitap da okuyamıyorum. Beş-on kuruş harçlık kazanmak için, bir doktora, gebe kadınlardaki havaleye dair bir kitap tercüme ediyorum. Çatlayacağım. İlk günlerde birçok istilahları *(terimleri)* bilmediğim için sıkılıyorum zannediyordum, şimdi bunları öğrendiğim halde yine bir sayfa tercüme eder etmez, afakanlar basıyor.

Öğleye kadar bu tercümeyle uğraştıktan sonra, yemek yiyor ve Maarif'e uğruyorum. Odalarına girdiğim ahbap müdürlerin (Hasan Ali, Reşat Şemsettin vesaire) cephelerinde ahval-i perişanım *(perişan durumum)* ile yakından alakadar olduklarını anlatmak iddiasını taşıyan bir dost tebessüm beliriyor. Hiç görünmesem daha memnun olacaklar tabii. Dünyada en sinirime dokunan şey böyle vekâlet koridorlarında veya odalarında iş takip etmek. Hem kendi nefsim karşısında küçüldüğümü hem de dallanlaştığımı, durgunlaştığımı hissediyorum. İşim de hep aynı vaziyette. Kaside yazarsam tayin edecekler, ve illa la *(yoksa as-*...

Vekâletten sonra eşe dosta uğruyorum. (.....'lara ve senin tanımadığın birtakım akraba ve taalukata). Buralarda da bir hayli sıkılıyor ve sinirleniyorum. Ankara'daki kadar suni ve kozmopolit bir muhite belki dünyanın başka hiçbir yerinde tesadüf edilemez. Yalnız şekil ile, muayyen formüller dahilinde yaşayan, düşünen, fikirlerini bu formüllerin dışına çıkarmaktan ölümden korkar gibi korkan ve kendilerinde on paralık bile şahsiyet kalmayan bu itle-

rin arasında, mütemadiyen derecesi artan bir tiksintiyle dolaşmaktansa, her şeye bir tekme vurup sonunu kendimin de pek kestiremediğim bir maceraya atılmak daha namusluca olur gibi geliyor bana... Dehşetli yorgun olmasam, fizik ve moral, hayatın her türlü sarsıntısından bıkmış bulunmasam bunu bir dakika düşünmeden yapardım. Ama artık çok yorgun gibiyim. Çabalamak iktidarını kendimde yeniden bulamayacakmışım sanıyorum. Mamafih benim de her insan gibi tahammülümün bir haddi var. Şahsiyetimden yapabileceğim fedakârlığın sonlarına geldim. Bir mide için daha çok küçülmeyeceğimi tahmin ediyorum. Burada dehşetli çok tanıdığım var: Mektepten, İstanbul'dan, Darülfünun'dan, Konya ve Aydın'dan, Yozgat'dan, Almanya'dan ve daha bilmem nereden.

Hayatımın muayyen devirlerinde oldukça kıymet verdiğim hatta sevdiğim bu bir sürü ahbap ile bugün aramızda uçurumlar var. Bir zamanlar başbaşa verip saatlerce konuştuğum kimselerle bugün müşterek bir lisanımız bile kalmamış, onlar beni biraz esef ve daha çok lakaydi ile, ben onları biraz hayret ve daha çok istihfaf *(küçümseme)* ile süzüyorum. Birçok hareketlerimin saiklerini anlamıyorlar, anlayamıyorlar, ve sırf anlamadıkları için, eşekçe bir hodbinlikle *(bencillikle)*, beni haksız ve manasız buluyorlar. Bunu gözlerinden ve tavırlarından anlıyorum, çünkü bu hislerini bana karşı ifade veremeyecek kadar ayrılmışız.

Burada insan kıymetlerinin umumi piyasası sıfır: Çünkü manasız ve basit oyalayıcı vasıtalar var ve bunlar, esasen insanlarla insanca temas ihtiyacını pek duymamış olan bu muhitte birçoklarına yetiyor. Geceleri toplanıyorlar, **"yüksek sosyete"**ye mensup olanlar poker oynuyorlar. Münakaşalar yapıyorlar. Bu münakaşalarda söz söyleyenlerin dudaklarını idare eden ince ipleri görebiliyorum. Birbirlerine rol oynamaya, yalan hisler dökmeye kadar alışmışlar ve bunu o kadar küstahca ve yüzsüzce yapmayı adet etmişler ki, kendilerinden olmayan bir adam ilk bakışta hepsinin foyalarını görüyor. İğrenerek görüyor. Böyle bir cemiyetin karısıyla bile açık olamayan müteredditer *(yozlar, soysuzlar)*, adi menfaat bağlarının en bayağı ruhi mertebelere indirdiği mussuzlar arasında insan kıymetleri hakkında bittabi bir fikir

bulunamaz. Çünkü insanlarla temasları yalnız havas-ı hamseleriyledir *(beş duyularıyladır)* ve ihtiyaçları da esas itibarıyla hazım ve tenasül cihazlarına münhasır kalıyor. Dimağları herhangi bir şekilde olursa olsa* istimal edilmediği için dumura uğramış *(körleşmiş)*. Doktorlar var, muallimler, mühendisler var, bunlar da bir zamanlar genç ve ateşliydiler herhalde, coşmak, taşmak, düşünmek, düşündüğünü söylemek gibi arzuları vardı, şimdi nasıl oluyor da kendilerine **"al"** diye verilen bir şahsiyeti hazır elbise gibi giyiyorlar ve en ufak bir şikâyetleri yok?.. Hepsi memnun, hepsinin suratında geviş getiren tok bir öküzün ifadesi var. Ve aç olanların suratında da aç bir öküzün sersem ifadesi... Burada açların bile gözleri parlamıyor. Burada herkeste, ehramları *(piramitleri)* yapmaya giden esirlere benziyen bir hal var. Herkes kamçı altında gibi... Sokakta yürürken gelen geçenin yakasına yapışıp: **"Niçin kımıldamıyorsun? Niçin ölü gibi gidiyorsun? Allah aşkına biraz canlanın, biraz insana benzeyin, biraz kendi şahsiyetlerinize dönün!"** demek istiyorum. Ve kendim de, aynı sersem ifade gözlerimde ve yürüyüşümde, kürkümün yakasını kaldırıp dolaşıyorum.

Bir zamanlar beni akıllı tanıyanlar halime acıyorlar, zekâmın kuruduğunu, malumatımın tükenmek üzere olduğunu, hayatiyetimin kalmadığını söylüyorlar. Geçen gün Reşat Şemsettin **"sen edebiyatı da mı bıraktın?"** diye kemal-i telehhüfle *(acıyarak)* bir sordu. Çünkü bu zevat ile eskiden akıllıca, espri dolu mükâlemeler yapar, ateşli fikirler beyan eder, garp edebiyatı diye gâvur mallerini bombardımanına başlar, ortalığı kırar geçirirdim. Şimdi bu kabil şeylerden **"bunlara"** bahsetmek bana, hayatta sahiden benim için kıymeti olan şeylere hürmetsizlik etmek gibi geliyor. Bundilerivle yalnız şundan bundan konuşmağı, hatta hiç konuşmamağı tercih ediyorum.

Halbuki ben hiçbir vakit mizantrop olmamıştım, insanlara karşı hiddetim asla nefret derecesine çıkmamıştı, yine insanlardan nefret etmem, yalnız buradakilerden iğreniyorum ve zaten bunlarda da insanlıkla pek alakaları yok.

---

*Olsun" demek istemiş olabilir.

Hapishanede bile bu kadar yalnız kalmamıştım. Orada birçok enteresan **"şahsiyetler"** vardı. Orada herkes olduğu gibiydi. Rol yapanların hoşa giden bir masumiyeti, bir safiyeti vardı. Alabildiğine iki laf konuşacak iki kişi bulunurdu. Hapishanede çok sıkılmıştım, fakat hiçbir zaman (hayatımın ve etrafımın boşluğundan, manasızlığından) şikâyet etmemiştim. Orada, Ankara'daki gibi müstear *(takma)* hüviyetler tedarik etmeye arzu veya mecburiyet hissetmiş kimseler yoktu. Herkes, gardiyan ve müdüründen idam mahkûmuna ve hizmetçiye kadar herkes başlıbaşına bir insandı, ve hiçbir kalıba girmeye mecbur olmamışlardı. Belki müdür ve bazı memurlar müstesna...

Burada yapayalnızım... Tabiatle başbaşa kalındığı zaman yalnızlık insana bir huşu verir, insanlardan kaçıp bir yere kapanıldığı ve insanlarla her türlü rabıtalar kat edildiği *(kesildiği)* zaman yalnızlık insana bir gurur verir.

Fakat benim gibi (insanlarla) oturup gülüşürken, konuşup dinlerken duyulan yalnızlık hissi en yürek yakan cinsinden. Bu yalnızlık insana sadece bir yeis ve üzüntü veriyor...

Yine bir sürü dert, yine bir sürü ukalalık... Yine bir hapishane mektubu... Sen benden ne zaman kurtulacaksın bilmem ki?.. Belki geberdiğim zaman... Mamaafih ben senden hiçbir zaman kurtulmak istemiyorum. Hele bugünlerde... Seni bu kadar aradığım günler nadirdir. Seninle yanyana Ankara sokaklarında yürüsem aşağı sarkan kafam doğrulacak sanıyorum. O zaman etrafıma avazım çıktığı kadar bağırarak diyebileceğim ki: **"İşte size benzemeyen bir insan. Siz böyle bir insan olacağına artık inanamıyormusunuz, fakat işte bana benzeyen bir insan..."**

Ve yollarda daha sık adımlarla yürüyebileceğim. Fakat senin buraya gelmeni istemem. Sen de bunu istemiyordun, meğer ne kadar haklıymışsın!.. Ben bir yakamı kurtarabilsem yarabbi...

Sen ne yapıyorsun?.. Sende de aynı dertler değil mi? Yalnız buna benzeyen dertler... Ne olacak bizim halimiz böyle... Mamafih sen istersen bir silkiniyor ve bütün bunları fırlatarak kahlenderleşebiliyor ve hafifliyorsun. Ben bunu da yapamayacak kadar bıktım bu işlerden. Eskiden sahiden güler, neşeli olur, ve [illegible]

na kendim de inanırdım. Bügün belki yine eskisi gibi olduğum günler var, fakat hepsi mihaniki *(mekanik)*, ve asıl mühim nokta: Kendi neşeme ve gülüşüme kendim de inanmıyorum, ve inandığım anda suni olduğumu da seziyorum. Zannediyorum ki başkaları da yavaş yavaş bunun farkında oluyorlar... Cehennemin dibine...

Derhal ve uzun mektup yaz. Çok uzun yaz, okurken belki bir müddet Ankara'da olmadığımı, senin yanında olduğumu zannedebilirim...

Soran olursa selam. Binlerce defa gözlerinden öperim Ayşe...

Sabahattin Ali

31.1.34 - Ankara

Sevgili Ayşe.

Hiç bu kadar bekletmemiştin, ne oldu sana? İzmir pek sıcakkanlı yerdir, yoksa sana eşi dostu unutturdu mu? Galiba bu üçüncü mektubum ve galiba ikincisi bir hayli uzundu. Her mektubumun başında senden mektup niyaz eden bir kısmın bulunması pek mi hoşuna gidiyor? Tahmin etmem!.. Hatta bunu yazdığıma pişman oldum.

Dertler ve belalar tek başına gelmiyor Ayşe, bugünlerde öyle kötü haberler aldım ki, tasavvur edemezsin: Benim bir erkek kardeşim vardı, 23 yaşında, Edremit Elektrik Fabrikası'nda çalışıyordu. Geçen gün doktora gitmiş, uzun zamandan beri rahatsızlık hissettiğini, bir gün evvel de ağzından kan geldiğini söylemiş, doktor **"ehemmiyeti yok, soğuk algınlığı"** demiş... Fakat ertesi gün çalıştığı müessese müdürü kendisini çağırarak **"sen istirahata muhtaçsın, sana bir ay izin veriyoruz, merak etme aylığın işleyecek"** deyince bizim Fikret'in etekleri tutuşmuş, bana deli gibi bir mektup yazıyor, **"ya ben sahiden o hastalığa tutuldumsa... Ne yaparım ben"** diye feryadı basıyor, ben de pek şaşırdım, düşün, annem ve on iki yaşındaki kızkardeşim orada, bunun yanında hiçbir zaman da bu hastalığı savuşturuverecek bir refah içinde değiller. Bu çocuk pek serseridir, fakat ben kendisini severim, kardeşimdir ve sonra birçok iyi ve fena günlerimiz beraber geçti, ve bu çocuk daha ziyade bu günlerin fenalarına tesadüf etti. Zaten talihsiz, bedbaht bir şeydi, buna mukabil çok [illegible] ve alıngandı, böyle bir sakatlık çıkarmasından zaten korkuyordum, ne halt edeyim bilmem; dün mektubunu aldığım zaman fena halde ağladım. Bu çocuğa bir hal olursa biraz da kendimi mesul addedeceğim. Dayım bir çaresine bakarız, sanatoryuma falan [illegible]

yırırız, dedi, ben de derhal Edremit'de hükümet tababetine müracaat etmesi için yazdım, bakalım ne olacak.

Aman Ayşe, bunlar sakın senin canını sıkmasın, bilirsin ki ben bu kabil şeylerden, hatta alelumum *(genellikle)* hususi hayatımdan, anamdan, babamdan ve ailemden bahsetmekten hoşlanmam, Pertev bile vaziyetimi pek yakından bilmez. Bu kabil dertlerimi yalnız yalnız çekerim; fakat bu defa sana da dert yanmaktan kendimi alamadım. Bu son derdi galiba tek başıma çekmekten korktum. Neyse, iyi olur inşallah...

İşlerim hâlâ olmadı Ayşe, olacağı da yok galiba. Bu sefer de Vekil Bey'i bulamıyoruz. İstanbul'da. Perşembeye, yani yarın gelecek. Bir daha dayanacağız, bakalım, Allah kerim...

Benim **"Dağlar ve Rüzgâr"** isminde bir şiir kitabım çıkıyor. Pertev ısrar etti. Yoksa ben şiirlerimin kitaba girecek matahlar olmadığını bilirim.

Ne yazayım bilmem ki, sen yaz da cevap vereyim. En ateşli ve kafası kaynayan adamı Ankara'da bir sene bırakınız, dünyanın en apatik, en boş adamı olmazsa bir şey bilmem... Ne Allahın belası yer be... Bu akşam poker, yarın Halil Vedat'lar, öbürgün Cahide'ler, sonra yine poker; bereket versin param yok da ben pokere iştirak etmiyorum. Daha sonra tıp kitabı tercümesi, bazen sinema, işte benim Ankara'daki hayatım.

Bahar geliyor. İzmir baharda harikuladedir. Bir yerleşebilsem bilsanda falan muhakkak o taraflara geleceğim.

Kitap falan okuyor musun? Ben hiç olmazsa bu işi yapıyorum. Neler okuyorsun? Ben böyle şeylerden bahsedilmesini çok severim, uzun uzun yaz. Ayşe, otomobilli dayıların yanında da sefil arıyorum, görüyorsun ya, hem adamakıllı arıyorum. Sukutun bu kadar uzamasın.

Ben geçen gün Cahide'lerde Nuri isminde bir delikanlıya rast geldim. Yüksek Muallim'den gözüm ısırıyordu. O da beni tanıyormuş, Ziraat Bankası müfettişi. Senden söz açıldı. Seni iyi tanıyormuş, bir tuhaf hali ve tavrı vardı, Enver lafını açacak oldu, tekrar geçtti, ben pek mükâlemeye karışmadım, sonra yolda dönerken sordum, neydi o Enver meselesi dedim, meğer Enver bu delikanlıyı bir gün Ankara'da yakalamış ve senin ona onun da sana âşık

olmadığınıza dair teminat almış. Neler varmış da benim haberim yokmuş, pek salak mahlukum vesselam. Mamafih delikanlı da pek kıskanılmayacak gibi değil ha, kaş göz, boy pos (ah, hele boy pos) pek yerinde. Âşıklık zor şey. Enver'e tekrar acıdım vallahi. Mamafih daha ilerisini bilmem ya, Enver seni Nuri'den kıskanmakla eşeklik etmiş, çünkü bu çocuk senin hoşuna gidebileceğini tahmin ettiğim bir adam değil, oldukça suni ve ne bileyim ben, bir hoş'işte. Bana bu çocuktan da bahset.

Ve Allah aşkına uzun yaz: Derhal yaz.

Soran olursa selam.

Gözlerinden binlerce defa öperim Ayşem.

Sabahattin Ali

15.II.34 - Ankara

Ayşe'ciğim.

Nikâhına talibim, yani işim oldu. Daha tamamen olmadı, fakat ben de düğün yapalım demedim... Esas itibarıyla halloldu. Bak, dinle:

Kısacası, halimizi anlatan manzumeyi Hasan Ali Vekil Bey'e götürmüş, mumaileyh de *(adı geçen de)* **"okuyayım"** diye alakoymuştu. Bu, bayramdan evvel... O zamandan beri Hasan Ali Bey dostumuz (sağolsunlar) gidip Vekil Bey'den nihai kararlarını koparacaklar. Bekleye bekleye fenalıklar geldi. Hasan Ali hep **"eşref saat"**e intizarda. Beni böyle diyerek oyalıyor. Nihayet geçen pazar, yani üç gün evvel vekâlete gittim. Hasan Ali içtimada imiş, müsteşarın yanında... Ortalıkta kimseler yok. Tam bu sırada Vekil Bey'le karşılaştık. **"Ne istiyorsunuz?"** dedi. **"Efendimizi görmek dileriz!"** dedim. **"Buyurunuz"** dedi. Odasına girdik. Bu dördüncü mülakat idi. Yana yakıla bir daha beyan-ı hal eyledik. Bana isnat edilen zihniyetin doğru olmadığını ispat eden yazılar yazdığımı ve daha yazacağımı, halkevinde bu vadide *(anlamla)* bir aya kadar bir piyesim oynayacağını söyledim. (Bu piyes Mahut Esirler'dir. Bestekâr Ulvi Cemal Bey tarafından bestelendi, Musiki Muallim Mektebi talebesi tarafından temsili mukarrerdir). Neyse, bu kabil sözlerden sonra kemali istina *(nazlanarak, yaltaştan alarak)* ilave ettim: **"Ben Maarif Vekâleti'nin verece-ği 25 lira maaşın temin edilebileceği refahı başka bir yerden de temin edebilirdim. Fakat bir münevverin devlet teşkilatı haricinde müfit *(yararlı)* olmasını Tükiye'de imkânsız gördüğüm için sizi birkaç keredir rahatsız ediyorum. Yani Maarif'ten iş isteyişimde bir ekmek parası düşüncesi değil, bir memleket düşüncesi amildir..."** Vekil Bey **"her yerde müfit olabilirsiniz"** dedi. **"Hem ben daha**

ziyade devlet mekanizması içinde çalışmak için yetiştirildim" dedim. Güldü: **"Sizin hakkınızda hiçbir menfi kanaatimiz yoktur. Şekil biraz fena idi, siz ne muallimi idiniz?"** dedi. **"Almanca muallimi idim." "Peki, Hasan Ali Bey'e söyleyin münhâl yer varsa sizi tayin etsin."** Derhal dışarı fırladım. Tabii daha evvel bir teşekkür savurup elini sıkmağı unutmadım. Hasan Ali **"bir istida ile müracaat et, istidanı Vekil Bey'e götürmeğe mecburum"** dedi. Bir kötüledim ama derhal bir istida kaleme aldım. Vekil'e götürdüler, altına muvafıktır *(uygundur)* makamına *(yerine)* bir **"M."** koyup iade etmiş. Şimdi İstanbul veya Ankara'da boş bir Almanca muallimliği bulunacak ve ben tayin edileceğim. Başka bir yere göndermiyorlar. Göz önünde duracakmışım. Feni'mel matlup *(istenenin en iyisi)*. Fakat bir talihsizlik: Maarif Vekâleti iflas halinde, maaş faslında metelik kalmamış. Martta Meclis'te münakale *(aktarma)* yapılacakmış, galiba onu bekleyeceğiz. Adaaaam sen de.

Gelelim nikâh meselesine. Hiç şaka değil, gayet ciddi söylüyorum. Oturup biraz düşündüğün takdirde senin de teyakkun *(kabul)* edeceğin birtakım muhakemelerden sonra dünyada bundan daha muvafık birçok şeyler yapamayacağımız neticesine vardım. Günün birinde nasıl olsa uzun bir yolculuk için bir arkadaş arayacağız ve ben, bunun, bana senden daha yakın olacağını tahmin edemiyorum ve istemiyorum da. Bilmem senin için nasıl. Yani ahbaplığımızı **"Kırlangıçlar"** hikâyesi gibi bitirmek istemiyorum. O hikâyeyi Sinop Hapishanesi'nde yazarken aklımda hep sen vardın. Ne fesat ne ahlaksız adamım değil mi?.. Bu mesele üzerinde uzun boylu konuşmağa hacet yok. Bu sefer ben Ankara'ya gelirken Haydarpaşa Vapuru'nda sana böyle bir şey söylediğim zaman **"ben karışmam"** demiştin. Yine karışma, ben karışayım ve sen bana tabi ol. Hem sen benim gibi efendiyi mum ile arasan bulamazsın. Güzellikte senden fersah fersah ileride. Mesela bir Greli burnu bir Ayşe kıymetinde. Boy pos Allaha şükür yerinde, hiç olmazsa seninkine muvafık. Akıldan yana hiç değilse sen bir şey söyleyemezsin. Yani birbirimize bir şey söyleyecek halimiz yok. Aşk ve muhabbet meselesine gelince, beraber gitmekten sıkılmıyacak kadar birbirimizden hoşlandığımızı zannediyorum. Sulu

âşık olacak kadar çocuk değiliz herhalde... Canım, seni böyle sözlerle kandıracak değilim ya, otur ve düşün, herhalde daha muvafık ve hakiki esbap *(nedenler)* bulursun, nedense kafanın benimkine benzeyen bir mihanikiyeti *(mekanizması)* var... Bu kara ra nasıl vardığımı uzun uzun yazsam soğuk kaçacak. Sen zeki kızsın maşallah, anlarsın... Daha birçok şeyler yazmak isterim, ve yazabilirim belki, fakat insan istediği kadar samimi olamıyor ve böyle şeylerde tam samimi olunamazsa hiç söylememek daha iyidir.

Ha, bir nokta daha. Müsteşar, Hasan Ali falan bana evlenmek şartıyla muavenette *(yardımda)* bulundular, yani istikbalim buna muallak *(bağlı)*, bak artık düşün. Hem doğrusunu ister misin, ben de hakikaten beni çekip çevirecek bir insana muhtacım, bu insan olarak da senden başkasını tasavvur edemiyorum.

Fakat bütün bunlar tali sebepler. Asıl sebebi yazamıyorum, çünkü ifade edemiyorum. Seninle evlenmek istiyorum işte, evvela bunu istiyor, sonra bunu neden istediğimi düşünüyorum. Bilmem anlıyor musun.

Bana derhal cevap yaz, erkekçe bir cevap. Bu meselede benden başka türlü düşüneceğin aklıma bile gelmiyor. Hele bir mırın kırın et, vallahi kaçırırım.

Şimdilik bu kadar. Daha ne yazayım, yazacak bir halt kaldı mı?

Gözlerinden öper ve seni kucaklarım Ayşe.

Soranlara selam.

Sabahattin Ali

Pertev'den on beş gündür ben de mektup alamadım, senin aldığını yazdım kendisine. **S.A.**

25.II.34 - Ankara

Akıllı Ayşe,

Bundan sonra sana her mektubumda nikâh teklif edeyim, çünkü böyle yapınca bir haftada cevap alıyorum. Yani tetik ol, biraz geciktin mi şıp diye nikâhına talibim.

Gelelim deliliğime, vallahi bugünlerde pek akıllıyım Ayşe, ben her zaman akıllıyımdır zaten ve hiçbir şeyi delice yapıvermem, yalnız kötü bir talih beni deli yapıyor, hareketlerimi delice yapıyor.

Açıkca söyleyeyim mi? Seni hocalığa ne kadar yakıştıramı yorsam "**zevce**"liğe de o kadar yakıştıramam. Hatta sana o mektubu yazarken seni karı olarak tasavvur etmek bana bir hayli komik gelmişti, niçin böyle yaptım, izah edeyim: Bir kere her şeyden evvel söyleyeyim ki, yazdıklarım şaka değildi, sen şaka idi dememi istiyorsun, fakat sana yalan söyleyemem.

Sakın darılma iki gözüm Ayşe'ciğim, ben hatun kişilerin, hatta senin kadar akıllı olanların bile, aklından şüphe ederim. Yarın öbürgün kalkar bir serseme varırsınız, insanın yüreği yanar.

Geçenlerde bir gün fena halde canım sıkılıyordu. O benim öldürücü can sıkıntılarımdan biri. Odada kafamı iki elimin arasına almış, yalnız yalnız düşünürken (ki hayli komik bir manzara olduğunu tahmin ediyorum) dayım içeri geldi, senden bir mektup getirdi. Açtım, okudum, seninle oturup konuşmuş gibi oldum, birdenbire can sıkıntısı falan yok oluverdi, kalktım, vekâlete gittim, sana anlattığım gibi Vekil'i gördüm ve iyi neticeler aldım. O gün içimde Almanların tabiriyle bir (Lebensbejahung – Hayata evet deme) vardı. Böyle zamanlarımda ben bütün insanları, hatta eşyayı kucaklamak ihtiyacını duyarım, yaşadığımın zevkine –son kalbine kadar– varırım. Bilhassa sevdiklerimi böyle zamanlarda daha gibi severim. İşte o gün seni de düşündüm. Hatta bugünümü

nadan iyiye çeviren sebep olarak düşündüm. Sonra da aklıma, hem de ciddi olarak, sana nikâh teklif etmek geldi. Böyle bir düşünce daha evvel de kafamda dolaşmış olabilir; fakat bir karar olarak ve ciddi bir şey olarak o anda peyda oldu. Akşama kadar birkaç kere aynı şeyi düşündüm, böyle bir şey yapmamak için sebepler bulamadım. İnsanın muhakemesi daima arzularına ve ani temayüllerine esirdir ve dimağ, istediğimiz mantık silsilelerini ve hükümleri imale mahsus bir uşaktır...

Dümdüz hayat beni deli etmez. Ah Ayşe, ben dümdüz bir hayat istiyorum, daha doğrusu –isterse basit ve kıymetsiz olsun– muayyen gayesi, hedefi olan bir hayat istiyorum. Bıktım, nereye gittiğimi pek iyi bilmeden devam edip giden bu koşu beni harap etti. Artık adım adım yürümek fakat nereye gittiğimi bilmek istiyorum...

İşe girer girmez bazı kimselere talepname göndermedim, bu şerefe yalnız başına nail olduğundan emin olabilirsin.

Aklından böyle şeylerin geçmediği doğru olacak herhalde, ve seni fesatlığa da teşvik etmek istemem: Aklından hiçbir zaman böyle şeyler geçmemek şartıyla...

Seninle evlenmenin bugünkü güzel ahbaplığımıza bir hayli, hatta tamamen darbe vuracağına eminim, halbuki insan her zaman bir karı bulabilir, fakat nadiren bir dost bulur. Hele böyle bir dost...

Fakat bu ahbaplık, günün birinde senin evlenmen suretiyle hitama erecekse, bu evlenmenin benimle olmasını tercih ederim. Düşünürsen bana hak verirsin. Çünkü bir kadının evlenmesiyle bir erkeğin evlenmesi arasında çok fark var, yarın, demin de dediğim gibi bir serseme varırsın da benimle konuşmaktan bile men edilirsin... Dünya bu... Ben dostlarım için yaşayan bir adamım, bunu sana bir mektubumda yazmıştım. Galiba Enver'e de yazmışım ki, Paris'ten gönderdiği bir mektupta bu sözlerimle dehşetli alay ediyor, o mektubu da beraber gönderiyorum. Okur ve iade edersin. Fikirlerini de söyle; dehama temas eden yerleri gururumu okşamakla beraber bir hayli de teessürümü mucip oldu. Dedim ya, ben artık birazcık da rahat görmek istiyorum.

Ben dostlarım için yaşarım dedim. Şu halde bir ahbaplığı

sarsmanın bana ne kadar güç geleceğini tahmin edebilirsin. (Aklımdan böyle şeyler geçmiyor) dedikten sonra benim tarafımdan ilave edilecek hiçbir şey yok... Geçtiği zaman tekrar görüşürüz. Derhal ilave edeyim ki bence matlup olan, böyle bir şeyin senin aklından asla geçmemesidir...

Bu kabil hislerimi acaip bulma. Ben çok kıskanç bir adamım. Mesela Pertev'in bile evlenmesini istemem, fakat kendisine de nikâh teklif edemem ya; günün birinde nasıl olsa evlenecek kereta, o zaman onu, erkek olduğu halde, yarı yarıya kaybedeceğime eminim. Halbuki sana nikâh teklif etme imkânı vardı. Bunu yaptım, lüzumu olmadığını söyledin, pekâlâ diyorum; mutabık mıyız? Bu suale sarih cevap ver.

Hatırlıyor musun, bir akşam seninle köprünün Haliç tarafından Unkapanı'na doğru geliyordum, o zaman senin evlilik hayatını tasvir etmiş, biraz da kurtlaştırarak anlatmıştım, şimdi yine [illegible] geldiğin zaman, yalnız levhaya kendimi de ilave edip, tabii [illegible] bahsetmek istiyorum. Biz iki cüceler... Aman yarabbi!

Sonra biraz konuşmaya geldiğimiz zaman daha uzun boylu konuşuruz.

Bana müsaade bir ahu aramak hususundaki himmetine teşekkür ederim, şimdilik dursun.

Artık erkeklerle ahbaplıktan kaçmaktan başka çare kalmayacağına dair olan mütalaan lüzumsuz... Biraz munsıf *(insafh)* ve birçok da samimi ol; düşün ki kafatasımızın içindeki en nihayet bir insan dimağıdır. Bir insanı melaike diye sevmek budalalıktır, insanları bütün pislikleri, hırsları, zaafları ile sevebilmek bir meziyet, hatta bunun fevkinde bir şey, bir kahramanlıktır. Dostlarımızda, kendimizde de bulunmayan ulviyetler *(yücelikler)* aramak insafsızlıktır. Bütün insanlar birbirinden farksızdır. Ayşe, harice karşı değil (çünkü buna imkân yoktur) fakat kendine karşı çok açık olarak düşün, göreceksin ki hep aynı malız. Niçin benim başkalarından farklı olmamı istiyorsun. Senin bu illüzyonunu bozmakla iyi mi ettim bilmem, herhalde bir yanlışlığı tashih etmek istedim... Bence insanlık birtakım arzular duymamak, birtakım şeyleri düşünmemek değildir; bence insanlık duyduğu arzuları saklamak,

düşünceleri ihzar etmemek değildir, bence insanlık kafasındaki makul hükümler vermek kudretini bütün arzularına ve diğer düşüncelerine nâzım yapabilmektir *(düzenleyebilmektir)*. Zaafsız insanlık, riyasız insanlık budur.

Sinop'tan Pertev'e yazdığım bir mektuptaki ahbaplık, arkadaşlık telakkilerim vakidir, bunu anlattım galiba. Ben, bilhassa yazılarımda ve bilhassa sana yazdıklarımda ve sonra Pertev'e yazdıklarımda rol yapmam, sahiden düşünmediğim şeyleri yazmam. O zaman yazdıklarım da doğrudur. Fakat insan kafasındaki düşüncelerin ne kadar mudil *(karışık)* olduğunu düşün, sonra hayatın vukuatın ve bunların insan üzerindeki tesirlerinin ne kadar mudil olduğunu düşün, o zaman bu mudilâtın karışmasından ne türlü komplikasyonlar çıkabileceğini anlarsın.

Kırlangıçlar hikâyesinin sonu hikâyede güzeldir. O kadar. Bence en güzeli kırlangıçların hep aynı şekilde ahbaplıkta devam etmeleridir, fakat o zaman hikâye bitmezdi... İki gözüm kardeşim, başkalarına benzemek hiçbir şeye benzememekten hayırlıdır...

Hulasa edeyim: Söz aramızda, biraz üstüne düşsem razı oluvereceksin, mektubunda böyle bir eda var. Eğer bu eda bana karşı duyduğun şefkat ve muhabbetten geliyorsa, beni bu kadar seven bir adama muhakkak istediğim bir şeyi kabul ettirebilirim. Ağlarım, sızlarım, kabul ettiririm, fakat ne lüzumu var? Böyle lüzumsuz şeylere hacet kalmadan daha güzel dost kalmak mümkün. Senin mektubumu bir kadın gibi değil, akıllı uslu, kendi tabirinle müdebbire *(tedbirli)* bir adam gibi karşılayışına ve açık oluşuna çok memnun oldum. Memnun olmadığım, daha doğrusu iştirak etmediğim yerleri de söyledim... Bu kadar...

Derhal cevap ver. Şunu söyleyeyim ki, işlerim pek olmuş değil, Vekil emir verdi, fakat vekâlette para yok. Martta münakale yapılacakmış da o zaman vekil olarak ücretle tayin edeceklermiş ya ancak haziranda maaşla ve asil olarak tayin edebileceklermiş. Hasan Ali pek münasebetsizlik ediyor. Müsteşar (Rıdvan Nafiz) olmasa vekâlete uğramayacağım bile, bereket bu çok nazik adam beni iyi karşılıyor ve işimle alakadar oluyor...

Mayıs başlarında galiba askere de çağıracaklar, ne halt ede-

ceğim bilmem. O zamana kadar bir baltaya sap olmazsam askerde para da vermezler...

Yazın ne olursa olsun İstanbul'dayım. Sen de geleceksin tabii. Şöyle nikâhına falan talip olmadan uzun uzun çene atarız. Seni ne kadar göreceğim geldiğini bilmezsin. Param olsa İzmir'e bile gelecektim.

Gözlerinden binlerce defa, hasretle öperim Ayşe.

Baş taraftaki tehdidimi unutma...

Sabahattin Ali

6.III.34

Ayşe,

Dostluğumuzu, hiçbir şeyin, hatta bir izdivaç teklifinin bile bozamayacağı bir hale getirmiş olmak da bir saadettir. Ben bu saadeti, böyle en sıkıntılı zamanlarımda dert yanacak birini ararken aklıma evvela sen gelince, daha iyi duyuyorum...

Niçin yine dertliyim?.. Pek büyük ve başka bir sebep yok... Vekâletteki işim sallanıyor, kardeşim hasta... Bunun gibi şeyler... Fakat asıl kederim bu değil... Asıl kederim bir yabancılık, bir yalnızlık derdi...

Hiçbir şeye ısınamıyorum, hiçbir şeye dört elle sarılamıyorum, Enver'in dediği gibi hiçbir şeyi tam bilmiyorum, çünkü bunu istemiyorum bile... Mütemadiyen içimde bir misafirlik hissi var, etrafımdaki hiçbir şeye ve hiç kimseye alıcı gözüyle ve sahiden alakadar olarak bakamıyorum. En kendimi vermiş göründüğüm ve bazen sahiden inanır gibi olduğum şeyler: Sanat, dostluk, aşk, hakikat halde, bir şey arayan ve aradığını asla bulamayan kafamın oyalanmak için sarıldığı şeyler... Asıl aradığımı, o mükemmel ve hiç noksansız şeyi, o **"mahz güzel"** *(tam güzel)* şeyi bulamıyorum, hatta bunun ne olduğunu bile kestiremiyorum. Bildiğim bir şey, her istediğim ve koşup atıldığım şeyi elime alınca: Hayır, bu değildi dediğimdir... Dünya çok güzel, muhakkak... Dünya çok enteresan, bu da muhakkak... Fakat ben bir türlü **"buranın malıyım!"** diyemiyorum. Kati hiçbir hareket yapmama imkân yok, çünkü bir rüya aleminde gibiyim ve sanki manevi dalgaların sürükleyişine tabiyim... Bütün varlığımla bir şeyi istemek, bütün varlığımla bir şeye koşmak bana gülünç geliyor. Her şeyimi bağladığımı zannettiğim şeyleri bile, tıpkı bilmediği bir şeye elini uzatan fakat annesinin **"bırak!"** diye bağırması üzerine birdenbire ve korkuyla bırakan bir çocuk gibi, en ufak bir vesile ile bırakacağı-

mı zannediyorum. Belki bırakmam, fakat içimde böyle bir gevşeklik var, hiçbir şeye tam kıymetini vermemekten doğan bir lakayıtlık... Bilmem anlıyor musun... Mütemadiyen **"ah bitse, ah bitse,"** der gibiyim, insan hayatı benim gibi gayesiz bir misafirlik olarak kabul ettikten sonra dertler de daha ağır ve daha tahammülsüz geliyor. İnsan bunlara tahammül etmek için sebepler bulamıyor. Mütemadiyen kendime soruyorum: **"Niçin? Peki niçin bütün bunlara göğüs germek?.. Anladık hayat güzel, hayat tatlı, fakat bu kadar acıları tatlı yapacak neresi var?.."** İhtimal bu haleti ruhiyemde bugünkü berbat vaziyetimin çok tesiri vardır, ihtimal bunun için çok değiştim, zaten benim kafam bir dünya gibi, her an içimde bir adam, bir başka adam doğuyor, yaşıyor, ölüyor ve bir başkası doğuyor... Ve ben, asıl ben, bu doğup ölen adamların kafalarındaki silik bir hatıra gibiyim, hepsinde aynı olan bir hatıra... Ben hep böyleydim. Yalnız etrafıma kendimi oyalayan bağlarla bağlanırdım. Buradaki yalnızlık, mutlak bir dimağ yalnızlığı, beni kendi kendimle bıraktı ve ben içimi seyretmeye alıştım, kendimi artık kandıramıyorum ve hep kendi kendime soruyorum: **"Beni bu dünyaya bağlayan nedir?.."** Enver istediği kadar alay etsin, gülünç bulsun, benim kafamda, bilhassa bu son günlerde çok kötü şeyler dolaşıyor. Bereket yalnız kafamın içinde... İnstinct *(içgüdü)* üzerimizde düşüncelerimizden daha hakim... Böyle olması daha iyi... Bir insanın mukadderatı dimağ kadar saçma bir idareye tamamen tevdi edilse dünya bir hercümerç içinde mahfolurdu. Bugün bütün mahlukat arasında en şirazesi bozuk, en bedbaht, en yolundan çıkmış mahlukun insan olmasında sebep, şu yarım yamalak aklımızın biraz olsun hayatımıza müessir *(etkili)* oluşudur. Neyse, görüyorsun ki saçmalıyorum. Aman Ayşe'ciğim, bugünlerde bana çabuk cevap ver. Şiiri nasıl buldun?

Çok çok gözlerinden öperim.

Sabahattin Ali

Yazdıklarımı bir daha okudum, bu tarzda şeyler seni sıkıyor

sa hemen söyle, bilirsin ya, ben hoşlanmadıklarımı derhal bildirirdim. Kızacağımdan falan korkma, çünkü böyle bir mektubu bana bir başkası yollasa, gayet samimi söylüyorum, pek güç okurum ve bir daha yazmamasını rica ederim.

S.A.

(Bu bölüm büyük bir olasılıkla sonunda yer kalmadığı için mektubun başında yer almış. Nereden yazıldığı belirtilmemekle beraber Ankara'dan yazılmış oduğu anlaşılıyor.)

SON MEKTUP

Ey yar, bu mektubu aldığım demde
Kara topraklara verdim kendimi...
Her şey bana engel oldu alemde,
Bir coşkun nehirdim, yıkdım bendimi...

Benim gönlüm doğuşundan deliydi,
Başka dünyaların şaşkın seliydi;
Bunun böyle olacağı belliydi...
Her şey biter sel yerine döndümü...

Dünya durmaz, bahar olur, kış olur,
Belki senin gözün biraz yaş olur;
Ben garibim, benim gönlüm hoş olur
Sevdiklerim ayda yılda andımı...

Yıldız olur sana ışık tutarım,
Bülbül olur, penceremde öterim,
Yer altında belki rahat yatarım
Yer üstünde çektiklerim dindimi...

Şimdi yaşamağı tatlı bulursun,
Koşarsın, gülersin, tez yorulursun...
Bir gün olur, yine bana gelirsin
Deli gönlün yaşamağa kandımı...

S.A.
Ankara (Tarihsiz)

20.III.34

Ayşe,

Dünkü mektubumda iki mühim şeyi yazmayı unutmuşum: Evvela **"Son Mektup"** şiirini nasıl bulduğunu soracaktım, sonra da niçin bu son günlerde hiç sebepsiz neşeli olduğumu söyleyecektim. Neşemin sebebi bahar iki gözüm, şu bahar beni deli ediyor, beni büsbütün başka bir insan yapıyor. Adeta 10 yaşında bir çocuk oluyorum. Düşün şu baharın benim üzerimdeki kudretini ki, Ankara gibi berbat bir çölde bile kafamın içini süpürüyor. Kafamda eski düşüncelerden, hani şu senin **"bedbin fikirler"** *(kötümser fikirler)* dediğin şeylerden eser bırakmıyor. Bu nasıl oluyor anlamıyorum. Kendim bile farkına varmadan bir değişiyorum. Yüzüm gülüyor, bir çocuk gibi sebepsiz yere gülüyor. Herkesle aram iyi, herkesi seviyor, kucaklamak istiyorum. Maarif'te işlerim olmuyor, gülüyorum. Bir sürü hayvan herif sırf gönül eğlendirmek için bana müşkülat çıkarıyorlar, her şeyi mazur görüyor ve kendileriyle gülerek konuşuyorum. Ankara'nın pis rüzgârı yerden toz bulutları kaldırarak bahar havasını bulandırıyor ve benim gözlerimi kör ediyor, yine dudaklarımda bir gülümseme var. Bu pis yollar, bu kıraç tepeler, bu suni ve bir mangır etmez adamlar bana hep hoş görünüyorlar. Eğer ben bu baharı İzmir, Aydın gibi yerlerde, Ege sahillerinde, benim yirmi seneden beri âşık olduğum o havalide geçirseydim muhakkak çıldırırdım. Bereket Ankara'da tam bir bahar görmeye imkân yok. Ankara'da ancak dünyanın bahara girdiğini bildiren bazı alametler görülüyor, o kadar. Yani Ankara'nın baharından daha ziyade başka yerlerin, sahiden bahar olan yerlerin düşüncesi beni sarhoş ediyor. Konya'yı bile arıyorum. Orada bile bahar hiç olmazsa Meram Bağlarına gelirdi. Hele Aydın'ı çok arıyorum. Orada bahar taşlarda ve kayalarda bile kendini gösterirdi. Her şeyde, en cansız olanlarda bile bir kımıldayış, bir yerinden fırlamak, taşmak isteyiş görülürdü.

Baharda kendimi çok kuvvetli hissediyorum. Birçok zamanlar yalnız yürümekten korktuğum, sıkıldığım halde baharda tek başıma dünyanın öbür ucuna gidecek kadar zinde ve içim dolu olduğunu görüyorum. Bahar gibi bir mevsime malik olduktan sonra dünya herhalde yaşanmaya değer bir yerdir.

Bilmem herkes baharı benim gibi duyabilir, benim gibi içebilir mi? Pek tahmin etmiyorum. Ben bir yaprakla saatlerce konuşabilirim. Herkes bunu pek can sıkıcı bulur. Ankara'da istasyondan Gazi Lisesi'ne giden yolun sol tarafından* etrafı tel ile çevrilmiş bataklıklar var... Yaz gelmediği ve sivrisinekler başlamadığı için daha Sıtma Mücadelesi tarafından gaz dökülmemiş ve içinde bir sürü kurbağa var. Geçen akşam tam grup zamanı buralarda dolaşırken bütün kurbağalar ötmeye başladılar. Hemen yolun kenarına oturdum, bunları dinlemeye başladım. Gözlerim kapalıydı ve bu kapalı gözlerimin önünde hiç de bu sıtma bataklığına benzemeyen yerler vardı.

Bahar geçen sene hapishanede de beni böyle yapmıştı. Fakat o zaman çok sıkılmıştım. Şimdi öyle değilim, mayısta asker olarak İstanbul'a gideceğime de seviniyorum. Asıl baharı o zaman göreceğim. Asker olmanın ne ehemmiyeti var? Bahar askerler den kaçacak değil ya...

İşte iki gözüm, bir sürü gevezelik daha. Ha, aklıma gelmişken söyleyeyim, müsaade buyur da yazılarımı yalnız ben **"gevezelik"** diye tavsif edeyim *(niteleyeyim)*, sen bu kelimeyi kullanma; olmaz mı?.. Mamafih bugünlerde sana kayıt ve şart koymaya da gelmeyecek, ilan-ı istiklâl ediyorsun çünkü... Gayet sakil *(çirkin)* bir de resim gönderiyorum. Fakat sen benim ne yakışıklı delikanlı olduğumu bildiğin için ehemmiyeti yok. Gözlerinden öperim Ayşe...

Sabahattin Ali

Sen de bana herhalde resim gönder. **S.A.**

(Bu not mektubun başına eklenmiş)

* "tarafında" demek istemiş olmalı.

11.4.34

Ayşe,

Bermutad *(her zamanki gibi)* cevabının arası uzadı. Artık alıştım, eskisi kadar kızmıyorum. Eskiden de kızmazdım ya, öyle görünmek isterdim, baktım aldırdığın yok, ben de vazgeçtim. Canın istediği zaman yazıyorsun, ve dikkat ettim, bir ayı geçirmiyorsun. Yani yazmayalı bir aya yaklaştı demek istiyorum.

Fena bir havadis: Hani ben birkaç seneden beri hep ağırlaşmak, durgunlaşmak, sakinleşmek iddiasındayımdır ya, bunun sebep ve amilini keşfettim: Artık adamakıllı ihtiyarlamışım. Hâlâ 22-23 yaşındayım zannediyordum, yani bu yaşlarda olmadığımı bildiğim halde.. Ve bu son günlerde tam 27 yaşında olduğumu ve ihtiyarladığımı anladım. Ve asıl fenası gayet manasızlaştığımı fark ettim. Dünyada bana en yakışmayan şey muhakkak ki ihtiyarlık. İçimi dehşetli korku aldı. Ve ben korktukça günler daha süratle geçiyor gibi geliyor bana... Sonra kendimle rabıtamı *(bağlantı ve tutarlılığımı)* kaybediyorum. Çünkü içimde hâlâ ihtiyarlamayan, ihtiyarlamak şöyle dursun, hâlâ çocuk kalan yerler var...

On beş gün sonra askere gideceğim. Tam birbuçuk sene. Sonra yirmi sekiz buçuk, yani yirmi dokuz yaşında olacağım. Ben daha şimdiden kendimi böyle otuzun eşiğinde hissediyorum. Bilmem ihtiyar bir Sabahattin Ali tasavvur etmek size yabancı gelmiyor mu? Ben gebersem kırk yaşında bir Sabahattin Ali'yi gözünün önüne getiremiyorum..

Bir tek teselli var: Kendimi gitgide bir tek gayeye tamamen erdiğimi hissediyorum. Hiçbir şey beklemeden, her şeye tahammülü göze alarak ve adamakıllı şuurlu olarak kafamın içindeki fikre bağlanıyorum. Kayıtsız şartsız inanarak bağlanıyorum. Adeta mafil fikr olmaktayım *(o fikirde kaybolmakta-erimekteyim)*. ndan çok memnunum: Dünyevi bir hayatın benim için imkân ve bunu istemenin gülünç olduğunu birçok vakıalar bana an-

lattı. Bende bulunduğu pek de kabil-i inkâr *(yadsınamaz)* olmayan birtakım kabiliyetleri pek anafora harcıyorum. Bunun dürüst bir şey olmadığını da görüyorum. Gerçi fikir benim hayatımda daima başrolü almıştır, fakat bunun yanında tali ehemmiyette olduğunu kendimin de tasdik ettiğim birtakım şeyler, hayatıma başka istikametler verecek kadar müessir *(etkili)* olmuşlardır. Bunları toptan söküp atacağım. Dünyada bir tek fikrim ve bir tek arzum kalacak. İşte askerliği bunun için istedim. Bir sene daha tecil ettirmek kabildi, hatta lazımdı fakat yapmadım. Bir meteliksiz askere gitmek ve orada sıkıntı çekmek benim için iyi bir nefis terbiyesi olacak. Bu devreden sonra heveslerime daha az kapılacağımı, enerjimi daha imsak ile *(idareli)* sarfedeceğimi tahmin ediyorum. **"Zeki çocuk"** elbisesini çıkarıp atmak zamanı çoktan gelmiş de ben bir türlü bunu kabul etmek istemiyormuşum meğersem... Yaşımın 27 olduğu kafama dank edince işin farkına vardım ve kendimi artık (Bir arzu bir fikir)* üzerinde concentrè etmek *(yoğunlaştırmak)* zamanının geldiğini, hatta geçmek üzere olduğunu gördüm.

İşte, benim ahval-i alemim bu merkezde. Sen son mektuplarında hiç kendinden bahsetmiyordun. Bu sefer yalnız kendinden anlat... Seni özledim... Ve kendimden bıktım.

Nezahat'in Cahide'ye yazdığı bir mektubu gördüm, bir yere gitmişsiniz, birisi varmış, sizi pek eğlendirmiş, Allah ziyade etsin. Orada Cahide evleniyor diye rivayet çıkmış, yalan; kızcağızın bu şeyden haberi yok, böyle sözler duyunca yüreği oynuyor, söyle Nezahat'e bir daha yazmasın... Kendisine benden selam.

Benim kitaptan sana göndermiştim, aldın mı? Eşe dosta met het de birer tane alsınlar... Ayşe, sana yalnız sana bir şey söyle yeceğim: Dünyada pek çok hatalar yapmışımdır, fakat bunlarm bir tanesi gayri kabil-i tamirdir *(onarılamazdır)*. Ve beni her za man üzecektir: Ben bu şiirleri kitap halinde çıkarmamalı idim Bunları neşretmekle asla iyi bir şey yapmış olmadım. Başkalarının fikirlerini bir tarafa bırakalım, bu manzumelerin kaç paralık şeyler olduğunu ben herkesten iyi bilirim. Gelip geçici bazı taraflarını

* Altını Sabahattin Ali çizmiş.

bunlarda görülse bile ben asıl Sabahattin Ali ile bu yazılar arasında bir irtibat göremiyorum... Şimdilik bunları senden başkasının bilmesine lüzum yoktur...

Binlerce defa gözlerinden öperim Ayşe.

Sabahattin Ali

(Yer belirtilmemiş olmasına karşın Ankara'dan yazılmış olduğu anlaşılıyor.)

18.IV.34 - Ankara

Ayşe

Mektuplarımı kirli çoraplarının yanına attığın hakkındaki sözlerin şaka mı yoksa ciddi mi? Eğer şaka ise seni badema *(bundan sonra)* bu gibi şakalardan men ederim, eğer ciddi ise, bütün heybet ve şiddetimle kendini toplamanı ihtar ediyorum. Her şeyi bir tarafa bıraksak bile, tarih hocası olacaksın, tarihi vesikalara hürmeti size böyle mi öğrettiler? Yarın öbürgün bu mektupların (Napolyon'un mektupları gibi) binlerce liraya satılmayacağını kim temin eder? Hadi diyelim ki Napolyon benim gibi bir oturuşta sekiz mektup çıkaramadığı için yazıları şimdi pek pahalıya geliyor. Fakat böyle de olsa sana şerefi yeter, pek para canlısı olmadığını tahmin ediyorum.

Kafamdaki bedbin adam ölüp yerini nikbin *(iyimser)* bir adama terkedebilir. Zaten kafam trenlerin bekleme salonlarındaki kanepelere döndü bu gelip gidenlerle. Fakat bu bedbin adam kafamı ikametgâh ittihaz eylediği *(tuttuğu)* sıralarda beni münasebetsizliklere sevketmesin, bilhassa tamiri imkânsız veya güç münasebetsizliklere, benim korktuğum budur. Şimdilik bütün bu münasebetsiz adamlar kafama gelip gitmekle iktifa ediyorlar *(yetiniyorlar)* ve en kabadayısı belki biraz suratımı astırıyor, hep böyle kalır mesele yok...

Enver'e fena çatmışsın. Enver'i anlayamıyorsunuz. Çünkü anlasanız ona kızmazsınız. Bu Enver için böyle olduğu gibi herkes için de böyledir. Bir insanın hareketlerini doğru –ve esbab-ı mucibeleriyle beraber– anlayan bir insan kızamaz. Sahiden anlamanın tabii neticesi müsamahadır. Düşün ki burada, Ankara'da en iyi ahbabım, şahitliğiyle mahkûmiyetime sebep olan bir ilktedris müfettişi, Mehmet Emin isminde bir adamdır. Beni gördüğü an[illegible] man öyle bir boynuma sarıldı, öyle bir eda ile **"Vallahi bu[illegible]**

kabahatim yoktu, başka ne yapabilirdim..." demeye başladı ki güldüm ve kendisine asla iğbirarım *(dargınlığım)* olmadığını söyledim.

Enver'i düşün, yaşadığı, yetiştiği muhiti veya muhitleri, zekâsını, karakterini, şimdiye kadar geçirdiği tarz-ı hayatı ve en nihayet kafasındaki ateşi düşün. Düşün ki dünyanın en asil bir dimağı, oldukça adi bir çevrenin tesirleri altında kalarak oldukça adi vasıflar edinen bir şahsiyetin başındadır ve bununla mütemadi bir mücadele halindedir. Bu kuvvetli kafanın daima pençeleri altında tuttuğu bu adilik yılanı pek nadir vesilelerle mevcudiyetini izhar ederse *(gösterirse)* bu garip bir şey midir. Buna kızmalı mı? Aşağılık bir harp filminde (Son Bölük filmini beraber seyrettiğimiz için bilirim) heyecana gelen sizler, bütün bu kavgaların en şiddetlisi ve en çetini olan, bir insanın içindeki döğüşlere niçin bu kadar yabancı, soğuk ve lakayıt kalıyorsunuz? Enver'in terlemesi, mendilini yırtması garip midir ve sonra böyle mektuplar yazarak güya izzet-i nefsini kurtarmaya çalışması garip midir? Enver bu işe nasıl başladı bilmiyorum, senin anlattığın gibi olduğunu zannediyorum, bir kere sen yanlış yazmazsın, sonra da en tabiisi budur. Tabii hokkabazlıkla işe başlayacak, ne yapsın başka, bu işlerde çocuğun herhangi bir tecrübesi yok ki... **"Nasıl hareket edebilirdim"** deme, bunu bilmem, fakat ben galiba sana 28'den bahsetmiştim. Ben bu Alman kızına tıpkı Enver'in sana âşık olduğu gibi tutulduğum ve bu kızcağız da bana sadece (bir seyahate falan çıkarken) elini öptürdüğü halde beni öyle bir idare etti ki, bugün içimde onu hatırladıkça tatlı bir minnettarlık sızlaması duyarım. Bunun niçin böyle olduğunu düşünüyorum ve şurada buluyorum: Kadın benim âşıklığımı ve beni çok iyi anladı; bu zaafımdan asla istifade etmek veya keyiflenmek istemedi. Hiçbir sözümü kırmadı, bana daima uyar göründüğü halde aramızda muayyen bir mesafeyi muhafaza etmesini bildi. Gerçi işin böyle oluşunda benim Enver olmayışımın bir hayli tesiri vardır, fakat itiraf etmeli ki sen ve Fraülein E. Pınter olmayışının da sen ve Enver işinde bir mikdar dahli *(etkisi)* olmuştur.

Bütün bunları bana yazdıran, **"ağlamaklı olduğu zamanda bile Enver'e hiç içim yanmamıştır"** diyen cümlen. Bu

çok dokundu bana... Anamızı kesen adama bile, ağlamaklı olduğu zaman içimiz yanmalıdır; bunun aksi nasıl mümkündür, kavrayamıyorum bile. Rol olmayan ve zaaf alameti olmayan bir merhamet yalnız erkeklerde var vesselam... Hem **"benim münasebetsizliğim ve şakacılığım yüzünden"** diyorsun, hem de için yanmıyor...

Nikâh meselesine avdeti *(dönmeyi)* ben de istemezdim, fakat cevap vermek lazım. Son mektubumda hiç bahsetmemiş ve kapanmış farz etmiştim, sen tekrar eşeledin. Daha evvelki mektubumda sarih cevap istediğimi söylediğim için herhalde hata sende değil.

Hodbince düşünüyormuşum; gayet tabii. Bu kabil mesailde hodbin olmayana tesadüf etmedim. Yalnız düşün ki çok hodbin olanlar (yalnız bu hodbinliklerinin saikasıyla) bazen nefislerinden en büyük fedakârlıkları yapabilirler. Bunlar izafi hükümlerdir. Yerine göre değişir. **"Böyle kayıtlı şartlı ahbaplığa gelemem ben"** diyorsun... Zaten elinizden tehditten başka ne gelir... **"Ben sana karışıyor muyum"** diyorsun. A iki gözüm ben de karıştım da ne yaptım? **"İstemem"** dedim, bundan ne çıkar. Ben istemedim diye sen bildiğini okumaktan feragat mı edeceksin. Bizimki laftan ibaret...

Şimdiye kadar evlenmek istediklerimin sayısız olduğu hususunda, müsaade buyurursanız, halt etmişsin... Ayol ben sayısız defa âşık oldum ama böyle ciddi evlenmek niyetiyle öyle pek çok kapıya başvurmadım. Başvurduklarım senden evvel sadece iki kişidir. Ve bunlardan birincisi evet deseydi ikincisi vaki olmazdı. Bundan basit ne olabilir. Hele bundan sonra da bu nikâh taleplerinin sayısız olacağını söylemene fena tutuldum. Bu herkes tarafından tersleneceğimi işaret ediyor ve bir kadın tarafından olması beni telaşa düşürüyor... **"Evlenmemize imkân yok"**, peki la. Bunu evvelce de yazmıştın ve galiba hiçbir mektubumda hususta **"sarih cevap"** istememiştim. Ne diye yine buraya dönüyorsun? Eşek lafı* diye mi? Sebep bulmaya da lüzum yok, çünkü ben bu sebepleri gayet iyi bilirim, fakat **"seni evlenemeyeceğ**

* Halk arasında anlatılan bir hikâyeye gönderme yapıyor.

kadar kendime yakın bulurum... Evin içini cehenneme çeviririz... Konukomşuyu taciz ederiz..." gibi sözlere de lüzum yok... Ben bu işi imkânsız yapan sebeplerin bunlardan pek çok defa kuvvetli olduğunu bilmesem bu senin yazdığın sebepler insanı hiç de ümitsizliğe sevkedecek şeyler değildir. Benimle evlenmek her şeyden evvel bir cesaret ve bir "initiative *(insiyatif)*" meselesidir... Birkaç sene evvel Pertev'e yazdığım mektupta tasvir ettiğim zevceyi, ben çalışırken el işiyle uğraşan, bana çay pişiren ve kapılardan melek gibi, hayal gibi süzülen kadını hatırladım. Bir tane bulursan derhal emre amadeyim... A benim Ayşe'ciğim, sen böyle mahlukların yeryüzünde mevcut olmadığını benden iyi bilirsin. O zahiren yumuşak görünen kediler yakayı bir kere ellerine verince ne kaplan kesilirler bilsen... Hem de ne laf anlamaz kaplan... Ben bu kaplanların laf anlayanını tercih ederim –bu nikâh meselesi mükâtebemiz *(mektuplaşmamız)* için velût *(verimli)* bir mevzu oldu– Enver'in mektubunu derhal bul ve gönder. Bunu bir vesika diye saklamak isteyeceğini tahmin etmem –kardeşim sana yazdığım gibi, yeni mektup almadım–. Mayısta asker olmam ihtimal yüzde doksan –seni harikulade göreceğim geldi– işlerim bir türlü olmuyor –mektuplarımı daha az haysiyetşiken *(onur kırıcı)* yerlerde muhafaza etmeni rica ederim– ben kederli olduğum zaman kendime, neşeli olduğum zamanlar başkasına çatmasını sevdiğim için bu mektubumda biraz seni kızdırmak isteyen bir lisan kullandım, tabii kusuruma bakmazsın, çünkü her hal-ü kaalde *(her hal ve sözde)* çok iyi bir kız olduğun muhakkaktır. Gözlerinden çok çok öperim Ayşe'ciğim.

Sabahattin Ali

2.V.34 - Ankara

Ayşe.

Bu kadar vefasız olduğunu, hatta, biraz daha ağır söyleyeyim, bu kadar garip olduğunu bilmezdim. Yahu, bu dördüncü mektup mu, beşinci mektup mu ne!..İnsan hiç olmazsa artık benim mektuplarımdan ve benden bıktığını söyler.

İşte sana bir ültimatom: Senden cevap almadıkça bundan sonra bir satır bile yazmayacağım. Bu son mektubum.

Şimdilik Allahaısmarladık.

Sabahattin Ali

12.V.34

Ayşe.

Bu mektubu sana yazılmamış telakki edebilirsin. Bunu isteyerek yazmıyorum, sana çok dargınım, bunu mecbur olduğum için yazıyorum. Yazmasam deli olacağım. Sanki birisi bir yastıkla ağzımı burnumu tıkamış gibi: Ancak birisine içimi dökersem derin bir nefes almış kadar ferahlayacağım.

Kime içimi dökebilirim? Beni senin kadar çok kim dinledi. Benim içimin dalgalarını senin kadar kim bilir? Ve ben senden başkasına kendimi anlatırken anlaşılacağımdan bu kadar emin olabilir miyim? Seninle aramızda adeta hususi ve başka bir lisan teşekkül etti gibi geliyor bana... Sana çok dargın olduğum halde...

Bugün hava yağmurlu. Yerler ıslak, tıpkı geçen sene bugün gibi. Ayşe, ben tam bugün, **"12"** mayıs gecesi saat birde Sinop'a çıkmıştım... Bir gece evvelsi gibi her şeyi, en ufak teferruatıyla hatırlıyorum: Bir gece evvel sana vapurdan uzun bir mektup yazmıştım, gece yarılarına kadar uyumamıştım, ertesi gece biraz uyudum. Candarmalar bir müddet sonra uyandırdılar, Sinop'a geldiğimizi söylediler, bir motora binerek şehre çıktık. Bu gece o zamandan beri hiç hayalimde canlanmamıştı, bugün nedense akşamın alaca karanlığında birdenbire bir sinema gibi gözümün önüne geliverdi. Bir müddet evvelki yağmurun ıslaklığını taşıyan sokakları görür gibi oldum. Gece yarısından sonra çıktığımız bu küçük şehirde kimseler yoktu. Yalnız büyük surlar, ahşap evler, tahta kepenkli alçak dükkânlar vardı. Sağ tarafımızdan parkın rıhtımına vuran denizin hafif ve mırıltılı sesi geliyordu. Ve ben, yanımda iki candarma, ellerimde bavulum ve çantam, kalbimde dizlerimi bükecek kadar büyük bir ağırlıkla bu bilmediğim şehrin karanlığının içinde ilerliyordum. Nefes aldıkça içime rutubetli bir hava dolu-

yordu. Bu havayı bu kadar nemli yapan şeyin madde haline giren karanlık olduğunu zannediyordum. Hafif kumlu bir yolda, bahçe gibi bir şeyin içinde yürüyordum. Burasının park olduğunu söylediler di. Etrafa bakıyor, hiçbir şey göremiyordum. Ağaçlar siyah gecenin üzerine siyah kalemle çizilivermiş resimler gibiydi. Ayaklarımızın kumda çıkardığı sesler, hafif fakat iniltili akisler yapıyordu. Kalbim göğsüme sığmayacak kadar büyüyor ve ağırlaşıyordu. Ah yarabbi, o akşam ne kadar ıstırap çekiyordum? Ne kadar kederli idim!.. İstanbul'da ve Konya'da, hatta yolda geçirdiğim çok daha fena günler benim içimdeki mukavemet damarlarını hareketete getirmişlerdi, çektiklerimi istihfaf edebiliyordum, dudaklarımı ısırıyor, hatta gülmeye çalışıyordum. Fakat bu gece, bu ıslak hava, bu hafif kumlu yol, bu tanımadığım, bir gece yarısı içine girdiğim garip şehir, bu bir tarafında yıldızlara karışan gri surlar, bu ellerimde ağırlaşan çantalar beni birdenbire yumuşatmıştılar, içimde bir ağlamak ihtiyacı vardı. O gece, yalnız o gece, istediğim gibi ağlayabilmek için hür olmağı istemiştim, ama ne kadar şiddetli istemiştim; yalnız o gece istediğim gibi hür olabilmek için ertesi gün ölmeği kabul edebilirdim. Dudaklarım titriyordu. O gece annemi çok istemiştim, o yanımda olsa, benimle beraber yürüse, candarmalar beni candarma dairesine sokarlarken o boynuma sarılıp öpse ve yarın tekrar görmeye geleceğini söylese bu kadar yüreğim ağırlaşmazdı, diyordum. Sonra seni de çok düşünmüştüm. Şerif, Halide ve sen vapura gelmiştiniz. Üçünüzün de hayali, bilhassa seninki hep gözümün önündeydi. Seni adliyede yanıma geldiğin zamanki gibi de hatırlıyordum. Şimdi burada olsa muhakkak daha hafif olurdum, hiç olmazsa ona zayıf görünmemek için kendimi bu kadar koyuvermezdim diyordum. O zaman dünyada hiç kimsenin beni annem kadar sevemeyeceğini ve hiç kimsenin beni senin kadar anlayamayacağını düşünüyordum. Elimde ağır çantalar, başım yıldızlara doğru kalkmış, kafamda bunlar dolaşıyordu. Cebimde sana vapurdan yazdığım mektup vardı.

Yarabbi, bu akşam o bir sene evvelki akşamdan ne kadar uzağım, ne kadar başkayım: Tam bir sene geçti o günden beri halbuki ben ne kadar çok ihtiyarlamışım! Bir sene evvelki Sabahattin'e bir çocuğa bakar gibi bakıyorum.

Bu gece yine içimde birçok dertler var, hiçbiri o zamanki kadar büyük değil, belki daha müzmin dertler, fakat ben asla nankör olmak istemem, bugün o geceye nazaran çok iyiyim. Yalnız o zamankinden çok daha yalnızım. Düşünüyorum, şimdi bir sene evvelki vaziyetimde olsam çok daha perişan olurdum. Gitgide inanmak saadetinden uzaklaşıyorum. Gitgide yalnız kalıyorum. Ama ne kadar yalnız!.. Ne tarafa dönsem, içimde kaynayan şeyleri dökmek için ne tarafa koşsam bir duvarla karşılaşıyorum. Günden güne hiç anlaşılmadığımı anlıyorum. Hiç anlaşılmadığımı, hiç...

Beni sever görünenler var. Hatta beni sevdiklerini zannedenler var. Halbuki ben çok iyi biliyorum ki böyle bir şeye imkân yoktur. Beni annem bile sevmez, sevmek istediği halde sevemez. Kendisine her türlü münasebetsizliği yapan erkek kardeşimi sever, küçük kız kardeşimi sever, fakat beni sevemez. Basit kafası böyle bir şeyi kabul edemediği için sever rolü oynar, hatta kendisine karşı bile... Fakat hakiki muhabbetin miheke* vurulduğu bazı yerlerde ve zamanlarda bu sevginin mevcut olmadığı meydana çıkıvermiştir.

Ve yalnız annem değil, hiç kimse beni sevemez. Birçokları beni garip, hoş, tetkike değer bulurlar... Birçokları beni beğenir ve bana acırlar. Bana karşı alaka duyarlar. Bazen bu muhtelif hisler o kadar karışır ki, beni sevdiklerini zannederler. Fakat ben bu hiç kimsenin sevemeyeceğini bilirim. Bunu şimdiye kadar kendime söylemiyordum. Söylemekten korkuyordum... Meğer o kadar korkulacak bir şey değilmiş. İnsan yapayalnız kalıveriyor, o kadar... Beni niçin sevemezler? Bunu ben de kati olarak bilmiyorum. Yalnız bunun böyle olduğunu seziyorum. Bila istisna *(istisnasız)* herkesle aramda adeta görünmez bir soğuk hava tabakası hissediyorum. Ben ateş gibi yanan kalbimin sıcaklığını ne kadar tarif etsem bu soğuk tabakayı ısıtamayacağımı anlıyorum. Adımlarım hiç kimseninkine uymuyor. Herkes beni yolun ortasında bırakıveriyor... Yolun ortasında... Herkes...

Sen birkaç mektubunda beni sevdiğinden bahsetmiştin, hem

*Ilhenge vurulduğu" demek istemiş olabilir.

çok sevdiğinden... Ve beni kendine yakın bulduğunu yazmıştın... Ben hâlâ buna inandığım halde, bunu inanmak istediğim halde bir noktayı halledemiyorum: Beni anlayan ve beni seven bir insan nasıl olur da bana iki ay hiçbir şey yazmayabilir?

Biz seninle kavga da edebiliriz, ama birbirimizi anlayarak. Biz birbirimizi sıkmaya başlayabiliriz, ama anlaşarak... Ve en nihayet bir müddet konuşmayabiliriz de... Fakat bunu hiç olmazsa bir kere haber vererek...

Ben sana bir mektubumda arkadaşlıktan ve benim için dostlarımın ne kadar ehemmiyeti olduğundan bahsetmiştim. Hatta galiba sırf bunun bana yaşamak kudreti verdiğini de söylemiştim, beni ayakta tutan buydu... Bak halbuki şimdi neler düşünüyorum. Benim senden iyi arkadaşım yoktu. Sen de böyle yaptıktan sonra ben neye inanabilirim? Yalnız bir dostluk değil, sırtımı dayadığım koskoca bir akide *(inanç)* yıkılıyor. Ve artık kaybedecek hiçbir şeyi kalmayan bir adam gibi her şeye lakaydim.

İhtimal ortada hiçbir şey yok. Ama sen benim ne vehimli, ne müvesvis *(vesveseli)* olduğumu bilmezsin. Birçoklarının en vazıh *(açık)* hareketlerinin farkına varmaz görünen, hiçbir şeye aldırmayan ben, benim için ehemmiyeti olan insanların bir tek tavrından, en tabii olarak söylediği bir sözden binbir türlü mana çıkarırım.

Halbuki senin bu sukutunu iki türlü tefsire imkân yok.

Mektubumun başında bu mektubu kendine telakki etmeyebilirsin demiştim. O zaman niyetim öyleydi. Yalnız bir sene evvelki geceyi, onun içimdeki boğucu hatırasını yazmak istiyordum, fakat sonradan başka şeylere geçmişim... Bu mektup doğrudan doğruya sana olmuş, yalnız sana...

Beni yalnız hapishanede iken mi arayacaksınız? Beni yalnız eli kolu bağlı iken mi seveceksiniz? Bilhassa sen, benim her zaman sana, senin mektuplarına muhtaç olduğumu anlamıyor musun? Beni yalnız bırakmak, beni öldürmekle birdir. Yeryüzünde yalnız olmadığım benim her zaman kafama vurulmalıdır...

Gözlerinden öperim Ayşe.

Sabahattin Ali

Adresim hep Sıhhat Yurdu'dur. Her gün eve uğrar, senden mektup sorar, "**yok**" cevabını alırım. Sinop'ta her perşembe postadan bir şey çıkacağını bekleyip ancak dört beş haftada bir mektup aldığım zamanlardan bilirim bu beklemenin tadını ...

(Nereden yazılmış olduğu belirtilmemekle beraber, Ankara'dan yazılmış olduğu anlaşılıyor.)

28.V.34

Sevgili Ayşe.

Sana söyleyecek söz bulamıyorum. Aman yarabbi, iki koskoca ay (aycık değil) mektup yazmıyor beni Ankara çöllerinde deliye çeviriyor, sonra da ortada hiçbir şey yokmuş gibi bir mektup. Zaten eskiden beri senin bu sükûn ve itidaline hayranımdır.

Senden mektup almak için herhalde **"darılırım, yüzüne bakmam, küstüm"** diye tehdit mi savurmalı. Biraz geç yazsan da alıştım dedim diye fırsatı ganimet bildin. Neyse, sana sahiden darılmak bir türlü elimden gelmiyor.

"Sana senden çok inanıyorum" diyorsun, bu gayet tabiidir, bana yeryüzünde inanmayan bir kişi varsa da o da benim. Ama hiç inanmayan. Bazen kendime olan itimadım fevkalade artıyor, bazen de on para etmez, hiçbir işe yaramaz bir insan olduğumu sanıyorum. Mamafih dün bir hikâye yazdım, tekrar okuyunca kendi elimi sıktım. Halbuki mütemadiyen çok fena olduğu kanaatinde idim. İsmi: **"Kanal"**. Bir bozkır hikâyesi. Birkaç kişiye okudum, onlar da beğendiler. Temize çekip sana da bir adet yollarım, ama bu mektuba yetiştiremem.

Beni kimsenin sevip sevemeyeceği meselesine gelince, belki yazdığım iki ihtimal de doğru olabilir. Ama a iki gözüm, bende bazen o kadar çok sevmek ihtirası toplanıyor ki, bütün yeryüzündeki insanları hep birden kucaklamak istediğim oluyor. Sonra sevdiklerimi nasıl sevdiğimi ben bilirim. Hiç düşünmeden bir sözleriyle bir uzvumu koparabileceğimi zannettiğim insanlar vardır. Kendinden başkasını sevmeyen, samimi bir ânı olmayan, suni bir halde yaşayan bir insan herhalde bu kadar ileri gidemez. İnsanın kendini bu kadar aldatması pek feci olur.

Mübalağalı hissettiğim doğru... Bir anda ve fevkalade şiddetle hissederim, fakat bu hissim devamlı değildir. Kısa bir zaman

durulurum. Hislerim aynı ufkı *(yatay)* hattı takip edip gitmezler. Adeta bir mütenavib *(alternatif)* cereyan gibi, kabarıp alçalarak, kesilip tekrar başlayarak devam ederler. Uzun zamandan beri bunun farkındayım. Ne yapayım, bu gibi taraflarıma müdahale olmeyi aklıma bile getirmiyorum. Bunlar o kadar tali şeyler ki.

Fatma'ya benden çok selam. İktedirsat bir temsil yapıp, bir muallimi, pek kuvvetli esbab-ı sıhhiye *(sağlık nedenleri)* sebebi tesna, hiçbir suretle nakledemeyeceğini bildiği Ordunun yanına Konop'ta aklı başına gelsin. İzdivaç gibi mühim bir mesele bile nahiz mühim teşkil edemiyor, yalnız muhabbet kemalinin yanına gitmek için yenlerin mecburi hizmetleri tecil edilsin.

Sen tatilde nereye gideceksin. Tabiatıyla Ankara'ya gelirsin, ablanın yanına... Ben izin alabilirsem İstanbul'a, bir ay için, gelmeğim...

Nezahat'a saadetler dilerim. Şimdilik bu kadar. Sonraları mektup yazarım. Gözlerinden öperim Ayşe. Hemen mektup isterim, sen de resim gönder...

Sabahattin Ali

(Nereden yazıldığı belirtilmemekle beraber Ankara'dan yazılmış olduğu anlaşılıyor.)

7.VI.34

İki gözüm Ayşe.

Bugünlerde nedense uzun mektup yazamıyorum. Günde yedi saat Maarif Vekâleti'nde bir sürü subalterı adamla vakit öldürdüğüm yetmiyormuş gibi bir de Allahın belası bir kitap verdiler tercüme için. Prusya hükümet-i kraliyesinin hususi mektepler ve hususi terbiye müesseseleri hakkındaki kabine **"instruction"**u.

Boş zamanlarımda hikâyeleri temize çekip tâbie *(basana)* göndermeye çalışıyorum. On dört hikâyeden daha beş tane gönderebildim. Lisanı biraz sadeleştirmeye karar verdiğim için bu temize çekmek işi biraz uzun, yorucu ve üzücü oluyor.

Bana arasıra bir tembellik ârız olur, hiçbir şey yapmağı canım istemez. Bugünlerde hiç de öyle değilim. Hiçbir dakikamı boş geçirmiyorum. Gazi Enstitüsü'ndeki odamın yanında Steuerwald isminde bir Alman gâvuru var, ondan kitap alıp mütemadiyen okuyorum. Üç-dört seneden beri biraz durgunlaşan Almanca konuşmam da açılıyor.

Evet, bütün bunlar iyi, fakat uzun mektup yazamıyorum. Halbuki bilhassa sana şöyle beş-altı sayfayı geçen bir mektup yazmazsam hiç yazmamış gibi oluyorum.

Bir hafta kadar evvel adamakıllı uzun bir şey yazabilecek hale deydim. Şu senin de kısmen bildiğin .... şimdi Almanya'da O hatun ile münasebatımız, malum-u asımaneleri olduğu veçhile bir acaip maceradır. Bu münasebet bu son günlerde aynı derecede acaip bir şekilde nihayet buldu. Dünyada beni bu hatuncağızın ahvali kadar üzen şeyler azdır. Ben her şeyden evvel vuzuh *(açıklık)* istediğim halde, altı seneden beri süren bu ahbaplıkta mütemadiyen karanlıkta ve el yordamıyla yürüyordum. Birçok şeylerden mana çıkaramıyordum. Bu bitişten de pek mana çıkaramadım. Ama ferahladım. Bu kızcağızı sahiden çok sevdiğim ve

disine (hasta olduğu için) bazen çok acıdığım halde, artık bu işin bir nihayete ermesinden memnun oldum. Esrarlı dostluklardan hiçbir şey anlamıyorum ve dehşetli üzüntü içinde kalıyorum. Hele sen benim ne kadar mütecessis *(meraklı)* olduğumu bilirsin, böyle anlayamadığım vaziyetler karşısında çatlamak işten değil... Mamafih artık bu istifhamlara *(sorulara)* başkaları ilave edilmeyeceğine göre böyle olması iyi oldu. Pişman değilim... Bunları yazmak fena olmayacak, fakat birçok yerlerinden, okuyanların da benim gibi mana çıkaramayacaklarını düşünüyorum. Buraları açmak ve kendi düşündüğüm ve icat ettiğim sebepler ve amiller koymam mümkün, fakat bütün bu vaka bana kendi şekli içinde o kadar tek ve orijinal geliyor ki, en ufak bir değişikliğin bunu bozacağını sanıyorum. Sonra birçok anlaşılmaz hareketlere benim bulup vereceğim manalar çok yanlış ve körce olabilir. Böyle bir hataya da düşmek istemiyorum. Bakalım, belki sonra, yani on-on beş sene sonra, bir şeyler yazarım. Yalnız sana daha evvel tahriren *(yazarak)* veya şifahen *(sözlü)* hikâye eylemek isterim. Belki sen (hatun olduğun için) bazı şeylerden mana çıkarabilirsin.

Ha, bir şey daha söyleyeyim mi: Bu vaka üzerinde böyle **"hikâye olur mu olmaz mı?"** diye düşünmek falan bana pek manasızca geldi. Adeta utandım. İnsanı sanat kadar hodbin *(bencil)* yapan şey yok. Neyse ..... Hanım faslı bu kadar.

Bakalım Kanal hikâyesini nasıl bulacaksın. Bu sefer yine ayrıca bekletmeyerek hemen cevap vereceğini ümit ediyorum. Benim yazılarım hakkında vereceğin hükümlere çok ehemmiyet verdiğimi söyleyebilirim.

Fatma'dan ne haber? Sinop'ta kalmaya niyeti var mı? Geçen gün Reşat Şemsettin şöyle diyordu: **"Bu sene bilâ kaydü şart hiç kimse nakledilmeyecek, yalnız sen evlenirsen karını Ankara yahut İstanbul'a aldırırım. Bu fırsatı kaçırma, çünkü bulunduğu şehirden, seninle evlenmeyi bile göze alacak kadar canı yanmış olanlar bulunması muhtemel. Bundan istifade et, sırf senin saadet ve hayrını düşünüyorum... Enayilik etme..."** vesaire... O bunları söylerken bana Fatma'yı Konya veya Kastamonu'da bakaloryaya çağırışı geldi. Sonra kendimi Sinop şehr-i latifi ile bir mukayese et-

tim, bir tercih muvacehesinde *(karşısında)* herhalde Sinop'un kazanacağını düşündüm ve bunun için yalnız Şark vilayetlerindeki bazı arkadaşlara bu yolda müracaatlarda bulundum. Sizden medet olmadığını anladık artık... Fatma'ya mektup yazarsan selam ettiğimi söyle...

Neyse, gözlerinden öperim canım. Allah aşkına bu sefer hemen cevap ver.

Sabahattin Ali

Tatilde ne yapacağını yaz. Herhalde Ankara'ya gelip ablanı ziyaret etmek lazım olduğunu unutma. (İnşallah ablan ve Cemil Bey İstanbul'a gitmeyeceklerdir).

(Bu not, yer kalmadığı için, mektubun başına eklenmiş olabilir. Nereden yazıldığı belirtilmemekle beraber Ankara'dan yazılmış olduğu anlaşılıyor.)

23.VI.34

İki gözüm Ayşe.

Mektubunu daha bugün aldım. Sen galiba dalga geçiyorsun. Bir ay evvel sana, Maarif'te, Ortatedrisat Dairesi'nde muvakkaten çalıştığımı, eylülde tekrar Almanca muallimi olacağımı yazmıştım galiba... Adres olarak da **"Ortatedrisat'ta Sabahattin"** diye yaz demiştim. Ya ben pek dalgınım da böyle yazdığımı sanıyorum, yahut da sen pek unutkansın... Sıhhat Yurdu bir aydan beri mevcut değildir. Dayım top attı, hani şu otomobilli dayım... Herhalde ayağımın uğuru olacak... Ama ben onların yanından ayrılıp Gazi Enstitüsü'ne naklettikten sonra top attığına göre kendime şeamet *(uğursuz)* isnadı pek de yerinde olmayacak...

Hikâyeleri kitap haline getireceğim, bir kısmını gönderdim, hepsini göndermeden basmaya başlamıyor tâbi *(basan)*, kimbilir; bir oyun ederim diye mi korkuyor ne!.. Kitapta on dört hikâye olacak, zannın hilafına *(sandığının aksine)* birçoğunu hatırlayacaksın. Sana ya kendim okumuşumdur, yahut da bir yerlerde görmüşsündür, yahut da yazınca göndermişimdir. Kitap çıksın bir kere bakalım...

Ahvalin ne diye yürekler sızısı oluyormuş? Muallim olurken bu nevi münasebetsizlikler, mantıksızlıklar, sululuklarla karşılaşmaya hazırlanmalıydın. Mamafih bütün bu edepsizliklerin en kabil-i tahammül *(katlanılabilir)* olduğu yer maarif muhitidir. **"Herkes"**in dilini konuşamadıktan sonra hiçbir söz bize güzel gelmeyecektir.

Anlattığın ihtiyar muallim tipi pek mebzuldür *(boldur)*. Ben bunların pek güzel hakkından gelirdim... Bir parlarım, bir bağırırım, atıp tutarım, o da belayı başına almamak için susar ve tabi olur. Şirretlik bazen, hatta bizde alelekser *(çoğunlukla)* faydalı, hatta lazım bir şeydir.

Ha, unutmadan söyleyeyim, ben Maarif Vekâleti'nde Ortatedrisat'ta leyli meccani *(parasız yatılı)* talebe kuyudatı ile *(kayıtlarıyla)* meşgul oluyorum, öyle tercüme işleriyle falan değil... Hasan Ali Bey dostumuz bazen **"Talim Terbiye'den para da alırız, şunu bir Türkileştir..."** deyip elime altmış yetmiş sayfalık bir nizamname tutuşturuyor, fakat tercüme bittikten sonra para bahsi açmıyor bile, ne yapalım, amirimiz...

Amirlerimin arasında en bayağısı, en rezili ....'tır. Maiyetine her zaman bir Sabahattin Ali düşmeyeceğini bildiği için bundan öyle bir keyif çıkarıyor ki... Bana karşı pederâne tavırlar alarak nasihat edişleri, vekil edasıyla bana iş havale edişleri cana kâr ediyor ama, ne halt edersin. Mamafih muallim olup vekâletten ayrılırken kerataya bir temiz sopa çekeceğim...

Görüyorsun ya, bende akıllanmak kabiliyeti yok...

Bu kabiliyetsizliğimi bugünlerde başka vesilelerle de anlamaktayım, görüyorum ki üç sene evvelki **"ben"**le bugünkü **"ben"** arasında hiçbir fark yok: Aynı hisler, aynı delilikler, aynı hayaller ve aynı ateş... Neyse, bunu sonra, konuştuğumuz bir zamanda anlatırım...

Nezahat, nişanlısının resimlerini baygın baygın seyrederken gözümün önüne geldi. Eh, çok görülmez, âşıklık bu, arabacılık değil...

Vekâletten çıkan evamir *(emirler)* ve talimata hayret etmekten vazgeçin, vekâlette hiç kimse ne halt ettiğinin farkında değil, bir kör döğüşüdür gidiyor. Allah encamımızı *(sonumuzu)* hayra tebdil eylesin.

Hikmet Bey fena adam değil, yalnız biraz salak. Bu iki hasletini de beni memur olarak kabul edişinden anladım. Buradan nu dur eden *(çıkan)* edepsizliklerin asıl menbaı *(kaynağı)* Talim Terbiye Heyeti veya İhsan Bey, çünkü diğer azaların **"Ali Haydar Kâzım Nami, Saffet, Tevfik"** esamisi bile okunmuyor.

Hasan Ali kibar kibar konuşup tuluat aktörleri gibi nükte savurmakta berdevam. Vekâlet ilk bakışta, dehşetli eğlenceli, komik, fakat biraz dikkatlice bakınca fevkalade feci bir yer. A bir yakamı kurtarsam...

Fatma'yı Sinop'a bağlayan ne acaba?.. Aman, ne fesat

mım yarabbi, sen kendisine selam söyle, istersen resmimi de yolla...

Pertev bermutad askerliği ile meşgul. Yalnızlık onu olgunlaştırıyor. Felsefi fikirlerle malamâl *(dopdolu)* bir mektubunu aldım, aferin dedim.

Benim ne afet olduğumu şimdi mi fark ettin? Ankara'ya gel de yanıp tutuşanları bir gör. Zaten bilmiyor musun a iki güzelim, İzmir'de sen Ankara'da ben, üstümüze diller yok

Hem bu resimler atölye resmi değil, bir arkadaş [illegible] na ile ufacık çekti, sonra büyüttü... Sen de filmi, bilmi demem de kendi resimlerinden gönder. Biz zarfa değil mazrufa *(içeriğine)* bakarız.

Askerliğim önümüzdeki nisanın nihayetine kaldı. Sen mektuplarını bademe *(bundan sonra)* ***"Ortatedrisat'ta Sabahattin"*** diye gönder. Soranlara selam. Gözlerinden çok çok öperim Ayşe.

Sabahattin Ali

(Mektubun nereden yazılmış olduğu belirtilmemekle beraber Ankara'dan yazılmış olduğu anlaşılıyor.)

1.VII.34

Canımın içi Ayşe

Amma da rapor kılıklı mektuplar yazmaya başladın ha. Muallim olduğun belli. Ha, zarfın üzerini "**Muallim Ayşe Hanım**" diye yazarken içimden gülmek geldi. Sana şimdiye kadar hiç "**muallim**" diye hitap etmemiştim. Demek artık Bolu Oteli'nde falan künyeniz "**Muallim Ayşe Hanım**" diye okunuyor. Kimbilir, bu haber Bolu'da nasıl iftihar doğurmuştur. Allâme Kadı'nın kızları da allâme oldular... Ah kızım, allâme olmak bir şey değil, ihtiyar oluyoruz. Beni bugünlerde bir ihtiyarlık telaşesi pek sardı. Ödüm kopuyor. Ben ölümden korkmazdım, şimdi ölüme yaklaşmaktan bile dehşetli korktuğumu görüyorum. Rapor kılıklı mektuplar yazıyorsun diyordum. Sahiden pek kuruydu bu son mektubun. Sen de haklısın ya, bana ne biçim mektup yazacağını şaşırdın. Pek müstebit *(despot)* bir arkadaşım vesselam. Halbuki her mektubun hoşuma gidiyordu. Aman canım, neden bahsedersen et, yalnız öyle iki ay falan susma da... Ben bermutad vekâlet-i celilede *(şanlı ve kâlette)* âramgüzârım *(dolaşmaktayım)*. Bu bina içinde esen bayağı hava beni pek sıkıyor. Görme, o müdiri umumi beyler, şube müdürü beyler bir derece mafevklerinin *(üstlerinin)* yanında nasıl köpekleşiveriyorlar. Ve bir derece küçüklerine de nasıl aslan kesiliveriyorlar. Yapılan her iş kırtasiye, burada hükümran olan kanate göre Maarif Vekâleti bizzat kendisi için mevcuttur, yani mevcudiyetinin hikmeti kendisidir. Hiç kimsenin aklına, bu müessesenin bir vasıtadan ibaret olduğu, bu vasıtalığını, yani memleketteki maarif işlerinin dürüst gitmesini temin vazifesini bir an ortadan kaldırsak manasızlaşacağı gelmiyor. Kâğıtlar yazılıyor, emirler veriliyor, verilen emirleri nakseden *(emirlere ters düşen)* başka emirler veriliyor. Ve her maarif müessesesinin vekâletinin keyfine göre yürümesi isteniyor. Bu keyf ise tamamen mücerret *(soyut*

bir keyf, yani maarifle alakası bile olmayan bir keyf... Hiç kimse, bu keyfin maarifle uzaktan bari alakası olması lazım geleceğini hatırlamıyor. Bir emir veriyoruz ama, talebe üzerinde, muallim üzerinde, umumi tahsil vaziyeti üzerinde ne gibi tesirler yapar, ne gibi neticeler doğurur diye külahını önüne koyup düşünen yok. Birisinin aklına bir şey esti veya başka bir yerden emrildi mi, bil cümle yâran *(tüm dostlar)* hep birden el çırpıp helil helil *(peki, evet)* diyorlar. Derhal kabul, tamam... Kanunlar imzaya gidiyor. Mekteplere telgraf, oldu bitti... Bu kadar pahalıya mal olan, bu kadar gösterişi, manası ehemmiyeti olan bu makinenin boşa çalıştığını, hatta zararlı çalıştığını böyle yakından görmek insanı üzüyor. Maarif Vekâleti'ni olduğu gibi ortadan kaldırsak ve her müesseseye istiklal versek, belki anarşi olur, fakat muhakkak ki daha az mantıksızlık olur.

Niçin ruhumuzun asla ısınamadığı kalıplarda kalmaya mecburuz? Bir insana bundan daha büyük işkence olur mu? Hilkat her insanı yeryüzüne bir iş için gönderir. Memur doğanın eşkıya olmasına, şair doğanın kunduracı olmasına sebep olan **"nizam-ı içtimai"** *(toplumsal düzen)* dedikleri nesnedir ki, bunun, mecbur ederek yaradıldıklarından başka işlere sürüklediği adamlar ömürlerinin sonuna kadar, işlerine, hatta hayata alışamamak bedbahtlığına uğrarlar. Yaratıldığı işi **"kendi işi"**ni bulabilen adam yeryüzünde ne kadar nadirdir. İnsanlar arasında bahtiyar adam ne kadar enderdir... Çünkü bedbahtlıklarımızın en mühim sebebi budur.

Ben kendimi yoklayınca, ancak şu iki işi benimseyerek yapabileceğimi hissediyorum: İki bin sene evvel dünyaya gelip Eflatun'un akademisinde çene yarıştırabilirdim. Bir de bugün bile, hiçbir yerde uzun müddet kalmadan, hatta birçok vücut hırpalanmalarına da tahammül ederek dünyayı dolaşabilirim. Ölünceye kadar gezebilirim. Hatta o zaman konuşmak ihtiyacını bile duymam. Ben seyahat ederken etrafımın her şeyine dikkat eder ve düşünürüm ve gayet az konuşurum.

Sen de düşün bakalım, meslek intihabı *(seçmek)* elinde olsa yani zahiri veya hafi *(açık veya gizli)*, maddi veya içtimai bütün tesirlerden azade olarak, içinin hasret çektiği bir iş intihab

edecek olsan ne olmak isterdin. Herhalde arkası üstü yatıp esnemek istemezdin.

Hayal kurmayı bırakalım. Fatma nasıl? Şişmanlamış mı? Benim resimlerimi göster ve benim de şişmanladığımı söyle... Şey... Yani... Neyse, benim namıma da gözlerinden ve yanaklarından öpüver. Hem söyle, Ankara'ya bana mektup yazsın. Sinop havadisleri versin. Biz onunla yanyana gelsek ne dedikodular yaparız şimdi. Ben hapiste kaldım ama Sinop'un içini dışını bilirim.

Ha, sana **"Bernard Shaw"**un bir kitabını gönderdim. Muhakkak oku. Bana da fikirlerini yaz. Hakimiyet-i Milliye'nin neşretmeye başladığı bu seriyi takip et. Ben alıp okuduklarımı sana gönderirim. Bu tercümelerin sinirime dokunan tarafı, gâvur has isimlerinin Türk imlasıyla yazılması. Adamın ismini bile Şov diye yazıyorlar. Ukalalık. Fakat ihtiyar İngiliz dehşet adam. Ben onun geçen asrın sonlarında yazdığı bir romanını **"Amatör Sosyalist"**i okumuştum, o zaman için değil bugün için bile tazeliği ve yeni fikirleri insanı şaşırtan bir kitap idi. Fransızcası vardır, muhakkak bul ve oku...

Başkaca havadis yok. Sende herhalde çok vardır. Mufassal *(ayrıntılı)* şeyler yaz. Bu mektubunun asıl hoşuma gitmeyen tarafı kısalığı idi; bak şimdi aklıma geliyor... Fatma'ya selam. Gözlerinden tekrar öperim. Senin de gözlerinden öperim nur-ı aynım *(gözümün nuru)*.

Sabahattin Ali

(Yer belirtilmemiş olmasına karşın Ankara'dan yazılmış olduğu anlaşılıyor.)

29.VII.34 - Ankara

İki gözüm Ayşe.

Ben bu tatil de İstanbul'a gelemiyorum, sen de Ankara'ya gelmiyorsun, galiba birbirimizi göremeyeceğiz. Halbuki seni ne kadar göreceğim gelmişti. Vallahi Ayşe, şöyle bir yarım saat oturup konuşmak beni bir hayli toparlayacak gibi geliyor bana. Ta savvur edemezsin, bu Ankara ne feci bir yer. Geldim geleli şöyle maskesiz on kelime konuşmadım desem yalan değildir. Hele vekâlet beni adeta fizikman boğuyor. Bakalım, eylülde bir yere muallim tayin edecekler. İşin felaketi, muallim bile olsam yüzde doksan Ankara'da bırakacaklar. Ne halt edeceğimi bilmem. Maaşa geçer geçmez askere gideyim diyorum, sırf buradan bir sene için kaçıp kurtulmak maksadıyla...

Etrafımla mütemadiyen ölçülü münasebetlerde bulunmak, daima söylemek istediğimden başka şeyler söylemek, daima hareketlerimi tartmak mecburiyetinde kalmak tahammül edilmez bir şey. Bunları sen de benim kadar bilirsin. İnsan yavaş yavaş alışıyor, daha doğrusu mihanikiyyet *(mekaniklik)* kesbediyor. Fakat bir parçacık da bu hayatın dışı olduğunu, başka türlü insanlar mevcut olduğunu ve bunlarla başka türlü konuşabileceğini bilmek istiyor. Halbuki hepimiz bir yere dağılmışız. İnşallah Maarif Vekili olursam bütün yâranı biraraya toplayacağım. Artık seyreyle sen gümbürtüyü.

Pertev dehşet adam olmuş yahu. Mektuplarını okurken adeta bir tuhaf oluyorum. Bir kere fikirleri esaslı ve kuvvetli değişiklikler aptı. Hayat telakkisi başkalaştı. Bu soğuk hayatı, manasız ve şahsiyeti öldürücü küçük burjuva mesleğini bırakıp amelelik, ırgatlık yapmak istediğini bile söylüyor. Mamafih hisleri itibarıyla hep aynı Pertev. Bilhassa benim âşıklıklarımı hâlâ ve daha herkesten iyi anlayan

o... (Çünkü sabıkı misilû* hiç olmazsa iki üç ayda bir şiddetle âşık olmakta berdevamım). Sonra kendisi de âşık. Bu sefer kime bilmiyorum, fakat mektuplarından anlıyorum ki âşık. Zaten biz dünyada âşık da olmasak ne halt ederdik bilmem. Size acıyorum vallahi...

Beni Ankara'ya gelip bir görsen şaşarsın. Dehşetli muntazam bir hayat yaşıyorum, vekâlette muayyen saatlerde bulunuyor, öğle ve akşam yemeklerini muayyen bir lokantada ve akşamları bir bardak bira ile müterafık *(beraber)* olarak, yiyorum, muntazam tetebbuat *(araştırma)* ile meşgulüm. Bilhassa Goethe hakkında Brandes nam bir Danimarkalı münekkidin *(eleştirmenin)* biyografisini okuyorum. Şimdiye kadar okuduğum Goethe biyografilerinin en mükemmeli. Herifte görme kabiliyeti var. Sanatkârı anlama kabiliyeti var. Sonra Shakespeare hakkında kırk elli sayfalık bir tetkik yapıyorum. Stratfordlu Shakespeare'in bu dramları yazmış olmasını mümkün görmeyerek onu bir sahtekâr, ismini vermek istemeyen birisinin eserlerine imza atmak küçüklüğünde bulunan bir zavallı addetmek isteyenler var. Geçen gün bir Amerikalının bu yolda bir iddiasını okudum. Dramların muharriri olarak bir lordu gösteriyor ve zavallı Shakespeare'in ne cahilliğini, ne ahlaksızlığını bırakıyor. İnsanların eşekliği pek hudutsuz vesselam. Burada ve alelumum Türkiye'de Shakespeare'in ismi meşhurcadır ve birkaç ukalânın malumatfuruşluğu *(bilgiçliği)* yüzünden, bu adamın şahsiyeti hakkında katî hükümler teessüs edemediği *(kuramadığı)* görülüyor. Birisi kalkıp bundan otuz sene evvel Shakespeare eserlerinin müellifi Bacon olduğuna dair yapılmış bir iddiayı taze imiş gibi ileri sürüyor ve fikirleri karıştırıyor. Ben bunlardan bahseden oldukça kuvvetli bir broşür hazırlıyorum, ismi "Shakespeare Meselesi"dir.** Kendime zararı olmayacak bir meşgaleyi ancak bu vadilerde buluyorum.

Temasa mecbur olduklarımdan maada *(başka)* hiç kimseyle temasım yok. Ankara'da Almanca muallimliği yapan bir gâvur tatil için memleketine giderken bana bütün kütüphanesini bıraktı. Bir sürü kitap var. Dairede bile okuyorum. Yirmi dört saatin bir olmazsa beş-altı saati başka memleketlerde, başka insanların ar

* Eskisi gibi.

** S. Ali'nin "Shekaspeare Meselesi" adlı üç makalesi daha sonra, Varlık dergisinin 1934 ve 1935 yıllarında yayımlanan 32-34 ve 37. sayılarında yer almıştır.

sında geçiyor. Ve bu berbat yirmi dört saati bir parça kabil-i tahammül yapan bu üç-beş saat.

Sen ne yapıyorsun. Bir seneden beri bana yazdığın mektuplarda hiç okuduklarından bahsetmiyorsun. İnsan bu namütenahi *(sonsuz)* manasızlıklar arasında, insanlığını unutmamak için okumaktan, etrafından bu şekilde bir müddet ayrılmaktan başka ne yapabilir?..

Fatma Hanım ablamız ne yapıyor? İstanbul kazan o kepçe dolaşıyordur. Bana hâlâ yazmamakta inat ve ısrar ediyor. Neden bilmem. Yeni İlktedrisat Müdürü de pek dostumdur, hatta bunu müdafa edeyim derken Konya'daki gazetecileri kızdırmış ve ihbar edilmiştim. Fatma'nın bir işi varsa yaptırırım...

Sen bu sene muallim olarak nereye tayin edileceksin veya edilmek istiyorsun? İstanbul'u falan bir kere hesaptan çıkar. Konya'dan, Adana'dan, belki Ankara'dan bahset. İzmir'de kalabilirsen hepsinden iyi olur. Ama senin stajının bitmesine de galiba daha birkaç ay var. O zamana kadar Allah kerim. Yani o zamana kadar bütün münhaller *(boş yerler)* dolduğu için sana yer bulunmaz da aklın başına gelir... Benim hikâyeler galiba basılmaya başlandı. Çünkü ben hepsini bir hafta evvel temize çekip lisanı da biraz daha sadeleştirerek gönderdim. Bu kitabı hiç yüzüm kızarmadan ortaya atabilirim. Sen de muhakkak beğeneceksin.

Ayşe, hadi bu sene Ankara'ya gel. Ama Ankara'yı bu kadar methettikten sonra seni çağırmak az garip değil. Ancak hodbinliğe *(bencilliğe)* alamet olabilir.

Görüyorsun ki ortada yazacak muayyen bir mevzu olmayınca, benim gibi mektup yazmakta oldukça hünerli olanlar bile şaşa oturuyor ve böyle manasız bir şey ortaya koyuyor. Benim mektuplarımın iyiliği ve kötülüğü biraz da bana yazanların mektuplarının iyiliği ve kötülüğüne bağlıdır. Son mektubuna öyle bir mukabelede letafet izafi edilemezdi *(yakıştırılamazdı)* doğrusu.

Hiçbir mektubumda eskimeyecek olan bir söz varsa o da şudur: Seni çok göreceğim geldi. Mamafih bu hasret öyle bir hastalıktır ki, yan yana olduğumuz zamanlarda bile bakidir.

Fatma'ya selam. Her ikinizin de gözlerinizden binlerce defa öperim.

Sabahattin Ali

11.8.34 - Konya

İki gözüm Ayşe.

İki gündür Konya'dayım. Maceralarımızın sahnesini görmek istedim. Dün otobüsten inip evde yıkandıktan sonra şehri dolaşmaya çıkınca öyle bir hicap duydum ki... Neden bilmem. Konya'da ben, hakikatte olduğumdan daha mühim bir adamımdır. Burada beni tanımayan yoktur ve birçokları bana bir nin *(yarı)* kahraman gibi bakıyorlar. Ve bu beni dehşetli utandırıyor. Meğer ben meşhur ve mühim adam olmaya hiç müstaid *(eğilimli)* değilmişim. Ben yalnız bizzat kıymet verdiğim insanların takdirlerini istiyorum, ancak bunların bence bir ehemmiyeti var. Sürünün hükümleri beni sinirlendiriyor. Burada bir hafta kaldıktan sonra Beyşehir'e, Pertev'e gidecektim, bu seyahati tacil edeceğim *(çabuklaştıracağım)*.

Konya Valisi Cemal Bey pek ahbabımdır. Burhaniyeli olduğu için bir dereceye kadar hemşehri de sayılırız (annemin Edremitli olduğu malum.) Konya'da ikameti tatlı yapan şeylerden biri, belki yegânesi bu adam. Gayet az konuşuyor (yani bana çok konuşmak imkânını veriyor) fevkalade çok okumuş. Felsefede mütebahhir *(deniz gibi, derin)*. Hakim *(bilge)* bir adam. Beni yarından sonra kendi otomobiliyle Beyşehir'e götürecek. Tabii bu pozisyonlar Konya'da yar-ü ayyare *(dost ve düşmana)* karşı bir hayli enaniyetimi *(benliğimi)* okşuyor. Pek edepsiz insanım vesselam. Bu sabah kalkar kalkmaz hapishaneye gittim. Sergardiyan beni çok selâ verdi. Adamcağızın gözleri yaşardı. Eski mihnet arkadaşlarını çağırttım, eskisi gibi olmuyor, ayrı dünyaların adamları olduğumuz belli. Bana birbuçuk sene evvelki gibi bakmıyorlar. Fakat bu gayet tabii. Ben içerdeyken Pertev'e bile bir parça şimdi bunların bana baktığı gözle bakardım...

Hükümete, Vali'yi görmeye giderken yine bir sürü hatıralar

canlandı. Mahkemeye götürüldüğüm koridorlardan karar tefhimini *(bildirimini)* beklediğim müdde-i umumi *(savcı)* [illegible] önünden geçerken bir acaip oldum. Bilhassa bir gün bir [illegible] yalnızca hakimi bekliyordum. Vakit erkendi, kış [illegible] reden dışarı bakmış ve Hükümet Meydanı'nda [illegible] retmiştim. Bulutlu ve kasvetli gök de bu [illegible] başka kimse olmayan meydan kadar ruh [illegible] zaman olsa beni sinirlendirecek olan bu [illegible] danı manzarasında parlayan, [illegible] Bu boğucu hareketsizliğin, [illegible] kası halinde hürriyet vardı. Dışarıda [illegible] yürüyenler etraflarını saran bu nur tabakasının farkında değillerdi. Bütün bunlar beni o kadar fenalaştırmış, bana öyle hüzün vermişti ki, kendimi sessiz sessiz ağlarken yakalamıştım. Şimdi hükümete gelirken o meydandan geçtim, bir zamanlar mütehassir *(özlem dolu)* gözlerle sokağa baktığım pencereye gözlerimi kaldırdım, kapkaranlıktı. İçerde kapısının önünden geçerken yine durakladım, utanmasam içeri girip aynı pencereden bir daha sokağa bakmak isteyecektim.

Ayşe, sana Beyşehir'den daha uzun mektuplar yazarım. Pertev talime gidip ben onun odasında yalnız kalınca seninle bol bol konuşuruz. Ben on beş gün sonra Ankara'dayım. Galiba Ankara Erkek Lisesi'ne tayin edecekler. Şimdilik Allahaısmarladık. Fatma'ya selam. Gözlerinden çok, çok, çok, çok öperim.

Sabahattin Ali

Bu mektubuma ve daha göndereceklerime Ankara'ya, eski adresime cevap ver, çünkü eylül sonuna kadar vekâletten ayrılmayacağım.

S.A.

(Bu not, sonunda yer kalmadığı için olacak mektubun başına eklenmiş.)

8.IX.34 - Beyşehir

Çok sevgili Ayşe.

Bolu'dan yazdığın uzun ve güzel mektubu tam yirmi gün sonra Konya'da aldım. Bolu Oteli'ne Konya'dan bir mektup yazmıştım, onu yazdığımın ertesi günü, Ankara'da iken başlayan hafif kırgınlık ve ateş arttı. Baş ağrısı başladı ve burnum kanadı. Memleket Hastanesi'ne gidip yattım. Bir hafta kadar hastalığım anlaşılamadı. Sonra kan muayenesi **"1/200 müsbet tifo"** gösterdi. Yirmi gün kadar yattım.

On dokuz yaşında ve 1934 mezunu cici bir hemşire hanım bana bu yirmi günü mümkün olduğu kadar tatlı geçirtti. Bilhassa hararet düştükten sonra on günlük ilk nekahat devrimi hastanede geçirdim, ki bugünlerde hemşire hanımla karşı karşıya oturup saatlerce şundan bundan konuşurduk. Hatta ahbaplığımız o kadar ilerledi ki, çıkacağıma yakın bana içersi –oldukça yanlış yazılmış– şiirle dolu bir defter getirerek benim de, bildiğim şiirlerden birkaç tane yazmamı rica etti. Ve taburcu olduktan sonra, hastaneye gelecek mektuplarımı bana göndermesi için yazdığım bir teskereye verdiği cevapta, alt kata benim odaya gittiği zaman gözlerinin yaşardığını beyan ediyordu. Zavallı hemşire Fahriye Hanım...

Hastaneden çıktığım gün bir arkadaşımın düğününe gittim. Gece saat beşe kadar uykusuz kaldım. Konya sosyetesinde bu ilk arzı endamım olduğu için çabuk bırakıp gidemedim. Eski dostlar ve talebeler beni oraya bağladılar. Binbir türlü güzel ve çirkin hatıralar kafama doldular. Hastalığın ve uzun bir perhizin zayıflığı üzerimde olduğu için dans falan etmedim, bir kenarda oturdum ve seyrettim. Yanıma gelip gidenlerle şundan bundan konuştum ve dehşetli yorgun olarak misafir olduğum eve döndüm... Doktor perhizi bir müddet daha devam ettirmemi ve asla et yemememi söylemişti, ben et yemedim de böbrek ve ciğer yedim, akşamüzü

ri tekrar ateş geldi. Geceyi çok fena geçirdim. Sabahleyin manen dehşetli bozuk bir halde hastaneyi boyladım. Hastalığım nükseth diyor ve nüksün muhakkak ölüme götürdüğünü bildiğim için pe şan bulunuyordum. Hastanede, senin Ankara'dan oraya gönderd len mektubunu aldım, hemşirenin verdiği bir dereceyi koyduktan sonra açıp okumaya başladım. Daha başlarda ben bile dikkatimi toplayamıyordum. Dereceyi çıkarıp "37.4" olduğunu görünce daha fena oldum. Mektubu cebime koyarak koridorlarda dolaşmaya başladım. Doktor daha gelmemişti ve hastalara hanımı dışarı çıkmıştı. Biraz sonra, gözleri kızarmış, geldi. Ne var diye sordum, söylemedi. Elinde tuttuğu bir defteri çekip aldım; masa tepte tuttuğu notlar... Bunlarda tifoyu aramış ve nüksün çok ağır seyrettiğini okumuş. Doktor gelip beni dinlediği, ve nüksün çok yüksek hararetle başlayacağını, böyle bir şey olsa benim kalkıp hastaneye falan yayan gelmeme imkân olmadığını, şimdiki hararet yükselmesinin, terlemenin vesair arazın perhizi bozmaktan ve em'adaki *(bağırsaktaki)* bir taharrüşten *(tahrişten)* mütevellit bir reaksiyon olduğunu söylediği zaman benden ziyade sevinen hemşire hanım oldu. Ben ne edepsiz mahlukum yarabbi... Bu kızcağıza olduğundan ne kadar başka, ne kadar yakın göründüm; aramızdaki maddi ve manevi mesafeleri ne kadar ustalıkla kapattım ve onun, bende olmasını istediği hüviyeti aldım... Bunları hiçbir maksatla yapmadım. Yalnız düşündüm ki kendim olarak kalırsam çok yalnızlık çekeceğim... Zavallı hemşire Fahriye Hanım...

Beş-altı günden beri Beyşehir'de Pertev'in yanındayım. Burada tabiat yavaş yavaş Orta Anadolu manzarasını değiştirerek Akdeniz karakteri almaya başlıyor. Steplerin toz bulutları yaratan rüzgârları, Beyşehir Gölü'nü çerçeveleyen yüksek ve çam ağaçlarıyla kaplı dağları büsbütün örtemiyorlar. Tepelere çıkınca mavi ve derin bir körfez gibi görünen göl şimal-i şarkide *(kuzeydoğu)* Orta Anadolu'nun bozkırları ile mukabil cihette ise *(karşı yönü ise)* Akdeniz'in Toroslarıyla temasta. Şehir, daha doğrusu kasaba hatta daha doğrusu köy on para etmez. Yeğenim diye takdim ettiği sarı saçlı bir dilber vesilesiyle dedikodu kaynağı olan Ahmet doktoru ile; ve bu türlü dedikoduyu en ziyade kuvvetle besleye eden müdde-i umumi vesair memurin ile ve nihayet, felse-

fi tecerrüdünden *(soyutlanışından)* pek az ayrılan yerli halk ile burası da emsali yüzlere varan küçük insan topluluklarından biri. Bir Anadolu, bir Orta Anadolu kasabası. Yalnız kasabanın etrafında tabiat çok güzel. Yahut uzun zamandan beri Orta Anadolu'nun çoraklığından şikâyetçi olan bana fevkalade geldi. Bittabi *(doğallıkla)* Garbi Anadolu'nun *(Batı Anadolu'nun)* ve senin Bolu civarının yanında buraların esamesi okunmaz. Fakat bu tabiatın da kendine göre başka yerlerde bulunmayan hususiyetleri var. Mesela göl ve etrafındaki çok, ama çok güzel dağlar başka yerde yoktur. Tabiat güzelliği de muhakkak büyük ağaçlı orman demek değildir ya... Buralarda da orta boyda çam ormanları var. Fundalıklar, ve suyu pek bol olmayan pınarlar var... Bir defa Pertev'in taburu ile (yani Pertev'in kumanda ettiği değil dahil olduğu taburla) bir yürüyüş yaptık. Ben atla iştirak ettim. Pertev'cik yürüdü. Çöller mıntıkası ile nebat mıntıkası arasındaki seyrek bir çam ormanından geçtik, güzel bir su başında bodur asmalı bir bağın kenarında oturduk. Dünkü cuma günü de atlarla uzunca bir seyahat yaptık ve (Yaka Manastırı) dedikleri bir yere gittik. Ben, Pertev ve başka iki mülazım *(teğmen)* daha... Buradan gölün manzarası enfesti. Orman da biraz sahici orman kılığında idi. Edremit taraflarını hatırladım. Ankara çöl'leri, döndüğüm zaman, bana çok acı gelecek ve Gazi Çiftliği'nin akasyaları yalnız sinirime dokunacak... Buraya giderken ve gelirken atları dört nala sürdük. Bende hamlık olduğu için bugün turşu gibiyim. Her tarafım, bütün adalelerim sızlıyor. Oturup kalkarken hatta kolumu kımıldatırken "ay!.." diye bağıracağım neredeyse...

Sen mektubunda benim gibi seyahat etmeyi istediğini söylüyordun, sahiden ben seyahati dehşetli severim. Mesela Ankara-Konya, Konya–Beyşehir seyahatlerinin hiçbir latif tarafı yoktur. Birincisi kum çöllerinin ortasından ve kuru Tuz Gölü'nün kenarından geçerek yapılır. Sakin havalarda görülen serap hadisesinden başka enteresan tarafı yoktur ki, benim bu seferki gelişimde dehşetli bir rüzgâr ortalığı toz ve dumana buladığı ve ancak yüzümüze mendil kapayarak nefes alabildiğimiz için bunu da görmek nasip olmadı. İkinci seyahatte ise yol Nazım'ın *(Hikmet)* "kel dağlar" dediği biçimsiz toprak urları arasından geçer ve pek az y

lerde gözü okşayan bir manzara alır. Bunlara rağmen bu yolculuklar bana zevk verir. Bu zevkte varacağım hedefin zevki dahil değildir. Bu yolculuk, bu bir yerde durmadığını, hareket ettiğini bilmek şuuru, bu bir yere bağlanıp kalmaktan kurtuluş başlıbaşına tatlı bir şeydir. Bu, insanı en kötü yollara, en ağır şartlara bir tebessüm veya sakin bir kalenderlikle tahammül ettirir... Birkaç gün sonra aynı yollardan Konya'ya, daha birkaç gün sonra da oradan Ankara'ya döneceğim. Sonra berbat bir hayat başlayacak. Ben bu berbat hayatı birçok şekillerde güzel ve dolu yapabileceğimi sanıyorum. Bir kere çok çalışacağım, sonra istediğim vadilerde çalışacağım. Hapislik bende muhakkak kafa dengi arayıp bulmak ihtiyacını öldürdü. İnsan yanında kafa dengi bir kişi bile olmadan kafasının istediği istikameti bulup yürüyebilir. Ve bu kafanın istediği doğruluğa gitmek bir hayli mühim zevktir. Tabii duyabilene...

Gelelim şimdi senin mektuba: Cadılığımı, münasebetsizliğimi itiraf ederim. Bu itirafım senin mektuplarının şirin olduğunu değil, benim mektuplarımın da pek soğuk olduğunu ifade etmektedir. Hakikaten son zamanlarda Maarif Vekâleti'nde aşağı derece memurluk, ... nam eşeğin maiyetinde bulunmak azabı, vaziyetimin üzüntülülüğü, alelumum Ankara'nın insan ruhu üzerindeki menfi, uyuşturucu, köle edici tesiri beni pek sudan bir adam yapmıştı. Bu aleladeliğin mektuplarımda görünmesi tabiidir. Bu defer Ankara'ya gidersem, yukarıda yazdığım gibi, etrafıma bakmadan çalışmak, kendi alemime gömülmek, etrafımla ancak bir müşahit *(gözlemci)* sıfatı ile alakadar olmak niyetinde olduğumdan, eskisi gibi kötülemeyeceğimi tahmin ediyorum. Senin **"her gördüğün, her anladığın, her bildiğin hatta her kızdığın şeyi"** hemen söyleyivermediğinin niçin bir meziyet addedilmesi lazım geldiğini anlayamadım. Bence bunları hemen söyleyivermek bir meziyettir, bir idiot'luk olsa bile... Hele insan kendine yakıştırdıklarından saklanırsa iyi bir şey mi yapmış olur, sen hükmünü ver. Sana benim gibi her aklına geleni hemen söyleyivermeni tavsiye ederim. Tabii herkese karşı değil... Fakat birbirimizle samimi bir tekkellüfe *(koşullara)* riayet ederek konuşmak oldukça güç kaçsa gerek...

Bolu'da gezdiğin, gördüğün yerleri yarı lirik, yarı mistik, yarı

da anarşik bir edayla anlatıyorsun. Su ve suyun sesi sana birçok güzel düşüncelerin yanında birtakım soğuk şeyler de söyletiyor. Mesela: **"Böyle çaresiz, mütevekkil *(boynu eğik)*, gözlerimiz kapalı ölüme koşmak için mi geldik dünyaya? Ne yaparsak yapalım, bu zaafımızla pek ağlanacak haldeyiz..."** diyorsun. Hiç ağlanacak halde değiliz. Tabii ve makul olan hiçbir şeye ağlanmaz; gülünmez de, uyulur. Sen hayatı çok seviyorsun. Belki herkes gibi. Fakat bu muhabbet sende bazen maraziliğe *(hastalığa)* kaçıyor. Niçin gözlerimiz kapalı ölüme doğru koşalım?.. Yeryüzünde hepimizin yapabileceğimiz bir iş vardır. Kafası işleyen bir insanın yapacağı şey; doğru olduğuna kanaat getirdiği fikirleri tahakkuk ettirmek için kendisine düştüğünü tahmin ettiği vazifeyi, hiçbir netice, hiçbir mükâfat beklemeden, hiçbir dış tesire tabi olmadan ve bunda hiçbir fevkaladelik görmeden yapmaktır. Normal bir adam için bu su içmek, yürümek veya gökteki yıldızları merak etmek kadar tabii bir şeydir. Halbuki biz ya miskin miskin otururuz, yahut da yapmamız en tabii ve lazım olan bir işi dehşetli mühim jestlerle yaparız. **"Kendini bir idealin içinde eritmek"** isteyen insan böyle cümleler mi yazmalı?.. Ben kendim yapabildiğim hiçbir işte fazla bir mühimlik görmediğim, bunun için de hiçbir fiilimi mühimser görünmediğim için birçokları beni hiçbir şey yapmamış ve yapmaz sanırlar. Ben buna da zerre kadar hayret etmiş değilimdir. Hiçbir şey yapmayan ve yaptığı bir zerre şeyin etrafında mahşer gürültüsü koparanlar başka türlü bir muhakeme silsilesi kuramazlar. Beni bir parça üzen, çok yakınlarımın bile bazen bu gaflete düşmeleridir.

"Şehirlerden uzakta, tabiatla yalnız kalınca bütün farkına varmadığımız tabii hadiseler birdenbire büyüyüp gözümüzde ehemmiyet alıyorlar ve bizi ürkütüyorlar" şeklinde hulasa edilebilen fikirlerine tamamen iştirak ederim. "Tabiat, kendisiyle başbaşa kalınca, yani biz, bize omuz vererek dem tek olan diğer insanlardan ve bize kendi ehemmiyetimizi göstere insan eserlerinden uzaklaşınca derhal ne küçük ve sıfır mahlûk olduğumuzu kulağımıza fısıldar. Bu bize kâinat içindeki mevkimi anlatmalı ve boş, faydasız isyanlarda, dar çerçeveli yeislerde ru na olmadığını göstermelidir.

Bugünkü şehirlerin insanı bu manevi yıkanmadan, yani tabiatla bilavasıta *(dolaysız)* temastan men ettiği de doğru. Belki ulaşım bu şehirler daha insanlara yakışır şekillere girecek, insanların daha çok kendilerine ve tabiata hasredebilecek zamanları olacak. Bu sual soruyor ve Maarif Vekili olsam yâranı ne şekilde teşekkül ettirmi öğrenmek istiyorsun. Maarif Vekili olsam vekâlet mahallini Ankara'dan kaldırır, güzel ormanlara yakın ve havadaki hüviyeti iyi bir şehre naklederim, yâranı da "mazeret memuru" olmaktan çıkarıp lerim *(toplarım)*. Yâran dediğim zamanlığın hatası yok değildir. Gerçi ben herkesle ahbabım ama, bu hatâdan mütevellid pek az ce bir kıymeti olanlar, yani ayrıldığım zaman bana hatırlatmağa tanlar pek azdır. Bu pek azlar, kendilerinden küllîyen *(tamamen)* ayrı durmaya tahammül edemeyerek mektuplaştığım insanlardır ki, (iş için mektuplaştıklarım dahil değil) adetleri beşten yukarı çıkmaz. Hele, her şeyde yumuşadığımı, imansızları da bir gayret etsem içeri alacağımı söylüyorsun ki, pek isabetli bulmadım. Benim için bir ehemmiyeti olan meselelerde tasavvur edemeyeceğin kadar inatçıyımdır. Senin bunun farkına varmayışın tabiidir, çünkü evvela benim için bir ehemmiyeti olan meseleler adetçe gayet azdır, sonra da bu ehemmiyetli meselelerde seninle çatışmış değiliz... İmansızlarla karşı karşıya geçip kavga etmeyi, hatta bozuşmayı dahi arzu etmem, fakat onları alıp bağrıma da basmam. İmkân hasıl olduğu takdirde hepsini imha ederim ve bunu onlara karşı hiçbir kin beslemeden, bir hiddet duymadan, gayet tabii olarak yaparım... Hatta ahbaplığımı bile bozmadan... Mesela Nihal'i*...

"Fertlere irca edilince ferdi şekilde düşünülünce budalık derecesinde aşağı ve çirkin bir halde görülmesi kolay olup içtimaileşince rengini değiştirerek göğüs kabartıcı, fi-

---

Nihal Atsız. 1944 yılındaki ünlü "Irkçılık-Turancılık" davası, Ninal Atsız-Sabahattin Ali davasından kaynaklanmıştı. Atsız 1 Nisan 1944'te sahibi bulunduğu Orkun dergisinde Başbakan Şükrü Saracoğlu'na yazdığı açık mektupta, komünistlerle dolu olduğunu ileri sürdüğü Milli Eğitim Bakanlığı'nın, bunlardan arındırılmasını istiyordu. O sıralarda Ankara Konservatuvarı'nda öğretmen olan Sabahattin Ali, kendisine yöneltilen hakaretleri de içeren yazısı dolayısıyla Nihal Atsız'ı mahkemeye verdi. Nihal Atsız mahkeme sonunda S. Ali'ye hakaretten 4 ay hapis cezasına mahkûm oldu. Atsız, eski arkadaşı Sabahattin Ali'yi daha sonra düelloya bile çağırır. (Aktaran Uğur Mumcu, "40'ların Cadı Kazanı", sy. 64-75).

yaka, caka verici yüksek hisler halini aldığı" vehmini *(kuruntusunu)* uyandıran şeylerin kabuğu kazınmış, enkazı, hiçliği cihanın suratına fırlatılmıştır. Aklı başında ve insanlığı zedelenmemiş herkes meseleyi artık vazıh olarak görüp muhakeme edebilmektedir. Görmeyenler şiş karınlı kör domuzlarla başları havada giden sersem develerdir. Mamafih bunların da göreceği ve dehşetlerinden sırtüstü düşüp bayılacağı ve gebereceği gün yakındır.

Benim âşıklıklarımı anlayabildiği, onlara mana verdiği için Pertev'in ne diye numarasını kırıyorsun? İki gözüm, dünyada adam olmanın birinci alameti âşıklık, âşıklığın birinci nişanesi de âşık halinden anlamaktır. Benim aşklarımı anlıyorsa (ki tamamen anlayamadığı muhakkaktır) Pertev kemale yaklaşıyor demektir. Bir senedir âşıklıklarımdan bahsetmiyorsam, bu yeni bir şey mevcut olmadığını gösterir. Ankara'da hep ..... ile imlâ-yi kalp ediyorduk *(kalbimi dolduruyorduk)*, şimdilik o da Urfa'da, yani uzaklarda, mamafih kalplerimizin yakınlığı su götürmez bir hakikat artık... Pilav zerde yiyeceğiz neredeyse.../ .... meselesi benim sinirime dokunduğu için kısa kestim. Sen bu maceranın bazı kısımlarını bilirsin. Bu kızcağızla ben Almanya'ya giderken yolda tanıştım. Almanya'ya gittikten on gün kadar sonra birkaç arkadaş kendisini alarak Potsdam civarındaki mektebine götürdük bıraktık. Ertesi hafta pazar günü Berlin'e gelmişti. Bir ecnebi memlekette, dil bilmez vaziyette, ıssız bir leyli *(yatılı)* mektepte geçirdiği bir hafta, kızı fena halde sarsmış görünüyordu. Kendisini bu sefer Potsdam İstasyonu'na kadar götürdük. Yolda nasılsa ikimiz yan yana yalnız kalmışız. Bu şekilde yürüdüğümüz bir-iki yüz adım esnasında kendisine bir sürü saçma sapan şeyler söylediğimi hatırlıyorum. Bu sözlerin arasında kızcağıza metanet verecek ve onu hayata daha reel gözlerle baktıracak şeyler de vardı herhalde ki, kızcağız o me'yuz *(üzgün)* tavrını bıraktı, daha canlı konuşmaya başladı ve en nihayet: **"Ben sizi trende böyle tanımamıştım. Sizinle çok iyi arkadaş olabiliriz..."** falan dedi. Başüstüne deyip bir selam çaktık tabii... Sonra biz de Potsdam'a yerleştik. Bazı pazarlar diğer Türk kızlarıyla beraber bana gelirdi. Her hafta birbirimize mektup yazar veya telefonla konuşurduk. Fazla güzel olmadığı ve hayata karşı kuvvetli görünmediği için daha ileri bir ahbaplığı

istemiyordum. Bazen, kendisini bana yakın, beni çok iyi anlar bulur ve birçok şeyler düşünürdüm. Lakin en son kararım daima bu arkadaşlık derecesini muhafaza etmek olurdu. Mektuplarımızda daha ziyade bir ağabey ve hemşire çaşnısı *(çeşnisi)* bulunurdu. Bana aile vaziyetinden, bu vaziyetin ruhu üzerindeki yıkıcı tesirlerinden bahsederdi. (Babası bir siyasi cürümden on beş seneye mahkûm olunca işlerine bakan bir dava vekili ile evlenip ayrılmış ve ..... Kız Muallim'e girerek ailesiyle rabıtasını kesmiş ve annesi birtakım uzak akrabaları ile münasebetini muhafaza etmişti. Almanya'da iken de vaziyeti böyle idi.) Ben ona bu nevi felaketlerin insanı lüzumundan fazla sarsmasının doğru olmadığını, bizim için asıl mühim olan şeyin doğrudan doğruya kendimiz ve kendi ruh alemimiz olduğunu anlatmaya çalışırdım. Mektupları hâlâ bendedir ve bunların hepsinde kendisini hayata bağladığım ve felaketlere sükûnetle tahammülü öğrettiğim için teşekkür satırları vardır.

Bazen mektepten izin alırdı. Beraber gezerdik. Konserlere götürürdüm onu. (Güzel piyano çalıyor ve çok çalışıyordu. Benim pansiyon sahibim olan müdde-i umumi her hafta iki bedava konser bileti verirdi ve ben bunları kaçırmazdım) Bazen bisikletime binerek mektebine gider, bisikleti orada bırakır, onunla beraber göl kenarına giderdim. Müdürleri olan Pastör'ün dehşetli emniyetini kazanmıştım. Buz tutmuş gölün kenarında, çıplak dallı yüksek ağaçların arasında, kuru yapraklara basarak dolaşırdık. Ruhu hiçbir zaman müsterih ve sakin olmayan bir kızdı bu... Geceleri yatakhanede ne kadar yabancılık ve yalnızlık hissettiğini, etrafındaki Alman kızlarına bir türlü sokulamadığını ve yatakta, gotik tavanlara bakarak saatlerce uykusuz uzandığını anlatır, muayyen bir şekil alamayan hasta ve romantik bir hasret ağzından dökülen tek kelimelerin ve yarım cümlelerin arkasında kendini gösterir gibi olurdu. Dünyada kendisini bu kız kadar zayıf, desteksiz ve terkedilmiş hisseden bir mahluka rastlamadım. Tesadüfün biraz kuvvetlice birkaç tokadını yedikten sonra şaşırmış kalmıştı. Böyle bir insanın elinden tutmanın verdiği, biraz da merhametle karışık bir şevk beni kendisine yaklaştırıyordu. Sonra hiç de boş ve budala bir kız değildi. Okumayı seviyor ve müzikten adamakıllı iyi anlıyordu. Bu sıralarda ben Templin şehrine gittim, o Potsdam'da

kaldı. Her zaman mektuplaşırdık. O zamanlar onun benden yakın kız arkadaşı, benim ondan yakın erkek arkadaşım yok gibiydi. Hatta yoktu. Bu birbirimize en iyi ve candan bir ahbap gibi yazmamız ben Almanya'da kaldığım müddetçe devam etti. Ben döndükten sonra seyrekleşti ve kesildi. Bu inkıta *(kesinti)* tamamen benim ihmalimdir.

Aydın'da muallim iken sene sonuna doğru İzmir'e gittim, ...'ın hasta olduğu için döndüğünü, İzmir Kız Lisesi'nde Almanca muallim vekilliği yaptığını öğrendim. Gidip gördüm. Dehşetli sevindi, oturduk, uzun uzun konuştuk, ikide birde beni gördüğüne ne kadar sevindiğini tekrar ediyordu. Beraber çıktık. Sevim Pastanesi'nde, sonra da Kordon'da Turkuvaz'da oturdum.* Bu sırada bana mühim bir şey söyleyecekmiş gibi terditler *(sezdirmeler)* yaparak Almanya'da benim de tanıdığım bir inşaat-ı bahriye *(deniz inşaatı)* mühendisi ile nişanlandığını söyledi. **"İyi etmişsin!"** dedim. **"Şaka değil, sahiden nişanlandım!"** dedi. Ben yine sözümü tekrar ettim. Galiba biraz da alay ettim ki kızdı. Fakat ben bu nevi kızanları çabuk güldürürüm. Ona da bir kokteyl ısmarladım (mübarek Turkuvaz'da kokteyl tam 125 kuruşa idi. Bugün gibi aklımda) içti, yanakları kızardı ve neşelendi. Başlangıç halindeki hastalığı tevakkuf ettiği *(durduğu)* için keyfi yerinde idi. Bir hayli şundan bundan konuştu. Bir aralık bana: **"Sabahattin, İzmir'e ilk geldiğim günlerde çok fena bir hâl geçirmekte idim. Hatta sana müracaat etmeyi çok düşündüm, yazacaktım fakat geçti"** dedi. Israrlarıma rağmen bunun ne olduğunu söylemedi. Ben Aydın'a döndüm birkaç kere Almanca olarak mektuplaştık. Hatta tatilde vekil muallimlerin maaşlarını kesiverdikleri için bana telgraf çekerek Ankara'ya kadar yol parasını benden aldı Orada şimdi Maliye Vekili olan divan-ı muhasebat reisi *(Sayıştay başkanı)* Fuat Bey'e** gidecekti. Akrabası oluyormuş. Ben İstanbul'a gidince .....'ın prevantoryumda olduğunu öğrendim. Her on beş günde bir gidip kendisini gördüm. Bu ziyaretlerin ikincisinde tavır ve halini pek perişan buldum. Sorduğum zaman: **"O sarı İzmir'deyken söylediğim dert!"** dedi. Bu derdin mahiyetini

* "Oturduk" demek istemiş olabilir.

** Sonradan Maliye Bakanı olan Fuat Ağralı.

sordum, ısrarla sordum, ağlamaya başladı ve söylemedi. Başka bir kız olsa fena halde alay ederdim, ama ..... o kadar içten müteessir ki böyle bir şey yapamadım. **"Üç yol var,"** diyordu. **"Ya ölü olacağım, ya intihar edeceğim yahut da bu dediğini yapacak..."** Ben **"tabii geçecek..."** falan diyemedim, onu evdekilere bırakıp çeye çıkardım. Kapıya yakın yerlerde meydan vardı, sonra sokaklık. Kendisine o zamanlar birinci ve ikinci perdelerini [giydiği *(bilinen)* piyesi okudum, çok başladı. Benim bitkinliğime "Ben den bir şey istesem yapar mısın?" dedi. "Elbette!" dedim. **"Peki, bir gün sana gelip beni öldür dersem yapar mısın, kendimi, intihar edemeyecek kadar zayıf hissediyorum!"** dedi. Güldüm **"gel, seninle beraber Türkiye'ye, meselâ Suriye'ye falan gidelim, bu da Türkiye için bizim manevi bir ölümümüzdür. Orada belki yeni baştan yaşamaya başlarsın... Eğer derdin geçmezse böyle yaparız..."** dedim. Razı oldu. Bundan sonraki gidişlerimde kâh iyi ve kâh fena idi. Derdini asla söylemiyor ve: **"Bunu yeryüzünde bir kişiye söylemek mümkün olsa o bir kişi sen olurdun!"** diyordu. Her şeyi sordum: **"Birisi taarruz mu etti, gebe misin, nişanlın mı tersledi, iyi olmaz pis bir hastalığa falan mı yakalandın, şimdiki hastalığın mı seni üzüyor?"** dedim. Hepsine hayır cevabını verdi. **"Birisine mi âşıksın, meselâ bana mı âşık oldun?"** dedim. Değil diye mukabele etti. Ben karanlık ve anlaşılmaz işlerde ancak bu kadar sabır gösterebilirdim. Daha fazla ısrar etmedim. O sıralarda tevkif edilerek Aydın'a gittim. Hapishaneye yazdığı bir mektupta prevantoryumdan çıktığını, paraya ihtiyacım varsa göndereceğini yazıyordu. Göndermesini söyledim, bir şey çıkmadı. Ben tahliye edilip Konya'ya, oradan tekrar Aydın'a ve oradan da İstanbul'a geldiğim zaman buna telefon ettim. Telefonla para isteyecektim, biraz tuhaf ve mükâlemeyi *(konuşmayı)* hemen kesmek isteyen bir tavır aldı. [Sonradan öğrendim ki Ada'da Fuat Bey'in evinde yemek yerken aynı odada bulunan telefona gelmiş ve sofradakilerin mükâmeleyi dikkatle dinlediklerini görünce hemen kesmek istemiş] Bana mütemadiyen **"mektup yaz, Sabahattin"** diyor ve söylediklerimi dinlemiyordu. O zaman fena halde sinirlenerek telefonu kapadım ve derhal bir mektup yazarak

manasız ve lüzumsuz olmaya başlayan ve devresini ikmal eden *(tamamlayan)* bu dostluğu kesmenin daha hayırlı olacağını söyledim. Altı ay birbirimizden haberimiz olmadı. Ben Konya'da iken onun Ankara'da olduğunu duydum. Bana bir zamanlar okumak için verdiği, kendisine nişanlısı tarafından hediye edilmiş bir romanı adresine yolladım. Kitabın içine bir de kâğıt koyarak, mektup yazarsa cevap vereceğimi haber verdim. Uzun bir mektubu geldi. Bizim birbirimize darılmamız* mümkün olmadığından falan bahsediyordu. Böylece Konya ve Ankara arasında da bir miktar mektuplaştık. Fakat ayrı olarak geçen birkaç sene zarfında herhalde birbirimizi unutmuş olacağız ki, ben mektuplarımda bahsedecek şey bulmakta zorluk çekiyor ve aynı hali onun yazılarında da seziyordum. Seneler en yakınları bile uzaklaştırırken bizim gibi hayat ve his dalgalarının muvakkat *(geçici)* kabarışlarıyla birbirine yaklaşan iki insan elbette zamanla yabancılaşacaktı. Onda, yaşı ilerledikçe, eski ürkek çocuk hali kalmamıştı ve benim nasihat veren ve yol gösteren bir ağabey rolü oynamam gülünç olurdu. Sonra ne bileyim ben, bu şekil ahbaplığımız birdenbire, ben hiç farkına varmadan, ciddiliğini kaybetmişti. Bu vadide yazılacak ve söylenecek her şey suni ve yapmacık olacaktı. Yine tatil geldi. Ben İstanbul'a geldim. Kanlıca'daki evlerine bir kart yazdım. Adresimi verdim. Beni ya kendisi gelip aramalı, yahut bir mektup yazarak birbirimizi nasıl göreceğimizi söylemeli idi. On beş gün kadar hiçbir cevap gelmedi. Sonra biz beş-on kişi Sarıyar** gezintisi yaptık. Pertev, Cahide, Şerif, Nezahat, Pertev'in akrabası Alman Cemil, İlhan Şevket vesaire. Sarıyar iskelesinden biraz ötede .....'ı nişanlısı ile yanyana gördüm. Çıplak ayaklarına hasır iskarpinler giymişti. Kolları da çıplaktı. Nişanlısı araba pazarlık ediyordu. Ben ikisini de görmemezliğe geldim. ..... ile gözgöze gelmediğimiz halde o bunun farkına vardı: Ben biraz ötede karpuz alan arkadaşların yanında gülüp konuşurken onun sırtımda gezen gözlerini hissediyordum. Niçin böyle yaptım bilmiyorum. Nişanlısı da çok iyi arkadaşımdı ve hoşgeldin diye yanına gitsem muhakkak sarılıp öpüşecektik. Fakat

* "Darılmamızın" anlamında kullanılmış.
** "Sarıyer" olabilir.

ben farkında olmadan böyle yaptım. Ondan sonra Konya'ya gittim, hapis oldum, çıktım, Ankara'ya geldim. Açıkta dolaştım ve bu zamanlarda ..... hemen hemen en az aklıma geldi. Vekâlette bir işe yerleştikten sonra Yüksektedrisat'tan onun Almanya'ya tahsilini ikmale gönderildiğini ve adresini öğrendim. Aynen Konya'dan yaptığım gibi ufak bir şey karaladım. Başımdan geçenleri kısaca anlattıktan sonra, mektup yazarsa cevap vereceğini söyledim. Uzun sıkıntı seneleri ve ayları geçip gitmişti ve ben, bir yere bağlı olmamakla hayata yeni çıktığımı, şimdiye kadar görmediğim yeni ve endişe çukurundan dışarı tırmandığımı sanıyordum. Bu heyecan neşesi arasında onu da hatırlamış, en saf bir **"ihzal-i muhabbet** *(muhabbet sunmak)* hissi ile, bahtiyar zamanlarında insan kalplerini hemen tamamen kaplayan bir tatlı duygu ile o eski dosta elimi uzatmıştım. Bir ay kadar sonra gelen cevap bana biraz dokunmakla, beni oldukça hayrete, sukut-i hayale *(hayal kırıklığına)*, hatta teessüre sevk etmekle beraber, insanları ve bilhassa kadın ruhlarını daha iyi tanımama yardım etti. .....'ın yalnız bu mektubu elimde değildir, fena halde sinirlendiğim için okur okumaz yırtmıştım. Hata ettim. Ortada sinirlenecek bir şey yoktu; gayet tabii bir hadise vardı... Mektup, aklımda kaldığına göre aşağı yukarı şöyle idi: **"Kardeşim Sabahattin, mektubun eski adresime olduğu için elime biraz geç geldi. Geçirdiğin felaketlere samimi olarak müteessir oldum. Bundan sonra hayatının daha sarsıntısız geçeceğini ümit ederim. Biliyorsun ki ben nişanlıyım ve ilk fırsatta evleneceğiz. Ben de artık birbirini sevenlerin birbirlerinden başka arkadaşları olmaması lazım geldiği kanaatindeyim. Bunun için sana bundan sonra mektup yazamayacağım. Edebi sahadaki muvaffakiyetlerini görmekle her zaman memnun olacağım. Beni yanlış anlamayacağını ümit ederim Sabahattin Ali Bey kardeşim."** İmzadan sonra ve hemen imzanın altında, sayfanın solunda, sola doğru mail *(eğik)* iki üç satır daha vardı. Bunlar da **"beni gayet iyi anlayacağını, beni asla yanlış anlamayacağını biliyorum. Beni anlıyorsun değil mi?"** diye yazılı idi.

Kadınlar ne zavallı mahluklardır Ayşe... Ne kadar zayıf ve ne kadar az asil mahluklardır.

Biz erkekler bütün edepsizliklerimize rağmen, muhakkak ki çok az **"kancık"** insanlarız. ..... çok yumuşak, ince düşünür, insanı anlar görünür bir kızdı. Onu hâlâ manen mahkûm etmiş değilim. Fakat bu ahbaplığımı ben daha başka şekilde bozardım, (yani ben onun yerinde olsam demek istiyorum.) Çünkü ..... benim birçok şeyleri anlamayacak kadar budala olmadığımı bilirdi. Bunları anlamaz görünüşümün de sırf onu rencide etmemek hissinden ileri geldiğini fark etmesi icap ederdi. Ve herhalde fark ediyordu ki, kendisini benim gibi seven bir adama karşı duyduğu birtakım hisler onu o kadar utandırıyor ve sarsıyordu. Ayşe, benim kendi hakkımda hiçbir illüzyonum yoktur, fakat göründüğüm kadar da eşek değilim... Birçok şeyleri gayet iyi anlarım. Yalnız onları hüküm haline getirmek için çok düşünür ve ortada yüzde beş dahi menfi ihtimal olmamasını isterim. Bu hükümleri böyle kâğıda geçirebilmek için ise, görüşlerimin yüzde yüz isabetine emin olmaklığım lazımdır... Hulasa, ... zavallı bir kızcağızdır ve beni hayrete düşüren, kadınlar hakkında fena kanaatler edinmeme sebep olan şey, bu kadar zavallı bir kızın bazen bu kadar küstah oluverecek bir derecede hafızasını kaybetmiş görünmesidir.

——— O ———

İşte, ... meselesini bu sefer uzun uzun anlattım. Tecessüsün tatmin edildi mi? Bak, ben senin kime âşık olduğunu hiç merak etmiyor ve öğrenmek istemiyorum, çünkü senin benden başka kimseye âşık olamayacağını bilirim. Bir aksini iddia et de ağzını burnunu dağıtayım...

Gelelim Dostoyevski efendi ile İdiod nam kitabına... Evvela işaret edeyim ki, bu kitabı Enver'e okutan bendenizim... Almanya'da iken okumuştum. Beni hemen hemen, bu kitap kadar saran, tesiri altında bırakan kitap yoktur. O zaman ben Prens Mışkin ile aramda müşahedetler *(benzerlikler)* bulmuştum. Sonra biraz düşününce aşağı yukarı birçok insanların bu müşahadeti bulacaklarını, yani biraz düşünen, hakiki insanlıktan biraz nasibi olan her adamda muhakkak Prens'ten bir parça bulunacağını anladım, ama **"Prens'ten bir parça"**... Yoksa hepimiz kendimizi ve bir parça da birbirimizi bildiğimiz için, Prens'i tamamen benimseye-

tek "C'est moi!"* demek tuhaf olur. Dostoyevski bile böyle bir adamın hakikatte mevcut olamayacağını ve insanlar arasından zuhuruna *(çıkmasına, görünmesine),* imkân olmadığını ranâ *(çok iyi)* bildiği için onu bir akıl sanatoryumundan çıkarıp ortaya atmıştır. Bir insan birtakım cihazlarının emri ve tesiri altından çıkıp da kafasının ve düşüncelerinin metbuu *(uyruğu)* olmaya başladıkça Prens'e de yaklaşmış olur. Asıl idio, yani idioya en yakın adam, bizzat Dostoyevski'dir. Bu fevkalade adamın fevkalade dolu ve enteresan hayatını herhalde oku... Yahut bekle de, karşı karşıya geldiğimiz zaman ben sana anlatayım.

Benim bir **"teller"** nazariyem vardır. Yahut bu namda bir izah tarzı: Bilirsin ki, içinde telli bir musiki aleti bulunan bir odada bir piyanoya dokunulacak olsa, o musiki aletinin, dokunulan tuşun vurduğu tel ile aynı aded-i ihtizazda *(titreşim sayısında)* olan teli de ihtizaz eder ve hafifçe tınlar.

Her insanın içinde de bir miktar bu çeşit teller mevcuttur. Bir sanatkâr eserinde hangi telleri ihtizaz ettirirse, içinde aynı neviden teller bulunanları da kendisi ile beraber harekete getirir. Birçok sanatkârlar içlerindeki bu telleri çok güzel ve kuvvetli ihtizaz ettirmek kudretine maliktirler, bunlar yalnız aynı telleri taşıyanları elde edebilip, diğerlerine yabancı kalırlar. Hakiki ve büyük dehalar; içlerinde bu tellerden en çok taşıyanlar ve bütün insanlarda bulunan telleri hep birden ihtiva edenlerdir ki, içlerindeki bu tellerden hangisine dokunsalar, kendileri ile beraber inletecek birçok kimse bulunur. Birincilere misal Baudlaire'i alabiliriz. Bu adamın hitap ettiği insanlar için kendisi en büyük sanatkârdır... En derin, en özlü, en hakiki sanatkâr. Fakat kendisi ile aynı şeyleri duymayan birçokları için de alelade, hatta müstekreh *(tiksinilecek)* bir heriftir. Yani Baudlaire bir tek adamdır ve kendisi gibi olanları bağlayabilir. İkincilere misal olarak Shakespeare veya Dostoyevski'yi alabiliriz. Bunların eserlerinde herkes muhakkak kendinden parçalar bulur. Othello Kraliçe Elizabet'in karşısında oynanır, hoşa gider, Berlin'de en kılı kırk yaran münekkitlerin *(eleştirmenlerin)* karşısında oynanır, takdirden başka bir şey duyulmaz. İstanbul'da Raşit Rıza

* "Bu benim"

oynar, herkes mest olur. Ve tuluat aktörü X ve Y bey bir küçük Anadolu şehrinde aynı eseri temsil eder, tiyatro ağzına kadar dolu ve herkes Othello'yla beraber nefes almaktadır.

Yani Shakespeare bir adam değil, birçok adamdır ve birçok adamlarla beraber yaşar. Yalnız yazanlar için değil, yaşayanlar için de aynı şeyler vakidir. Bazı insanlar vardır ki muayyen insanları, muayyen eserleri anlayabilir, muayyen hareketlere mana verebilirler. Yine bazı insanlar vardır ki her insanı, her yazıyı (yani o yazıyı yazan insanı) anlar ve onun için hiç kimseyi itham etmez, hiçbir şeye hayret etmezler... Bu sonuncular bir nevi idiolardır. Çünkü çok iyi bilip anlamak insanı birçok aksül-amellerden *(tepkilerden)* alakor ve elini kolunu bağlar...

"Bernard Shaw"un konferansı aslında daha mufassal *(ayrıntılı)* ve Marksist tarafları daha çok ve şiddetlidir. Hakimiyet-i Milliye tarafından Türkçeye çevrilirken bu kısımları kadro harici bırakılmış. Bu kadarı da yeter.

Bütün kayıtlardan uzak olarak ne istediğini sormuştum, sorumu biraz yanlış anlamışsın. Ben bir şair eşkıya olamaz demedim, fakat mesela Celal Sahir tipinde bir adam da asla **"mükemmel"** bir eşkıya olamaz. Olmamız icap eden şeyi olamayışımız bedbahtlığımızın elbette mutlak sebebi değildir, fakat içimizdeki romantik hasreti daima körükleyen ve bazan tahammül edilmez hale getiren de budur. **"Seçtiğim şey içinde benim için azami saadet olsa bile tam saadet yoktur"** diyorsun ki, ben de aksini iddia etmiş değilim. Tam saadet cennet-i âlâda bile yoktur. Bize azamisi yeter.

İstediğin şeylerden, seyahat etmeyi anlarım. Fakat beş-altı lisan bilmek ne olacak. Bir tek veya azami iki lisanı mükemmel bil, yeter. Lisan bir gaye değil bir vasıtadır. Bana çok lüzumu olduğu için mesela İngilizce ve Fransızca da öğrenmek isterim. Fakat bu lisanlarda bulacağım her şeyi Almancada bulmak mümkün olsun, başka lisan öğrenmek aklıma bile gelmez.

Lenin'in karısı olmak fikri de fena değil. Ben senin bu revolutionair *(devrimci)* cepheni pek bilmiyordum. Gerçi Erenköy Lisesi'nde sana Komünist Ayşe derlermiş ama, tabii çocukluk... Sende öyle bir ihtilalci ruh olacağını tahmin de edemezdim. Çün

kü gayri kabil-i islah *(düzeltilemez)* iki hal sende böyle bir şey aramama bile lüzum bırakmamıştı: Evvela münevverler sınıfına mensup oluşun, saniyen *(ikinci olarak)* kadın (yani Türkiye'de yetişmiş kadın) bulunuşun, bu iki ruh öldürücü çemberi kırıp hakiki insanlığını bulanlar o kadar nadir ve hatta ma'dumdur ki *(yoktur ki)*, böyle senin gibi en yakından tanıdığım insanlarda bile onu aramak aklıma gelmedi. Bazı ufak tefek şeyleri de, heveskârlık, merak, oyun telakki ederdim. Bugün de pek aksini kabul etmiş değilim. Siz kadınlar pek kaprislerinize tabi, sabun köpüğü gibi mahluklarsınız. Bugün **"büyük bir idealin içinde küçük ömrünü eritmek"** istersin, yarın vazgeçersin. Görüyorsun ki yukarıdaki cümlen o kadar vazıh olduğu ve sen insanlar arasında en inandığım bulunduğun halde hâlâ tereddüt ediyorum. Bu meselelerde ben nedense pek reybiyim *(şüphecîyim)*. İhtimal bu gibi şeyler **"benim için bir ehemmiyeti olan"** pek az meselelerden de ondan... Gelecek mektubunda bana çok vazıh olarak bu hususlaki fikir ve kararlarını yaz. O zaman göreceksin ki mektuplarınız yahut mektuplarım, **"sayfalar arttıkça baklalaşan*"** şeyler olmayacak. Ben, bir zamanlar Pertev'e de yazdığım gibi, dostlarımla muhabere eder ve konuşurken, hep onlarla ilk dost olduğum zamanki şahsiyetimi kullanırım. Aradan geçen zaman esnasındaki tahavvüllerimin *(değişikliklerimin)* beni onlardan uzaklaştırmış olması ihtimali ile dostlarıma olan marazi muhabbetim, yeni şahsiyetimi ortaya atmaktan beni ürkütür. İşte bunun için, çok kere, artık benim olmayan bir insanı içimde yaşatmak zaruretinde kalırım ki, bunun neticesi **"başkalaşan yazılar"**... Yazmak, **"aşağı yukarı aynı manada olan şeyleri tekrar"** etmektir. Ah, dostlarımın, ayrı bulunduğumuz zamanlar zarfında, benimle aynı dımları attıklarını bilsem, herhalde daha az sıkıcı olurdum. İnsanlar acaiptir. Ben onlarla aramızda bir ayrılık bulunmasın diye eski hüviyetlerime, velev muvakkat *(geçici)* bir zaman için olsun, dönmeye çalışırken, bu müddet zarfında birkaç adım yürümüş bulunan dostlar bana **"geri kalmışsın!"** diye çatıp kafama vuruyor-

*"Baklalaşma" deyimi sayfa doldurmak amacıyla büyütülerek yazılmış harfler için kullanılmış.

lar. Böyle ithamların beni müteessir etmesi ihtimali yoksa da, bu kabil ithamlarda bulunmaktan beni men eden birtakım düşüncelerin onlarda bulunmayışına üzülmüyor değilim.

Nazım'ın Üç Selvi şiirinden bir şey anlamadım. Kendisini görünce sorarım.

Abidin Bey'in suretinde zekâ lem'ası *(parıltısı)* yoksa da herif vekâlet erkânını pek yıldırıyor. İdarecilikten geldiği için hiç dolma yutacağa benzemiyor. Kaba fakat dürüst adam. Rumelili veya Bizanslı değil...

Görüyorsun ki senin mektup ile azamet cihetinden, kıyas bile edilemeyecek uzunlukta bir mektup yazdım. İş buna kalırsa ben sana beş sene yazmayabilirim... Öyle **"artık bir sene yazmasam olur"** diye nazlı kelamlar savurma. Ne ben o kadar bekleyebilirim, hatta ne de sen.

Yalnız dediğim gibi bana bundan sonraki mektuplarında daha ziyade okuduğun kitaplardan ve kafandaki ciddi fikirlerden bahset. O zaman sana birçok Fransızca kitaplar gönderir veya gönderttiririm. Mesela Pertev bu nevi kitaplar hususunda şimdilik hayli zengin... Sen eğer altmış iki lira maaşı alıp rahatça (insanca değil) yaşamak ve münasip bir zevc *(koca)* beklemek niyetinde olan hatunlardan değil isen, hakikaten, mektubunda yazdığın gibi kendini büyük bir idealin içinde eritmek istiyorsan bunun için bugünden daha münasip bir zaman yoktur. Karısı olmak istediğin Lenin bir insan değil devasa bir fikir idi ki, bu fikir bugün de, belki daha canlı olarak, hayatta bulunmakta ve her canlı mevcut gibi sayuretine *(yürüyüşüne)* devam etmektedir. Yalnız kendini böyle bir idealin içinde gaip etmek *(kaybetmek)* arzusunun müvellitleri *(etkenleri)* romantik hayaller, can sıkıntısı ve bir şeyler yapmak isteği değil, doğruyu görmenin, doğru için dövüşmenin herkese vergi olmayan zevkleri olmalıdır. Sana şimdiye kadar bu yolda şeyler yazmamıştım. Seni ne kadar çok sevdiğimi bilirsin Ayşe, seninle ahbap kalmak için, bence en mühim olan bu hususlarda bile, yine susmaya hazırım; fakat sen beni tahrik ettin ve şimdi de, en sevdiğim insanın en sevdiğim ve kendimi verdiğim yolda bana **"yoldaş"** olmanı ihtimali beni birçok ümitlere düşürüyor, beni tahrik ediyor. Onun için çok açık olmak zaruretindeyim: Düşün ki bu yol yarıda bırakıldı

maz. Bu yolda yarım adımla da yürünmez. Bir kere yola düzüldükten sonra, dizlerde derman kalmayıncaya, kalp yorgunluktan çatlayıncaya kadar koşulur. Sen kadınsın. Oldukça rahat ve gürültüsüz bir hayat önündedir. Halbuki diğer şekilde birçok acı hatta korkunç ihtimaller vardır. Kendini ve kuvvetlerini tart! İradeni ve ananelere olan rabıtanı ölç, ondan sonra karar ver ve bana yaz. Vereceğin karar sana hiçbir yük ve vazife tahmil etmeyecektir *(yüklemeyecektir).* Yalnız dimağını artık binbir değil bir istikamette gelişmeye, kâinatı, dünyayı, insanları hakiki hüviyetleri ve çehreleri ile görmeye çalışacaksın; yani yalnız kendine karşı birtakım vazifeler taahhüt edeceksin... Tabii şimdilik... Çünkü kendini birtakım fikirlere ve hakikatlere aşina ettikten sonra vazifelerimizin kendimizde başlayıp bitmediğini görerek, hakiki insanlığın icaplarını yapmaya koşacak ve o zaman **"büyük bir idealin içinde küçük ömrünü eritmek"** imkânlarını arayıp bulacaksın.

Ve o zaman, birbirimizi bu kadar sevdiğimiz, birbirimize bu kadar yakın olduğumuz halde arasıra, (biz itiraf etmesek ve anlamaz görünsek bile) mevzusuzluktan gevşeme temayülleri gösteren dostluk bağlarımız sıkışacak, tazelenecektir. Şimdi arkadaşlığımızı besleyen kaynaklar: Hatıralar, müşterek dostlar, mütekabil sempati gibi şeyler zamanla azalıp yok olacak şeyler olduğu halde, o zaman bizi doğrudan doğruya hayat, ve hayat kadar kuvvetli, onun gibi daima taze fikirler ve duygular birbirimize yaklaştıracak, taşlarında beraber ayaklarımızın kanadığı müşterek yol bizi yanyana getirecektir. Şimdi etrafını saran sersemler arasında boğulan ruhun, ufukların en genişi karşısında en derin nefeslerini alacak, birleri için, ürpermeden yok olmayı şiar edinenleri görünce, insanlığın bir burjuva şampanyası gibi köpürüp taşacaktır. Ben kendi özlerimle gördüm: Sırf bu hususdaki bilgisizlikleri yüzünden hakikatlere karşı sırtlarını çevirmiş duranların her şeyi görmeye başladıkları zamanki hayret ve her şeyi anladıktan sonraki gaşiy *(kendinden geçme, mest olma)* ve sürurlarını *(kıvançlarını, sevinçlerini)* ancak bir hayal ile anlatabiliriz: Ancak bundan mesela beşyüz yıl evvel gelen bir adam bugün dirilip dünyanın en medeni şehrine götürülse ve bütün medeni vasıtalarla tanıştırılsa bu kadar şaşırıp ilk yaşayışına bu kadar telehhüf eder *(esef eder)* ve yeni başla-

yan hayatını bu kadar neşe ile karşılar. Bu benzetişte hiçbir mübalağa yoktur. İşlerin aslını bilenler için bu kadar tabii ve zaruri olan birtakım vakıalar bunları yeni görenlere inanılmayacak kadar ihtimalden uzak gelir... Ve ihtimalden uzak göründüğü halde inkâr edilemeyecek ve elle tutulacak kadar reeldirler... Bilmem anlatabiliyor muyum? Yalnız işin müşkil tarafı şurasıdır: Çok kere sathi bir temas, bir kulak dolgunluğu, hele biraz da alaka ile karışık olurlarsa, daha ileri gitmeye lüzum olmadığı zehabını uyandırır. Bu sakim *(yanlış)* düşüncede bir parça lakayıtlık, bir parça tembellik, bir mühim parça da korku amildir. Halbuki her şeyden evvel, yarım bilmekten, yarım düşünmekten kaçınmalıdır... Kâinatın en muğlak *(karışık)* mevcudu insandır. İnsanların en muğlak işleri içtimai münasebetleridir. Bu vadide yapılacak olan kökten değiştirme, yıkma ve yenisini yapma hususlarında beraber çalışmak için değil, hatta bu hadiseleri üstünkörü kavrayıvermek için bile, **"kendini yarım veriş"** kâfi değildir. Bütün benliğimizi bu işe vakfetmedikten, dimağımızın her hücresini bu düşüncelerle doldurmadıktan sonra ne bir şey anlayabilir, ne de bir şey yapabiliriz...

18 Eylülde Konya'dan Ankara'ya hareket edeceğim. Mektuplarını, sana tekrar yazıncaya kadar, vekâlete gönder... Beyşehir'den Konya'ya da bugün, yani bu mektubu bitirdiğim 12 Eylül tarihinde hareket edeceğim. Memleket Hastanesi'ne bir şey yazdı iseniz orada bulurum... Aybaşından evvel çok mufassal *(ayrıntılı)* mektubunu bekler gözlerinden binlerce defa ve hasretle öperim Ayşe.

Sabahattin Ali

Pertev'e selamlarını tebliğ ettiğimi, onun da sana çok çok selam ve hasretler yolladığını söylemeye hacet yok. Kendisine mektup yazmıyormuşsun. Belli etmek istemiyor ama çok dargın. Seninle olan ahbaplığımızı da yine belli etmeden –hatta bazen belli ederek– kıskanıyor ha... Malumun olsun.

S.A.

2.X.34 - Ankara

Ayşe

Beyşehir'den gönderdiğim uzun mektubun cevabını değilse bile iade makbuzunu geçen gün aldım. Mektup bekledim, zuhur etmedi *(çıkmadı)*. Ben Konya'dan geldikten sonra bir hayli azaplı günler geçirdim. Vekil, tayin kararnamesini imzalamadı. Herhalde bir yerden kulağını bükmüşler. Hatta beni hiçbir suretle tavzipe *(görevlendirmeye)* yanaşmıyordu. Nihayet, daha yüksek makamların tensibi *(uygun görmesi)* ile, muallimliğe müreccah olan *(tercih edilen)* bir memuriyet verdiler. Şimdi Maarif Vekâleti Milli Talim ve Terbiye Dairesi mümeyyiziyim. Mektuplarını bu adrese yazarsın. Sadece "**Neşriyat Müdürlüğü Mümeyyizi**" desen de olur.

Erkek kardeşim, hani şu hasta olan kardeşim, oldukça şifayâb olmuş, kalkıp bu berbat günlerde Ankara'ya geldi. Deli olacaktım... Nihayet Sümerbank'ın Sanayi şubesindeki bir mühendis arkadaş delaletiyle ve 150 kuruş yevmiye ile Kayseri Mensucat Fabrikası'na montör olarak yolladım. Senden ne kadar merakla mektup beklediğimi ezbere bildiğin halde böyle susuşun beni fena halde müteessir ediyor. Sana ayın on sekizinde Ankara'ya gelmiş olacağımı yazmıştım, ne diye sukut ediyorsun?

Stajın bitince nereleri istersin? Hasan Âli'ye, tabii beni dinlediği miktarda, müteessir olmak imkânları vardır. Sonra daire içinde olduğum için arkasını bırakmadan takip ederim. 29 teşrin-i evvelde *(ekimde)* Ankara'ya gelmek istemez misin? Trenlerde yüzde 75 tenzilat yapılacakmış. Daimi sergi enfes bir şey oluyor bu fırsat her zaman ele geçmez. Pertev de gelecek. Bana gelip gelmeyeceğini muhakkak yaz... Ona göre tertibat alayım. Sen âlâyişli *(tantanalı)* merasimleri sevmediğin için istasyona yalnız bir kıta

askerle bir bando mızıka ve birkaç mektep göndermek kâfidir zannediyorum.

Derhal cevap beklerim. Hasretle ve sitemle gözlerinden öperim Ayşe (sitemle gözlerinden öpmek pozunu bir tasavvur eyle... Pek soğuk melodramvari oldu değil mi?)

Sabahattin Ali

17.X.34

İki gözüm Ayşe...

Senden mektup almayalı iki buçuk ay oluyor. Hiç bu kadar arasını uzatmamıştın. Mamafih bu mektup isteyişlerimde müz'iç *(can sıkıcı)* olduğumun da farkındayım; hatta düşünüyorum da bu mektubu niçin yazdığımı anlamıyorum. Yazacak hiçbir şey yok. Ben, bir eşek kadar basit bir mümeyyiz hayatı sürüyorum, şikâyetçi değilim, çünkü bu hayatın haricinde oldukça yüklü bir yaşayışım daha var. Birçok okuyor, tercüme ve istinsah *(çoğaltma)* yapıyorum. Sana Beyşehir'den yazdığım mektuba cevap vermeyişin bu kabil şeylere lakayıt olduğunu gösterdi. Şu halde sana mümeyyizliğimden mi bahsedeyim? Haftada bir defa gittiğim ve sinirlenerek terkettiğim **"Tabarin Bar"**ı mı tasvir edeyim?

Dedim ya, kafama sana yazılabilecek hiçbir şey gelmiyor, gelenlerin bir kısmını sana yazılmaya layık bulmuyorum, çünkü pek sudan şeyler, diğer bir kısmını da, istediğim kadar ciddiye alacağına emin değilim, çünkü pek az sudan şeyler...

En iyisi son günlerin mahsulü bir şiiri yazar, nazar-ı mütalaaya *(görüşlerine)* arz ederim.

Gözlerinden öperim.

Sabahattin Ali

Zarfın fiyakasına dikkat buyurula!..

S.A.

(Bu not mektubun sonunda yer kalmadığından olacak başa eklenmiş. Yer belirtilmemiş olmakla beraber Ankara'dan yazılmış olduğu anlaşılıyor.)

24.X.34 - Ankara

Ayşe

Sahiden âşık olduğuna kanaat getirdim artık. Çünkü aşk insanı sevdiğinden gayrı herkese karşı insanı az alakalı yapar, sen de öyle olmuşsun ve bana şimdiye kadar yazmadığın şekilde bir mektup yazmışsın. Fikirlerime saçma demekten seni men ederim. Çünkü onların ne kadar saçma olduğunu kendim pekala biliyorum. Hem ayol ben sana her zaman bana karşı daha hürmetkâr bir lisan kullan demez miyim? Neyse bütün bunları âşıklığına bağışlıyorum. Senin de pek isabetli olarak söylediğin veçhile ben bu âşıklık işlerinden oldukça anlarım. Fakat anlamak para etmez, çünkü her vaka kendi başına, müstakil bir hadisedir ve kendisine has kanunlara tabidir. Ben ancak çok isabetli tahminler ve hükümlerde bulunabilirim ki, bunları asla ishar edemem *(açıklayamam)*. Ancak zaman bana çok kere hak verdiği için isabet ettiğimi anlıyorum. Hadiseleri, (yani aşk hadiselerini) çok iyi anladığım halde, bir türlü kati hüküm vererek ona göre hareket etmeyişim bana çok kere pahalıya oturmuştur. Ben ancak iş işten geçtikten sonra tereddütümün manasızlığını anlamış, dizlerimi dövmüşümdür.

Senin âşıklığına gelince, bunun ciddi olduğuna kanaatim var, hatta şimdiye kadar nasıl olup birine abayı yakmadığına hayret ediyorum. Fakat niçin onunla en uzak bir şekilde ahbaplık etmen imkân yok? Böyle kurun-i vusta *(ortaçağ)* şövalyeleri gibi âşık olunur mu? Sevgilin hangi kralın kızı veya oğludur? Meseleyi halledeceğimden eminim diyorsun, bu kadar emniyet âşıklığın aleyhinedir. Bu aşk yalnız bir parça hayal kurmak, azıcık heyecanlanmak ile hall-ü fasl oluyorsa *(çözümleniyorsa)* aşk denilmeye bile layık değil. İnsan Marmara Çırası gibi yanıp tutuşmadıktan sonra âşık mı derim ben ona!.. Ortada sahiden bir imkânsızlık varsa ve ben sahiden âşıksan acırım sana, bu nevi sevdaların fecaatini bilirim

Fakat sen bunu evvelden düşünmedin mi. Çünkü kitapların yazdıklarına muhalif olarak, hiç kimse bir görüşte gönül vermez, bir müddet düşünüp tartmak devresi geçirir. Bu devrede rah-ı makule *(doğru yola)* girebilenlere ne mutlu... Alev saçağı sarmamış olur.

Galiba hanım nineliğini ben yapıyorum. Mamafih .... meselesinde sen de bir hayli ukalalık etmişsin. Aman Ayşe, ne kadar da kendine güvenerek hükümler veriyorsun... Hata etmek ihtimali hiç aklına gelmiyor. Her hususta birbirimize benzediğimiz veya benzeyebileceğimiz muhakkaktır, fakat bu cihette külliyen ayrıyız. Ben, biraz evvel dediğim gibi yüzde doksan beş kani olduğum şeyleri bile hüküm halinde ishar edemem, pek inanırsam kendi kendime hüküm veririm. Sen ise, ...'in bana, benim ona tutkum olduğunu resmen bildiriyorsun. Gerçi bir kadınla bir erkek arasındaki münasebet muayyen fikir müdaveleleri *(alışverişleri)* hududunu aşıp da mütekabil sempati haline gelince, yani hissi sahaya girince buna aşktan gayri bir isim verilmez ise de, insanlar, bazen bir dostluğu muhafaza ve kendini hiç olmazsa bu şekilde tatmin edebilmek için bu masum riyakârlığı tercih eder ve bu noktada, gizli bir anlaşma varmış gibi, arada bir söz bile geçmeden mutabık kalınır. İşin normal seyrinde (yani aşk vadisinde) kalmayıp bu gayrı tabii yola girmesinin birçok sebepleri olabilir. Hali bizim gibi pek gülünç kadın ve erkek münasebetleri mutad olan memleketlerde bu haller gayet tabiidir. Göğsümüzü açıp baksalar ihtibas olunmuş *(bastırılmış)* hisleri görerek gümrük antreposu zannederler. Çünkü iki insan birbirine âşık olmakla iş bitmez ki; birçok harici tevafuklar *(uyumlar)* daha lazımdır. Âşık olduğumuz kimseyi herkesin beğenmemesi ihtimali, içtimai seviye farkı, aklıselimin müdahalesi gibi şeyler, bunları hiç düşünmeden kendini birisine kaptırmış olan gönlümüze gem vurdurur. Bence bu gemi vurmak salaklıktır, fakat aksini yapanı da görmedim. Ben kendi nefsime en ileri gideniyim, ve sana Beyşehir'den yazdığım mektupta zikrettiğim gibi, bütün menfi mülahazalarıma rağmen, ... arzusunu kelâm *(söz)* haline getirse derhal muvafakat ederdim, aklıselimi falan dinlemezdim. Halbuki, bilhassa kadınlar hiç böyle değildirler. "X" efendiye hissen bağlı olduğunu sandığım "Y" hanım, şu Allah belasını veresi aklıselim yüzünden

bir birleşmeyi reddeder, kendini ve ötekini, ömürlerinin sonuna kadar kaçırılmış bir fırsatı yad ederek, telehhüf etmeye *(üzülmeye)* mahkûm kılar. Ve tabii, bu his mukaddes bir sır gibi içerde saklanır. İnsanları izzeti-nefis dedikleri aptallık kadar felaket ve azaba sevk eden şey yoktur zaten. Bu olmasa muhakkak ki daha açık ve daha samimi olurduk...

İki gözüm Ayşe, o kadar karışık bir içtimai kitleyiz ve o kadar mariz *(hasta)* insanlarız ki bu kabil gönül işlerini, diğer milletler gibi basit ve en tabii bir mesele olarak göremiyor, ona mistik bir şekil veriyoruz. Ama hepimiz... Ve kanımızda bulunan bu mikrobu atmaya imkân yok. Tabiatın insanlara verdiği en güzel, en tatlı his (ki bütün hayvanların ve nebatların bu hissi ne kadar normal kullandığı göz önündedir) bizim için bir azap menbaı, bir iğtişaşlar *(karışıklıklar)* müvellidi *(doğuran)* oluyor: Riyakâr bir cemiyet şeklinin mahsulleriyiz de ondan. Asırlarca ihtibaslar içinde çürümüş bir neslin bakiyeleriyiz de ondan. Gelecek nesiller, uzak istikballerin normal çocukları bugünkü insanların, su içmek kadar basit olan şeyleri gözlerinde nasıl büyütüp manasızlaştırdığını ve onu güzel mahiyetinden çıkarıp nasıl şekilsizleştirdiğini görünce hayret edecek bize acıyacaklardır.

Sen, ki aklı başında ve çok samimi bir kızsın, az mı rol yapıyorsun? Hakiki hislerine az mı gem vuruyor ve bu surette kendini beyhude yere az mı üzüyorsun? Böyle âşık olmaklar, aşkını içine gömmekler ne oluyor?

Ama diyeceksin ki: Sen başka türlü müsün?.. Evet, bütün görüşüme rağmen bir parça başka türlüyüm. İçimde hiç durmadan kaynayıp fıkırdayan ve asla bir yerde kalmayan afacanlıkları bir tarafa bırakırsak, bu aşk mesailinde mümkün olduğu kadar tabii düşünmeye, tabii hissetmeye, tabii hareketlerde bulunmaya gayret ediyorum. Nadiren gayri tabiilikler oluyorsa bu, mukabil tarafın beni gayri tabii karşılayışından veya benim tabii tarz-ı hareketimin mutad olmamış bulunmasındandır.

Sana son nasihatim: Senin için güzel, derin ve zevk verici şey olduğu, sana bir şeyler ilave ettiği müddetçe alabildiğine aşk ol! Hiç kimseyi dinleme, hiçbir akıllıca fikre kulak asma, kendini aşka tamamen ver. Fakat âşıklık sana üzüntü vermeye, seni pek

çalışmaktan uzaklaştırmaya, hayatı sana manasız göstermeye başlarsa derhal vazgeç.

Sana son yolladığım şiirden hiç bahsetmiyorsun. Onun hakkında neler dersin? İşte sana söylemek istediğim o nevîden bir aşktır: İnsana, ölüm düşündüğü zamanlarda serin bir rüzgâr gibi hayat veren bir aşk. Şiirde **"Ey bir tane sevgilim"** dediğim halde orada kastettiğim sevgililer bir tane değildir. Orada bütün sevdiklerim vardır. Sinop Kalesi'nde benim kafama hücum eden karanlık düşünceleri silip götürenler zaman zaman ....., Fatma Sıtkı, Güzel Aliye (hani şu hahverengi bereli) ve en nihayet, çok muhterem Ayşe Hanım hemşiremiz idiler (tazim makamında ayağa kalk)...

İki gözüm evladım, son sözüm şudur: Bu gibi âşıkdaşlıkları ve için için yanıp tutuşmaları bırak da, tazeliğin geçmeden münasip bir zevc *(koca)* bul. Korkarım ki, Kandilli'de arkadaşların delikanlılarla sefa sürerken bana mektup yazmaktan başka bir iş bulamadığın gibi, bu sefer de arkadaşların otomobilli, köşklü kocalarla dünyanın tadını çıkarırken sen yine bana kalırsın. Ve maalesef haber vereyim ki, namusumdan feda etmek istemediğim için, zannın hilafına mümeyyizden yukarı çıkmaya niyetim yok. Mümeyyiz hanımı olmak ise arslanıma yakışmaz...

Vazifemi soruyorsun. Devlet matbaası işleri ile vekâlet matbaası umuruna *(işlerine)* bakıyorum. Bunlar da bir insanı işgal ediyorlar. Mesela sizin mektebinize gelen bütün matbu tamimler benim taht-ı idaremdeki vekâlet matbaasından ve birçoğu tashihimden çıkmaktadır. İşimden çok memnunum. Ben hocalığı ve çocukları, yani talebeyi çok severim. Sana Konya Hapishanesi'nden yazdığım bir mektupta talebeye olan muhabbetimden de bahsetmiştim. Fakat son senelerde muallimlik tatsızlaştı. Talebe de eşekleşti. Muallim olmadığım için bahtiyarım. Sonra daima vekâlet erkânı ile temasta olduğum için bu zevatın hakkımdaki hüsn-i nazarını *(iyi görüşlerini)* takviye fırsatını buluyorum.

Mühim addettiğim mesele hakkındaki fikirlerin müsadenizle bana pek yavan geldi. **"Çok hazırlık, çok uğraşmak ve çok zaman lazım"** imiş: Peki, zatı âlinizde bunlar yok mu ki bana **"beni kendi halime bırak"** diyorsun. Ah Ayşe'ciğim, ben insanları öyle bir anlarım ki... Yalnız korktuğum, sen bir gün zayıf tarafımı

bulup nasıl anladığımı ve neler anladığımı bana yumurtlatacaksın... Seninle yan yana olsak sana çok başka türlü sözler söylemesini öğretirim ama, ne çare ki aramızda mesafe çok. Sonra muhit... Ah bu öyle hain bir mahluktur ki, insanı yavaş yavaş, hiç hissettirmeden, bütün insan taraflarından uzaklaştırır. Bu dehşetli kuvvetin elinden kurtulmak için hiç olmazsa iki kişi olmak lazımdır. Tek insan bu gibi ahvalde pek zayıf ve kararsız oluyor... Ben bile, beni hiç yalnız bırakmayan kitaplarıma rağmen, Konya'da çok kere yuvarlanmak raddelerine gelirdim... (Bu devreler, eli yüzü düzgün, kendi halinde, munis bir hanım kızcağızla evlenmek arzusu duyduğum zamanlardır. Sıkılmadan bana bunu tavsiye ediyordun).

Ha, dur da ben sorayım: Bir başkasına yazdığım mektupta senden bahsettiğimi hatırlamıyorum, bunu benden mi duydun, başkasından mı? Herhalde yazmışımdır ve sorduğun meselenin ne olduğunu hatırlasam niçin bahsettiğimi de yazarım. Allah aşkına unutma ve kime ne şekilde bahsettiğimi yaz. Galiba ben bunamaya başladım... Mamafih asla, hoşuna gitmeyecek bir şekilde bahsetmeyeceğimden emin olabilirsin.

Ben de senden bir ricada bulunayım, ki bu rica bu mektubun en samimi tarafıdır: Bundan sonra mektuplarında başkalarına olan aşklarından bahsetme, sahiden kıskanıyorum. Ve bu tecrübeye müsteniden *(dayanarak)* temin ederim ki, bundan sonra ben de bahsetmemeye gayret edeceğim. Bu kabil şeyler beni ya üzüntüye yahut üstüme alınmaya sevk ederler ki her ikisini de arzu etmeyeceğini tahmin ederim.

Hayatım, yeni işim ve Ankara hakkında havadis istiyorsun. Üç tane birbirinden fakir havadis menbaı... Bundan sonraki mektuplarımda sana Ankara hakkında yaptığım muhtelif ve fantezi etütleri yazarım. Mesela Gazi Çiftliği, Ziraat Enstitüsü, Daimi Sergi, Türk Ofis vesaire... Hoşuna gideceğini tahmin ediyorum.

Ayşe, Allah aşkına çabuk cevap ver. Yeryüzünde hiç kimsenin mektubunu seninkiler kadar iştiyakla *(hasretle)* beklemediğime emin ol. Hatta geç mektup yazacaksan, aşkından bahset de çabuk yaz, tercih ederim. Gözlerinden binlerce defa öperim Ayşe...

Sabahattin

12.XI.1934 - Ankara

Sevgili Ayşe'ciğim.

Bugün nedense sana olan muhabbetim pek efzun *(fazla)*. İhtimal şiirimi beğendiğin ve onu arkadaşlarına da okuyarak namımı ilâ ettiğin *(yükselttiğin)* için... Ve sonra hakikaten bazı mektuplarımın pek karışık olduğunun farkındayım. Sen bu gibi yazılarıma karşı o kadar sabır ve tahammül gösteriyor, canının sıkıldığını o kadar az belli ediyorsun ki, seni hemen kucaklayasım geliyor. Senin bu nevi kusurlarına karşı ne kadar hoyratça hücum ettiğimi düşündükçe mahcup oluyorum. Görüyorsun ki seninle olan ahbaplık beni (üç dört sene sonra da olsa) akıl ve mantık yollarına sevk etmeye başlıyor. Bu kadar geç kalmamı da istidatsızlığıma *(yeteneksizliğime)* ver...

Yahudi delikanlısına âşık oluşuna katıldım. Sanatı ne bari. Herhalde eskici Yahudi falan değildir. Sen galiba bir zamanlar da İstanbul'da bir satıcıya âşıktın, ama şimdi hatırlıyorum, işportacı mı idi?.. Sende esnafa karşı hususi bir temayül var galiba. Herhalde küçük burjuvalığına alamet... Mamafih garip bir şey değil, çünkü ben de ikide birde Ankara'da Hachette kütüphanesindeki Yahudi kızına abayı yakıyorum. (İkide birde dediğim, ayda bir kere Almanca mecmua almaya gidiyor, çıktıktan sonra 24 saat âşıklık çekiyorum.)

Kendini sevgiye, aşka, her şeye karşı çok kuvvetli hissetmene pek inanmam. Şimdiye kadar fırsat düşmedi demektir. Bir parça da insan kendine böyle görünmekten hoşlanır.

Sana âşık olmadığımı ve senin de bana âşık olmadığını edille *(deliller)* ve berahın-i katiyye *(kesin kanıtlar)* ile ispat etmişsin. Bekâlâ iki gözüm, aksini iddia ettiğimi hatırlamıyorum. Yalnız senin de dediğin gibi, insan kendisine yakın bulduğu, sevdiği kimsenin bir başkasına olan alakasını kıskanır. Benim de, bir erkeğin

bir kadına karşı duyduğu şu mahut *(belli)* hislere benzememekle beraber, sana karşı kuvvetli bir muhabbet beslediğim ve birçok zamanlar seni şiddetle aradığım muhakkak... Şu halde hemen aklın fesatlığa giderek ne diye âşıklık maşukluk laflarını ortaya atıyorsun? Benim yalnız güzellere âşık olduğumu, ve sana âşık olamayacağımı ileri sürerek bir tevazu şaheseri yapmak için mi? Sana âşık olamayacağıma yalnız bununla hükmediyorsan yandın, çünkü ben seni pek güzel bulmaktayım. (Bu iltifatımı unutursan gözüne dizine durur...)

İki gözüm dostum, bunlar üzerinde durulması lüzumsuz şeylerdir. Başka taraflara geçelim. Anormal kadın erkek dostluklarını sen de budalaca buluyormuşsun. Yalnız namütenahi *(sonsuz)* misallerle gösterilebilirmiş ki, kuvvetli his bağları aklıselimi falan çileden çıkarırmış... Eğer aklıselim müdahale edebiliyorsa his bağı tevehhüm edilmiş imiş *(öyle sanılırmış)*.

Ve, dikkat et Ayşe'ciğim, bunların arkasından şu cümleyi yazıyorsun: Aklıselim ve izzet-i nefis pek az insanlara his bağını çiğnetir onlar domuz ve kuvvetli insanlardır. Esasen tam Marmara Çırası gibi yanabilecekler de bunlardır...

Hani tenkit olsun falan diye söylemiyorum, yalnız bu sözler de biraz tezat var gibi geliyor bana... Aklıselim müdahale ederse his bağı mevhum imiş, sonra da aklıselim ile izzet-i nefsin his bağını çiğnettiği insanlar Marmara Çırası gibi yanarmış...

Ah Ayşe ah...

İzdivaç hakkındaki fikirlerini doğru bulmadım. Bıkmak hususunda ben senden geri kalmam. Daha maymun iştahlıyımdır. Fakat hayatta namütenahi insanlara karşı namütenahi fedakârlıklar yaptığımıza göre, kendisine isteyerek bağlandığımız bir insan için de fedakârlıklarda bulunabiliriz... İlk zamanların ateşli muhabbetleri geçtikten sonra da öyle bir sevgi teessüs eder ki *(kurulur ki)* bıkkınlık mevzuu bahis bile olamaz. Sen Fatma'dan bıkabilir misin? Merak etme, muhterem zevcine karşı duyduğun muhabbet de birkaç ay mürurunda *(geçtikten sonra)* bu mahiyeti alır...

Beni alacak olsan köşksüz, otomobilsiz de alacağına memnun oldum. Teşekkürler ederim. Artık bize nikâh düşmeyeceği malum. Bunu bir kere daha tespit etmiş idin. Utanmadan düşeceğ

ğini de iddia etmiyorum; bu utanmazlığı bir kere yaptım ve ağzımın payını aldım.

Gelelim mühim meseleye... Geçen mektubumda tali şekilde bahsedişimin sebebi, senin derece-i alakan hakkında hâlâ kati bir fikrim olmayışıdır. **"Çok doğru ve samimi söylediğini"** iddia ettikten sonra tamamen inandım. İlk iş olarak sana Fransızca bir mecmua ve bazı kitaplar yollaması için Pertev'e yazacağım. Ben de bazı şeyler göndereceğim. Fakat daha emin bir adresin olmadıkça bunları yollamak doğru olmaz. Kendini yetiştirmek için şeraitinin daha müsaitleşmesi lazım imiş ve bu hususta sana yardım edersem memnun olurmuşsun. Ne şekilde yardım edebilirim, derhal yaz ve derhal yapayım.

Ben, bugünkü mimli vaziyetimde, ancak en legal vasıtalardan istifade edebilir, sana yalnız kitap yollar ve tavsiye ederim. Mesela Haydar Rifat'ın tercüme ettiği kitaplardan **"Devlet ve İhtilal, İşçi Sınıfı İhtilali"** isimli olanları ve Sabiha Zekeriya'nın tercüme ettiği **"Kautski'ye Göre Sosyalizm"**i herhalde oku... Sonra oradaki Fransız Kütüphanesi'ne müracaat et ve şu mecmuayı getirt: La litterature İnternationale.

Bu mecmua şu adreste tevzi edilmektedir *(dağıtılmaktadır)*:
Centre de diffusion des livre et de la presse
132 Faubourg Saint-Denis 132
Paris

Yalnız edebi mahiyettedir. Dünyanın en meşhur muharrirleri ahrir heyetine dahildir. Moskova'da tab ediliyor *(basılıyor)*. Yalız Marksist edebiyata yer veriyor. Ben Almancasını getirtiyorum. ngilizce ve Rusçası da ayrıca intişar ediyor *(yayımlanıyor)*.

Haydar Rifat'ın tercüme ettiği Sermaye gayet berbattır: Herin aklı ermemiş, kitabı perişan etmiş. Bunu Fransızcasından okunalısın. Almancaya çalışıyor musun?

Şimdiye kadar okuduğun kitaplar, daha fazla tavazzuhunu açıklanmasını) istediğin meseleler, zihninin takıldığı yerler hakında mufassal *(ayrıntılı)* mektuplar yaz.

Gönderdiğim hikâye hakkındaki fikirlerini bildir, hatta hikânin sende bulunmasını istemez, yazımı saklanmaya layık bul-

mazsan iade dahi et, ben de müsveddesini değil, temize çekilmiş bir nüshasını saklamış ve başka isteyenlere de göndermiş olurum. Beni zahmetten kurtarırsın... Eğer saklamak istersen kalsın...

Ha, sizin mektebin son sınıfında, Aydın Ortamektebi'nden mezun bir Cahide Arif bulunacaktır. Çok sevdiğim bir talebedir. Orada ise benden çok selam söyle. Onun bir dayısı Tevfik vardır. Aydın'da makinist idi, onun hakkında malumat al ve bana yaz.

Soranlara, bütün arkadaşlarına selamlar. Hasretle gözlerinden öper hemen cevap beklerim Ayşe...

Sabahattin Ali

P.S.

Ayşe, insanları çok iyi anladığımı fakat bunları kolay kolay açığa vuramayacağımı yazmıştım, (bunu söyletmek için zayıf tarafını mı bulmak lazım. Bana bunları her zaman söyleyebilirsin zannederim) diyor ve ne demek istediğimi bilmek istiyorsun.

Sana Beyşehir'den yazdığım mektupta, mahut ve mühim mesele hakkında biraz septik *(şüpheci)* davranmış, daha açıkçası, senin bununla pek candan alakadar olacağın hakkında şüpheler dermeyan etmiştim. Sonra kendi kendime bundan müteessir oldum. Ne diye en sevdiğim ve güvendiğim insana bile böyle şeyler yazdım, dedim. Halbuki senden, bütün intizarıma rağmen, iki ay bir cevap alamadım ve tabii işin sence pek ciddiye alınmadığına hükmettim. Sonra da yazdığın mektupta şöyle pek ağız kenarıyla buna temas ediyordun. Müteessir oldum. Kendi kendime dedim ki: Bak, Ayşe'cik de işin rahat tarafını tercih ediyor. İdealist lakırdılar etmek zevkinden ilersini pek istemiyor... Ve bu ruhi halet altında, sana Beyşehir'den mektubu yazarken duyduğum çekinmeyi haklı bulur gibi oldum. (O zaman Ayşe'yi iyi anlamışım) dedim... İşte mesele bundan ibaret Ayşe hanımefendi. Hürmet ve muhabbetlerimi zeylen *(ek olarak)* arz ederim.

Senden başkalarına ne vesile ile ve ne zaman bahsettiğimi sormuştum, cevap ver.

S.A.

26.XI.34

İki gözüm Ayşe.*

Stajının bitmeğe yaklaştığını bildiğim için Ortatedrisat'a gidip sen ve senin gibiler hakkında malumat sordum. Mukadderatınız şu yolda tespit edilmiştir:

1- Türkiye'de hiçbir yerde münhal tarih ve coğrafya hocalığı yok. Hepsi birer suretle idare olunuyor.

2- Stajyerlerin hepsi bulundukları yerlerde ders okutuyorlar.

3- Vekâletin harcırah faslı pek fakir olduğu için kimseyi yerinden kımıldatmaya niyeti yok.

Bu şekilde, bulunduğunuz yerlerde muallim olarak kalacaksınız ve vekâletten oraya muhdes *(oluşturulmuş)* bir muallim kadrosu gönderilecek, yani vazifeniz muhdes olacak...

Sen İzmir'den memnun değildin, bunu da düşündüm. Fakat senin istediğin gibi yerlerde (mesela Konya'da, Malatya'da vesairede) ancak Fransızca muallimlikleri münhal, senin de Fransızca muallimliği yapabileceğin muhakkak, fakat Ortatedrisat Dairesi, elbette Fransızca muallimliği ehliyetnamesi olmayanları tayine asla taraftar olmadığından bu yolda da herhangi bir teşebbüs faydasız...

Görünüşüne nazaran bu seneyi de dilber İzmir'de geçireceksin. Garbi Anadolu'yu ve hele İzmir'i beğenmeyen insana verilebilecek yegâne sıfat nankör ve zevksiz sıfatıdır. Sen ikisi de değilsin, onun için herhalde İzmir'den memnunsun ve oradan şikâyet edişlerin bütün romantik insanlarda mevcut olan **"bulunduğu yere sığamamak, bulunduğu yerden sıkılmak"** hissinin bir tezahüründen başka bir şey olmasa gerek...

Eğer Ankara, Sivas falan gibi bir Orta Anadolu şehrine gelsen muhakkak çıldırırsın. Buraların havasında eşeklikten, yabani-

* Bu mektubun ikinci ve üçüncü sayfaları "3" ibaresini taşıyor. Bunlardan birisi, mektubun bütünlüğü de dikkate alındığında "2" olmalı.

likten, vahşetten başka bir şey bulunmaz. Halbuki Ege'nin havasında namütenahi güzelliklerin ve medeniyetlerin kokusu vardır. İnsan Bayraklı'nın arkasındaki sırtlara bir çıksa, yüzünü çiğdem soğanlarıyla dolu toprağa bir dayasa muhakkak bir zamanlar orada koşuşmuş olan güzel Yunan kızlarının nemli ayak kokusunu duyar. Muhakkak Midilli'den doğru gelen rüzgâr Safo'nun şarkılarından parçalar getirir. O topraklarda, unutmamalısın ki, çok eski zamanlarda da olsa, güzelliği her şeyden üstün tutan insanlar yaşamıştır; musikiden, şiirden, güzel heykellerden, güzel insanlardan, güzel fikirlerden başka hiçbir şeyi ciddiye almayan insanlar yaşamıştır. Ve küremizi saran hava, muhakkak ki, kokuları ve sesleri ebediyete kadar saklıyor ve onu duyabilecek olanlara bütün incelikleriyle veriyor. Hatta oturduğun lisenin penceresinden denize, körfezin ağızlarına doğru bak, Yunanistan'dan (harp ve esnaflıktan gayrı maksatlarla) gelen insanlarla dolu iptidai yelkenlilerin hayallerini göreceksin. Bunları romantiklik olsun diye söylemiyorum. Bunları oradan uzak olduğum için hissetmiyorum. Almanya'da ve dünyanın her yerinde sıkıldığım halde ben Aydın'da sıkılmamıştım. Aydın benim muhayyelemi bir gün işlemeden bırakmamıştı. Yalnız insan bugünkü muhitini bir tarafa atabilip eski ve güzel devirlere girebilmelidir. Eski Yunanlılar nasıl görmedikleri, bilmedikleri bir sürü ilahların arasında, onlarla içli dışlı imişler gibi yaşamışlarsa, nasıl hayal alemleri onlarda hakikatten daha reel ve kuvvetli olmuşsa, biz de aynı şekilde bir hayata kendimizi alıştırabiliriz. Bu suretle, geçen güzel günlerle, gelecek güzel günler arasındaki bu pek kötü günler bize daha az boğucu gelir. Mazi his ve hayallerimizi, istikbal ve ideal fikir ve irademizi doyurup canlı bulundurdukça daha çok insanca yaşamış, çalışmış ve iş görmüş oluruz...

Şimdilik bu kadar. Tanıdıklara selam. Güzel arkadaşların varsa yanaklarından veya münasip görecekleri bir uzuvlarından (elek veya ayak olmamak şartıyla) öperim. Senin de gözlerinden hasretle öperim. Ayşem.

Bu yakında kitap gönderiyorum.

Sabahattin Ali

(Nereden yazılmış olduğu belirtilmemekle beraber, Ankara'dan yazılmış olduğu anlaşılıyor.)

29.XI.34

Ayşe.

Üç kitap gönderiyorum. Okur okumaz bir tanesini derhal bana iade edeceksin (Manifest'i). Diğerlerini, yani Buharin ve Stalin'in kitaplarını, bilhassa birinciyi muhakkak tercüme etmen lazımdır. En faydalı çalışmak yolu şimdilik budur. Tercüme biter bitmez müsveddeleri ve kitapları derhal bana yollarsın. Ben temize çektikten sonra müsveddeleri sana iade ederim. Türkçe mukabillerini kati olarak bulamadığın kelimelerin yanına Fransızcalarını da yaz, fakat muhakkak, parantez içinde olarak, bir veya birkaç Türkçe mukabil yaz. Biz ya bunlardan birini seçeriz ve o kelime için artık hep onu kullanırız, yahut da yeni bir kelime bulur ve onu müsveddede işaret ederiz...

Şimdilik yazacak bir şey yok. Kitaplarını aldığını ve tercümeye başladığını derhal bildir. Uzun mektuplarını da beklerim. Gözlerinden hasretle öperim...

Yeni isim aldın mı? Benim almak istediğim isim Kubaşır'dır. Kubaşmak* kelimesinden geliyor. Orta Anadolu'da çok kullanılır. Derleme dergisine bak... Manasını nasıl bulacaksın.

Sabahattin Ali

(Ankara'dan yazılmış olduğu anlaşılıyor.)

* Ak dilinde, ortaklaşa birlikte iş yapma.

23.XII.34

Ayşe.

Hiçbir mektubunu bu kadar uzun müddet cevapsız bırakmamıştım. Bu sefer de derhal yazacaktım, fakat söylemek istediğim bazı şeyleri bir türlü yazmaya karar veremedim, tereddüt içinde on günden fazla bekledim, yine de yazmayacağım. Mektubunda birçok anlayamadığım yerler vardı ve bu yerler, benim mektubumdaki bazı sözleri mevzubahs *(söz konusu)* eden yerlerdi; a iki gözüm, sen insana bir ay sonra cevap veriyorsun, ne dediğimi de söylemeyerek yalnız mukabele ediyorsun. Benim aklımda kalır mı bir ay evvel yazdıklarım? Acaba ne demiştim? diye düşünüp duruyorum. Sen de benim gibi cevap verdiğin ibareleri tırnak içinde ve aynen al. Mamafih şimdiye kadar cereyan eden münakaşaları bir tarafa atalım, yeniden başka laflar açalım, hem ben ipin ucunu kaybettim, hem de lüzumsuz gevezeliklere başladık. İkimizin de çok güzel bir açıklığımız vardı, korkuyorum ki bu bilhassa [illegible] nin tarafından biraz örtülü şekiller almaya başlıyor. Yani bana öyle geliyor ki, zaman zaman tam manasıyla yazdığını kast etmiyorsun. Hatta benim bile cesaretimi kırdın, bazen bazı şeyleri yazmamayı tercih ediveriyorum. Bu benim için ne kadar azaplı olduğunu bilsen. Ah Ayşe, sana öyle şeyler söylemek isterdim ki...

Ben erkekler arasında en masumlarındanım. Benimle alay[illegible] lığına güvenerek hepsiyle yarışa çıkmaya kalkarsan yaya kalır[illegible] masumluğu bir tarafa bırak, ben erkekler arasında hatta şu "[illegible] yi" dedikleri sınıfa dahilim... Maalesef...

İzmir'i sevmiyorsun, pekâlâ, ama hâlâ daha anlayamadın dünyanın her yeri aynı boktur... En akıllıca iş bulunduğu yere hammül etmek, orayı kabil-i tahammül *(katlanılır)* hale sokmak çalışmaktır. İnsan bunu romantik hayallere dalarak, veya, dünyayı bu hale sokan insanlar olduğuna göre, onların değişmelerini

rayacak şeyler düşünerek yapar... İkincisi galiba sana daha uygun. Oku, düşün, yaz, tercüme et, böylece dünya çekilir bir hale gelir. Ben şimdilik Ankara'dan bile memnunum. Ne olacak, yalnız olduktan ve beş on kitaba sarıldıktan sonra...

Geçen mektubumda tercüme münasebetiyle cemi *(çoğul)* sigalar *(çekimler)* kullandı isem demek yanılmışım, ben diyeceğime biz demişim, o kadar mühim bir şey mi bu sanki?

Mebusluğunuz mükemmel. Mazmunda *(manada)* hiçbir şey değişmeden formda bu muazzam değişikliklerin yapılışı, yarın namuslu insanlar tarafından mazmun değiştirilmek isteyince* bütün lecaatini gösterecektir. Kitle, ki yalnız görünüşe bakanları ekseriyettedir, bu inkılaplara dudak bükecek, onların karşısında septik *(şüpheci)* tavırlar alacaktır. Bir iç değişmesinin dışa vuruşu şeklinde olmayan her inkılap muzırdır. Bizde kadınlara siyasi hak vermekle altı aylık bir çocuk doğurmak arasında gayri tabiilik itibarıyla bir fark yoktur. Bu tevlit *(doğum)* değil, ıskattır *(düşüktür)*. Kadınlarımıza evvela yeryüzünde insanlar için yemekten, uyumaktan, süslenmekten, birisiyle yatmaktan daha mühim şeyler mevcut olduğunu anlatmalı, onları tam bir hayvan olmaktan kurtarmalı, ondan sonra siyasi haklar vermelidir. Fakat ne münasebet, bizim erkeklerimiz başka türlü müdür sanki... İhtimal bazı hususlarda kadınlardan bile geridir.

Nazariye kurmaya lüzum yok iki gözüm. Bütün dertler görülmüş, nazariyeleri kurulmuştur. Hatta gidilecek yollar bile gösterilmiştir. İnsan olabilmek için uzun bir merhale geçirmeye hacet yok, burnunun dibindeki hakikatleri görüp icabınca amel etmek kafi.

Sayısız defalar gözlerinden öperim.

Sabahattin Ali

(Yer belirtilmemekle beraber Ankara'dan yazılmış olduğu anlaşılıyor.)

*tenince" demek istemiş olabilir.

16*.1.1935
Ankara Nümune
Hastanesi

Sevgili, bir tane Ayşe

Hiç seni bırakır mıyım? Yalnız İstanbul'dasın diye dönmeni beklemiştim. Bayramın arkasından da hemen hastalandım. Kendime bakamadığım için bu sene bu üçüncü hastalanışım, hep grip. Bu sonuncusu pek feci idi. Yine kırk derece ateşlerde yandım, boğazlarım şişti. Nihayet hastaneye yattım. Bereket Konya'daki valinin yerine buradaki Numune Hastanesi Sertabibi *(baş hekimi)* pek dostum, beni bir lüks odaya yatırdı: Sıcak, soğuk suyu, aynalı dolabı ve her türlü konforu içinde... İki üç gündür ateşim düştü. Boğazlarım da inerse çıkacağım. Mektubunu bana gönderdikleri zaman hemen vekâlete telefon ettim. Sana söylediğim gibi, bütün Türkiye ortatedrisat mekteplerinde, bir tek münhal tarih coğrafya hocalığı yok. Askere gidenlerin yerlerine de ancak vekil tayin edilebiliyor. Bunun için bu sene başka yere nakil imkânı bilâ kayd-ü şart *(kayıtsız şartsız)* yok. Hasan Âli'yi aradım, ısrar edecektim. İstanbul'dan dönmemiş, galiba da Bay Özmen ile birlikte dönecekmiş. Demek ki on beş yirmi gün sonra... Benim en akıllıca iş, Nurhayat'ın teklifini kabul etmek ve romantik lafız ve izzet-i nefis kuranlarından** korunmaktır. Eğer Nurhayat benim tanıdığım ise, (yani Refika'nın arkadaşı) pek arkadaş canlısıdır ve maâlmemnuniyye *(memnuniyetle)* senin vaziyetini düzeltmeğe temin için gayret eder.

Senin mektubunu almadan evvel de Ortatedrisat'a sormuş, sede muallim olarak kaldığını, oranın malı olduğunu, orada ye

* Küçük bir olasılıkla "10" da olabilir.
** Fransızca "akım" anlamına gelen "courant" sözcüğüne atıfla kullanmış olm

bileceğini, ancak idareten Karataş'ta yirmi dört saat ders okutacağını buna mukabil de ayda yirmi dört lira ücret alacağını (tabii maaştan gayrı) öğrenmiştim. Bunlardan memnun kalmayacağını evvela düşünmüş, sonra da, müdür hakkımda yazdı, falan diyerek gayrı vazıh *(açık olmayan)* bir şeyler yazdığını hatırlayarak, kendi isteğinin bu merkezde olduğuna zahib olmuştum *(inanmıştım).* Sana nasihat veya ders verecek değilim. Mektubunda yazdığın kadar şiddetle üzüldüğüne de kanaatim var. Bunlar da sana göstersin ki, bütün istihfafımıza *(küçümsemelerimize)* rağmen mesela bir çorap mübayaasında *(satın alınmasında)* on kuruş kazıklanmış olmak bizi, bütün aksini iddialarımıza rağmen, Lehistan'da veya Peru'daki 150 idealistin idamından çok müteessir eder. Kaldı ki beş-altı aylık nahoş bir vaziyete tahammül bunlarla kıyas bile edilemez, insanı sahiden sıkar. Mamafih beş on gün sonra alışırsın (yani tahammüle)... Yalnız sana bir şey söyleyeyim, geçen sene Ortatedrisat'ta iken okuduğum aylık ders teftiş raporlarından Karataş Ortamektep müdürünün edepsiz bir yobaz olduğu kanaatine varmıştım. Bilhassa Erkek Muallim Müdürü Refet Saadettin'in karısı (galiba ismi Seniye idi) hakkında pek lüzumsuz ve manasız şeyler yazıyordu. Mesela hiçbir kusur bulamazsa (terbiyevi ve tedrisi) "telebbüsündeki süs ve tezeyyün iptilâsı calib-i nazır-ı dikkattir"* gibi üç dört manalı kocakarı cümleleri sıkıştırıyordu raporlarına... Sana dikkat etmeni tavsiye ederim. Sonra Ankara'daki vekâlet devairi *(daireleri)* de o heriften daha az yobaz ve salak ve sui niyet sahibi değildir. Geçimsiz, küstah,dikbaşlı, hürmetsiz, selamsız gibi vasıf ve şöhretler mektep müdürlerinden ziyade vekâleti korkutur ve böyle bir muallim, ehliyetsiz, sinsi ve ahlaksız, tembel bir muallimden çok daha fena addolunur...

Ben sana bir yazımda askerlik yapmak istediğimi yazmıştım. Bir takım zaruri maniler olmasa bunu hep yapacağım. Sebebi de şu: Arzularımıza çok mutiiz *(bağlıyız),* sebepsiz ve mantıksız olarak ve başkaları tarafından arzularımızın kırılması bize, eğer kâfi derecede diğer hususlarda olmuşsak,** iyi bir nefis terbiyesi verir.

*"Giyinişindeki süs ve ziynet kullanma düşkünlüğü dikkat çekicidir."
**"Olgunlaşmışsak" anlamında kullanılmış olabilir.

(Diğer hususlarda olmamışsak miskin ve uşak yapar). Başkalarının zoru ile yapmaya mecbur kaldığımız fedakârlıkları kendi fikirlerimiz için de yapmaya başlarız... Sen de icap eden hadisata tabi ol, onları kabul etme, fakat tabi ol. Bu bir nevi şahsiyet riyazeti *(orucu)* olsun. Nihayet süreceği de beş altı aydır. Gelecek sene istediğin yere tayin ettiririz. Öyle bırakıp Sinop'a gitmek laflarını da Allah aşkına yazma. Nurhayat'ın ufak bir lütfunu kabul etmek istemeyen hanım...

Kurban Bayramı'nda muhakkak Ankara'ya gelecek misin? Ayşe, bekliyorum muhakkak... Seni görmeyeli bir seneyi geçiyor...

Enver devlet hesabına alınıyor. Birkaç sene daha kalacak gibi. Fena da olmaz...

Ben hastanede pek sıkılıyorum. Hastane Konya'daki ile kıyas kabul etmeyecek kadar temiz ve mükemmel... Fakat insanlar Konya'dakilerle kıyas kabul etmeyecek kadar pis ve aşağı. Orada ölmek üzere olan bir hastanın başucunda ağlaya ağlaya nöbet bekleyen ve kardeşi gibi yüreği yanan hastabakıcılar vardı. Bunlar daha edepsizleşmeye vakit bulamamış köy ve kasaba kızcağızlarıydı. Buradakiler kibar evlerinde hizmetçilikten yetişmiş pespayeler. Hemşireler hepsinde aynı: Kaşarlanmış menfaatperest mahluklar... Fakat Konya'da bir hemşirecik vardı ki bu tasnifin dışında kalıyordu. 19 yaşında, mektebi yeni bitirdiği için pişmeye vakit bulamamış (zaten o kaşarlıların ekserisi ebelikten geçenlerdir) dolidolu, tertemiz kalpli bir kızcağızdı. Sabahtan akşama kadar gülebilecek, fakat **"seni düğünümde otomobile bindirip gezdireceğim"** diye kendisine vaat eden gelinlik bir kız tifodan öldüğü rince saatlerce hüngür hüngür ağlayabilecek kadar içi berrakt Sana bu hemşire Fahriye'den galiba bahsetmiştim. Halbuki bunu sını görsen Ayşe... Doktorların garip ve fakir hastalara yazdığı köfteler ve kompostolar bile bahşiş tediyesine kadir *(bahşiş ödeyenlere)* hastalara veriliyor. Dereceleri şöyle bir bakılarak nabızları hatta bakılmadan yazılıyor. Ağır hastalardan birinin zili çaldığı zaman hastabakıcı odasında ve koridorda (sen git!.. sen git!) diye yarım saat kavga oluyor ve nihayet hiçbiri gitmiyor... Bir fakir hastanın abdesthane aralığında cigara içtiği görülünce kıyamet

koptuğu halde, şeker hastalığından yatan zenginçe memurların odasına muhallebi, fiyevrili *(ateşli)* hastalara zeytinyağlı, sirkeli salata tabakları girdiğini görüyorum. Karşımda Başvekâlet'ten bir memur romatizmadan yatıyor. Yanında bir kazanın hükümet tabibi ve birisi daha var. Bunların hastalıklarını ve sonuncunun kim olduğunu bilmiyorum. Yalnız her gece birlere kadar (uyku zamanı "9"dur) yemiş yiyip hemşirelerle karşılıklı cigara içerek sohbet ediyorlar. Kısık kahkahaları duydukça sinirleniyorum. Neyse, şimdilik bu kadar. Sana evvelce de bir mektup yazmıştım, herhalde İstanbul'a gitmeden almışsındır. Derhal mektup yaz ve ahvalin hakkında malumat ver. Soranlara selam, binlerce defa gözlerinden yanaklarından öperim Ayşe...

Sabahattin Ali

Niçin o dilber mavi zarf ve kâğıtlara yazmıyorsun? Ben hastanede ancak bu kâğıdı bulabildim.

S.A.

(Bu not, sonunda yer kalmadığından olacak mektubun başına eklenmiş.)

13.2.35

Sevgili Ayşe

Şimdi de sen beni arayıp sormuyorsun. Hiç olmazsa bir zamanlar seni üzen işlerin ne hale geldiğinden bahset. Ortatedrisat öyle bir batakhanedir ki, İzmir Kız Lisesi tarih muallimi Bayan Ayşe'nin bugünkü tedris vaziyetinin ne olduğunu sahih *(doğru)* olarak oradan öğrenmek imkânsızdır. Bir dosya falan memurda, diğer dosya şube müdüründe gönderilen tahrirat *(yazı)* müsveddeleri şu kalemde, kadro cetvelleri başka bir masadadır. Bunları biraraya toplayıp netice çıkarmak senin mukadderatın üzerinde hüküm verecek makamların bile iktidar dahilinde değildir, kararlar vesaire, körlemeden yapılır, gaf olursa yine körlemeden tashih edilir, gülünç şeyler haddi aşıp da sabırsızın biri acı bir şey yazarsa vekâlete karşı nalayık lisan kullandığından dolayı bir ihtar cezası ile taltif edilir *(ödüllendirilir)*...

Söyle bakalım, hangi mektepte ders okutuyorsun, Nurhayat ile anlaşmak mümkün oldu mu? Nerede yatıp kalkıyorsun? Ber mutad İzmir'den şikâyetçi misin?

Ben bugünlerde çıkmak üzere olan kitabımla çok meşgulüm. İki günde bir forma tashihleri geliyor. Yarım günümü alıyor. Bazı hikâyeleri tâbi *(basan)* tehlikeli buluyor, bunun üzerinde bir mektup münakaşası başlıyor ve ben nihayet boyun eğmeye, bazı yerleri değiştirmeye mecbur kalıyorum. Kitapta on altı hikâye var Üç kısma ayrılmış. Birinci kısımda yalnız romantik hikâyeler, ikincide daha hayata yakın, doğrudan doğruya hayattan alınmış yazılar, memleket hikâyeleri, üçüncü kısımda yedi sekiz sene evvel eski hikâyeler var. Bence en ehemmiyetli ve kıymetli taraf ikinci kısımdır, maalesef en çok tırpana uğrayan da bu yazılar oldu.

İçlerinde senin okumadığın yok gibi. Son günlerde yazdığım ve kitaba girmeyen **"Bir Şaka"** isimli hikâyem var. Hani sana

Konya'dan yazmıştım, bir Cavit Bey vardı ve onu **"doktor rapor verdi, tahliye ediliyorsun"** diye hoplatmıştım. O vakayı yazdım. Galiba fena olmadı. Temize çekip sana yollayacağım. Bir de piyese başladım. İsmi **"Sürek Avı"** ne zamandan beri (daha hapishanede iken) bunu düşünüyordum. Mevzu bir münevvere karşı küçük bir şehirde tertip edilen bir sürek avıdır aşk vesaire de var. Hazin fakat güzel olacağını tahmin ediyorum. Önümüzdeki mevsimde (eğer o zamana kadar biterse) oynatacağım. Fakat malum ya, beni bir dürten olmadıkça çok tembel oluyorum. Bu sefer de öyle olmasa bari. Mayısta muhakkak asker olmak istiyorum. Bu belayı aradan çıkarayım. İstanbul'da belki Nazım'ın *(Hikmet)* gayretiyle piyesi de tamamlarım..

Başımda pek fena bir dert var. Annem gelecek diye bir ev tutmuş ve bir sene kontrat yapmıştım. Annem gelmedi. Ben de bomboş bir evde, bu soğukta daha fazla oturamadım. Başka bir yere çıktım. Fakat evin kontratını feshedemedim. Boş eve ayda yirmi üç lira vermek lazım gelecek galiba. Mahkemelerde dolaşacağız. Ben böyle şeyleri hiç beceremem. Bir avukat da tutamadım, fena halde üzülüyorum. Hasta olduğuma dair aldığım bir rapor bile fayda etmiyor. Kanunlar mülkiyetin mukaddesiyyeti üzerine istinat ettiği için yalnız mülk sahipleri ve yalnız onların menfaatleri düşünülerek yapılmış. Bir kurtuluş çaresi yok. Evi bir başkasına da ciro edemedim. Müşteri arayamıyorum. Böyle şeylerle uğraşamıyorum ki... Galiba enayi gibi para vereceğim. Bu vaka bana hayatın ne kadar acemisi olduğumuzu, bu çirkef burjuva cemiyeti içinde nasıl eli kolu bağlı olarak bulunduğumuzu anlattı. Remzi Kalfa ismindeki cahil bir Arnavut, sekiz tane kiralık evi olan bu mesken spekülasyoncusu, elinde en mükemmellerinden üç tane avukat bulunduruyor ve bunlar Remzi Kalfa'nın davalarını kazanarak kiracıların maaşlarını haczettirmek suretiyle namuskâr vazifelerini yapıyorlar. Bir kere bunların avlarına düşmemek gerek...

Sen kitapları hâlâ geri yollamadın. Derhal adresime gönder. Ondan sonra başka kitaplar da yollarım. Beraber yollayacağım kitapları alıp ve okursan iyi edersin. Bunların elinde mevcut bulunması da fena olmaz, çünkü bu nevi neşriyatı men etmeleri muhtemel, o zaman tedarikleri müşkil olur.

Ben Fransa'dan Enver vasıtasıyla birkaç kitap getirttim (Almanya'da satılması memnu* olan Almanca kitaplardan) bunlar arasında en klasik Marks biyografilerinden olan Franz Mehring ismindeki adamın **"Marks, hayatının tarihi"** isimli kitabı var. 700 sayfa kadar, fevkalade. Bu Mehring bilfiil hareketlere karışmış bir alimdir. Bunlardan başka beynelmilel edebiyat diye iki ayda bir çıkan bir mecmua var. Moskova'da basılıyor ve Rusça, Fransızca, İngilizce, Almanca, Çince olmak üzere beş dilde çıkıyor. Bendekiler tabii Almanca nüshaları. Harikulade güzel ve münderecatı *(içeriği)* yüklü şeyler. Pertev'de bunların Fransızcaları vardı, onları görüp ısmarlamıştım.

Pertev evlendikten sonra vefasız oldu. Galiba muhterem refikası ile pek meşgul. Evlenen delikanlıların bu halini görünce bekâr kaldığıma şükrediyorum. İhtimal bu şükrün sebeplerinden biri de, nasıl olsa evlenemeyeceğimi bilmekten doğan bir hüznü örtmek ihtiyacıdır. Pertev'in böyle olacağını tahmin etmezdim. Hele beni anasına babasına bile tercih ederken başka birisini bana tercih etmesi beni uzun uzun düşündürdü. Sonra Pertev'i tam yetiştirdiğim, istediğim şekle soktuğum zaman kaybetmek bana hakikaten acı geliyor.

Ayşe, Kurban Bayramı'nda Ankara'ya geleceğin hakkındaki sözünü unutmadım. Seni ne kadar iştiyakla beklediğimi bilemezsin. Birbuçuk seneye yaklaşıyor seni görmeyeli... Yüzünü gözümün önüne getirmekte güçlük çekiyorum... Seni hep eskisi gibi, hatta eskisinden daha çok sevdiğim halde yavaş yavaş kafamda reel tarafların azalıyor. Adeta çok sevdiğim bir romanın çok sevdiğim bir şahsı gibi düşünüyorum seni... Ve bunun için muhakkak görmek arzusu duyuyorum. Seni yakından gördüğüm elini sıktığım zaman, yanyana oturup konuştuğumuz zaman mevcudiyetinin hakikatini tam olarak anlayabileceğim. İki ayda bir gönderdiğin kısacık mektuplar bu vazifeyi görmekten çok uzak...

Fatma'dan ne haber? Hain kız iki ay evvel bir mektup yazmıştım, cevap falan vermedi. O Sinop'tan pek memnun ama, Allah sonunu hayırlı yapsa bari...

---

* Yasak.

Hasan hapisten çıktı mı? Mahpusluğun sebebi ne? Şu Topçu Mektebi isyanı mı? Biraz mufassalca *(ayrıntılı)* yaz.

Nazım'ın yeni piyesini çok beğeniyorlar. Gazetelerdeki tenkitleri okudun mu. Kitap çıktı herhalde, al ve oku...

Derhal mektup yaz. Soranlara selam. Gözlerinden öperim iki gözüm Ayşem.

Sabahattin Ali

(Nereden yazılmış olduğu belirtilmemiş olmasına karşın Ankara'dan yazılmış olduğu anlaşılıyor.)

5.3.35 - Ankara

Ayşe.

Senden cevap alıncaya kadar yazmamak niyetinde idim. Fakat dayanamadım. Mühim bir havadisim var: Evleniyorum. Hatta nişanlandım bile. Sen benim gibi kelepiri kaçırdığınla kal.

Nişanlım şu **"masume"**ler sınıfına dahil, ne yazık ki ..... değil... Erenköyü'nde oturuyor. Babası bir proleter. Kendisi sekizinci sınıfta Erenköy'ü bırakmış... Amcamın evi ile komşu... Kendisini pek iyi tanırım. Avrupa'dan geldiğim sene beraber denize falan girerdik. (Bu sözüm üzerine masumeliğinden şüphe etme o zaman ufaktı ve yengem, teyzem ve diğer komşularla beraber, şimdi Suadiye Plajı'nın olduğu yerde, yıkanırdık. Orası o zaman boş bir tarla idi.) Altın gibi sarı saçlı, fevkalade güzel lacivert gözlü, beyaz tenli gözlerinin etrafında yazın beliren seyrek çilli ve uzunca boylu bir kızcağızdır (Uzunca boylu dediğim "1.60" boyunda, kadınlara göre uzun. Ben "1.62"yim...) Gayet sessiz, okumaya ve düşünmeye meraklı; kendi halinde bir mahluk... Yaşı tam 20... İsmi de Aliye...

Birisi sorsa: Niçin evleniyorsun? dese, vereceğim cevap şudur: Çalışabilmek için... Ben kendi kendimi her hususta idare edemiyorum. Halbuki muhakkak muntazam ve ölçülü bir hayata muhtacım ve ancak bu şekilde faydalı işler çıkarabilirim. Bu serserilikte şiir ve hikâyeden başka bir şey yazamıyorum, hatta bunlar da istediğim ve yapabileceğim miktar ve kıymette değil...

Seninle evlensem muhakkak ki daha iyi olurdu. Ne yapayım, sen istemedin. O zamanlar yazdığın bir mektupta dediğin gibi, ihtimal böyle olması daha iyi oldu. Çünkü şimdi kendimi yoklıyorum da, katileşen evlenmek meselesi karşısında bile sana olan muhabbetim asla değişmiş değil. Ve görüyorum ki, aradan seneler geçse çoluk çocuk sahibi bile olsam, seni hep bugünkü gibi

veceğim, hep aramızdaki bu yakınlığı hissedeceğim... Bu dostluğu, hatta evlenmek pahasına da olsa (yani seninle evlenmek) feda etmediğimiz belki çok iyi oldu. Bunları kendimi kandırmak için söylemiyorum, hakikaten böyle gibi görünüyor bana... Sen ne fikirdesin... Ben de eminim ki sen evlensen, çoluk çocuk sahibi olsan, ben senin için bugünkü Sabahattin olmaktan çıkmayacağım. Sen kocandan iyi beni, ben karımdan iyi seni anlayacağım... Kafalarımızın her şeye rağmen birbirinden ayrılmaz bir tarafı var...

Ayşe, bana derhal cevap yaz ve bunun cevabı bana bugünlerde lazım olan şekilde olsun. Bana bu işin böyle olmasının daha iyi olduğunu söyle, beni ikna et...

Gözlerinden deli gibi öperim Ayşe.

Sabahattin Ali

23.3.35

Ayşe,

İnsan ancak bu kadar münasebetsiz mektup yazabilir. Bayramdan bir gün evvel mektubunu aldım. Ne kadar fena olduğumu tasavvur edemezsin. Hele şu cümleyi hiç hazmedemedim: **"Hatta benim için son mektubunda bilmeden bitmeye başlamışsın bile".** Bu ne demek. Son mektubumu satır satır hatırlıyorum. Ve biliyorum ki onu yazarken sana her zamankinden yakındım. Seni bilmem, fakat benim için sen hiçbir zaman bitmeye başlamadın. Nişanlım veya karım seninle mektuplaşmama niçin razı olmasın? Ben seninle evlensem sen benim Enver'le mektuplaşmama Pertev'le ahbaplık etmeme razı olmaz mıydın? Sen benim için bunlardan bile ilerisin. Bunu kendin de pekâlâ bilirsin. Geçen sene yazdığın mektuplardan birinde bana bu yolda bir evlenmeyi kendin tavsiye ediyor ve böylece ahbaplığımızın daha sıkı ve güzel devam edeceğini kendin söylüyordun. Bilirsin ki; ne olursa olsun; kafam kendisine senin kafandan daha yakın olanını bulamayacaktır. 1919'da öldürülen Alman idealisti Liebknecht, meşhur Alman Marxist filozofu ve mücadelecisi Rosa Lüxemburg'un en iyi dostu idi. Marx'ı en iyi anladığı söylenen bu kadın umumi harpte hapis yatarken yalnız bu Liebknech'in karısı ile mektuplaşırdı. Ve Liebknech'in karısı, kocasının kafa arkadaşı olan Rosa'yı kocası kadar severdi. (Rosa ile Liebknech aynı günde öldürüldüler)...

Resmen nişanlandık; 15-20 gün sonra da nikâh olacak. Mayısta askere gideceğim, askerden sonra da evleneceğiz. Nişanlım bayandan bir mektup aldım. Pek rakik *(ince)* bir hatuncuk. İlk mektubu benim yazmam icap ederken, gönderdiğim hikâyeleri okumuş ve dayanamayarak derhal kaleme sarılmış. Hikâyelerimin bu kadarcık olsun tesirli oluşu hoşuma gitti. Ve kızın da acelesini

mazur gördüm. Hikâyeleri sen nasıl buldun? İçlerinde senin bilmediklerin var mı? Heyet-i umumiyesi ne gibi bir tesir yapıyor? İzmir'de satılıyor mu? Satılıyorsa talebelere ve arkadaşlarına propagandasını yap da namım ilâ edilsin *(yüceltilsin)*.

Kendimi ev bark sahibi olarak düşündüm; ve ihtiyarlık başladığı için midir nedir, hiç de bu tasavvurlar bana fena gelmedi. Çoluk çocuk şimdilik pek aklımda değil. Böyle bir şey latif olmasa gerek.

Muallimlikten pek şikâyetçisin. Mektebi bitirme sıralarında böyle düşünmüyordun. Ben sana o zaman bu işin ne kepaze birşey olduğunu yazmıştım. İdeal bir muallim olsan dahi, rolün ancak bozuk bir yoldaki bir kilometrelik asfalt kadar olur. Otomobiller sana gelinceye kadar harap olurlar ve seni geçtikten sonra da harap olmakta devam ederler. Her şey kökünden düzeltilmedikten, insanlar daha insanca işlere hazırlanmaya başlamadıktan sonra, haddizatında iyi olan şeyler bile fena hüviyet alırlar.

Muhitin seni ne diye sıkıyor? Mektuplarına bakıyorum da 6 sene evvel Yozgat'taki halimi hatırlıyorum. Fakat o zaman lisan bilmiyordum ve çocuktum. Sen çocuk değilsin ve okumak imkânlarına maliksin... Dış hayatını makineleştir ve kafanı ancak kitaplarla ve kafa dengi dostların düşünceleriyle meşgul et... Ben hayatımdan çok memnunum. Ve harici alemle alakam azaldıkça bu memnuniyetim artıyor. Salaklar arasında eskiden sıkılırdım şimdi başka bir dünyadan gelmiş gibi onları yabancı gözlerle süzüyor ve tetkik ediyorum. Kitaplar ve doğru fikirler beni belâgan mâbelak *(fazlasıyla)* doyuruyor... Dünyada, bütün salakların fevkinde *(üstünde)* yürüyen, olgunlaşan asil bir döğüşe devam eden büyük bir fikrin hareketlerini takip etmek, onun zaman zaman kanlı, zaman zaman boğulan kımıldamalarını namuslu bir insanın duyması tabii olan heyecan ve alaka ile seyretmek bir insanı başka şeylerle uğraşmaktan men edebilir. Mesela Hakimiyet-i Milliye gazetesinde tefrika edildikten sonra kitap halinde çıkan **"İnsanlığın Hali"** romanını oku. Muharriri Çin'de ihtilal hareketlerine bizzat karışmış bir idealist. Çin ihtilalini gösteren bu kitabı muhakkak oku. Kuvvetlendiğini, imanının arttığını göreceksin. Göreceksin ki kafaya yerleşen doğru fikirleri ne diri diri gömülmek, ne diri diri lokomotif kazanına atılmak çıkaramaz. Orada bir sahne var, bir ih-

tilalci yakalanmış, kafasına tabancayı doğrultup: **"Seni öldürürüz"** diyorlar. Ve o kılını bile kıpırdatmadan: **"Ben ihtilal yapmış adamım.."** cevabını veriyor. Hakimiyet'in bu romanı tercüme ettirmiş olması şayan-ı hayrettir. Muhakkak oku...

İnfiallerin artması, bunlara dürüst bir istikamet verilemeden artması insanı anarşizme götürür. Ve bir anarşist hiçbir şeye faydalı olamadıktan başka her şeyden evvel kendisine çok zararlıdır. Birçok menfi istifham *(soru)* işaretleriyle dolu olan bir kafa kadar feci şey tasavvur edilemez. Ancak bunların karşısına müsbet cevaplar konulduğu zaman insan insanlaşır ve o zaman ne hapis, ne ölüm, ne işkence, ne açlık vesaire insanın ruh sükûnetini iç saadetini bozamaz. Yalnız inanmak, hüceyrelerin *(hücrelerin)* içine kadar inanmak ve her şeyin tabii ve doğru yola gireceğini zaruri görmek lazımdır. Stalin'in Haydar Rifat tarafından tercüme edilen **"Lenin ve Mezhebi"** diye bir kitabı çıktı. Onu bul ve oku... Bundan evvelki mektubumda yazdığım kitapları bilmem okudun mu? Herhalde vaktini boş geçirme, boş zamanlarında da tek başına deniz kenarına, hatta şehir dışında bir yere git, arkası üstü yat, gökyüzüne baka baka düşün... Dünyada bu kadar enfes şey yoktur. İnsan uyusa bile bir başka türlü uyuyor ve uykusunda bile kafası şuurlu işliyor...

Ayşe ne yaparsan yap, fakat asla, asla, asla, bedbin ve ümitsiz olma... Hayatın her münasebetsizliğinin arkasında sana destek olabilecek bir fikir vardır, onu gözünden kaybetme... Böylece münasebetsizlikleri çok kolay atlatırsın ve ruhun üzerinde fena tesirlerini duymazsın...

İşte benim bir tane, sevgili Ayşe'ciğim sana uzunca bir mektup... Şahsi ve umumi meselelerde daha sakin olan mektuplarını beklerim. Çok çabuk beklerim.

Bana kendi hayatından, ama kafanın içindeki hayattan bahset, uzun şeyler yaz...

Gözlerinden hesapsız defalar öperim Ayşe.

Sabahattin Ali

(Yer belirtilmemekle beraber Ankara'dan yazılmış olduğu anlaşılıyor.)

15.IV.35

Sevgili Ayşe,

Mektuplarında hep anarşizme gidiyorsun. İnsanları yok etmek onların gürültülerine nihayet vermek ihtiyacı varmış içinde, iyi ama mademki bu mümkün değil, bu doğru değil, başka şeyler, daha mümkün, daha faydalı şeyler ara... Tabiatla başbaşa kalmanın pek tadını çıkarıyorsun. Bolu ormanlarından yazdığın bir mektupta da tabiatı pek duyarak anlatıyorsun. Tam şair olacak kızsın ama...

Erkek Muallim Mektebi talebesinin sana harf endazlık etmelerine *(laf atmalarına)* bayıldım. Ben Balıkesir'de okurken Kız Muallim Mektebi hocalarından birine âşık olmuştum. (16 yaşındaydım, fakat bende âşıklık 11 yaşımdan beri devam eder). Yolunu bekler, bu benden 10 yaş büyük hanıma laf atardım. O da dehşetli kızmış görünürdü, gel zaman git zaman benim bir imtihana mümeyyiz geldi. Ve fevkalade yardım etti, bu imtihanda ahbap olduk. O kadar ki, kendisi İstanbul'da Validebağ Darüleytamı'na *(Yetimler yurduna)* muavin olarak geldiği zaman ben de İstanbul'da idim ve her cuma onu görmeye giderdim, beraber Validebağ korularında dolaşırdık. Hani benzetmek gibi olmasın ama, sakın bu körpe talebelerden birini baştan çıkartma?.. Sonra ne diye talebene sinirleniyorsun. İçlerinde güzelleri varsa insanın hiç de canı sıkılmaz. Ben muallim iken sabahları uyanınca içimde bir sevinç doğardı. Birazdan mektebe gideceğimi, Melahat Muhtar'ı, Nermin'i, falanı filanı göreceğimi düşünür, yerimde zıplardım, ve ömrümün muhakkak ki en tatlı saatleri bu her şeyden çok sevdiğim talebelerimle gevezelik ederek veya oynayarak veya hatta ders okutarak geçirdiğim anlardır. Benim için kız talebe ne ise, onun için de erkek talebe o demek değil midir? Neyse, biliyorum, çirkindir ama, domuzluğumdan yazıyorum. Bugün nedense pek

keyfim yolunda. Nişanlımdan da bir mektup aldım. Erenköy Kız Lisesi'ndeki talebelik hayatından bahsediyor. Kısa etekli siyah bir önlük ile de o zamanki resmini yollamış. Pek şirin. Neredeyse âşık olacağım. Sen evlenmeğe akıl erdiremiyorsun, halbuki bu işi madem bu kadar çok insan yapıyor, herhalde korkulacak bir şey değil ve muhakkak ki çok meraklı ve tecessüs tahrik eden *(merak uyandıran)* bir şey. Sonra da, evvelce yazdığım gibi benim artık evlenmem lazım. Başkaları için varit *(geçerli)* birtakım düşüncelerin de benimle alakası olamaz: Ben dünyanın belki en tahammüllü ve geçimli insanıyım, bir başkası için birçok fedakârlıklar yapmak da ayrı bir zevktir, bu başkası kim olursa olsun hep birdir, fakat sevilen biri oluverirse fenimelmatlup *(istenenden iyi, en iyisi)*. Hikâyelerim hakkındaki iltifatlara teşekkürler. Ben en çok ikinci kısımdaki yazıları beğenirim. Gorki'yi pek fazla okumuş değilim, onun **"Makarçodra"** isimli bir hikâyesine benim Değirmen hikâyesini benzetmişlerdi, varit gördüm, çünkü Değirmen'i yazmadan bir ay kadar evvel okumuştum Gorki'ninkini. Diğer hikâyeler de sahih *(doğru, tam)* olarak Anadolu'dur. Basit ve küçük adamları mevzu almışlardır. Mevzularını aynı **"milieu"***den seçen Gorki'ye benzeyebilir. Fakir ve küçük insanları yazmakta o herkesin üstadıdır... Benim tarih malumatım fena değildir. Daha doğrusu değildi, küçükken, 14-18 yaşlarım arasında mütemadiyen tarih kitapları okumuştum. Ahmet Refik'in şu altı ciltlik Tarih-i Umumi'si, Murat Bey'in Tarih-i Umumi'si, Tarih-i Ebülfaruk, Abdurrahman Şeref Bey'in kitapları ve daha birçok şeyler... Bilhassa Murat Bey'in 600 sayfalık Roma Tarihi'ni aşağı yukarı ezber bilirdim ve Abdurrahman Şeref'in Osmanlı Tarihi'ni de keza pek bellemiştim Onun mesela Sultan İbrahim akıbetine uğrayan padişahlar için (ihtiyarı kûşe-i uzlet ve üç gün mürurunda betakdir-i taalâ nuş ı şerbet-i şehadet eylediler)** yollu ağızları pek hoşuma giderdi. Fakat sen yine haklısın, o zamandan beri umumi bir dünya tarihi okumadım. Halbuki kritik bir gözle okuyarak çok sağlam bir tarihi

* Ortam.

** "Yalnızlık köşesini seçerek üç gün geçtikten sonra tanrının takdiri ile şehitlik şerbetini içtiler."

malumatı edinmek lazım. Son günlerde elime Mounsen'in Roma Tarihi geçti. Fena değil. Fakat tarihi maddiyeci bir gözle yazılmış bir cihan tarihi okumak, bize mahiyetleri başka gösterilmiş vakaların sınıf kavgası esası üzerine tahlillerini görmek istiyorum. Bu şekilde hem vakaları tekrar hatırlarım, hem de Marxist tarih görüşüm kuvvetlenir. Bakalım, bu yolda Almanca bir tarih bulabilecek miyim. Sana bahsettiğim kitapları alıp okuyor musun? İnsanlığın Hali isimli kitabı okumadınsa oku, okudunsa nasıl bulduğunu bana yaz.

Şimdilik tanıdık ve soran varsa selam. Varlık'ta bir manzumem çıktı, mecmuayı sana yolladım. Nasıl? Bu nüshada da **"Arap Hayri"** isminde bir hikâyem çıkacak, onu da yollarım, nasıl bulduğunu yazarsın.

Gözlerinden hasretle öperim canım Ayşem.

Sabahattin Ali

Ben askerliği bir sene daha tecil ettirdim. Mamafih tatilde İstanbul'a geleceğim. Sen hiç Ankara'ya uğramayacak mısın? Sizin Cemil Bey'i arasıra görüyorum, bed bed yüzüme bakıp geçiyor.

Galiba bir iki ay zarfında hanımı da alıp Ankara'ya geleceğim. Hayırlısı...

(Bu not, sonunda yer kalmadığı için mektubun başına eklenmiş.)

Perşembe 13 Ocak 1949

Ahmet Halit Kitabevi

Sabahaddin Aliyi öldüren adam bize hâdiseyi anlattı

Kırklareline giden arkadaşlarımız dün akşam hapisanede Ali Ertekin ile görüşmeğe muvaffak oldular

Ali: "Sabahaddin Alinin elbiselerini, onun tarafından öldürüldüğünü anlıtmak üzere sakladım. Meseleyi derhal zabıtaya bildirmemek için de sebebler vardı„ diyor

«Bir çete dün

CİNAYETİN ÇÖZÜLEMEYEN DÜĞÜMÜ

Söz Sabahattin Ali'den açılınca noktayı hüzün koyuyor. Sabahattin Ali cinayetinin üzerindeki esrar perdesi, aradan geçen yaklaşık yarım yüzyıla karşın henüz aralanmış değil...

Nazım Hikmet, sanatçının 1955 yılında Rusça baskısı yapılan "İçimizdeki Şeytan" adlı romanı için kaleme aldığı yazıda, "Sabahattin Ali, Türk edebiyatının ilk devrimci-gerçekçi hikâyecisi ve romancısıdır" diyor. Yakın dönem Türk yazınının en önemli isimlerinden biri olan Sabahattin Ali'nin **"teşhis edilemeyen"** cesedi 16 Haziran 1948'de Kırklareli'nin Sazara köyü yakınlarında bulunuyor. Ancak cinayet kamuoyuna aylarca sonra "duyuruluyor."

Sabahattin Ali üzerine bugüne kadar yüzlerce makale ve anı ile 10 dolayında kitap yazıldı. Olayın gizi doğal olarak çeşitli iddialar ile spekülatif yorumların da ortaya atılmasına neden oldu, oluyor...

12 Ocak 1949'da, İstanbul polisinin Bulgaristan'a adam kaçıran bir şebekeyi izlediği sırada yakalanan Ali Ertekin'in cinayeti işlediği açıklanıyor!..

Ali Ertekin kim? İnzibat başçavuşuyken silah çaldığı gerekçesiyle ordudan atılan bir astsubay... Sonra? İnşaatlarda çalışıyor bir süre... Ondan sonrasını kendisinden dinleyelim:

"Sonra Milli Emniyet'te bana vazife verdiler."

Ertekin, gazeteci Kemal Bayram Çukurkavaklı'ya, Milli Emniyetçe kendisine verilen vazifenin "Sultanahmet'te yatan komünistlerle ahbaplık kurmak" olduğunu söylüyor (Sabahattin Ali Olayı, Yenigün Yayınları-Ankara 1978, s. 403). Ve Kırklareli Ağır Ceza Mahkemesi'nde 30 Nisan 1949'da başlaan yargılama 15 Ekim 1950'de sona eriyor...

Sonuç; "cinayeti milli duygularla işledim" diyen Ali Ertekin 4

yıla hüküm giyiyor ve aynı yıl çıkarılan af yasasından yararlandırılıyor. Yurtdışına adam kaçırma ve cinayetin cezası o zamanlarda da 4 yıl değil... Ancak Ertekin 4 yıla mahkûm oluyor ve kararı okuyan hakime "sağolun" diyor!.. Böylesine "hafifletici" nedenler, yalnızca "milli duygular" olmasa gerek! Kaldı ki katilin Ertekin olduğu, üzerinde tartışılmayan bir gerçek değil, bu konu hâlâ kuşku taşıyor...

Ertekin Unutkan mı?

Ali Ertekin yakalandıktan sonra poliste verdiği ilk ifadesinde, cinayeti nasıl işlediğini şöyle anlatıyor:

"... Kendisini bayıltıp karakola veya köylülere teslim edebilmek için yolda kestiğim ve elimde taşıdığım sopayı kaldırarak omuzuna indirdim. Sabahattin Ali inleyerek yere uzandı ve tekrar yerinden kalkmaya teşebbüs edince, belki cebinde tabanca varsa vurur endişesiyle bu sefer ikinci bir darbe salladım. Bu vuruşum başının sol tarafına isabet etti... Suratı, gözlükleri ve kulağı kan içinde idi. Arkasından aynı şiddetle bir daha vurdum, yere yıkıldı, ağzından, burnundan kanlar boşandı.

Dikkat ettim, hafif hafif nefes alıyordu. Bir daha vurdum.

Nefesi kesildi ve öldü... (Kemal Sülker, Sabahattin Ali Dosyası, s. 53, 54)"

Ertekin yargılanması sırasında ise, Sabahattin Ali'nin başına yalnızca "iki kez" vurduğunu söylüyor... Aradan yaklaşık 30 yıl geçtikten sonra, 15 Eylül 1978'de Kemal Bayram Çukurkavaklı'nın sorularını yanıtlarken de, "bir kez" vurduğunu ve Sabahattin Ali'nin ilk darbede öldüğünü anlatıyor:

"Bir tanede sessiz orada kaldı..."

Çukurkavaklı tekrar tekrar soruyor:

"İlk anda öldü öyle mi?

"Benim dediğimde bir kelime yanlış yoktur" diyen Ertekin yanıtlıyor:

"Bir tanede öldü"... (A.g.e., s. 402)"

Ali Ertekin Sabahattin Ali'ye indirdiği darbe sayısını yakalanması ile yargılanması arasında geçen süre içinde 4'ten 2'ye indir-

yor, 30 yıl sonra ise sadece bir kez vurduğunu ısrarla yineliyor... İnsanın, yaşamında bu kadar önemli yer tutan bir olayın, ayrıntı sayılamayacak bir bölümünü böylesine çelişkiyle anımsaması, diğer kuşkuların yanısıra Ertekin'in "uydurma" ifadeler verdiği iddialarını güçlendiriyor.

Tezlerin Yanıtlamadığı Sorular

Asım Bezirci'nin araştırmasına göre (Sabahattin Ali, Gözlem Yayınları, s. 208-219) Sabahattin Ali yaklaşık 250 sözlük ve ansiklopedide yer alıyor, 46 kitap Sabahattin Ali'den söz açıyor (1990 itibarıyla). Sabahattin Ali üzerine bugüne kadar yazılan kitap sayısı ise yedi. Bütün çalışmalarda onlarca kişi Sabahattin Ali ile ilgili anılarını anlatıyor, doğru ya da yanlış kanılarını dile getiriyor. Ancak S. Ali cinayetine ilişkin bugüne kadar elde edilen bulgular, konuyla ilgili görüş birliğine olanak sağlayacak ölçüde çok değil. S. Ali ile ilgili öne sürülen görüşler, onun devrimci-sosyalist bir yazar olduğu düşüncesinden, Milli Emniyet'le işbirliğine gittiği iddialarına kadar geniş bir alanı kapsıyor...

Yalçın Küçük, "Sabahattin Ali Davası'nı bitirdim. Gerçek'i yeniden kurdum. Daha tamamlayıcı bir gerçek ortaya atılmadığı sürece, bundan sonra gerçek yazdığım gibi bilinecek (Aydın Üzerine Tezler, 3. cilt, s. 165)" sözleriyle noktaladığı tezlerinde, Sabahattin Ali'nin istihbarat örgütleriyle işbirliği sonucunda öldürüldüğünü ileri sürüyor:

"Sabahattin Ali Milli Emniyet ile pazarlığa giriyor. Bulgaristan'a adam kaçıran şebekeyi vermesi karşılığında kendisinin çıkışına dokunulmaması üzerinde anlaşma oluyor. İki, Milli Emniyet gevezeliğiyle ünlü Sabahattin'e inanmıyor ve şebekenin gerçekten bu işi yaptığına emin olmak istiyor. Üç, daha sonra önlemler alınıyor. Dört, içerdeki şebekeyi yakalamak yetmeyebiliyor; karşı tarafa da kanalların bilindiğinin gösterilmesi gerektiğine inanılıyor. Beş, önce Türk köylü ve daha sonra Bulgar çeteci olarak ilan edilen cesedin Sabahattin'e ait olması ihtimal dahilinde görülmüyor. (A.g.e., cilt 3, s. 156)"

Aybar: Sabahattin'i Tanıyamamış

1940'larda yurt dışına çıkmanın "Milli Emniyet'le işbirliğini gerektirmeyecek" yolları da var kuşkusuz. Küçük'ün tezi, Sabahattin Ali'nin yurt dışına kaçmak için "neden Milli Emniyet'le anlaşma yoluna gittiği" sorusunu yanıtlamıyor. Yalçın Küçük'ün bu soruya yanıtı, "Sabahattin Ali'nin kendisini güvence altına alma" gereksinimi (A.g.e., cilt 3, s. 156-157). Yani "korku."

Konuyla ilgili sorularımızı yanıtlayan M. Ali Aybar, "niye Milli Emniyet'le anlaşsın? Niye korksun? Tüm solcular o zaman korku içinde olabilirdi. Bu tez doğru olsa hakiki bütün solun hicret etmesi lazım o tarihlerde. Yalçın Küçük Sabahattin'i herhalde hiç tanımadı" diyor.

Küçük, S. Ali'nin istihbarat örgütleriyle ilgisi olduğu yolundaki iddialarıyla ilgili olarak 26 Mayıs 1981'de, Sofya'da Bulgar yurttaşı Doç. Dr. İbrahim Tatarlı'yla bir konuşmalarını, yanlarında bulunan Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, Prof. Dr. Aydın Aybay ve Prof. Dr. Nazif Kuyucaklı'yı tanık göstererek aktarıyor (A.g.e. cilt 3, s. 141 ve cilt 5, s. 479):

"Türkiye edebiyatı uzmanı Bulgar yurttaşı İbrahim Tatarlı'ya çağrılıydık. Benim dışımda olanların isimlerini, yazdıklarımın kontrolünü yapmak isteyenlerin işini kolaylaştırmak için veriyorum. Profesör Tarık Zafer Tunaya, Profesör Aydın Aybay, Profesör Nazif Kuyucaklı. Doçent Tatarlı bana, 'Yalçın Beyciğim, ne gereği vardı S. Ali için bunları yazmaya' dedi. Ekledi; 'S. Ali Alman casuslarına çevirmenlik yaptı ve bilgileri Zeki Baştımar'a verdi.' Çok büyük bir iddia; nereden bildiğini sordum. 'Zeki Baştımar'a yazılı olarak sordum, yazılı cevap verdi' dedi.

Bunların Moskova'da yaptığı ve 900 sayfayı bulan doktora tezinde yazılı olduğunu da ekledi."

Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya'ya sorduk, doğrulamadı. "Alakası yok, tamamıyla yanlış" dedi.

Aydın Aybay ise, "konuşmanın içeriğini" bilmediğini, ancak Küçük ile Tatarlı'nın Sabahattin Ali üzerine görüştüklerini söyledi ve ekledi:

"Birlikte yemek yiyorduk. Birara Yalçın Küçük'ün 'bunu yaza-

cağım İbrahim Bey, Tarık ile Aydın da şahittir' dediğini duydum. Dediğim gibi konuşmanın içeriğini bilmiyorum, ancak konu Sabahattin Ali'ydi. Bence o kadar büyütülecek bir mesele de değil."

Birkaç noktanın altını çizmekte yarar var. Tunaya ve Aybay'ın tanıklıkları Yalçın Küçük'ün belirttiğinin aksine, Tatarlı'nın söyledikleri ile ilgili kesin bir bilgi vermiyor. Ancak bu, Yalçın Küçük'ün yanlış aktarım yaptığı anlamına da gelmiyor. Söylediklerinin doğruluğunun mutlak ölçüsünün Tunaya ve Aybay'ın tanıklıkları olması gerekmiyor... Fakat İbrahim Tatarlı, Atilla Özkırımlı ile Filiz Ali'nin kitabında yaptığı değerlendirmede Sabahattin Ali'yi yere göğe sığdıramazken Küçük'e ilettiği iddia edilen bilgiyi eklemiyor. Tatarlı'nın bu tutumunu Yalçın Küçük'ün eleştirmemesi de dikkat çekiyor... Kaldı ki, Zeki Baştımar'ın Tatarlı'ya verdiği öne sürülen bilginin herhangi bir belgeye, örneğin Sabahattin Ali tarafından Alman casuslarına çevirilmiş bir metine dayandırılması, kanıtlanması gerekiyor...

Yalçın Küçük'ün tezleri Sabahattin Ali'nin eşi Aliye Ali ile de ilgili bazı iddialar içeriyor. Küçük, Ayşe Sıtkı'nın S. Ali'nin evlenme teklifine verdiği yanıtın da yer aldığı ve 1979 yılında yayımlanan mektubuna dayanarak, "Ayşe Sabahattin'in git-gellerini görmüş, bunları anlayamayacak bir kadın bulmasını salık veriyor. Sabahattin'in eş olarak seçtiği Aliye'nin reçetesine uygun olduğunu sanıyorum" diyor. Bu savını desteklemek üzere 14 Ocak 1949 tarihli Vatan gazetesinde Aliye Ali'ye "atfedilen" sözleri kendi değerlendirmesini de ekleyerek aktarıyor (A.g.e., cilt 3, s. 140):

"Sabahattin'in öldürüldüğü ilan edilince Vatan gazetesi, karısı ile konuşuyor, geçimini nasıl sağlayacağını soruyor;

'Bunu ben de düşünmedim değil, hatta bir müddetten beri iş aramaktayım. Ortamektebin birinci sınıfında olan kızıma iyi bir tahsil yaptırmak yegâne emelimdir, başka bir düşüncem yok. İş buluncaya kadar kocamın büyük kütüphanesinin bana yardımcı olacağını sanıyorum. Bütün bu başımıza gelenlere sebep olan kitapları daha fazla karşımda görmek beni muazzep ediyor.'

Kitaplar, Sabahattin'in karısına acı veriyor, satılacak."

Oysa Aliye Ali Vatan gazetesi muhabiri ile aralarında böyle bir konuşma geçmediğini, haberin yalan olduğunu ve Hürriyet

gazetesinde tekzip ettirdiğini söylüyor. Aliye Ali bu bilgileri A. Özkırımlı ile Filiz Ali'nin kitabında da veriyor (s. 46-47).

Diğer yandan Aliye Ali'nin, Ayşe Sıtkı'nın "reçetesine" uyduğu ileri sürülen kişilik özelliklerinin çerçevesi de iddia edildiği kadar sınırlı değil... Örneğin, kızı Filiz Ali'nin eğitimi için piyano almak üzere para aradığı sırada, bazı "dostları", "Filiz'e piyano alacağına bir kooperatife girip başını sokacak bir ev alsana" diye önerilerde bulunuyorlar. Aliye Ali piyano alıyor, dostları da başlarını sokacak bir ev!..

Bunlar tezlerin Aliye Ali ile ilgili bölümlerine eklenmiyor. İhtimal Yalçın Küçük'ün gözünden kaçmış... Ancak tezlerden "çok kötü" bir Aliye Ali profili çıkıyor. Haksızlık gibi görünüyor...*

Ertüzün'ün İddiaları

Sabahattin Ali'nin dayısının oğlu Reşit Ertüzün 1985 yılında yayımladığı "Sabahattin Ali Olayının Gerçeği" adlı kitabında anılarına geniş bir şekilde yer veriyor. S. Ali ile ilgili kişisel değerlendirmeler kitapta ayrıntılı bir şekilde anlatılıyor. Bunların dışında Ertüzün, bazı "yanlış" varsayımlara dayanarak, özellikle Sabahattin Ali'nin öldürülmesiyle ilgili iddialarda bulunuyor (Sabahattin Ali Olayının Gerçeği, s. 98):

"Sabahattin'in öldürülmesi olayında da, bir cüzdanla bir fotoğraf makinesi uğruna işlenen adi bir cinayete kurban gitmesi, onun kişiliği ile bağdaştırılamamış olacak ki, maksatlı ya da maksatsız yakıştırmalarla ipin ucunu gizli güçlere, büyük ve karanlık tuzaklara bağlanmaya çalışılmıştır."

Ertüzün, 1948 ve 1949 yılları gazetelerine ve Ali Ertekin'in mahkemede yaptığı savunmalarına yer veren çok sayıda kitabi

---

* Yalçın Küçük'ün tezlerine karşı görüşler için bkz.
- "Sabahattin Ali", Asım Bezirci, 3. basım 1987 Amaç yay.
- "Yalçın Küçük Yalan Söylüyor", Atilla Özkırımlı, Yeni Düşün, Haziran 1988
- "Sabahattin Ali Nasıl Öldürüldü", Rasih Nuri İleri, 13.3.1978, Vatan.
- "Sabahattin Ali Nasıl Öldürüldü", Rasih Nuri İleri, 14.3.1978, Vatan.
- "İsteneye isteneye, Rasih Nuri İleri, 1-15.8.1985, Yeni Gündem, Sayı 27.

okuduğunu söylemesine karşın yanılgıya düşüyor... Ali Ertekin bile cinayeti –eğer o işlediyse– para nedeniyle gerçekleştirmediğini, Sabahattin Ali'nin üzerinde para olmadığını bildiğini söylüyor. Bu sözler mahkeme tutanaklarına, gazete ve kitaplara geçiyor. Ancak Ertüzün bunları "es" geçiyor!.. "Sabahattin'in ölüm haberleriyle ilgili gazeteleri ne yazık ki saklamamışım" diyor ve kendi deyimiyle "hatırında kaldığında göre" olayları anlatıyor...

Gazeteleri saklamak gerekmiyor. Ancak arşivleri taramak mümkün. Ertüzün bunu yapmıyor ve arşivler yerine tercih ettiği "hafızası" onu yanıltıyor. "Hatırda kalana göre" S. Ali "adi" bir cinayete kurban gidiyor!..

Ertüzün, Ertekin'in yargılanması sırasında "milli hislerden" söz edildiğini de anımsamıyor... Anımsatalım, Ali Ertekin 16 Temmuz 1949'da anlatıyor:

"Sabahattin Ali'yi parasına tamaen öldürdüğüme dair çıkarılan haberleri esefle karşıladım. Sabahattin Ali, üzerinde para olmadığını bana daha önceden söylemişti. Eğer böyle bir arzum olsaydı, kendisiyle birlikte Bulgaristan'a geçer ve kendi vasıtasıyla külliyetli miktarda para alabilirdim... Yaptığımla memleketime hizmet ettiğime kaniim. Beraatimi beklerken, umumi efkârdan *(kamuoyundan)* alkış da bekliyorum..."

Cinayetin hırsızlık amacıyla işlendiğinden kuşkusu olmayan Ertüzün, Ertekin'in neden 4 yıl hapisle cezalandırıldığını yanıtlamıyor. Oysa hırsızlık amaçlı bile olsa, cinayet suçunun cezası o sıralarda 4 yıl değil... Aradan geçen onyıllara karşın, cinayetin üzerindeki esrar perdesi henüz aralanamamışsa da, "hatırda kalana göre" yazılanlar Sabahattin Ali olayına ilişkin gerçeklerin ortaya çıkarılmasından çok, başka çabaların varlığı kuşkusunu doğuruyor.

Reşit Ertüzün, Sabahattin Ali cinayeti ile ilgili "en akla yatkın" sözleri Aziz Nesin'in söylediğini kaydediyor ve Nesin'in Kemal Bayram'la yaptığı söyleşi sırasında dile getirdiği iddia edilen sözlerini aktarıyor (A.g.e., s. 98):

"Sabahattin'i MİT öldürtmedi. Kişisel kusurlarının sonucu oldu başına gelenler. Devletin yetkili organlarının bir kişiyi öldürtmek için tuzak kuracaklarına inanmıyorum ben."

İlginç... Aziz Nesin, Kemal Bayram Çukurkavaklı'ya böyle bir

şey söylemediğini belirtiyor ve "Bunlar yanlış değil, yalan" diyor... İlginç olan ise Reşit Ertüzün, Aziz Nesin'in bu düzeltmeyi yaptığı yazısını da kitabına ekliyor... Ancak Ertekin, Sabahattin Ali'nin ölümü ile ilgili düşüncelerini, Kemal B. Çukurkavaklı'nın Aziz Nesin'e "atfen" yazdığı satırlara dayandırıyor... Nesin'in düzeltmesini de "es" geçiyor...

Ertüzün, akrabaları ile araştırmacılara sitem ediyor:

"Şimdi bana şu soru sorulabilir; peki neden 30 yıl sonra bunları yazdın? Daha doğrusu, neden şimdiye kadar bir şey yazmadım veya söylemedim?

Bu soruyu ben de bir soru ile karşılayacağım; bana soran oldu mu ki?

Sırası gelmişken burada araştırmacılara ve akrabalarıma ufak bir sitemde bulunmak istiyorum. Neredeyse Sabahattin'e uzaktan merhaba diyenlerin ardına düşülüp, kendilerinden mülakat istenirken, beni hatırlatan, hatta hatırlayan kimse çıkmayışının bende büyük bir küskünlük ve kırgınlık yarattığını söylersem bilmem haksız olur muyum?"

Ertüzün'ün kitabı, Sabahattin Ali ile ilgili bilinmeyen bazı gerçeklerin ortaya çıkarılması çabasından çok "özel bir sorunu çözme arayışı" izlenimi veriyor...

Sabahattin Ali cinayetinin bilinmeyenleri varlığını sürdürüyor...

Son sözü Sabahattin Ali söylesin:

"Namuslu olmak, ne zor şeymiş meğer? Bir gün Almanların pabucunu yalayan, ertesi gün İngilizlere takla atan, daha ertesi gün de Amerika'ya kavuk sallayan soysuzlar gibi olmak istemedik. Yalnız ve yalnız bir tek milletin önünde secdeye vardık. O da kendi cefakeş milletimizdir.

Meğer ne büyük günah işlemişiz? Kanunlu, kanunsuz baskılar altında ezile ezile pestile döndük...

Çalmadan, çırpmadan, bize ekmeğimizi verenleri aç, bizi giydirenleri donsuz bırakmadan yaşamak istemek bu kadar güç, bu kadar mihnetli, hatta bu kadar tehlikeli mi olmalı idi?"*

D. A.

---

* Ali Baba, 25.11.1947, Aktaran Asım Bezirci, "Sabahattin Ali". Gözlem Yayınları

Avrupa Birliği

Yarın Londrada Bevin ile Schumann görüşecekler

Londra 11 (a.a.) — (İpa) Kabine yarın Londrada bir toplantı yapacak ve Batı Avrupa Birliği meselesini inceleyecektir.

— Arkası Sa. 3, Sü. 7 de —

— Arkası Sa. 4, Sü. 6 da —

Efkan Ürün bir toplantıda çıkarken

Bulgaristana gizlice adam kaçıran bir şebeke yakalandı

Şebeke efradından biri Sabahaddin Aliyi kaçırırken hudud boyunda vurup öldürdüğünü itiraf etti

Hâdisenin tafsilâtını veriyoruz

Sabahaddin Ali İstanbulda yapılan muhabemesi esnasında

Erzincan 11 (Hususi) — Memleketimizden Bulgaristana adam kaçıran ve İstanbul emniyeti tarafından ele geçirilen bir teşkilâtın mensupları hakkındaki tahkikata burada devam edilmektedir. Bu teşkilât mensublarından Ali Ertekinin, mahkûm edildikten sonra firar eden ve aylardanberi izi bir türlü bulunamıyan meşhur komünist Sabahaddin Aliyi, Bulgaristana kaçırırken hududdaki Üshöb civarında vurup öldürdüğü anlaşılmıştır. Hâdise şudur:

İstanbul zabıtası, uzun müddettenberi, Bulgaristana gizlice adam kaçırıp ve bilhassa hudud boylarında zararlı faaliyette bulunan bir teşkilâtın izi üzerindeydi. Emniyet müdürlüğü memurları nihayet 20 gün evvel, bu işle uğraştıkları tesbit ettikleri Ali Ertekin adında 35-40 yaşlarında aslen Yuşo-

— Arkası Sa. 4, Sü. 6 da —

İsrail tecavüzü ve İngiltere

İngiliz sözcüsü, Filistin hâdiselerinin beynelmilel barışı tehlikeye düşürdüğünü söylüyor

Londra, 11 (B.B.C.) — İngiltere hariciyesinin bir sözcüsü bugün, Filistindeki durumun beynelmilel barış bakımından bir tehlike teşkil ettiğini tekrar söylemiştir. Sözcüye göre burada vuku bulmakta olan hâdiseler Ortaşark ile beynelmilel barışın istikrarını tehdit edici mahiyettedir, barışı kurtarmak için mühim bir teşebbüste bulunmak lâzımdır.

Diğer taraftan İsrailin müdafaası, İngiltereyin Akabeye takviye kıtaları sevketmesini İsraili tehdide matuf bir hareket olduğunu söylemiştir.

İsrail müdafaası şikâyetinin dinlenmesi için Güvenlik Konseyinin özel bir oturum yapmasını istemiştir. İsrail şikâyetnamesi üç noktaya temas etmektedir:

Sporcuları Koruma Derneği kuruldu

Dernek, ilk iş olarak güreş şampiyonası

Prof. Cahit ARF

Sabahattin Ali'yle Sinop'tan döndüğü zaman karşılaşmıştık. Sinop'ta hapisti, sonra kurtuldu, o zaman İstanbul'da gördüm. Ondan sonra da Ankara'da tekrar rastladım, fakat Ankara'da rastladığım zaman müşkil durumda olduğunu biliyordum. Sabahattin Ali, Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes gibi bir takım kişiler vardı. Bunlar hepsi komünistlikle suçlanıyordu. Sabahattin'in üzerinde faşist bir reaksiyon olmuştur her zaman, bu biliniyor. Suçlayan da yine bunların eski bir dostu, Nihal Atsız. Mesela Sabahattin Ali'nin en güzel hikâyelerinden biri olan Billur Köşk ilk defa Atsız mecmuasında çıkmıştı. Yani eski arkadaşlar bu vaziyette birbirlerini şey yapmıştılar.

Soru – Ankara'da karşılaştığınızda zor durumda olduğunu söylediniz. Sanırım o zaman Milli Eğitim Bakanlığı'nda çalışıyordu. Kızı mı hastaydı o sıralarda?

Arf – Evet Filiz hastaydı. Fakat küçük bebekti daha Filiz. Hasan Âli Yücel Maarif Vekili idi o sıralarda. Hasan Âli Yücel anlayışlı bir kimseydi. Yani sol-sağ diye eğilimleri pek yoktu zannediyorum, makuldü. Buna mukabil başka bir Maarif Vekili Reşat Şemsettin politik bakımdan berbattı. Şu bakımdan ki, adamların politik eğilimlerine göre muamele ediyordu. O sırada da şöyle bir durum vardı; Halide Hanım *(Arf)* Çapa'da öğretmendi o sırada. Halbuki biz burada oturuyorduk o sırada. Onun için mümkün mertebe bu civarda bir yere imkân varsa nakledilmesini istiyorduk. O vesileyle gitmiştim Ankara'ya. Ve Maarif Vekâleti'nde koridorda dolaşırken, Ortatedrisat Umum Müdürü kimdi hatırlamıyorum, onunla görüşmeye gitmiştim. Maarif Vekaleti'nin Ulus'taki binasının koridorunda Sabahattin Ali'ye rastladım. Nasılsın falan derken, rastladığım sırada Maarif Vekâleti'nin doktorlarından birl-

ne kızının hastalığını tarif ediyordu. Ve ondan reçete aldı tarifle. Sanırım parası yoktu. O konuşması bitince "Çocuk hasta ben eve döneceğim" dedi. "Başka bir işin yoksa, istersen gel benimle" dedi. Tamam dedim, beraber evine gittik. İlk defa Sabahattin Ali'nin evine gitmiş oldum. Gözüme çarpan duvarlarının baştan aşağı kitap dolu oluşuydu. Bütün duvar kaplıydı kitapla. Sabahattin Ali; muhayyelesi çok güçlü olan bir kimseydi. Fakat, bu muhayyele böyle tam boşluktan gelen bir muhayyele değildi. Aynı zamanda geniş bir kültürü vardır.

Soru – Sabahattin Ali ile ilgili ortaya konulan çeşitli görüşler var. Bu görüşler edebi kişiliğinden politik kimliğine, güvenlik örgütleriyle işbirliği yaptığı iddialarına kadar çok geniş bir yelpaze oluşturuyor. Sabahattin Ali ile ilişkiniz bu iddia ve görüşler hakkında bir değerlendirme yapabilecek boyutta mıydı?

Arf – Biz Sabahattin Ali'yle, ben o sıralarda bir dereceye kadar Marksist eğilimliydim. Ama politikayla alakam yoktu. Bir vatandaş olarak o eğilimdeydim, o sıfatla, o mahiyette. Burada şunu söylemek istiyorum: O eğilimdeydim, fakat ben kendimi politikayı başkaları için düşünecek kapasitede görmüyordum. Politik eğilimim sırf kendim için. Başkalarıyla konuşurken bana da söz düştüğü zaman fikrimi açıkça söylüyordum. Bu eğilimimi Sabahattin Ali biliyordu. Ve hiçbir şeyle karşılaşmadım o yüzden.

Soru – Kendisi hakkındaki genel izleniminiz nedir?

Arf – Sabahattin Ali hakkındaki genel izlenimim, çok zeki ve çok iyi bir insan olmasıydı. Yani çevresine karşı devamlı iyilik düşünebilen bir kimse olarak görüyordum. Kendi kanaatleri uğruna her türlü eziyete katlanabilecek bir kişi olarak gördüm. Sabahattin Ali benim için bir nevi ideal bir insandı.

D. A.

Yüzyıldır
AFAK TOPAR
Çıkarılmış nüshaları hayatla devam ediyor
Telefon: 20000

25 inci yıl Sayı : 8773

Yalnız ve mühtelif işler Telefonları Umumi 5

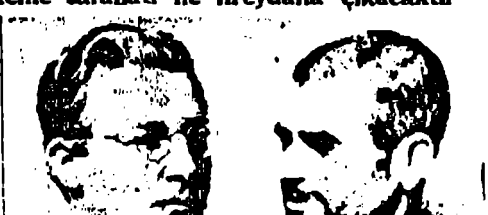
Sabahaddin Ali davasında göze çarpan üç ihtimal

1- Katilin söyledikleri doğrudur, 2- Cinayet paraya tamaan işlenmiştir, 3- Öldürülen Sabahaddin Aliye benzeyen biridir.

Hakikat on beş gün sonra Kırklareli Ağır ceza mahkemesinde başlayacak muhakeme safahatı ile meydana çıkacaktır

Daha uyanık olalım

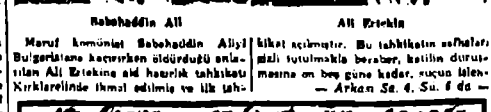
Memleketimizden Bulgaristana gittiği sonra kaçırıldığı iddia edilen Sabahaddin Ali hakkında yapılan bir tahkikat neticesinde, bu işin arkasında Bulgaristanda bulunan bazı kimselerin olduğu anlaşılmıştır. Bu tahkikatın safhaları gizli tutulmakla beraber, katilin duruşmasına on beş güne kadar, suçun işlenmesine ait bütün hakikat açıklanmış olacaktır.

Sabahaddin Ali — Ali Ertekin

Maruf komünist Sabahaddin Aliyi Bulgaristana kaçırırken öldürdüğü anlaşılan Ali Ertekine aid hazırlık tahkikatı Kırklarelinde ikmal edilmiş ve ilk tahkikat neticesinde bu işin arkasında Bulgaristanda bulunan bazı kimselerin olduğu anlaşılmıştır. Bu tahkikatın safhaları gizli tutulmakla beraber, katilin duruşmasına on beş güne kadar, suçun işlenmesine ait bütün hakikat açıklanmış olacaktır.

— Arkası Sa. 4. Su. 6 da —

Cumhuriyet 17 Ocak 1949

Mehmet Ali AYBAR

Soru – Sabahattin Ali'nin öldürülmesiyle ilgili olarak bugüne kadar çeşitli iddialar ortaya atıldı. Bunlardan birisi de S. Ali'nin yurtdışına kaçmak için Milli Emniyet'le işbirliği yaptığı ve sınırda öldürüldüğü yolunda. Tezin sahibi Yalçın Küçük, S. Ali'nin yurtdışına kaçmasına izin verilmesinin karşılığında dışarıya adam kaçıran şebekeyi yakalatma sözünü verdiğini öne sürüyor. Sizin bu konudaki görüşünüz nedir?

Aybar – Benim genel olarak kanaatim Sabahattin Ali'nin tuzağa düşürülerek öldürüldüğüdür. Olay netice itibarıyla budur. Sabahattin yurtdışına çıkmak istemiştir, araya sonradan Milli Emniyet ajanı olduğu anlaşılan biri girmiştir ve Sabahattin Ali'yi öldürmüştür. Binaenaleyh o günün politik koşullarını da düşünecek olursak, Milli Emniyet'çe işlenmiş, yahut da daha genel söyleyeyim polis kanallarıyla hazırlanmış bir tuzak ve neticesinde Sabahattin Ali ortadan kaldırılmıştır. Meselenin genel çizgisi bana göre budur. Nedenine gelince Sabahattin, o tarihlerde yayın yoluyla iktidardaki hükümetlere karşı cephe almış kişilerden biridir. İşte müteaddit dergiler çıkarılmış...

Soru – Bu arada sizin çıkardığınız Zincirli Hürriyet'teki yazısıyla da son kovuşturmasına uğramıştı sanırım...

Aybar – Evet. İşin garip tarafı, o yazıdan dolayı Sabahattin'in ölümünden sonra mahkûm oldum. Ve de kendimin de yazdığı bir yazıdan dolayı, ikisinden birden mahkûm oldum ve o mahkûmiyetimi çektim. Paşakapısı Cezaevi'nde yattık, afla da çıktık. Şunu söyleyeyim, o son yazının bendeki imajı oldukça ilginç. Zincirli Hürriyet'in İstanbul'da çıkan ilk ve son sayısıydı. Matbaada provalara bakıyordum. Tabii Sabahattin'in yazısını okumak hiç aklımdan geçmedi. Öbür yazıları okuyordum, tek kişi çı-

karıyordum gazeteyi ve gelen bütün yazıları okuyordum. Sabahattin Ali'nin yazısını ne diye okuyayım, şu kadar yazı okurken bir de Sabahattin'in yazısını mı okuyayım? Hiç okumadım. Çıktıktan sonra yazısına göz atıyorum. Yahu dehşet şeyler. Baskı yapılmış. Olacak şey değil. Açıkça hakaret etme falan filan. Yani Ceza Yasası'nın hangi maddesine isterseniz sokabilirsiniz. Ne yapayım ben bunu, gazeteler basılmış. Bunları iptal edip, yeni baştan bassak, olacak iş değil. Aklıma geldi, dedim ki şuradan bir ıstampa yaptırayım ve hepsinin o en belalı kısmını yok edelim. İki üç çocukla beraber matbaada başladık takır takır takır iptal ettik. Ondan sonra matbaadan dönüp de Sabahattin'le Beyoğlu'nda buluşacağız. Siret'le beraber beni bekliyorlar, sinemaya gideceğiz. Ben bir nüsha aldım geldim. Sabahattin her zamanki gibi neşeli, şakacı falan. Yahu sen ne yapmışsın? Ne o hayrola, dedi. Yahu bu yazılır mı? Yani bu, bizi alsınlar, götürsünler hapse atsınlar anlamına geliyor. Yok canım mübalağa ediyorsun, falan dedi. Neyse de dim, ben orayı yani en belalı paragrafını ıstampayla kapattım, işte örneği de bu, kara. Üç dört çocukla beraber şu saate kadar şu kadar bin nüshayı mühürledik. Ve ondan çok kısa bir süre sonra Sabahattin çıktı, hakikaten dava açıldı. Ve gerçekten tahmin ettiğim gibi, o paragraf olmadığı halde hükümetin manevi şahsiyetine hakaretten dolayı bir yıl ağır cezaya mahkûm olduk.

Soru – Sabahattin Ali'nin ölümünden sonra mı?

Aybar – Ölümünden sonra. Önce dava açıldı, biliyorduk tabii dava açılacağını, İstanbul'da 2. Ağır Ceza'da birtakım savunmalar yaptıksa da boşuna gayretti. Bile bile ladesti. Ağır ceza reisi olmaya gerek yok, şöyle göz atınca, tamam dedim bu iş bitti. Ve ondan kısa bir süre sonra da Sabahattin yurtdışına çıktı. Binaenaleyh son politik arkadaşlığımız böyle bir olayla noktalandı.

Soru – Yalçın Küçük, Aydın Üzerine Tezler'in 3. cildinde S. Ali'nin istihbarat örgütleriyle ilişkili olduğu yönündeki tezine Bulgaristan yurttaşı Doç. Dr. İbrahim Tatarlı ile aralarında geçen bir konuşmayı ekliyor. Tatarlı, Zeki Baştımar'ın kendisine S. Ali'nin Alman casularına çevirmenlik yaptığını yazdığını öne sürüyor. Küçük'ün konuşmaya tanık olarak gösterdiği Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, böyle bir şeyin olmadığını, Prof. Dr. Aydın Aybay da S

Ali ile ilgili bir konuşma olduğunu, ancak konuşmanın içeriğini bilmediğini söyledi. Bu konuda sizin bir duyumunuz var mı?

Aybar – Sabahattin'in çok ahbabı olmuştur. Ve her yere girip çıkardı. Bu itibarla kendisi hakkında ölümünden sonra böyle haberler çıkarılmasının izahatını, Sabahattin'in karakterini, yapısını tanımamış olmakta aramak gerektiğini düşünüyorum. Çünkü Sabahattin Ali inanmış bir sosyalistti. Benim kanaatim o. Sabahattin Ali'yi ben akrabam da olduğu için çok eskiden, çok uzun zamandan beri tanırdım ve ölmeden evvel de işte Ankara'dan geldi, ben İstanbul'da Kuzguncuk'ta oturuyordum, bizde kaldı günlerce. Ve ölüm yolculuğuna da oradan gitti. Bir kamyon satın aldı, kamufle etmek için falan. Şimdi Sabahattin Ali'nin böyle geniş çevrelerle ilişkisi olmasını zannediyorum ki ters yorumluyorlar. Gerçekten de o yıllar, zor yıllardı solcular için. İşte 40'lı, 45'li yıllar. Ve ben Sabahattin'in bir ajan olduğuna kesinlikle inanmam. Tam tersine Sabahattin inanmış bir sosyalistti. Yazdığı hikâyeler sosyalist bir yazarın yazacağı şeylerdi. Tabii o yıllardaki imkân ölçülerinde. Daha başka türlü yazılır belki ama, bunların yayımlanması üzerine derhal takibat falan başlardı. Onları da nazarı itibara alarak, bütün yazdığı kitaplarda Sabahattin'in sosyalist düşüncede bir yazar olduğu görülüyor. Şimdi iddia zannediyorum, efendim öyle görünüp de ajanlık etmek... Ben Sabahattin'in bu karakterde, bu yapıda bir insan olduğuna inanmıyorum. Yalçın Küçük herhalde Sabahattin'i hiç tanımadı.

Soru – O yıllarda Bulgaristan'a çıkmanın Milli Emniyet'le anlaşmak dışında başka yolları da var kuşkusuz. Bu tez çerçevesinde Sabahattin Ali'nin Milli Emniyet'le anlaşma gerekçesi ne olabilir?

Aybar – Niye Milli Emniyet'le anlaşsın? Korkudan mı? Niye korksun? Yani tüm solcular o zaman korku içinde olabilirdi, ama aynı ölçüde. Binaenaleyh bütün solun, bu tez doğru olsa hakiki bütün solun hicret etmesi lazım o tarihlerde. Değil mi, öyle olsa "aman can korkusu, Allah belalarını versin, ben buradan yakamı sıyırayım" diye herkesin çekip gitmesi lazım. Hayır, böyle bir şey olmamış. Sabahattin Ali'nin bütün yazılarını aldığınız zaman, inanmış bir sosyalist olduğu muhakkak. Benim yakınımdı da, bo-

yuna konuştuğum falan filan. Yalnız Sabahattin herkesle, her mecliste konuşurdu. Yapısı öyleydi. Ama bundan, efendim işte vs. Milli Emniyet'ten olursa niye çıksın dışarıya? Burada görev görür. Milli Emniyet aracılığıyla yurtdışına çıkmak, Milli Emniyet'in adamı olmaktır. Yoksa Milli Emniyet kime hizmet eder yurtdışına çıkması için? Milli Emniyet'tense niye burada çalışmıyor? Niye? Var mı bir açıklaması Küçük'ün? Yoksa Milli Emniyet kime hizmet eder, yurtdışına çıkması için? Bu soruya yanıt vermedikçe bütün iddialar yıkılır, gider. Sabahattin Ali'nin o tarihlere kadar solculuğu, işte yazdığı kitaplar. Gizli komünist partisi kurma falan gibi bir şeyi yok. Niye korksun? Kaldı ki, o gizli komünist partisini kuranlar buradaydı. Zeki Baştımar buradaydı.

Soru – Sabahattin Ali'yi Ali Ertekin'in öldürmediği, Milli Emniyet'in Ertekin'le yaptığı pazarlık sonucu cinayeti ona yüklediği şeklindeki görüşleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Aybar – Ali Ertekin mi öldürdü, yoksa Ertekin ajandı, Sabahattin'i öldürüleceği yere kadar götürmekle görevli bir insandı da Milli Emniyet'in öldürme kıtaları mı icabına baktı, bilemeyiz tabii. O cinayeti işleyenler bilir, o emri verenler bilir, bir de aracılık eden Ertekin bilir. Bu üstlendiğine göre biz onu biliyoruz. Böyle de olunca, bir menfaat karşılığında yapmıştır, çünkü bir husumeti falan yok Sabahattin'e herhalde. İşte onun için de vazifelendirildiği görülüyor. Bir şey değiştirmez. O tez de diyor ki, bunu Milli Emniyet yaptırdı. Ama o ajanı değildi, peki ha ajanı Hasan vurmuş, ha Milli Emniyet'ten falan bey vurmuş. Hiç fark etmez bence. Talihsiz bence arkadaşımız. Hakikaten bence Türk solunun değerli simalarından biriydi. Edebiyatçı olarak da belirli bir yeri vardı ve ben Sabahattin Ali'nin inanmış bir sosyalist olduğuna kaniyim. Başkaları başka şey düşünebilir, ama ben düşünmem. Yapısı şöyleydi böyleydi, olabilir. Ama inançları bence tartışma konusu olmaz. Yaptığı işler, işte Marko Paşa'yı çıkardı, ben Zincirli Hürriyet'i çıkarırken benim gazetemde yazı yazdı ve birtakım rizikolara girdi, nihayet de bir açmaza düşerek hayatını yitirdi. Cesedi bulundu, muhabirler gitti, köylüler buldu falan filan. Milli İstihbarat servisinin kendi ajanını, iddia bu, kendi ajanını ortadan kaldırması olayı ise bu, başka yollar da bulunabilirdi. Bir adam öldü-

rüyor, niye öldürüyor? Bir husumeti yok, belli ki bir görev yapıyor öldürerek. İster kurşunla vurmuş olsunlar, ister orada Ertekin öldürmüş olsun fark etmez, ikisi de ajan. Binaenaleyh izlerini de kaldırmak isterler. Efendim kendi ajanını katil diye yakalıyor. Olmayacak şey değil, ama çok dolambaçlı bir yol. Başka şey yapar, yakar, cesedi yakar. Alır başka yere götürür orada yok eder. Niye bırakıyor orada? Yani bence öldürülmesinin sebepleri karanlık, aydınlanmış değil. Yani efendim, Sabahattin Ali Milli Emniyet ajanıydı, onun için kaçarken öldürüldü iddiasını ben akla yakın bulmuyorum, söylediğim sebeplerden dolayı. Bırakmazdı cesedi en azından. Niye bırakmış cesedi?

Soru – Cesedin ortaya çıkarılmasıyla ilgili olarak Türk soluna gözdağı vermek istendiğini kaydediyor Yalçın Küçük.

Aybar – (Gülerek) Pek ibret olmamış. Yanlış hesap Bağdat'tan döner derler, dönmüş Sabahattin'in ölümüyle. Evet, benim görüşüm Sabahattin'in Milli Emniyet tarafından öldürülmüş olması bir olasılık olarak düşünülebilir. Ama Milli Emniyet birtakım tedbirleri o zaman az almış. Kâfi tedbir almamış. En basiti cesedi yok ederdi, niye bırakıyor cesedi? Efendim ajanlar acemilik etmiş, olabilir ama Sabahattin'in öldürüldüğü vakıa. Kim öldürdü? Herhalde devletin güvenliğinden sorumlu olanlar öldürdü... Sabahattin'in işte şu kadar alacağı yahut borcu vardı da, birileri geldi onu temizledi. Böyle bir şey yok. Sabahattin'in böyle bir şeyi yoktu, kumarbaz falan da değildi. Binaenaleyh bunun bir politik cinayet olduğu gayet açık, ortada. Şimdi o politik cinayeti kim işlemiştir sorusuna cevap vermemiz lazım. O zaman anlaşılıyor ki bunu emniyet güçleri, yani Milli Emniyet veyahut da başka emniyet güçleri işletmiştir, işlemiştir. Başka dolambaçlı yollardan gerekçe bulunmaya lüzum olmadan akla yakın gelen budur benim kanaatimce. Sabahattin'in bir kere ajan olduğuna katiyen inanmıyorum. Niçin ajan olsun, kimi ihbar edecek? Sabahattin'in konuştuğu çevreler, Milli Emniyet'çe tescil edilmiş insanlardı, yeni kimseler değildi. Sabahattin ölmeden evvel bende kaldı uzun zamanlar. Binaenaleyh benim kim olduğum belliydi. Kuzguncuk'ta oturuyordum, Sabahattin'in bana gelip gittiği de tespit ediliyordu. Şimdi ortaokul olan binada Milli Emniyet ajanları, polis oturuyor-

du. Senelerce sonra, otobüs bekliyordum Kurtuluş'ta, bir adam geldi. "Efendim siz Mehmet Ali Aybar mısınız?" dedi. Evet dedim. "Ben" dedi "sizin Kuzguncuk'taki evinizi gözetlemekle görevlendirilmiş bir memurdum" dedi. "Ve ben" dedi "onun ıstırabını yaşadım, bunca yıl çok mutsuz oldum." Bu vakıa 75'te falan oldu. "Onun için sizi bir gün görüp, bunu söylemek istedim" dedi. Oluyor böyle şeyler. Binaenaleyh benim evime Sabahattin'in gidip geldiği belliydi. Sabahattin'in herşeyiyle, davranışlarıyla, hikâyeleriyle, yazılarıyla bir sol yazar olduğu da şüphe edilmeyecek bir şey. Bu da ajan olarak yapılacak bir şey değil. Solculuğu ajan ola rak yaparsınız, yemeğe davet edersiniz falan ama, yazı yazıp da yazınızda solcu olduğunuzu anlatırsanız, bütün yasaklamalara kar şın bunu başarmışsanız o adamın solcu olduğundan şüphe edilemez. Sabahattin'in yazıları da böyledir. Şimdi de okursak, bir sol insanın yazılarıdır. Tabii o yazılarda, hikâyelerde, yazılarında benim mahkûmiyetime neden olacak gibi ipucu vermemiş ama, Sabahattin bence ajan falan değildi. İnanmış bir sosyalistti.

D. A

Pertev Naili Boratav'ın, Ayşe Sıtkı'ya S. Ali'nin Konya'da yargılanışını anlatan mektubu:

9.1.1933

Ayşe;

Geçenlerde Mesaret'in mektubunda, benim gibi gözlüğünün birinin camı olmayan bir adamın hoşuna gidecek bir selamına nail oldum... Görüp göreceğimiz nimet bundan ibaretmiş... İnsan, iki satır mektup yazar. Sitem etmemi mi bekliyorsun yoksa... Bereket öyle bir âdetim yok... Hani yazarsan fena olmaz demek istiyorum. Buradaki biricik dostumun hapsinden sonra, artık sizlerden gelecek mektuplardan başka gönlümüzü avutacak vasıta kalmadı.

Sabahattin'in macerası pek bu kâğıda sığacak gibi değil, oldukça uzun... Yalnız muhakemesinin pek heyecanlı geçtiğini söyleyeyim... Tatil günlerine tesadüf ettiği için, salonu orta mektep, lise ve muallim mektebi talebeleri dolduruyorlardı... Sabahattin, oldukça güzel numaralar yaptı; o kadar ki, kendisi bile heyecana düştü. İlk celse tam 5.5 saat sürdü. O gün, muhbirlerle şahitleı dinlendi. Sabahattin onların şehadetlerine itirazlarda bulundu. İkinci celsede, müdde-i umumi iddianamesini okudu ve Sabahattin müdafasını yaptı. O celsede bütün belagatini gösterdi; şiirlerini falan okudu. Bir seneye mahkûm oldu ama, hiç olmazsa, birkaç yüz kişiye şiirlerini dinletti; kitap halinde çıkarsaydı, bu kadar kari *(okur)* bulacağı meşkûktü *(kuşkuluydu)*; böyle felaketlerin, hiç olmazsa buna benzer faydaları oluyor... Velhasıl, bu vesile ile, bizim deli oğlan epey meşhur oldu. Ama ne fayda ki, müdde-i umumi vatan, millet, cumhuriyet, ulu gazi gibi büyük laflar söyledi, ve bu lafların içinde Sabahattin'in edebiyatı ve mantıkı boğuldu gitti. Şimdi ümidimiz temyizde. İnşallah oradan cevap bir sene bitmeden gelir...

Adalet, mahkeme, hukuk gibi zırıltıların ne boş şeyler olduğunu bu mesele vesilesiyle iyice öğrendim. Hepsi incir çekirdeğini doldurmayan, istediğin yere çekilen birtakım mücerret *(soyut)* sözler üzerine müstenit *(dayandırılmış)*... İkide bir şu sözler tekrar edilip durdu: **"Mahkeme adaletin tecelli ettiği, hakikatin meydana çıktığı yerdir... Burada devletin manevi nüfuzu mevzu-ı bahistir..."** vesaire... Lakin, bu lafları söyleyenler, hususi meclislerde hep bizim gibi, senin benim gibi konuşuyorlar; ve kanun denilen şeyin ne kadar saçma olduğunu itiraf ediyorlar.

Söz aramızda, Sabahattin'i, Gazi aleyhinde tefevvuhatta bulundu diye ihbar edenler, benim de hükümet aleyhinde menfi bir adam olduğumu falan mevzu-ı bahis ediyorlar. Allah şerlerinden saklasın!

Şimdilik bu kadar dostum. Muhakkak mektup yaz, eşten dosttan havadisler ver. (...) Sen de hoşçakal.

Pertev Naili

Sabahattin Ali – Aliye Ali

AYŞE SITKI İLHAN'DAN BİRKAÇ SATIR

Ayşe Sıtkı İlhan, genç cumhuriyetin emanet edildiği gençlerden birisi. Cumhuriyet aydınlanmasının ocağında olgunlaşmış, doğrultusunda dünyası büyürken pusulası hiç şaşmamış; 1923 devriminin ardından "yurttaş" olmuş, "yurttaş" kalmış. Ayşe Sıtkı İlhan'ın, Cumhuriyet Gazetesi'nde son yıllarda yayımlanan ve kitaba alınan birkaç yazısı bu doğrultunun pırıltılarını sunarken, mektuplarda merak uyandıran kişiliğinin de bazı ipuçlarını veriyor. "Rauf Yekta Bey'i Ağlatan Çocuk" başlıklı yazıdaki Rauf Yekta Bey'in, Sabahattin Ali'nin Ayşe Sıtkı İlhan'a gönderdiği mektup, öykü ve şiirleri 15 yıl boyunca Beylerbeyi'ndeki konağında koruyan müzisyen olduğunu anımsatalım.

Anılarda Yaşayan Sabahattin Ali

Kültür Servisi – Kırklareli'nde dün sona eren yapılan Sabahattin Ali Kültür Günleri'nin ardından, Sabahattin Ali'nin yakın dostu Ayşe Sıtkı İlhan, ünlü yazarla ilgili bir anısını anlattı:

"Bir ilkyazdı; Göktepe'nin meyve ağaçlarıyla dolu o güzelim bahçelerinden birini birlikte görmüştük. O sırada her biri tepeden tırnağa renk renk çiçeğe durmuştu. Gerçek bir şölendi bu. Aralarında en donanımlı, en coşkunu ise bir kiraz ağacıydı. Sabahattin şaşkın çocuksu bir gülüşle yüzüme bakıyordu; ben de ona katılıyordum; dünyanın sekizinci harikasıydı bu sanki...

Ankara'da oturduğumuz apartmanın ağaçlı bir bahçesi var. Yenişehir'in iki katlı bahçeli evlerinden birinin yerinde yükseliyor bu beton afeti de... Sahibi, küçük evini müteahhide satarken ağlamış; meyve ağaçlarıyla süslü bahçesine kıyamıyormuş. İşte o meyve ağaçlarından kalanlarla sonradan dikilenler arasına sıkışmış bizim yeşillik adamız. Aralarında boylu boslu, endamlı bir kiraz ağacı ise her bahar yüreğimi hoplatır benim. Meyveye dönüştükten sonra başına gelecekleri, uğrayacağı saldırıları, hoyratlıkları çoktan unutmuştur; çiçeklenmelere doyamaz.

Nisanda yine seyrine daldım onun. Dalları arasından en görkemlilerini Sabahattin'in anısına sundum.. Şu dizeleri dilimde:

'Dünya durmaz, bahar olur kış olur
Belki senin gözün biraz yaş olur
Ben garibim, benim gönlüm hoş olur
Sevdiklerim ayda yılda andımı.' "

Cumhuriyet, 20.6.1994

Anlamlı Bir İleti...

Sabahattin Ali'nin yıllarca mektuplaştığı arkadaşı, *"İki gözüm Ayşe"*si **Ayşe Sıtkı İhan,** Kırklareli'nde her yıl düzenlenen *"Sabahattin Ali Günleri"*ne bir iletiyle katılır. Bu, anmaların başından beri böyledir. Ayşe Sıtkı İlhan bu yıl da iletisini benimle yolladı. İletiyi ben okudum. Uzun uzun alkışladım! Ayşe Sıtkı İlhan'ın "Sabahattin'in Anısına" başlığını koyduğu iletisi şöyle:

"İnanamıyorum; 48 yıl geçmiş aradan. Ama canavarca öldürülüşü unutulabiliyor mu? Istırancalar bağışlanıyor ona; çeşitli çevrelerden insanlar toplanıyor oralarda ölüm yıldönümü nedeniyle; acı, tatlı anılar, övgüler sıralanıyor kaç yıldır; hepsi avuntu... Aslında 'teselli kâr etmiyor!'

'İçerim ateş doludur / Mayısta gönlüm delidir' *demiş. Mayıslarda onu anmamak olanağı var mı? Kiraz ağaçları bembeyaz donanırken leylak kokuları havayı sararken demet demet leylaklar kopmuyor mu yüreğimizden!..*

Garipliğinden söz eder Sabahattin. Gayri garip değil. Ancak yine *de adıyla birlikte garipliği düşmüyor mu aklımıza? Derinlerden bakan, derinleri gören gözleri nasıl yitip gider gözlerimizden!* 'Yer üstünde çektiklerini' *dağlara, rüzgârlara katıp şiirlere aktaran Sabahattin'in adı Istırancalarla özdeşleştirilse de acımız dinmez! Uğradığı ihanetler, kısa ömrü boyunca rahat yüzü görmeyişi, bir servinin çağrısına sığınışı nasıl unutulur?*

'Yanıma düşer kollarım/Görünmez olur yıllarım/En sevgili emellerim/Önüme ölü serilir!' *dedirtmediler mi ona?*

Gençliğiyle çelişen bir sabrı vardı; Sinop Hapishanesi'nden seslenirken 'Dışarda deli dalgalar/Seni bu sesler oyalar' *diyordu.* 'Romatizma olmalı; her yanım ağrıyor; eskiden böyle bir

iletim yoktu' *diyerek hapisliği sineye çekişi yüreklerimizi paralamıyor mu?*

Baskılardan bunalmıştı sonunda; bir dergide çıkan yazısında 'Kese doldurmadık; makam peşinde koşmadık; ...ne affedilmez suçmuş meğer, nerdeyse yoldan geçerken mide uşakları arkamızdan bağıracaklar: 'Görüyor musunuz şu haini ille de namuslu kalmak istiyor ve ahengimizi bozuyor!..'

1933'te, af lafı çıkalı çok heyecanlı olduğunu; hiçbir yerde on dakika sürekli oturamadığını yazıyordu bir mektubunda. 'Çıkabilecek miyim yarabbi! Vaktin daha çabuk geçeceğini bilsem deli olmaya bile razıyım' *diyordu.*

Pertev Naili Boratav, *daha otuzlu yıllarda onun için* 'Ben bu oğlan (ona sevgi ile deli oğlan derdi) kadar ilhamı (esin) gür kişiye rastlamadım' *demişti. Zekâsını, ilhamını, sanatını toplumuna adayan adamı yaşatırlar mı? Çünkü yaşasaydı hâlâ aşılması zor ne* **'Kuyucaklı Yusuf'***lar üretecekti.*

Yeşil, sevdiği renk... Mayısın koyu yeşil dallarından en güzel, en görkemlilerini uzatıyorum anısına!"

Mustafa Ekmekçi
(Cumhuriyet, 18.6.1996)

Rauf Yekta Bey'i Ağlatan Çocuk

Çok zaman geçmedi; televizyonda sayın **Nejat Eczacıbaşı** konuşuyor, yaşamöyküsünden kesitler veriyordu. Bir ara Beylerbeyi'nde, **Rauf Yekta Bey**'in evinin karşısında oturmuşlar; böylece onlara gidip gelen ünlü kişileri tanımak fırsatını elde etmişler. Dinlerken uzun yıllar ötesine taşındım. Bu ev üstüne bildiklerimi yazmayı tasarladım. O, saçakları, balkonları nakış gibi işlenmiş, beyaz boyalı, dört katlı, gönül açan ahşap evde yıllarca kimbilir kaç kez konuk oldum; tadına doyulmaz günler, geceler geçirdim.

Çünkü, Rauf Yekta Bey'in sevgili kızı **Talia** (İstanbul Kız Lisesi'nin tanınmış ve oradan emekli olmuş, rahmetli matematik öğretmeni Talia Tanın), benim okul arkadaşım, can kardeşim, pek aziz dostumdu.

Beylerbeyi iskelesinde, daha vapurdan çıkarken, yüreğimi tatlı bir heyecan kaplardı. Sola kıvrılır, **Çamlıca Caddesi**'ne doğrulur ve bir hayli yürürdüm. Köşke uzunca bir taş merdivenle çıkılırdı. Merdivenlere katlanmak zor gelmezdi; burası Rauf Yekta Bey'in eviydi... Oturma odaları, Rauf Yekta Bey'in ünlü, ama talihsiz kütüphanesi ikinci, üçüncü katlardaydı. Tavanarası dediğimiz, bence en güzel katta, Talia ile kardeşi Ahmet'in yatak odası bulunuyordu (karyolalar görülmeye değerdi). Ben oradayken, Küçük Ahmet başka yere taşınır, yatağını bana bırakırdı. Balkona çıkınca, insanı şaşkına çeviren Boğaz görünümünü ayaklarınızın altında bulurdunuz.

Talia ile Erenköy Kız Lisesi'nde dokuzuncu sınıfta karşılaştık. Çabucak dost olmuş, birbirimizi sevmiştik. Talia geometri problemi çözmekte eşsizdi; şekillere şöyle bir bakması yeterliydi. Aile bireyleri süzme bal gibi, imbikten geçmiş gibi, ince kişilerdi. Eskiden

rin mekteb-i edep dedikleri, görgü, bilgi yuvasıydı orası. Evde sessizlik, daha doğrusu saygı uyandıran bir dinginlik egemendi.

Talia'nın annesi Mün'ime Hanım kocasına âşık, mutluluk içinde tam bir İstanbul hanımefendisiydi. O konuşurken, müzik dinliyor gibi olur, gerçek İstanbul şivesinin tadına doyamazdım. Rauf Yekat Bey'in hali tavrı, yüz ifadesi çok, ama çok zarifti (bu sözcüğü çok kapsamlı ve boyutlu kullanmak zorunda olduğumu belirtmeliyim). Ne var ki o üstün düzeyiyle çevresini ezmezdi, alçakgönüllüydü. Evden ve sofradan, hele hafta tatillerinde, konuk eksik olmazdı hem de ne konuklar! (Ali Rıfat, Suphi Ziya, Nuretin Artam hemen aklıma gelenler) Yemekler nefis olurdu. Kuşbaşı et, zeytinyağlı fasulye, pilav, karnıyarık (onlar yağda cayır cayır kızartmazlardı patlıcanları) sık sık pişirilirdi. Rauf Yekta Bey'i konuklarıyla baş başa bırakıp çevredeki güzel yerlerde kırbayır dolaşırken bir gün Mün'ime Hanım bana, oğlunun bekâr oturmasından yakınan bir ahbabından söz ederken **"tabii kızım, tavşan pile yavrusuna, yedi günü yitirdim/ bıyığını bitirdim/ sen bir dağa, ben bir dağa... dermiş"** dediydi; buna pek gülmüştüm.

Liseyi bitirmek üzereyken Talia hastalandı. Zayıflıyordu, sınavlara giremedi. Biz mezun olduk, o bir yıl sonra aldı diplomasını. Aile ve ben çok üzgündük. Özenle bakılıyordu. Yazın, değişiklik olsun diye Müftükuyusu'nda bir ev tutuldu. Düzayak, geniş bir yerdi; alabildiğine kır, çimen, çiçek ortasında... Fırsat buldukça gidiyordum onlara, sevgili kardeşimin çabuk toparlandığını görmek sevindiriciydi. Bir pazar o evde çok ilginç konuklarla karşılaştım: **Hafız Kemal,** küçük oğlu ve sevimli, tonton eşi. Yemekte, Rauf Yekta Bey, Hafız Kemal'in bir yakınından söz ederken, emin değilim şimdi, sakıncalı bir söz mü etmişti neydi, Mün'ime Hanım onu işaretlerle uyarmaya çalışmıştı. Yemek sonunda sofraya karpuz geldi. Rauf Yekta Bey beğenmedi, söylendi biraz. Ne var ki, karpuzu konukların getirdiği ortaya çıkınca, o zarif gülüşüyle **"Hanım, asıl şimdi beni dürtmeliydin"** deyiverdi!

Hafız Kemal ile eşi, **"Ercüm"** dedikleri çocuklarının üzerine titriyorlardı. Koyu gözlü, uzun kirpikli, solgun yüzlü bir çocuktu. Daha sokak kapısından girerken, elindeki çalgı dikkatimi çekmiş-

ti. Ercüm, küçük, henüz okul çağında bile değildi, sanırım. Çalgısı kendisine göreydi, ama yine de kucağında zorla tuttuğu bu tamburuyla yemekten sonra herkesi şaşırtan bir konser verdi.

O çalarken, bir de baktım Rauf Yekta Bey'in o sevgi dolu gözlerinden yaşlar süzülüyordu. İliklerime kadar ürpermiştim; havada ne dolaşıyordu öyle?..

Bu çocuk, geleceğin **Ercüment Batanay**'ı idi...

Ayşe Sıtkı İlhan
(Cumhuriyet Dergi, S.368, 11 Nisan 1993)

Uğur Mumcu İçin

Onu, Cumhuriyet'te yazmaya başladığı yıllardan beri tanıyorum. Cumhuriyet Gazetesi benim üniversitem, köşe yazarları da profesörlerimdir.

Mumcu, bu yolda çabuk ilerledi; yalnız benim değil, ülkemizin hocası oldu örnek araştırmacı gazeteciliğiyle ve yeraltı, yerüstü ahlaksızlıklarını hallaç pamuğu gibi atarak... Her gün özlemle beklenen Cumhuriyet'i okumak bir şanstır.

1990 başlarında gazetemizin Ankara temsilciliğinde onu yakından görebilmek olanağına ve mutluluğuna kavuştum. Sabahattin Ali'nin eski harflerle yazılmış mektuplarını yayına hazırlamak üzere bizim evde ve büroda çalışmalara başlamıştık. Önce Sevgili Ekmekçi'nin, sonra Uğur Mumcu'nun tavana kadar kitap dolu raflarla çevrili ve "Sakıncalı Piyade" fotoğraflarıyla süslü odasında sürdürdük bu işi.

Çalışmalarımızın ilk haftasında idi, Mumcu bizimle ilgilendi. yüzündeki o tatlı tebessümüyle yanımıza geldiğinde çok heyecanlandım, "Tanışmaktan büyük onur duyuyorum" dedim. Mütevazı ve nazik bir davranış içinde bana pek güzel bir karşılık verdi. Enerjik hali güç veriyordu insana.

Alçakça öldürülüşü karşısında Türkiye ayağa kalktı; dünya yankılandı. Ne var ki ben bizden, biz yaşlılardan söz edeceğim biraz. En güzel, en göğüs kabartıcı utkuları, devrimleri, Atatürk ve İnönü dönemlerini yaşayarak kıvanıp gönenmiş; zaman zaman da ihanetlerle sarsılmış, kazanılanları yok etmeye çalışan karanlık ruhlu insanlar ve çevrelerden acı çekmiş olan bizim kuşak, Uğur Mumcu'nun alçakça yok edilişi karşısında gözyaşlarına boğulmuş haldedir. Telefonlarla birbirimize başsağlığı diliyor, karşılıklı ağla-

şıyoruz. Mumcu'nun savaşımını, ülkeyi hangi felaketlerden korumaya çalıştığını biz çok iyi biliyoruz. O bizden de iyi biliyordu. Karanlığı yırtmak için çırpınan Cumhuriyet yazarları, hele Mumcu, güvencemiz, ışığımız ve umudumuzdu. Televizyonda gördüklerimiz, halkın tepkisi yüzümüzü biraz güldürebilir mi "faili meçhul cinayetler" çengeli kafalarımızda asılı iken?

Ekrem Akurgal, televizyonda arkeoloji konusunda konuşmasına başlamadan Mumcu'yu andı; onun değerli çalışmalarını övdü. Hepimiz için konuşuyor sandım ünlü bilimadamımızı.

Sabahtan sabaha özleyerek açtığımız Cumhuriyet Gazetesi'nden bize yeni ışıklar yansıtması dileğiyle...

Ayşe Sıtkı İlhan
(Cumhuriyet, 11.2.1993)

Acı Çarşamba

Hastaneye yatırıldığını duyduğumda yüreğim cız etti; kafamı toparlayamadım; bir sezgi ile çaresizlik içine yuvarlanır gibi oldum. Telefona sarılıp hastaneyi aradım. Sevgili kızlarından biriyle konuşabildim. Bildiklerini anlattı; iki gözüm iki çeşmeydi, ne diyebilirdi çocuk. Sonradan ulaşan haberler de derde deva değildi pek. Gazetemizde çıkan bildiriler ise avuntu gibiydi. Büroya gidemiyordum. Kapıdan girdikten sonra ne olacaktı? Başımı sağa çevirip **Ekmekçi**'yi göremedikten sonra ne işim vardı orada... Pazarlar, salılar, perşembeler geçiyordu; neredeydi *Ankara Notları;* neredeydi *Ekmekçi?* Tayınımızı kesmeye ne hakkı vardı? *"Ah bir gelse Ekmekçi, beş çeşit ağır hastalıkla hastaneye kaldırılmak ne demek, niçin kendini kollamadın, o yana bu yana ne demeye öylesine koşturdun diye çıkışsam ona!"* diye düşünüyor, kendimi avutmaya çalışıyordum.

21 Mayıs 13.00 Haberleri: Ekmekçi ölmüş, olacak şey miydi? Sonradan büroda **Işık Kansu**'nun dediği gibi *"Bir yığın zararlı insan ortalıkta dolaşırken, böyle güzel insanlar nasıl yitip gidiyordu..."*

Cumhuriyet'in bundan önceki bürosunda *"İki Gözüm Ayşe"* için çalışırken tanıştık Ekmekçi ile. O Avrupa'da idi; odasında açtık dosyalarımızı. Çok sevdiği **Sabahattin Ali**'nin mektupları, onun masasında gün ışığına kavuştu ilk kez. Dönüp geldiğinde güler yüz gösterdi ve sürekli ilgilendi bizimle. Sevgili **Uğur Mumcu,** endişeler uyandıran nedenlerle evinde çalışmaya başlamıştı; büroya gelmiyordu. Biz de dosyalarımızı onun odasında *Sakıncalı Piyade*'nin Kuvayi Milliyeci gözlerinin önüne taşıdık. Ekmekçi, her akşam uğrayıp yeni harflere çevrilen mektupları hoşlanarak

okuyordu. Ne sevimli adamdı; yazılarında annesinin *"kara oğlum"* dediğinden söz eder, pek esmer imgesi uyandırırdı hep. Oysa, kalbinin, kafası ve güzel ahlakının ışıklandırdığı yüzü, bana pırıl pırıl görünüyordu. Odası, hacet kapısı gibiydi. Kendi dertlerine hiç mi hiç aldırmamış meğer.

Ülkesi için böylesine çırpınan, haksızlıkları korkusuzca ortaya döken, kılı kırk yararcasına belgelere bağlı; araştırmalarıyla sahipsiz almış gibi görünen birçok sorunu geçmişi ile aydınlatarak yüreklerimize su serpen, şaşmayan değer ve kadirbilirliğiyle bir Ekmekçi nasıl yetişir, bir düşünmeli. O kıratta bir gazeteci altınla tartılamaz ki...

Evlere sığamıyordum; büroya koştum. Kalabalıktı; odasında defter açılmıştı. Oraya giremeyecektim; Anadolu güneşinin ısıttığı o sıcacık sesi nerelerde gizliydi acaba; bir kez daha duyabilseydim!

Şu günlerde ne denli gerekliydi yazılarıyla...

Gülüşü ve kahkahalarıyla anımsanıyor Ekmekçi; ben neden gözyaşlarına boğuluyorum böyle...

Yerin doldurulamadıkça daha çok dövüneceğiz aziz Ekmekçi!

Güle güle; yolun yüzün gibi ışıklı olsun, canım Ekmekçi!..

Ayşe Sıtkı İlhan
(Cumhuriyet, 4.6.1997)

Hocam Avram Galanti Bey

Birkaç ay önce **A.Taner Kışlalı**'nın gazetemizdeki köşesinde Yahudiler üzerine bir yazısını okumuştum! Fatih Camisi'nde, özel bir televizyon kanalından naklen verilen mevlitten sonraki duada şu sözler de yer alıyormuş: **"Yahudi milletini kahr-ü perişan eyle Yarabbi!"** Bu düşüncesiz din adamı Kavm-i Necib'in (Araplarını!) estirdiği zengin çöl rüzgârının biçimlendirdiği kişilerden olmalıydı. Yoksa, gerçek bir Müslümanın ağzından çıkacak sözler olamazdı bunlar. Üzüldüm ve utandım doğrusu. Gençliğimden beri tanıdığım Yahudileri anımsadım birer birer; içlerinde sevmediğim, beğenmediğim tek kişi yoktu. Yazmak, anlatmak istedim. Ama, çeşitli nedenlerle geciktim işte...

Kumaş ticareti yaptığını söyleyen bir kişiydi ilk tanıdığım Yahudi. Adapazarı-İstanbul treninde aynı kompartımanda yolculuk ediyorduk. Ben, tatilden dönen bir lise öğrencisi; o, orta yaşı aşmış bir beyefendi idi. İlginç konuşuyordu. 1920'den önce Bolu Kadılığı yapmış olan babamın adını duyduğunu söylüyor; onu övüyordu. Ahlak kurallarından, beslenmeden, yeme içmeye değin birçok konuda söyleştik. Yol arkadaşı olarak bana ters düşen hiçbir yanı yoktu.

Üniversite reformu henüz gerçekleşmemişti. Yüksek öğretime adaydım; Yüksek Muallim Mektebi'ne (Yüksek Öğretmen Okulu) girecektim; sınavla öğrenci alıyorlardı. Hem çalışıp, hem dinlenmek ve yüzme öğrenmek için Caddebostan'daki Amerikan kampına yazıldım. Benim güzel gözlü, buruşuk yüzlü ninem on beş günlük parayı göndermişti bile.

Açık havada, ranzalarda (okuduğum yatılı okulda ranza ile ta-

nışmamıştık henüz) yatıyor; bol salatalı yaz yemeklerini uzun masalarda birlikte yiyorduk. İki Musevi kızla arkadaş olmuştum; nasıl tatlı, neşeli, toplu yaşayışa yatkın olduklarını anlatamam. Onlarla dostluğum ilerledikçe dünyam aydınlanıyor, güçlü olmayı öğreniyordum. Birlikte, yüzmeyi de çabucak kotardım. Ninem sonradan, **"Kız doğru söyle; balık gibi mi?"** diyordu şaşkınlıkla. Dostlarımın sevgilerinde cimrilik yoktu, yaraşır (layık) olana bolca sunuyorlardı.

Darülfünun'da, (üniversitede) ünlü ve yetenekli hocalarla karşılaştık; son sınıfın ortasına dek onlardan ders aldık. O yıl üniversite reformu gerçekleşince sevgili hocalarımız sessizce çekilip gittiler; yüreklerimizde ayrılık acısı bırakarak... Yerlerini **Akdeş Nimet, Enver Ziya Karal** vb. genç profesörler aldı. Bitirme sınavlarını onlar yaptılar. Derslerinden çok yararlanıp hoşlandığımız hocamız **Galanti Bey**'den söz edeceğim. Uzun boylu, ince yapılı, sarışın ve yaşlıca idi. Küçük yeşil gözlerinden zekâ ve iyimserlik fışkırırdı. Bekâr yaşıyordu. Ders dışı bir konuşmada, bizim kızlar ona niçin evlenmediğini sormuşlar; parmağı ile sus işareti yaparak, **"Bu işi bir yapan, bir de yapmayan pişman"** demiş. Portekiz Ulûm (bilimler) Akademisi üyesi, **Atatürk ve Kurtuluş Savaşı hayranı,** bilgisi düzeyinde alçakgönüllü idi. Atatürk ve devrimler üzerine yaptığı özgün değerlendirme ve yorumlarını hayran kalarak dinlerdik. **Akvam-ı Kadime-i Şarkıyye** (eski doğu kavimleri) dersine geliyordu. Özenle hazırlanmış notlar verirdi bize. Bu notlar sonra kitap oluştururdu. Konular önce sınıfta okunur; ardından sorular, sonuçlar gelirdi. Bir gün nottaki bir tümceye eleştiri getirmiştim. Sözcüklerin kullanılışında, anlam değiştiren yanlış bir düzenleme söz konusuydu. Hocamız önce kabul etmedi dediğimi; arkadaşlardan ses çıkmadı; sorun kapandı sanıyordum. Ertesi ders Galanti Bey, özellikle bana gülümseyerek girdi sınıfa; haklı olduğumu söyledi. Ne var ki, pek de önemli olmayan bir dikkat olayını öyle büyüttü ki, övgünün boyutunu öylesine artırdı ki; kızardım, utandım, neredeyse pişman oldum. Sonuçta anladım ki, hocamız her zamanki gibi, sadece öğretmiyor, eğitiyordu da bizi: Eleştiriden, düşüncemizi

açıklamaktan korkmamalı, dikkatli olmalı; kolaya kaçmayıp inceleme yolunu seçmeliydik.

İzmir Kız Lisesi'nde, ek olarak da Karataş Ortaokulu'nda öğretmendim. Karataş'ta iki katlı, çok güzel bir evde, kocasını henüz yitirmiş, yalnızlık ve parasızlıktan korkan **Seniye Teyze**'nin bir odasını kiralamıştım. Kısa sürede teyzenin can yoldaşı oldum. Alt katta dört kişilik Musevi bir aile oturuyordu. Bay-Bayan Nadji ve iki kızları **(Rebecca, Regine)**. Çok, ama çok çalışkan kişilerdi. Rebecca, dantel, yün örüyor; nakış işliyordu. Regine usta bir terzi idi. Anne, her işini kendisi yapıyor, önünde önlük eksik olmuyordu. Değişik yiyecek, ya da tatlı yaptığında bana ikram etmeden duramazdı! Derslerden yorgun düştüğüm bir akşam, yemekten sonra onlara indim. **Mösyö Stematine** adında bir konukları vardı; orta yaşlı, şık giyimli, nazik bir bey... Söyleşi tatlanarak sürerken konuğumuz sırasını getirip Rebecca ve Regine'den bir şarkı rica etti: Pek güzel söylediler; ben de katıldım: Koklasam saçlarını / Bir gece ta fecre kadar / Acı duysam gözünün / rengine dalsam da senin / ..... / Stematine'nin gözleri nemlenmişti. Sonradan öğrendiğime göre, bu bey Müslüman bir hanıma tutkundu.

Ankara'da aynı apartmanda oturduğumuz Yahudi dostum **Rosa**'yı nasıl unutabilirim. Çekoslovakya'dan, Brunolu idi. Zengin ve kalabalık ailesi Nazi zulmü altında birer birer yok olurken o da acılar içinde çeşitli hastalıklara yakalanıp, gözyaşlarının selinde boğulup gitti diyebilirim. Dört dil bilen, benden de Türkçe öğrenen dostum, acı günler gelip çatmadan önce çay ziyafetleri verirdi. Bu toplantılardan birinde bir hanım, Yahudileri sevdiğinden söz etti. Rosa'nın yanıtı ilginçti: **"Yahudiler için özel olarak sevmek ya da sevmemek söz konusu edilmemeli; bizim derdimiz böyle ayırt edilmekten kaynaklanıyor"** dedi. Ben, Rosa'dan özellikle, bu görüşü vurgulamak için söz açtım.

Ayşe Sıtkı İlhan
(Cumhuriyet, 2.7.1995)

Anılarımdan: Ünlü Noel Şarkısı...

Yurtiçi ve yurtdışı gezilerimde yanımda taşıdığım bir deftere anılarımı (günlük ya da günce) yazmışımdır her zaman. Bu, vazgeçemediğim bir alışkanlıktır.

Yılın son ayındayız... Anıları didiklerken, 1976 Aralık ayında gerçekleştirdiğimiz Avusturya gezisine ilişkin yazılar dikkatimi çekti. Avusturya ve Viyana'ya çok seferimiz var. Çünkü, 1990'da kaybettiğim sevgili eşim, Jeolog Dr. Emin İlhan, bir anlamda Avusturyalı (Viyana doğumlu) sayılabilir bir bilim adamıdır. Onun eşliğinde Avusturya'yı dolaşabilmek büyük şanstı; o, zor bulunur bir rehberdi. Sözü fazla uzatmadan notlarımı, anı defterimdekileri hiç değiştirmeden aktarmak istiyorum. İşte bir anı-söyleşi:

23 Aralık 1976, Hallstatt: Yılın kuyruğunu Avusturya'da yakaladık. Şükür ki, bir kez daha bu güzel, ama yabanıl güzel gölün kıyısında, kayalık dağa yaslanmış, şirin mi şirin, güleryüzlü, kilise ve mezarlığı bile görülmeye değer Hallstatt'da bir kez daha yaşlı ve bücür iki kızkardeşin (Cian'lar) pansiyonundayız. İlk sabah; yine daha yataktan kalkmadan iyi hazırlamış o kahve kokusu doldu burnuma. Sonra, nefis bir kahvaltı.

19 Aralıkta ayrıldık Ankara'dan motorlu ile. İstanbul'a gecikmeli vardık, saat 18.00'de. Doğru Kadıköy'deki otele. Ertesi sabah Etiler'de görülecek işler vardı, onları tamamlayıp yine Kadıköy'e... Hazırlığımızı tamamlayıp Boğaz Köprüsü yoluyla saat 16.00'da Sirkeci'ye vardık. Trendeyiz. Herhangi bir denetim yapılmadı. Sınırda pasaportlara baktılar sadece.

Tren ağır aksak gidiyordu. Bir bakıma biz daha Sirkeci'de bulmuştuk Avusturya'yı. Avusturya'ya ait bir vagon içinde birinci mevki bir kompartımandaydı yerlerimiz. Lacivert kadife döşemeli,

beyaz örtüler geçirilmiş yastıklarıyla rahat koltuklar, temiz perdeler. Bu kompartıman, İstanbul'a gelişte Avusturya'dan binen yolcularla doluymuş. Temizlik için gerekli bütün malzemeyi tüketmişler, ama kompartımanı, ne yaptılarsa pek batıramamışlar. İşte bu altı kişilik yerde biz, iki kişi yalnız ve rahat yolculuk yaptık. Gece 02.00'den sonra Bulgar sınırını aştık. Ertesi gün 14.00-15.00 sularında Yugoslavya'daydık. Bulgarlar mutlu idiler sanki. Yugoslavya ise ferahtı adeta. Hemen restoran kurdular, eşimin aldığı peynirli iki sandviç iyi hazırlanmış ve lezzetliydi. Yavaşlık sürdü güzelim Avusturya'ya girinceye dek. 21 Aralık günü, Yugoslavya'da oldu akşamlar... Yugoslavya'nın son durağı Maribor'u (Marlburg) atladık; iş değişti. Avusturya trenleri uçuruyordu bizi. Geldik Steiermark eyaletine; gecikmeyi atmak için Graz istasyonunda fazla beklemedi tren. Bruck'ta indik. Şehirler, kasabalar karlar altında. Çam ormanları, güzelim dağlar, dantelleşmiş ağaç dalları; trenlere koşan okul çocukları, herkes mutlu gibi geldi bana. Karnı tok, sırtı pek, tertemiz insanlar. Konuşurken şöyle dedik, "1976-77 arası en uzun geceleri yollara ve varacağımız Hallstatt Gölü'ne ekiyoruz, gün gelir ne biçeriz ki?"

22 Aralık günü, öğleden sonra, 15.00'i geçerken saat, vardık Hallstatt'a. Canım göl, küçük vapur, yardımsever, terbiyeli insanlar... "Cian"ları onarım içinde bulduk. Yorgunluklarına karşın iki bücür hanım bizi tekrar gördüklerine seviniyor, çok sevdiklerini belli ediyorlardı. Güleryüzlü, iyi evsahipliğini hiç unutmuyorlar.

Eşim, "Wir zwei alte Teppen sind wieder einmal hier (Biz iki ihtiyar bunak bir kez daha buradayız işte)" diyerek onları güldürdü.

Avusturya'ya girdiğimizden beri çok coşkulu ve mutlu olan eşim, Viyana'nın Noel gürültüsüne düşmediğimizden memnundu. Bu yüzden Hallstatt'ı yeğlemiştik. Kiliseleri görünce eşim, "İşte çıktı şeytan kuleleri" dedi. Üzerinde durmak istediğim bir husus var: Batılı uygar kişi, ancak kendi gibi olanı muhatap sayıyor ve o kafada olana inanıyor. Büyükler büyüğü sevgili Atatürk, gerçekle-

ri eksiksiz görmüş ve o güzel parmaklarıyla yolları göstermiş bize. Lakin şimdi gelip görsün ne haldeyiz.

Yugoslavları sepetledikten sonra ilk Avusturyalı görevli pasaport denetimi için göründü. Temiz, nazik ve akıllı. Adeta utanırcasına soruyordu her şeyi. Arkadan gümrük denetimi; diplomat gibi bir adam. Ölçülü ve ciddi. Soruyor: "Sigara, içki, halı var mı?" Eşim yanıtlıyor ve o "Size inanıyorum" deyip gidiyor.

24 Aralık sabahı, Cian'lar onarımdan yorgun, ama yine o mis gibi nefis kahvaltı hazır. Ve bücürler Noel için gerekli coşkuyu eksiksiz gösteriyorlar. Kahvaltıda konulan peçeteler Noel desenleriyle süslü idi. Anı olarak bize birkaç tane verdiler. Ertesi günü ise kahvaltıdan sonraki yürüyüş sırasında donuyorduk az kaldı!.. Dün sürekli kar yağdı. Hava azdı da azdı ve kar fırtınasına vardırdı işi. Akşam saat 17.00'deki dinsel töreni görmek için kiliseye gittim (sevgili Nâzım bir şiirinde "Ben ne tarih hocasıyım / ne de coğrafya / beni ancak / dört köşe boş / bir ambar kadar / alakadar eder Ayasofya" demiş ama, ben hem tarih hocasıyım hem de coğrafya; beni çok ilgilendirir kiliseler). Buranın Katolik kilisesi kasabanın tacı; çok güzel gotik bir yapıt. Durumu görerek, yine dertlendim bir Müslüman olarak. Dininin dilini anlamayan insanlarımızı anımsadım.

Kilisedeki müzik yüreklere işliyordu: Ünlü, tüm Batı dünyasında çok sevilen Noel şarkısını pek beğendim: "Stille Nacht, Heilige Nacht (Kutsal Gece, Sessiz Gece)"

Bu şarkının öyküsüne gelince: Noel gecesinden kısa bir süre önce, köyün küçük kilisesinin orgu bozulur. Kilise papazı ve köy öğretmeni ne yapabileceklerini konuşmak üzere biraraya gelirler. Ancak, orgu onartacak parayı bulamazlar. Köy öğretmeni keman çalmaktadır; papazın ise kalemi kuvvetlidir. Bunun üzerine karar verirler: Papaz güfteyi yazar, öğretmen ise şarkıyı besteler! 24 Aralık akşamı bütün köy halkı kilisede toplanır. Öğretmen kemanını çalarken hep bir ağızdan Noel şarkısını söylerler. İşte bugün dünyaca ünlü Noel şarkısı "Stille Nacht, Heilige Nacht" böyle or

taya çıktı. Söz konusu köy sanırım yukarı Avusturya-Salzburg eyaletleri sınırındadır.

Ayşe Sıtkı İlhan
(Cumhuriyet, 24.12.1992)